

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ

A.B.D.'DE ERMENİ DİASPORASININ
ÇALIŞMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Asil S. TUNÇER

Danışman

Yard. Doç. Dr. Türkan BAŞYİĞİT

İZMİR

2006

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ

A.B.D.'DE ERMENİ DİASPORASININ
ÇALIŞMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Asil S. TUNÇER

Danışman

Yard. Doç. Dr. Türkan BAŞYİĞİT

İZMİR

2006

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün/...../2006 tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim yönetmeliğininmaddesine göre Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Asil Sıdkı Tunçer'in "A.B.D.'de Ermeni Diasporasının Çalışmaları" konulu tezini incelemiş ve adayın/...../2006 tarihinde, saat’da jüri önünde tez savunması alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonradakikalık süre içerisinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ
VERİ FORMU**

Tez No:

Konu No:

Üniv. No:2004880013

Tez Yazarının:

Soyadı: **TUNÇER**

Adı: **ASİL SIDKI**

Tezin Türkçe Adı: **A.B.D.'de Ermeni Diasporasının Çalışmaları**

Tezin İngilizce Adı: **The Activities of Armenian Diaspora in U.S.A**

Tezin Hazırlandığı:

Üniversite: **Dokuz Eylül Üniversitesi**

Enstitü: **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü**

Yıl: **2006**

Tezin:

Türü: **Yüksek Lisans**

Dili: **Türkçe**

Sayfa Sayısı:

Referans Sayısı:

Tez Danışmanı:

Yrd. Doç. Dr. Türkan Başyigit

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Ermeni
- 2-Birlik
- 3- Dernek
- 4- Diaspora
- 5- Lobi
- 6- Komite

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1-Armenian
- 2-Union
- 3-Association
- 4-Diaspora
- 5-Lobby
- 6-Committee

Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir.

Yazarın İmzası:

Tarih:

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1
I. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ ve ABD'YE İLK ERMENİ GÖÇLERİ	9
A- Osmanlı Ülkesinde Misyonerlik Faaliyetleri	9
B- Osmanlı Ülkesinden ABD'ye İlk Ermeni Göçleri.....	30
C- ABD'de İlk Ermeni Yerleşimleri ve Nüfus Yoğun Bölgeleri	37
D- Ermenilerin ABD'de Teşkilatlanmaları ve Faaliyetleri.....	39
E- Ermeni Sorunu'nun ABD'nin Siyasi Gündemine Taşınması	40
1- Diasporanın Dayattığı (Sözde) “Soykırım”ın Tanımı	44
2- Diasporanın (Sözde) “Soykırım” İddialarına Türkiye Ermenilerinin Yaklaşımı	49
II. OSMANLI DEVLETİ SON DÖNEMİ VE KURTULUŞ SAVAŞI SIRASINDA ERMENİLER	55
A- Kurtuluş Savaşı Dönemi'nde Ermeniler ve Türk Kamuoyu'nda Ermeni Olayları	55
1-Yabancı Devletlerin Rolü	55
2- Ermeni Kilisesi'nin Rolü	60
3- Tehcir'e Doğru Adım Adım	68
B- Kurtuluş Savaşı Döneminde Ermeniler ve ABD-Ermeni ilişkileri	80
C- Lozan Görüşmelerinde Ermeniler	83
D- ABD'nin Gündeminde “Tehcir”, “Lozan” ve “Ermeni Sorunu”	88
E- Atatürk'ün Günlüğünde Ermeniler	90

İÇİNDEKİLER (devam)

	SAYFA NO
1- ABD'nin Pehlivan Tefrikası.....	90
2- Ermenilerin Niyeti.....	92
3- ABD Uzun Vadeli Planlar Peşinde.....	94
4- Amiral Bristol'un Mektubu ABD Kongresi'nde	96
5- Ermenilerin Katliamlarının Gözlemci Raporlarına Yansıması.....	98
F- Ermenilerin Gözünde Atatürk	99
III- ABD'DEKİ ERMENİ DİASPORASI ve LOBİSİ	104
A- Amerika'daki Ermeni Diasporası	104
B- Amerika'daki Ermeni Diasporası ve Lobisi	113
1- Ermeni Lobisinin Kuruluşları.....	113
2- Ermeni Lobisinin Yayınları	114
3- Ermeni Lobisinin Amaçları.....	115
4- Ermeni Lobisinin Faaliyetleri	116
5- Ermeni Lobisiyle İlişkili Diğer Lobiler	120
a- Türkiye'ye Taraf Lobiler	121
b-Türkiye'ye Karşı Lobiler.....	121
6- Ermeni Lobisinin Diğer Lobilerle olan İşbirliği	121
a- Alevi-Kürt-Süryani Lobileri ile Olan İşbirliği.....	121
b- Musevi (Yahudi) Lobisi İle Olan İşbirliği.....	122
c- Yunan-Rum Lobisi İle Olan İşbirliği	123
C- Ermeni Lobisinin, ABD Kongresi'ndeki Faaliyetleri, İzlediği Politika ve Strateji	125

İÇİNDEKİLER (devam)

SAYFA NO

1- Lobinin Kongre Üyelerini Etkileme Yöntemleri	129
D- Lobinin Kongre Çalışmaları ve İşledikleri Ana Temalar	130
1- ‘Kötü Türk’ ve ‘Kötü Türkiye’ İmajı Yaratma Çabası	131
2- Türkler Hakkında Önyargı Oluşturma Çabası.....	134
3- (Sözde) Ermeni Soykırımını Gündemde Tutma Çabası.....	141
4- Ermenistan’a Yardım Sağlama Çabası	147
5- Türkiye’ye Yönelik Askeri Yardım ve Projeleri Engelleme Çabası....	149
IV. ABD KONGRESİ’NDE (SÖZDE) ‘ERMENİ SOYKIRIMI’	
GÖRÜŞMELERİ.....	156
A- ABD Kongresi’nde Ermeni Sorunu (1894–1984)	156
B- ABD Kongresi’nde Ermeni Sorunu (1985–2001).....	156
1- 1985 Yılı Ermeni Lobisi Faaliyetleri	159
a- ‘192 Sayılı Tasarı’nın ABD Parlamentosu’na Taşınması.....	165
b- ‘192 Sayılı Ortak Karar’ın Görüşülmesi ve Tartışmalar	165
C- ABD Kongresi’nde Ermeni Sorunu (1986-1989)	167
1- 1986 Yılı Ermeni Faaliyetleri	167
2- 1987 Yılı Ermeni Faaliyetleri	168
a- ‘132 Sayılı Tasarı’nın Temsilciler Meclisi’ne Getirilmesi	170
b- Washington Büyükelçisi Şükrü Elekdağ’ın Çabaları	170
D- I.ABD-Irak Savaşı Dönemi ABD Kongresi’nde Ermeni Sorunu	172
1- Senatör Robert Dole Tarafından Sunulan ‘212 Sayılı Ermeni	
Tasarısı’	172

İÇİNDEKİLER (devam)

SAYFA NO

2- Bush'un Takip Ettiği Denge Politikası.....	172
3- 1991 Yılı I.ABD-Irak Savaşı'nın Kongre'deki Ermeni Tasarılarına ve Görüşmelerine Yansıması.....	175
4- 1991 Sonrası ABD'nin Yeni Ortadoğu Politikalarına Göre Şekillenen Ermeni Sorunu	175
a- 1992 Yılı ABD Kongresi'nde Yapılan Konuşmalar	175
b- 1993 Yılı ABD Kongresi'nde Yapılan Konuşmalar	175
E- ABD Kongresi'nde Ermeni Sorunu (1996-1999)	176
1- 1996 Yılı ABD Kongresi'nde Yapılan Konuşmalar.....	176
2- 1997-1999 Yılı ABD Kongresi'nde Yapılan Konuşmalar.....	176
F- ABD Kongresi'nde Ermeni Sorunu (2000-2001)	177
1- '398 Sayılı Karar Tasarısı' Görüşmeleri	177
2- '398 Sayılı Tasarı'ya Türkiye'nin Tepkisi.....	184
3- '398 Sayılı Tasarı' ile İlgili Dış Basındaki Tepkiler.....	186
4- '398 Sayılı Tasarı'nın Genel Kurula Getirilmesi.....	187
5- '398 Sayılı (HR-596) Ermeni Tasarısı'nın Geri Çekilmesi.....	188
G- California Meclisi'nde Ermeni Sorunu	190
1- Başkan George Bush'un Tavrı.....	192
2- Diaspora'da ve Kamu'da Sağduyular	194
H- ABD Kongresi'nde Ermeni Sorunu Görüşmelerinde Vurgulanan Ana Temalar ve Kullanılan Dil	196
I- Tüm Kongreler ve Alınan Kararların Değerlendirilmesi	199
1- 1979 Paris Kongresi.....	199
a- Kongre'de Alınan Kararlar.....	199

İÇİNDEKİLER (devam)

	SAYFA NO
2- 1993 Lozan Kongresi	200
a- Kongre’de Ele Alınan Konular	200
b- Kongre’de Alınan Kararlar	200
c- Kongre’de Alınan Öneriler.....	201
d- Kongre Sonuçları.....	201
J- Ermenilerin Çeşitli Ülke Parlamentoları ile Uluslararası Resmi Kuruluşlar Nezdinde Dile Getirdiği Soykırım İddiaları	202
K- Günümüzde Türkiye-Ermenistan İlişkileri.....	207
1- Ermeni Sorunu’nun Diğer Sorunlarla (Kürt-Yunan-Rum) Örtüşmesi	211
2- (Sözde) Soykırımı Tanyan ABD’nin, Türkiye’deki Değişen Konumu.....	212
SONUÇ	214
KAYNAKÇA	223
EKLER	231

ÖNSÖZ

Yıllardan beri Türkiye'nin başına büyük sorun olan "Ermeni Sorunu"na eğer kalıcı bir çözüm arıyorsak, işe çoğunluğu Ermenistan ve Türkiye dışında yaşayan Ermenilerin oluşturduğu "Diaspora"yı tanımakla başlayabiliriz. M.Ö. 722 yılında krallıklarının çökmesi üzerine Yahudilerin Filistin dışındaki ülkelere sürülmesi, dağıtılması anlamına gelen diaspora Yunanca kökenli bir kelime olu kısaca "kopuntu" demektir. Dilimize uygun karşılığı ise "gurbetçi"dir. Günümüzde dünyanın hemen her yerine dağılmış olan Ermenileri ifade etmek için kullanılırken bu çalışmada özellikle ABD'de bulunan Ermeni toplumu için kullanılmıştır. Bir tür "dayanışma" ve "dernekçilik" demek olan "lobicilik" ise bu çalışmada daha çok ABD'de ki Ermeni Diasporasının Türkiye aleyhine yürüttüğü zararlı faaliyetleri ifade etmek için kullanılmıştır.

Ermeniler çok dağınık yaşayan ve bu yüzden de köklerine bağlı kalamamış bir millettir. Onları ayakta ve bir arada tutan dini oluşum "kilise", sosyal oluşum ise kuruluşları yani örgütleri ve bu yapıların ileri sürdükleri (sözde) "soykırım" iddiasıdır. Bu iddia; Osmanlı İmparatorluğu döneminde çok kez ayaklanan Ermenileri etkisiz ve pasif duruma getirmek için, Osmanlı Devleti'nin uyguladığı "Tehcir" sonucu o günün şartlarında yaşamını yitiren Ermeni vatandaşların trajik sonlarının siyasetleştirilmiş halidir. "Diaspora", bu faaliyetlerini tamamen politik amaçlı olarak ve abartılı hikâyelerle destanlaştırıp, Türkiye aleyhine, yaşadıkları ülkelerin meclislerine birer yasa tasarısı olarak gündeme getirmek ve bunun karşılığında ekonomik ve siyasi çıkar ummak amacındadır. Yalnız bu amaç Türkiye'nin geleceğini ipotek altına almayı hedeflediği için konu ülke gündemine gelmekte ve ülke parlamentolarına girdiği için devletlerin çıkar ilişkilerini ve siyasi gündemlerini etkilemektedir. Bu haliyle Türkiye'nin önünde adeta bir karabasan gibi duran "Ermeni Sorunu" ivedilikle çözümlenmesi gerekli bir konudur. Bunun içinse işe önce halkımızı eğitmekten, ardından çevremizi bilinçlendirmekten başlayabiliriz. Nihayetinde "Diaspora"nın tüm tezlerini çürütmek ve karşı atağa geçmek öncelikli hedef olmalıdır.

Diasporanın bugün en etkili olduğu ülkelere bakıldığında, ABD ve Fransa'nın başı çektiği görülmektedir. Diasporanın özellikle bu iki ülkedeki yoğun faaliyetleri, Türkiye'nin dış politikada en çok başını ağrıtan unsurlardandır. Son 50 yıla damgasını vuran birçok gelişme ve olayın perde arkasında çoğunlukla Ermeni Diasporasının lobiciliği yer almıştır. Yani sorun artık masum bir "anma" ya da "gündem" olmaktan çıkmış, bir ülkenin dış

politikasını tamamıyla yönlendirir hale gelmiştir. Bu nedenle Türkiye, “devlet ve millet” olarak konuya vakıf olmalı ve haklılığını karşısındakine anlatabilmelidir. Bunun içinde önce yapılacak araştırmaların doğrultusunda Türkiye’nin haklılığını ortaya koyacak tezlerle devlet ve milletçe bilinçlenmek ve bu bilinci de çok kararlı siyasi iradelerle dış ülkelerdeki Diasporanın karşısına taşımak gerekmektedir. Bu tarihi gerçeklerle desteklenecek siyasi bir mücadele olacaktır. Bu mücadele bir anlamda “Lozan”ı tanımayıp “Sevr” i dayatmakla adeta Türkiye’ye savaş açmış ülkelere karşı bir cevap niteliği taşıyacaktır. Bu savaştan ekonomik olarak bağımsız bir ülke ve onun güçlü hükümetleri elbette daha başarılı çıkacaktır. Bunun için yine Türk Ulusu’nun azmi ve kararlılığı büyük etken olmaya devam edecektir.

Ümit ediyorum bu araştırma, benim daha önceki çalışmalardan yararlandığım gibi benden sonraki çalışmalara iyi bir kaynak olacaktır. Türkiye Devleti ve Türk Ulusu’nun geleceğini ipotek altına almaya yönelik olumsuz çalışmaların karşısında bir tez, bir veri meydana getirecektir. Ben bu çalışmamda önce kendimi sonra da çevremdekileri bilinçlendirmeyi amaçladım. 2001 yılında başlayan araştırmalarım beni bugünlere yani “Ermeni Sorunu” üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlama aşamasına getirdi. Sanıyorum daha da ileriye götürecektir çünkü karşımızda durmak bilmeyen “Diaspora”nın faaliyetleri varken ve Türkiye meseleye henüz tam hazır değilken, konunun sıcaklığını daha uzun süre koruyacağını düşünüyorum. Umarım yanılan ben olurum. Hele 2015 yılının (sözde) soykırımın 100. yıldönümü olması nedeniyle Diasporanın çalışmalarının en yoğun olacağı ve ülkemizin gündemini daha da çok meşgul edeceğini şimdiden tahmin etmek zor değildir.

Bu tezin hazırlanmasında benden çok asıl beni bu konuda yönlendiren hocalarımla büyük katkıları var. Enstitü’ye kabul edilişimden konu seçimine ve hazırlamamdan sunmama kadar tereddütsüz her zaman bilgilerine başvurduğum Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nün çok değerli öğretim üyelerinin tümüne sonsuz teşekkür borçluyum. Enstitü Müdürümüz Sayın Prof.Dr. Ergün AYBARS başta olmak üzere, Müdür Yardımcımız Sayın Yard.Doç.Dr. Kemal ARI’ya ve Tez Danışmanım Sayın Yard.Doç.Dr. Türkan BAŞYİĞİT’e ve ayrıca değerli katkılarından dolayı yine Enstitümüz Öğretim Üyeleri Sayın Yard.Doç.Dr. Kenan KIRKPINAR’a, Yard.Doç.Dr. Ahmet Mehmetefendioğlu’na ve Dr. Leyla KIRKPINAR’a çok teşekkür ediyorum.

Asil TUNÇER, İzmir 2006.

KISALTMALAR

a.g.d.	: adı geçen dergi
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.g.	: adı geçen gazete
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.s.	: adı geçen seminer
AAA	: American Armenian Assembly (Amerikan Ermeni Asamblesi)
AADLC	: American Armenian Democratic Leadership Committee(Amerikan Ermeni Demokratik Liderlik Komitesi)
ABA	: Armenian Bar Association (Ermeni Barosu Derneği)
ABCFM	: American Board of Commissioners for Foreign Mission (Amerikan Yabancı Misyon Şefleri Başkanlığı)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AC	: Armenian Caucus (Ermeni Kafkas'ı)
AC	: Armenian Committee (Ermeni Kurulu)
ACOLT	: The American Committee Opposed to the Lausanne Treaty (Lozan Antlaşmasına Karşı Amerikan Komitesi)
ADL	: Armenian Democratic Liberal Parti (Ramgavar Partisi)
AGBU	: Armenian General Benevolent Union (Ermeni Yardımseverler Birliği)
AHEPA	: American Hellenic Educational Progressive Association (Amerikan İlerlemeci Helen Eğitim Derneği)
AHI	: American Hellenic Institute (Helen Enstitüsü)
AI	: Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü)
AIS	: Armenian Information Services (Ermeni Bilgi Servisi)
AMA	: Armenian Missionary Association (Ermeni Misyon Derneği)
ANA	: Armenian Network of America (Amerika Ermeni Bilgi-ağı)
ANCA	: Armenian National Committe of America (Amerika Ermeni Ulusal Komitesi)
ANCA-ER	: Armenian National Committe of America - Eastern Region (Doğu Bölgesi)
ANCA-WR	: Amerikan National Committe of America (Amerika Ermeni Ulusal Komitesi) - Western Region (Batı Bölgesi)
ANI	: American Armenian Assembly-Science Group (Amerikan Ermeni Asamblesi - Bilim Grubu)

ARAMAC	:Armenian American Action Committee (Amerikan Ermenileri Hareket Komitesi)
ARF	: Armenian Revolutionary Federation (Ermeni Devrimci Federasyonu), “Günümüz Taşnak Partisi”
ASAM	: Avrasya Strateji Araştırmaları Merkezi
ATAA	: American Turkish Assembly Association (Amerikan Türk Asamblesi Derneği)
CIA	: Central Intelligence of Amerika (Amerikan Haberalma Teşkilatı)
EREN	: Ermeni Araştırmalar Enstitüsü
HRP	: Hunchakian Revolutionary Party (Hınçak Devrim Partisi)
IHRO	: International Human Rights Organizations (Uluslararası İnsan Hakları Organizasyonları)
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
NAARC	: National Armenian American Republican Council (Ulusal Ermeni Amerikan Cumhuriyet Konseyi)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Savunma Paktı)
NGO	: Non Governmental Organization-Training and Resource Center (Sivil Toplum-Eğitim ve Araştırma Merkezi)
SESAME	: Synchrotron Light Source Particle Acceleratore (Işık Kaynağı Partikülleri Senkrotronu Artırıcısı) ‘Ermenistan’daki ekonomik dönüşümü şekillendirmeye yönelik araştırmalar yapan kuruluş’
TARC	: Turkish Armenian Reconcillation Commitee (Türk Ermeni Uzlaşma Kurulu)

GİRİŞ

Ermeni sorunu üzerine yazılmış kaynak niteliğindeki çoğu kitaplarda ortak tespit, meselenin Fransa, İngiltere ve Rusya'nın Osmanlı Topraklarında cereyan eden faaliyetleri ve Anadolu ile Orta Doğu'daki emelleri ile ortaya çıktığıdır. Ne var ki konunun boyut kazanmasında ve günümüzde de sıcaklığını korumasında ve hatta uluslararası platforma taşınmasında ABD'nin önemli bir rol oynadığı ve baş aktör olmaya devam ettiği.

ABD'nin 1830'dan beri Ermenilere olan kesintisiz desteği, onların ve kendi çıkarlarını gözetmesi günümüzde de süregelmektedir. 1973–1985 arasında katledilen 34 elçilik personelimizden, yine Ermeni terörüne verdiğimiz ilk şehidimiz de ABD Los Angeles Başkonsolosumuz ve Yardımcısıdır. ABD, bu olayın failini yani Ermeni teröristi cezalandırmadığı için bundan cesaret alan Ermeni teröristleri bu ve diğer ülkelerde de eylemlerini sürdürmüşlerdir.

ABD, Birinci Dünya Savaşı'nda bölgede önce tarafsız kalmaya çalışmış ama nihayetinde bölgenin jeopolitik önemini göz ardı etmemeye karar veren ABD yönetimi bugünlere gelinen politikalarını geliştirmeye başlamıştır. (Sözde) Ermeni soykırımı (so-called Armenian Genocide) safatasını hemen her kongresine getiren ABD'deki Ermeni Lobisi, ABD'nin Türkiye ile olan ilişkilerini de etkilemekte ve siyasetin gündemini belirlemektedir. ABD'nin, 1985 yılında biten ASALA'nın hemen akabinde ülkemizde cereyan eden PKK'nın palazlanmasında ve gerçekleştirdiği eylemlerde parmağı olmuş, her defasında bölgedeki çıkarları için Türkiye ve komşu ülkelerdeki Kürtleri kullanmaktan geri kalmamıştır.

Aslında "Ermeni" kavramını Türkler, "sorunu" kısmını da ABD, Avrupa ve Rusya icat etmiştir. Ermeni meselesi, Osmanlı Devletini zayıflatarak, kontrolleri altına almak, daha sonra parçalayarak, topraklarına, zenginliklerine el koymak amacıyla hareket eden Batılı Devletlerin yarattığı suni bir sorundur. Bu sorun çoğu tarihçilere göre Berlin Antlaşması ve kimine göre de Türkmençayı Antlaşması ile resmen başlamıştır¹. Bu mesele, söz konusu devletlerce, Osmanlı İmparatorluğu'na her fırsatta müdahale etmek için kullanılan, sömürülen ve büyütülen bir sorun haline getirilmiş, Ermenilere verilen haklar, özgürlükler ve ayrıcalıklar ise, hiçbir zaman yeterli görülmemiştir. Kısacası Ermeni

¹ Necdet Sevinç, **Osmanlı'dan Günümüze Misyoner Faaliyetleri**, Milenyum Yay., İstanbul, 2002, s.263.

meselesi, insanlık ya da Hıristiyanlık sorunu değil, Osmanlı Devleti'nin içişlerine müdahale etmek isteyenlerin, kin, düşmanlık ve çıkar üzerine kurdukları bir meseledir:

*"... Ermenilerin bugünkü durumundan tamamen mesul olanlar Avrupalı emperyalist milletler ve onların diplomatlarıdır..."*².

3 Mart 1878 tarihi, Ermeni-Türk ilişkilerinde çok önemli bir dönüm noktasıdır. Bu tarihte Rusya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın 6. Maddesinde, ilk kez "Ermenistan" tanımlaması kullanılarak, Osmanlıların böylesi bir ülkenin varlığını resmen tanımaları sağlanmıştır³.

İstanbul'daki Ermeni Patrikliği tarafından gönderilen bir komite Berlin Konferansı'na katılmış fakat sonuçta imzalanan anlaşmadan çok büyük bir memnuniyetsizlik duyulmuştur çünkü kendilerini kışkırtan ve destekleyen "güçler" onların isteklerini karşılamakta yetersiz kalmış ve komite İstanbul'a "*kavga ve ihtilalden başka hiçbir şey elde edilmedi*" düşünceleriyle dönmüştür. Rusya da bu kongreden istediği ana hedefleri gerçekleştirememiş, hem Yunanistan hem de Bulgaristan, İngiliz nüfuzu altına girmiştir. Bu sebeple Rusya, Doğu Anadolu'nun kontrolünü elinde tutmak için çalışmalarına daha da hırslanarak devam etmiş ve bu politikaya yönelik olarak Ermenileri tekrar en büyük maşa haline getirmiştir. Ancak bu dönemdeki Rus gayretleri karşısında İngiliz direncini bulmuştur. Çünkü aynı bölgenin İngiliz çıkarları için önemini uzun süre önce kavrayan İngilizler bu sefer, Ermenileri kendi nüfuzları altına alma yollarına giderken, bir taraftan da onların millî hırslarını kışkırtıp kendi lehine kullanmaya çalışmışlardır. Bu konuda kendisinin bir Ermeni taraftarı olduğu bilinen Fransız yazarı Rene Pinon şunları yazmıştır:

*"İngilizlerin elinde Ermeniler, Rus yayılmasına karşı bir polis karakolu haline gelebilir"*⁴.

Ayastefanos Antlaşması'ndan tam 45 yıl sonra, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'nda ise, Ermenilerle ilgili tek bir hüküm geçmemiştir. Bu, Ermenileri değişik vaatlerle emperyalist çıkarları için kullanan büyük devletlerin, Ermenileri kendi kaderlerine terk ettiklerinin en güzel göstergesi olmuştur.

² Erol Ulubelen, **İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye**, Çağdaş yay., İstanbul, 1982, 2.baskı, s.161.

³ Nurşen Mazıcı, **Uluslararası Belgelerle Rekabette Ermeni Sorununun Kökeni**, Der Yayınevi, İstanbul 1987. s.13-14; Yard. Doç. Dr. Kemal Arı, 12 Haziran 2006 tarihli "*Ermeni Sorunu*" Konferansı, Karşıyaka, İzmir.

⁴ Fikret Türkmen, **On Soruda Ermeni Sorunu**, Ege Üniversitesi Yay., İzmir, 2001, s.18.

Genel olarak, ABD Kongresi'ne rutin bir şekilde taşınan Ermeni tasarıları ve yılın belirli zamanlarında yürütülen anma konuşmaları, ABD'de Türkiye aleyhine çalışmalar yürüten Ermeni Diasporasının lobicilik faaliyetleri arasındadır.

(Sözde) soykırımı parlamentoya taşımada, Ermeni Diasporasının kurduğu lobi kuruluşları ve diğer örgütlenmeler yine Kongre'de önemli kilit noktalarda görev yapan parlamenterlerin Ermeni sorununa olan sempatik yaklaşımlarıyla birleşince iş daha da kolaylaşmaktadır. Ermeni lobisinin etkinliğini sağlayan diğer önemli faktör ise, ABD'nin zaman zaman stratejik müttefiki olan Türkiye'ye karşı "Ermeni sorunu kartını" kullanma gereği duymasıdır.

(Sözde) Ermeni soykırımı konusu, 1984 yılından beri her yıl düzenli olarak Nisan ayında, 1990'lı yıllardan sonra da yılın çeşitli aylarında ABD Kongresi'nde bazen 'anma' konuşmaları bazen de "Ermeni tasarısı" olarak kendisini göstermektedir. 2002 yılı dâhil olmak üzere hemen her yıl (sözde) Ermeni soykırımı anma temalı yapılan konuşmalarda gerek Temsilciler Meclisi'ndeki gerekse Senato'daki ABD'li parlamenterlerin aynı noktaları gündeme getirdikleri gözlemlenmiştir. Ancak söz konusu bu "anma" temalı konuşmalar Kongre'ye sunulun Ermeni tasarılarından biraz farklı bir boyut içermektedir. Bu konuşmalarda Ermenilere ait iddialar herhangi bir dökümana dayandırılmadan gerçekmiş gibi doğrudan işlenmektedir.

"Anma" amaçlı yapılan konuşmaların tamamında, 1915–1923 arasında 1,5 milyon Ermeni'nin öldürüldüğü; 500 binden fazlasının sürgün edildiği; 1915 yılı 24 Nisan'ında 200'ün üzerinde Ermeni dini, politik ve entelektüel liderinin tutuklanarak idam edildiği; (sözde) Hitler'in "*Bugün Ermenileri kim hatırlıyor ki...*"⁵ sözünü söylediği; bu dönemde Osmanlı Ordusu saflarında 250 bin Ermeni'nin görev yaptığı; Ermenilerin 3 bin yıldır Anadolu'ya oldukları; II. Abdülhamit'in 300 bin civarında Ermeni'yi katlettiği; olayların (sözde) "20. Yüzyılın ilk soykırımı" olduğu cümleleri çok sık tekrarlanır.

Zaman zaman değişen yeni dengeler ve Ermenistan depremi, Karabağ sorunu gibi olaylarında konuşmalara arasına yansıttığı görülmüştür. Anma konuşması görünümünde olsa da, Ermeni lobisinin bu çalışmaları ve konuşmaların Kongre kayıtlarına geçmesi, ABD ve dünya kamuoyu nezdinde Türk imajının yara alması, konunun dünya kamuoyunda pekişmesi gibi sonuçlar doğurmaktadır. Bunun yanı sıra Karabağ konusunda ve

⁵ Hitler'in böyle bir sözü sarf ettiği belgelerle kanıtlanmadığı gibi söyleyip söylemediği de oldukça şüphelidir. Benzer bir söz telaffuz ettiyse de sözün Ermeni tarihçilerce çarpıtıldığı kesindir. Bu konu ileri bölümlerde ayrıntılı ele alınacaktır.

Ermenistan'a ABD yardımının çıkmasında olduğu gibi, Ermeniler ve Ermenistan lehine birtakım sonuçların çıkmasına neden olmuştur.

Bugün için ABD'de gerek Kongre'de (Senato ve Temsilciler Meclisi) gerekse Beyaz Saray'da, Ermenilerin (sözde) soykırım iddialarına inanmayan parlamenter veya bürokrat yok gibidir. Birkaç istisna varsa da bu istisnalar durumu değiştirmez. Ancak, her ne kadar (sözde) soykırım iddialarına inansalar da, konunun bir tasarıya yansıtılmasını ABD'nin çıkarlarına aykırı bulmaktadırlar. Ayrıca, Kongre'de, tarihte gerçekleşmiş olan diğer soykırımlara ilişkin karar alınmazken Türkiye'nin tek başına konu edilmesini haksız bulanlar ile 1915–1923 arasında Anadolu Müslümanlarının yaşadıklarının da aslında bir soykırım olarak adlandırılabilceğini düşünenler de az da olsa bulunmaktadır.

ABD gibi suç dosyası kabarık bir ülkede, Türkiye ile ilgili bir iddianın görüşülmesine hayretle yaklaşan parlamenterler de mevcuttur. Bunlardan Parlamenter Hubbard tepkisini 1985 yılında ki konuşmasında şu şekilde ortaya koymaktadır:

“Sizin ve benim bölgemdeki Amerikalılar, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Amerika'yı asırlar önce Kızılderililere yaptıklarından ötürü ya da esefle belirtiyorum ki Amerikan tarihinde kendi bölgemde ve ABD'nin diğer birçok bölgesinde zencilerin köle olduğu şeklinde her yıl bir karar çıkarırsa ne düşünür...”⁶.

Bu şekliyle bakıldığında ABD'nin konu üzerinde ince eleyip sık dokuyarak kendi geleceğini ilgilendirebilecek konularda daha dikkatli davranması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Çünkü bugün başkasına doğrulttuğu silahın yarın kendisine doğrutulabileceğini şimdiden hesaplaması, Ermenilerin tüm ABD olmadığı gerçeğini göz önünde tutması lazımdır. Bu konuda sağduyulu kamuoyu her zaman var olacaktır.

2000 yılı Eylül ayındaki Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'nde (sözde) Ermeni soykırımı tasarısına ilişkin görüşmelerde söz alan Indiana Milletvekili Dan Burton'da aynı konuya şu şekilde temas etmektedir:

“Temsilciler Meclisi'ne daha önce Afrikalı köle ticaretiyle ilgili tasarı getirdiğimizi hatırlamıyorum. 18 milyon Afrikalıyı ABD'ye getiren atalarımızı kınayan bir tasarı yok. ABD'ye geldiğimizde 7 milyon Kızılderili vardı. Şu anda 300 bin Kızılderili bulunuyor. Peki bu insanlara ne oldu?..”⁷.

⁶ **Hürriyet**, 19 Nisan 1985.

⁷ **Radikal**, 25 Nisan 2000.

“Ermeni tasarısı ABD Kongresi’nden ve Beyaz Saray’dan çıksa ne olur?” sorusunun cevabı oldukça açıktır. Bağılayıcılığı olmayan, Amerikan politikasında geleceğe yönelik hiçbir yaptırım, hatta somut bir yönlendirme gücü taşımayan, hatta ilerideki dönemlerde Kızılderili ve köle ticareti gibi konularda kendisini de sıkıntıya sokacak olan iç siyaset esinli bir karar olarak tarihteki yerini alacaktır.

Karar tasarısının ABD Kongresi’nden çıkışını Fransa örneğinde olduğu gibi gerek Erivan yönetimi gerekse Ermeni lobisi kendisi açısından zafer sayacaktır. Böyle bir olasılıkta Ankara-Erivan ilişkileri daha da gerginleşecek ve Ankara-Washington ekseninde kalıcı sorunlar ortaya çıkacaktır.

Eğer Türkiye, Ermeni Sorunu konusunda geleneksel tutumunu devam ettirirse yukarıdaki olasılık karşısında, konunun yine Türkiye’nin kolektif hafızasının derinliklerinde kaybolması hiç de sürpriz olmayacaktır. Karar tasarısını ABD’nin henüz kabul etmemesinin altında, şimdilik bölgedeki çıkarlarının yattığının, unutulmaması gereken bir gerçek olduğu kabul edilmelidir. Planlı bir şekilde Kongresi’nde sürüncemede bırakması da, “bölgede güçlenmesi istenmeyen Türkiye’ye karşı yapılması düşünülen yaptırımlarda kullanılacak bir koz olarak” tutulması olarak değerlendirilmelidir. Bu ABD’nin bildik ve alışıldık bir politikasıdır.

Konunun bir de Türkiye Ermenileri boyutu vardır ki çok önemlidir. Bu konuda yapılacak her çalışmada bu hassa nokta göz ardı edilmemeli ve sapla-saman birbirine karıştırılmadan konu irdelenmelidir. Diaspora, Türkiye’deki Ermeni vatandaşlarını, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir parçası olmalarından dolayı ‘Gerçek Ermeni’ saymamaktadır. Eğer, Ermeni Diasporası gerçekten Ermenileri ve Ermenistan’ı düşünseydi, ya da onları politik her türlü baskıdan kurtarıp, hürriyetlerine kavuşturmayı arzulasaydı, zaten saldırılarını Türkiye’ye değil Rusya’ya yöneltirdi. Bu yüzden bu çalışmada özellikle Diaspora Ermenileri, Ermenistan Ermenileri ve Türkiye Ermenileri arasındaki hassas ayırım üzerinde dikkatlice durulmuştur.

Ayrıca, olayların nasıl geliştiğine ilişkin olarak Osmanlı Arşivleri’ndeki belgelerin yanı sıra, o sırada Anadolu’da görev yapmakta olan ABD, İngiltere, Rusya ve diğer devletlerin diplomatik ve askeri temsilcilerinin ülkelerindeki ilgili mercilere yolladığı resmi belgelerin de mevcut olduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Bu belgeler arasında Rus Ordusunda görevli subayların notları konuya oldukça büyük açıklık getirmektedir. Bu notlar çalışmada ileriki bölümlerde verilecektir.

ABD, ülkemizdeki Ermeni isyanlarının ilk kurucusudur. Bununla birlikte temelini İngiltere kendi Elçilikleri aracılığıyla atmıştır. Bunda ilk amaç, İngiltere'nin ABD'yi bir müttefiki olarak kendi yanında savaşa sokma arzudur. ABD, bu tarihten sonra yine İngiltere'nin gayretleriyle "Board Ajanları" nı Anadolu topraklarına göndererek Ermeni isyanlarının temelini atmıştır. 1832 yılında İstanbul'daki toplantıdan, Doğu ve Güneydoğu'da bulunan Ermeni kiliselerini destekleme kararı çıkmış ve Doğu'da açılan Amerikan okullarında okuyan çocuklara bağımsızlık şuuru aşılanması kararlaştırılmıştır.

Olayı bu haliyle ele alırken ABD'nin koşulsuz müttefiki İngiltere'yi de konumuza bu yönüyle dâhil etmek gerekir. Başta da söylediğimiz gibi ABD, Osmanlı'daki misyonerlik faaliyetlerine önce Britanya Elçilikleri aracılığıyla girişmiş, daha sonra kendi başına hareket etmeye başlamıştır. İngiltere bilindiği gibi, Ermeni ve Kürt meselesini ortaya atan ilk devlettir. Her ne kadar Ermeni ve Kürt hamisi görünüyorsa da, onun esas gayesi maddi çıkarlarıdır.

Ermeni ve Kürt isyanları Anadolu'da başladığı zaman İngiltere bu isyanlara destek olmakta ve Ermenileri isyana teşvik etmektedir. Özellikle Van ve Bitlis'teki Ermeni isyanları organize eden, İngiltere'nin Van Konsolosu ve Bitlis Konsolos vekilidir. İsyancı çetelere her türlü silah, cephane ve para yardımı İngiltere tarafından yapılmıştır. Yine 'Şeyh Sait İsyanı', İngilizler tarafından planlanmıştır. Şeyh Sait, duruşması sırasında bu durumu defalarca dile getirmiştir.

İngiltere'nin öteden beri izlediği bir yol vardır: "3B Siyaseti" yani "Bakü, Batman, Bağdat Üçgeni". Bu üç yerin isimlerinin baş harflerinin 'B' ile başlamasında bu ismi vermiştir. Bu üç vilayet, hem kendi ülkelerinde ve hem de dünya piyasasında ekonominin nabzının attığı yerlerdir. Dünya petrol rezervinin %30'unu bu üç yer karşılamaktadır. İngiltere'nin amacı bu üç yere sahip olmak, dünya petrol piyasasını ele geçirmektir. Buna sahip olmak için Ermeni meselesini, Kürt meselesini ileriye sürmekte, gayesine ulaşmak için bunları alet olarak kullanmaktadır. Bu nedenle İngiltere ve ABD Doğu Anadolu Bölgesi'nde 6 şehri "Vilayet-i Sitti"⁸ içine alan bir Ermenistan ve Güneydoğu'da da bir Kürdistan'ın kurulması üzerinde uzun müzakerelerde bulunmuşlardır. Yalnız Ermenilerin aşırıya kaçan istekleri ve Türklerin buna yanaşmayacak olmaları ile Kürtlerin çok dağınık yaşamaları ve üzerinde yaşadıkları toprakların ekonomik olarak bir değer taşıması

⁸ Bugünkü iller; Kars, Iğdır, Ardahan, Artvin, Trabzon, Rize, Van, Muş, Bitlis, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum ve Erzincan'dır.

karşlarına çıkan zorluklardan biri olmuştur. Birde bu bölge yapılan ikili antlaşmalarda paylaşılmış, Fransızlara sömürge olarak bırakılmıştır⁹.

Türkiye, jeopolitik konumu itibarı ile günümüz dünyasının en önemli sorunlarının yaşandığı anlaşmazlıkların ve sıcak çatışmaların yoğun olduğu, savaşların çıktığı bölgelerin batıya açılan köprüsü durumundadır. Türkiye topraklarının zenginlikleri ve stratejik durumu ve önemi Türkiye üzerinde oynanan oyunlara zemin hazırlamış, bu oyunda da bir dönem Ermeniler figüran yapılırken günümüzde hem Ermeniler hem de Kürtler aynı role birlikte soyunmuşlardır:

“... El değmemiş madenleri ve petrolü, yiyecek maddeleri, pamuk ve öteki tarım ürünleri bakımından potansiyeli, geniş bir pazar alabilme imkânları, gözlerin Asya Türkiye'sine dikilmesine yol açıyordu. Türkiye'nin stratejik durumu, Doğu Akdeniz'de egemenlik kurmaya umut eden her ulus için paha biçilmez bir önemdeydi. Geleceği, bir nüfuz bölgesi olarak yatırımlar ve tekelci imtiyazlar için göz kamaştırıcı fırsatlar vaat ediyordu. Berlin'den ve Sydney'den, Münih'ten ve Marsilya'dan, Stuttgart'tan ve Bombay'dan insanların gelip Gelibolu yarlarını, Mezopotamya çöllerini ve Suriye kıyılarını ele geçirmek için birbirleriyle çarpışmaları bir rastlantı değildi. Asya Türkiye'si, Berlin ve Viyana, Londra, Paris ve Petrograd'taki emperyalistlerin ele geçirmeye azmettikleri bir ödül olmuştu”¹⁰.

Bu sorunun en iyi yanıtlarından birini de İngiliz Büyükelçisi Layard'ın, 6 Haziran 1879 tarihli (alınış tarihi 13 Haziran) raporunda, başta Zeytun olmak üzere, ülkedeki Hıristiyan sakinlerin durumu Müslüman halkla olan ilişkilerine değiniliyor¹¹. Buna ilaveten Ermenilere özerklik verilmesi ve bunun Ermeni Patrikliği tarafından kendilerinden talep edildiği anlatılmaktadır¹². Ayrıca, yaklaşan tehlike, ayaklanma ve isyan hareketlerinin kapıda olduğu da 12 Haziran 1879 tarihli (alınış tarihi 19 Haziran) raporunda verilmektedir. Toplam üç paragraflık raporda özet olarak; Babıâli, dikkatli, akıllı ve ileri görüşlü davranmazsa, yakında Anadolu'da, Bulgar sorununa benzer bir Ermeni sorunuyla karşı karşıya kalınacağı, Ermenilerin bir devlet kurma amacına dönük dış güçlerin

⁹ Kenan Kırkpınar, **Ulusal Kurtuluş Savaşı Döneminde İngiltere ve Türkiye (1919–1922)**, Phoenix Yay. Ankara 2004, ss. 68, 132.

¹⁰ Edward Mead Earle, (Çev. Kasım Yargıcı), **Bağdat Demiryolu Savaşı**, Milliyet yayınları, 1972, s. 306–307.

¹¹ Bilal Şimşir, **British Documents on Ottoman Armenians**, T.T.K. yay, Ankara 1982, V.I, s.412, (F.O.424/84.P.282, No.216).

¹² **A.g.e.**, s.440, (F.O.424/84,p.235, No. 281).

etkisinde benzer entrikalarla içiçe oldukları vurgulanıyor ve acil önlemler alınması gerekliliği üzerinde durulmaktadır¹³.

Bugün Ermeni hamisi kesilmeye çalışan İngiltere, Çanakkale'de Türklerden alamadığını şimdi almaya, Sevr'i canlandırmaya çalışmaktadır. ABD ise Lozan'ı tanımamakla ne amaç taşıdığını zaten ortaya koymuştur. O halde ikisi bir olup, Ortadoğu'daki ortak çıkarlarını korumuşlar, Ermenileri ve Kürtleri denetimlerine alıp, Yunanistan'ı da bu üçlüye dâhil etmişlerdir. Balkanlar'da ve Kafkasya'da Rusya'nın yapmaya çalışıpta tam yapamadığını yaparak daha şimdiden Akdeniz'e hâkim olmuşlardır. Hâlihazırda Güneydoğu'da, Kürtleri de kontrol ederek zaten Kuveyt ve Irak petrollerinin hemen hemen tek sahibi durumuna gelmişlerdir¹⁴.

¹³ Bilal Şimşir, **a.g.e.**, (F.O.424/84, p.241, No.287).

¹⁴ www.turkishforum.com, 23 Mayıs 2001.

I. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA MİSYONERLİK FAALİYETLERİ ve ABD'YE İLK ERMENİ GÖÇLERİ

A-Osmanlı Ülkesinde Misyonerlik Faaliyetleri

ABD Osmanlı ilişkilerinin resmi başlangıç tarihi Mayıs 1830 olmuştur. 1831 yılında ise, İstanbul'da ilk ABD temsilciliği kurulmuştur. 1830 yılında ABD ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan ticaret anlaşması, ABD'ne Osmanlı toprakları üzerinde en ayrıcalıklı devlet statüsünü tanımakla kalmıyor, tüm ticari imkânlardan yararlanma şansı da veriyordu. Bir anlamda misyonerlik faaliyetleri ile ilgili olarak ABD, Türkiye'yi Asya'nın bir anahtarı gibi görüyordu¹⁵.

Genç ABD, dünyaya yayılmaya başladığında, ilk hedeflerinden biri de, zengin pazarların ve kaynakların bulunduğu Asya'ya açılmak olmuştur. Küçük Asya veya Ön Asya olarak adlandırılan Türkiye yani Anadolu Toprakları İngiliz ve Fransız sömürgeciler başta olmak üzere Rusya ve Almanya'nın da paylaşım kavgası verdikleri önemli bölgeler olarak dikkat çekmektedir. Amerikalılar, Asya'ya gidebilmek için önce iç Anadolu topraklarından başlanması gerektiğini saptamışlar, iç buradan başlamak üzere ilk misyonerleri 1820'lerden itibaren Anadolu'ya yollamışlardır.

Osmanlı İmparatorluğunun, 17. yüzyıldan itibaren dünyadaki askeri, bilimsel, teknik ve ekonomik değişimin gerisinde kalıp, gerileme dönemine girmesiyle birlikte iç ve dış sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Osmanlının zayıfladığı dönemlerde güçlenmeye başlayan Rusya, İngiltere, Fransa gibi ülkeler, zamanla Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına yönelik yeni bir emperyalist stratejiyi yani "Doğu Sorunu"nu, başka bir deyişle "Şark Meselesi"ni uygulamaya koymuşlardır. 1815 yılındaki Viyana Kongresi'nden sonra yavaş yavaş geliştirilen "Doğu Sorunu"nun özü, emperyalist devletlerin, Osmanlı Devleti vatandaşı olan Hıristiyanların haklarını savunmak bahanesi ile onları korumaları altına alarak, Devlete karşı kullanmak, zayıflama sürecini hızlandırıp, İmparatorluğun topraklarını paylaşmaktır. İşte bu politikayı uygulayan üç büyük devlet

¹⁵ Uygur Kocabaşoğlu, **Anadolu'daki Amerika**, İmge Kitabevi, 3.baskı, Ankara, 2000, s.23.

Rusya, Fransa ve İngiltere, Ermeni sorununu, "Doğu Sorunu"nun önemli bir parçası haline getirmişlerdir¹⁶.

Her biri değişik dönemlerde önem kazanan, Hindistan, Akdeniz, Ortadoğu petroleri ve kutsal topraklar (Kudüs) gibi bölgelere giden yollar Osmanlı topraklarından geçmekteydi. Bu yollar ve Osmanlı Devleti sınırları içinde kalan bölgeleri kontrol altına alabilmek amacıyla, Ermeniler başta olmak üzere Hristiyan Osmanlılara, haklarını savunmak bahanesiyle onları etkileyerek kendilerine müttefik yapmak isteyen sömürgeci güçler, bir yandan Osmanlılara karşı açık ya da gizli çalışmalar yürütürken, bir yandan da kendi aralarında çıkar çatışmaları yaşıyorlardı. Bu çalışmalar çoğunlukla, oluşturulacak özerk ya da bağımsız bir Ermenistan'ın hangi bölge ve vilayetlerde kurulacağı ve sınırlarının ne olacağı konusunda çıkıyordu. Kendi aralarında bir türlü anlaşamamaları yüzünden "Doğu Sorunu"nun bir parçası olarak yarattıkları "Ermeni Meselesi", giderek daha da büyümesine rağmen Osmanlılar tarafından birkaç yüzyıl boyunca kontrol altında tutulabilmişti.

ABD'nin, Avrupalı büyük devletler tarafından 1815 Viyana Kongresi sırasında ortaya atılan "Doğu Sorunu" yani bilinen adıyla "Şark Meselesi"ne tam anlamıyla eğilmesi ise 1870'li yıllardan itibaren olmuştur. Amerikalı misyonerler ve okulları, bu konuda oldukça önemli roller oynamışlardır. Bunu bir makalede Yücel Aktar şu şekilde vurgulamaktadır:

"Napolyon'un bozduğu Avrupa haritasını yeniden düzenlemek amacıyla 1815 yılında Viyana'da toplanan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun katılmadığı Viyana Kongresi'nin kulislerinde Ruslar tarafından ortaya atılan ve giderek bir tarih terimi olarak kullanılmaya başlanan "Şark Meselesi" temelde Osmanlı ülkelerinin Batılılarca paylaşılmasını öngören bir politikanın uzantısı olarak ortaya çıkmakta ve özellikle Fransızlar tarafından olabildiğince istismar edilerek günümüze ulaşan "Ermeni Sorunu", temelde bu emperyalist anlayıştan kaynaklanmaktadır"¹⁷.

Söz konusu meseleye Louis Renault şu sözlerle cevap verir:

Tarihçi Albert Sorel, "‘Doğu Sorunu’ Türklerin Avrupa'ya girmeleriyle başlamıştır" demiştir. Buna "o tarihten itibaren Türkleri Avrupa'dan atmak için planlar yapılmış, hatta

¹⁶ Mehmet Saray, **Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 2005, s.22-23.

¹⁷ A.Yücel Aktar, "Ermeni Mezalimine ve Soykırım İddialarına İlişkin Kavram Karmaşası", **Yeni Türkiye**, S. 37 (Ocak-Şubat 2001), s.335.

girişimler olmuştur” sözleri de eklenebilir. Hristiyan güçler altı yüzyıldır Osmanlı Devleti’ne değişik saldırılar düzenliyorlar. Parçalanması yüzyıllardır planlanan, çeşitli iç ve dış güçlüklerle rağmen son zamanlara kadar direnebilen başka bir devlete rastlamak mümkün olmamıştır”¹⁸.

Sıcak denizlere inebilme ve Akdeniz ve Ortadoğu’da söz sahibi olabilmenin yolunun boğazlardan ve Anadolu’dan geçtiğini gayet iyi bilen Rusya, Osmanlı İmparatorluğu’nu zayıflatmak için her yola başvurmuştur. Balkanlarda Sırp, Yunan, Bulgar, Bosna-Hersek isyanlarını çıkartan, Slav ve Ortodoks Birliği kurma politikasını uygulayan Rusya, Anadolu’da da çıkarları için kullanabileceği topluluk olarak Ermenileri seçmiştir. Osmanlı-Rus savaşı öncesinde hiç bir şekilde var olmayan Ermeni meselesi, Doğu’daki bazı Türk kentlerinin Rusların eline geçmesinin ardından, Rusların Ermenileri Türklere karşı kullanmak üzere kışkırtmaları ile kendini hissettirmiş, daha sonra Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları imzalanmıştır. Özellikle bu antlaşmalara, Ermenilerin yaşadıkları yerlerde iyileştirme veya değişiklik ve yenilik yapılması istenmiş konu iyice su yüzüne çıkmıştır. Bundan sonra da herkesçe bilinen olaylar ard arda gelişme gösterir.

Osmanlı topraklarındaki Amerikan Misyoner faaliyetleri önce Müslümanları ardından Yahudileri, başarılı olunamayınca da Gayrimüslimleri hedef almıştır. Bunda özellikle Rum ve Ermeniler demektir. Protestanlaştırma hareketine Ermeni Kilisesi’nin karşı çıkmasına rağmen, 1830’lardan itibaren Osmanlı Türkiyesi’nde faaliyetlerini Ortodoks cemaat üzerinde yoğunlaştıran Amerikalı Protosyan Misyonerler, Osmanlı yönetiminin 1850 yılında Ermeni Protestan Kilisesi’ni tanınması üzerine bu tepki etkisiz kalmış ve Amerikalı misyonerler için yeni bir dönem başlamıştı. Kapitülasyonlardan istifade eden Amerikan misyonerleri tamamen Osmanlı Devleti’nin aleyhine çalışıyorlar, Ermenilerin Gregoryen Kilisesini Protestanlaştırmaya uğraşıyorlardı. Amerikan Protestanlarına göre, Müslümanlar kâfirdi ve tanrı ile tanıştırılmıyordu. Ermeniler ise Müslümanların ülkesinde acı çeken mazlumlardı¹⁹.

1840’lı yıllardan itibaren, Ortodoks Rumlara yönelik çalışmaların etkisiz kaldığını gören Amerikalı misyonerler, tüm çalışmalarının merkezine Ermenileri koymak zorunda kalmışlardı. Öyle ki, Amerikan misyonerliğinin adı bile Ermenilik misyonu olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Bu yeni gelişme Amerikalı misyonerlerin bir bakıma işini de

¹⁸ Louis Renault’un önsözü Trandafir G. Djuvara’nın kitabında yer almaktadır, G. Djuvara, (Çev.Pulat Tacar), **Türkiye’nin Paylaşılması Hakkında Yüz Proje**, Gündoğan yay., Ankara, 1999, s.15.

¹⁹ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.290.

kolaylaştırmıştı. Bundan böyle hedef kitle ortaya çıkmıştır ve Ermeni topluluklarının buldukları bölgelere yönelik stratejiler geliştirilerek daha fazla başarılı olma şansı doğmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeniler ile Amerikalılar arasındaki ilişki Amerikan tüccarlarının Osmanlı Topraklarına gelmesiyle başladı denilebilir. Kesin olarak da 1830'da ABD ile Türkiye arasında imzalanan ve ABD'ye Osmanlı Toprakları üzerinde "en ziyade müsaadeye mazhar devlet" olma ayrıcalığını kazandıran ticaret anlaşması, Ermeni-Amerikan ilişkilerinin başlangıç noktası oldu. Çünkü bu anlaşmanın üçüncü maddesine göre Amerikalılar Türkiye'de simsar kullanabileceklerdi. Bu simsarlar her din ve millettten olabilecek ve Osmanlı makamlarınca da bunların çalıştırılmasına karışılmayacaktı. Osmanlı topraklarında simsar denilince de akla ya Rumlar, ya da Ermeniler geldiğine göre bu simsarlar, Amerikan tüccarlarına Türkiye pazarlarını açtığı gibi kendilerine de ABD kapılarını açmış oluyorlardı. O güne kadar Avrupa ile ticari ilişkide bulunan Ermeniler artık Atlantik ötesi ilişkiler içinde olacaklardı. Bu ticari ilişkiler sırasında Amerikalı tüccarlarla ve bunun yanı sıra ABD toplumuyla karşılaşan Ermenilerle ilişkiye giren 2. büyük kitle misyonerler grubu olmuştu. Ermenileri kendi mezheplerine kazandırmak isteyen misyonerler, işe eğitim-öğretim kurumlarından başladılar. Maddi bakımdan da oldukça güçlü durumda olan misyonerler, 1830'lardan sonra Ermeniler arasında bir eğitim seferberliği başlatmışlardır²⁰.

19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın ilk çeyreği misyonerliğin altın çağıdır. Zira bu çağ aynı zamanda kapitalizmin emperyalizme dönüştüğü çağdır. Bu dönüşümde araçsal görev üstlenen mekanizmalardan birisi de misyoner dizgesi olduğuna göre, bunda şaşılacak bir yan olmasa gerekir. Ayrıca yeri gelmişken belirtilmelidir ki misyonerliğin belki de en ironik ve paradoksal yani, aslında kendisi başka şeylerin aracı olmasına karşın, önemli ve ulvi bir amaçmış gibi ortaya konmuş olmasıdır. Misyonerliğin yapısı ve işlevleri dikkate alındığında bunu anlamak mümkündür²¹.

1900 yıllarına gelindiğinde Anadolu'da bulunan misyoner okullarından sadece Amerikan misyoner okullarının sayısı 417'ye, öğrenci sayısı ise 17.556'ya ulaşmıştır²².

²⁰ İlknur Polat Haydaroğlu, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1990, s.181.

²¹ Uygur Kocabaşoğlu, **a.g.e.**, s.14.

²² **A.g.e.**, s.157.

New York Herald Gazetesi Muhabiri Sidney Whitmann, İngiltere'nin Erzurum Konsolosu M. Graves ile yaptığı görüşmede, konsolosun, din ve misyonerlerin Ermeni Meselesi üzerindeki etkileri konusunda söylediklerini şöyle yazmıştır:

"... Her yerde misyonerler var, bunlar da bilmeyerek bu adamları kandırıyorlar. Konsolosların yanındakiler, tercümanları tamamen Ermeni idi. Bunlar ne söylerler, ne gösterirlerse, konsoloslar da elçiliklerine öyle yazarlardı. Bu konsoloslar, acaba Rusya'da, Almanya'da olsalardı, elçilerine böyle şeyler yazabilirler miydi? Sebep, bir İslam memleketinde Hıristiyan konsolosu olmalarıdır. Ermeni komitecileri sakın insanları, çiftçi, esnaf, hamalları ayaklandırıyorlar. Türklerin dine, Hıristiyanlığa saldırılarını ileri sürüyorlar. Hâlbuki Trabzon'dan Erzurum'a kadar yollar, ilçeler; manastırlarla, kiliselerle doludur. Ermeni okulları kiliseleri, Rusya'dakilerden bin kat serbesttirler"²³.

"... Asya Türkiye'si ayrıca misyonerlerin kaynaştığı bir kovan gibiydi. Protestanlar, Müslümanları Hıristiyan yapmaya çalışıyor; Katolikler, Ortodoksları Vatikan'a bağlamaya uğraşıyorlar; Ortodokslar, Rumları kiliselerine bağlı kalmaya zorluyorlardı. Modern Türkiye'nin kalkınmasında kültürel önemleri olmakla birlikte, misyonerler, Sultan için ciddi bir siyasi sorun teşkil ediyorlardı. Yabancı diller öğreterek, azınlıklar arasındaki ayrıcalık ruhunu körikleyerek, Batı adet ve fikirlerini ülkeye sokarak Türk milliyetçiliğinin gelişmesini baltıyorlardı... Gerek kendilerinin, gerek temsil ettiklerini ileri sürdükleri azınlık gruplarının korunması için diplomatik himayeler arayış uluslararası olaylara sebep oluyorlardı. Bu misyonerler ve din adamları, dünyanın hiçbir ülkesinde, Türkiye'deki kadar emperyalizme hizmet etmemişlerdir"²⁴.

Georges Maleville ise misyonerlerin ayaklanmalarının çıkmasında başrolü oynadıklarını şu şekilde vurgulamıştır:

"1880'de başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkan tüm olay ve ayaklanmalara bu misyonerlerin karışmış oldukları görülür. Ve her defasında da sözde toptan öldürülmüş Ermenilerden yana yoğun bir Propaganda harekâtında aracı rolü oynadılar. Bu propaganda gerileme dönemindeki bir imparatorlukta diplomatik düzeyde yeni bir yabancı müdahalesi sağlıyordu"²⁵.

²³ Esat Uras, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, İstanbul 1987, s. 426; Mim Kemal Öke, **Uluslararası Boyutlarıyla Ermeni Sorunu**, İz yay., İstanbul 1996, s.73

²⁴ Edward Mead Marle, **a.g.e.**, s.17.

²⁵ Georges Maleville, (Çev.Galip Üstün), **Ermeni Trajedisi**, Yılmaz yayınları, İstanbul 1991, s. 65.

İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin 1901–1902 resmi istatistiklerine göre Osmanlı İmparatorluğu'nda, Ermenilerin, toplam 803 okulu, 81.226 öğrencisi ve 2.088 öğretmeni bulunmaktaydı. Bu rakamlara Katolik ve Protestan okullarını da eklemek gerekir²⁶.

*"Van'daki Amerikan misyoner faaliyetleri de genişlemeye başlamıştır. Zira gizlice toplanan ve İngiliz Konsolosluğu vasıtasıyla Londra'dan alınan paralar, Van'a getirilmekte, oradan da sözde fakirlerin korunması için kurulmuş derneklerle kamufla edilerek ilgililere dağıtılmaktadır. 1895 yılı sonlarından itibaren de aynı bahanelerle Van'a birçok Ermeni gelmiştir"*²⁷.

New York Herald Gazetesi Muhabiri Sidney Whitmann, İngiltere'nin Erzurum Konsolosu M. Graves ile yaptığı görüşmede, konsolosun, din ve misyonerlerin Ermeni Meselesi üzerindeki etkileri konusunda söylediklerini şöyle yazmıştır:

*"... Her yerde misyonerler var, bunlar da bilmeyerek bu adamları kandırıyorlar. Konsolosların yanındakiler, tercümanlar tamamen Ermeniydi. Bunlar ne söylerler, ne gösterirlerse, konsoloslar da elçiliklerine öyle yazarlardı. Bu konsoloslar, acaba Rusya'da, Almanya'da olsalardı, elçilerine böyle şeyler yazabilirler miydi? Sebep, bir İslam memleketinde Hıristiyan konsolosu almalarıdır. Ermeni komitecileri sakın insanları, Çiftçi, esnaf ve hamallar ayaklandırıyorlar. Türklerin dine, Hıristiyanlığa saldırıları sürüyorlar. Hâlbuki Trabzon'dan Erzurum'a kadar yollar, ilçeler; manastırlarla, liselerle doludur. Ermeni okulları, kiliseleri, Rusya'dakilerden bin kat serbesttirler"*²⁸.

Hazreti İsa'nın ilahi mesajını yaymak anlayışından hareket eden misyonerler; dini bir görevin adamları olarak dünyanın dört bir yanına dağılmışlardır. Fakat misyonerlerin buldukları ülkelerde yürüttükleri faaliyetler incelendiğinde, din kavramı arkasında yapılanların başta din ve mezhep değiştirmeye ikna etme çalışmaları olmak üzere, etnik, bölgesel, dinsel ve mezhepsel ayrılıkları körükleyerek, karışıklıklar çıkarmak, böylelikle de, merkezi otoritenin etkisini kırarak, sömürgeci güçlerin söz sahibi olmalarını sağlamak, zamanla da kendilerine bağımlı kıldıkları toplulukları, bağımsızlık ya da özerklik gibi istemlerle ayaklandırmaya yönelik faaliyetler olduğu görülmektedir. Daha açık bir deyimle, misyonerler, kapitalizmin gereksinim duyduğu yeni pazar, hammadde kaynakları ve zengin maden yatakları için ön araştırmalar yapan öncü kuvvetler olarak çalışmışlardır. Bu zihniyeti gizleyebilmenin en iyi yolu da, dini kullanmak olmuştur. Misyonerlerin

²⁶ İlknur Polat Haydaroğlu, **a.g.e.**, s.60.

²⁷ General Mayewski, (Çev. Azmi Süslü), **Les Massacres Commis Par Les Armeniens**, (Ermenilerin Yaptıkları Katliamlar), Ankara, 1986., s.38.

²⁸ Esat Uras, **a.g.e.**, s.426.

gerçek yüzlerini en iyi tarif edenlerden biri de Herman Melville'dir ve konuyu şu şekilde izah etmektedir:

"...İsa ve ticaret adına, dünyanın sefil kalmış son parçasının da ırzına geçtiler..."²⁹.

Benzer şekilde Edward Mead Earle'de Türkiye topraklarında yaşanan Amerikan misyonerlerinin faaliyetleri ile ilgili olarak şunları belirtmiştir:

"...Asya Türkiye'si ayrıca misyonerlerin kaynaştığı bir kovan gibiydi. Protestanlar, Müslümanlar Hıristiyan yapmaya çalışıyor, Katolikler, Ortodoksları Vatikan'a bağlamaya uğraşıyorlar; Ortodokslar, Rumları kiliselerine bağlı kalmaya zorluyorlardı. Modern Türkiye'nin kalkınmasında kültürel önemleri olmakla birlikte, misyonerler, Sultan için ciddi bir siyasi sorun teşkil ediyorlardı. Yabancı diller öğreterek, ayrılıklar arasındaki ayrımcılık ruhunu körükleyerek, Batı adet ve fikirlerini ülkeye sokarak Türk milliyetçiliğinin gelişmesini baltıyorlardı... Gerek kendilerinin, gerek temsil ettiklerini ileri sürdükleri azınlık gruplarının korunması için diplomatik himayeler arayıp uluslararası olaylara sebep oluyorlardı. Bu misyonerler ve din adamları, dünyanın hiçbir ülkesinde, Türkiye'deki kadar emperyalizme hizmet etmemişlerdir..."³⁰.

Georges Maleville ise misyonerlerin ayaklanmaların çıkmasında başrolü oynadıklarını şu şekilde vurgulamıştır:

"1880'de başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkan tüm olay ve ayaklanmalara bu misyonerlerin karışmış oldukları görülür. Ve her defasında da sözde toptan öldürülmüş Ermenilerden yana yoğun bir propaganda harekâtında aracı rolü oynadılar. Bu propaganda gerileme dönemindeki bir imparatorlukta diplomatik düzeyde yeni bir yabancı müdahalesi sağlıyordu"³¹.

Amerikan Misyonerleri tarafından Protestanlaştırılan Ermeniler, İmparatorluğun başına sorun olmaya başlamışlardır. Edwin Bliss'in de belirttiği gibi, Türkiye'ye gelen ilk Protestan misyonerlerin "British and Foreign Bible Society"ye üye oldukları ve bu teşkilatının 1804'de kurulmasından sonra 1819'dan itibaren de İzmir'den Anadolu içlerine misyoner yollanmaya başlandığı bilinmektedir. 1832 yılında İstanbul merkezi kurulmuştur. Museviler üzerinde de özellikle "Scotch Presbyterians" ve "The Church of England" misyonerleri tarafından çalışılmış ise de büyük bir başarı elde edilememiştir. Müslümanlar üzerindeki çalışmalar da pek başarılı olmadığından asıl faaliyet Doğu Kilisesi üzerinde

²⁹ Uygur Koçabaşoğlu, a.g.e., s.13.

³⁰ Edward Mead Earle, a.g.e., s.17.

³¹ Georges Maleville, a.g.e., s.65.

yoğunlaşmıştır. Daha sonra da malum oyun yani ‘mazlum Hıristiyanlar, gaddar Türkler’ senaryosu oynanmaya, düzmece raporlar ve yalan istihbaratlar Avrupa ev Amerika’da kuvvetli bir Türk düşmanlığının doğmasına neden olmuştur³².

1896 yılında ABD'den 7, İngiltere'den 4 ayrı kiliseye bağlı misyonerler Osmanlı İmparatorluğuna dağılmıştı. Sadece Amerikalı olan 176 misyoner ve bunların yanında 869 mahalli yardımcı çalışmaktaydı. Bunların çoğu American “*School of Theology*”den birçok misyonerde bulunmaktaydı. Misyonerlerin yoğunlukta bulunduğu belli başlı Anadolu şehirleri şunlardır: Bursa, İzmir, Merzifon, Kayseri, Sivas, Trabzon, Erzurum, Harput, Bitlis, Van, Mardin, Antep, Maraş, Adana, Haçin, Ankara, Yozgat, Amasya, Tokat, Arapkir, Malatya, Palu, Diyarbakır, Urfa, Birecik, Elbistan ve Tarsus³³.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra ABD gerek elde edilen bağımsızlığın korunması gerekse ülkenin sahip olduğu zenginliklerin Avrupa’ya sömürge olmaması amacıyla 1823’de “Amerika Amerikalıdır” temel ilkesiyle saptanmış olan Monreo Doktrini’ni, bir anlamda kendi içine kapanmayı, yani ABD’nin eski dünyanın politikasına uzak durmasını öngörmekteydi³⁴. İşte bu beklenti içerisinde ABD, bir taraftan kendisini Avrupa’nın kendi toprakları üzerinde beslediği emellerden koruma gayesiyle bu kıtadan uzak tutmaya çalışırken, diğer taraftan da Avrupa devletlerinin girişmiş oldukları hızlı sömürgeciliği görmezlikten gelmeme gibi bir ikilem içerisinde girmiştir. ABD, dünyanın sömürgeci devletlerce paylaşılmasına kayıtsız kalmanın getireceği zararın bilinci ile genel bir dış politika olarak belirlenmiş olan Monreo Doktrini’ni çiğnememek gibi iki esaslı çıkar birbiriyle çarpışınca, her ikisine de uyumlu olan yöntemin, misyonerlerden yararlanmak olduğu görüşü ortaya çıkmıştır.

Çok uluslu bir yapı olan ABD’de, halkı bir arada tutacak unsur olarak, tarih boyunca görmeye alıştığımız klasik uygulamalardan biri olan “Hıristiyanlık” olgusunu yayma ve benimsetme düşünülmüştür. Ancak, Hıristiyanlık içerisindeki farklı mezhepler ve bu mezhepler arasında çıkan anlaşmazlıkların daha önce Avrupa’da çatışmalara dönüştüğü unutulmamış ve bunun önüne geçmek için çareler öngörülmüştür. Eğer ABD’de böylesi bir kaosu içerisine düşecek olursa, zengin kaynaklara sahip ve gelecek vaat eden devletin gelişme hızı kesilmiş olacaktır. Avrupa’da yaşanan olayların ABD’de cereyan etmesini engellemek için, Hıristiyanlık mezhepleri arasında muhafazakâr bir

³² Gürbüz Evren, **Ermeni Sorunundaki Çıkar Odakları**, Ümit yay., Ankara, 2002, s.124.

³³ Kamuran Gürün, **Ermeni Dosyası**, Ankara, 1983, s.30.

³⁴ Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, (Yeni Baştan yazılmış 4. Bası), Ankara, 1995, C.I, s. 515.

yapıdan uzak olduğu söylenen Protestanlık mezhebi, örtülü bir şekilde desteklenmiş ve ülkedeki birlik-bütünlük bu yolla sağlanmıştır. Bütünlüğün böylesi bir yolla sağlanmasına, laik Amerikan Anayasası engel olduğu için halkın uluslaştırılması direkt devlet kanalı ile değil, siyasi otoriteden kısmen bağımsız Protestan Kilisesi aracılığı ile sağlanmıştır. Bu yöntemle misyonerlik faaliyetlerine hız verilmiş, Amerikanlaşma yine din aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. 19. Yüzyılın başında ABD'nin himayesinde "büyük uyanış" olarak isimlendirilen Protestanlığın ön plana çıkması sağlanarak, Protestan misyonerliğinin doğuşu, ABD'nin kıta dışına yayılmasındaki en önemli unsur olarak ortaya çıkmıştır.

Amerikan misyonerler, gerçek yüzlerini pek de gizlemeye gerek görmeksizin faaliyet göstermekteydiler. Kurdukları okulları, misyon evlerini, hastaneleri ve hayır kuruluşlarını Ermenileri, ayaklanmaya, isyan ve savaşmaya hazırlayacak merkezlere çevirmişler, silah ve cephane depoları haline getirmişlerdi. Özellikle dini duyguları körükleyerek, bir kutsal savaş havası yaratmaya çaba harcayan misyonerler, din olgusunu, kin ve nefret duygularını arttırmaya yönelik bir araç olarak, çok acımasızca kullanmışlardır:

"Misyonerler tamamıyla din tesirinde kalarak Ermenileri Müslümanlara karşı hazırladılar, dinamit yapmasını öğretiler ve her fırsatta onları İslamlara karşı kullandılar"³⁵.

Ermeni Piskoposu Gevond Turyan, İstanbul'da yayımlanan haftalık bir Ermeni dergisinde yazdığı makalede kilise ve din adamları gerçeğini şöyle ortaya koymaktadır:

"Dini cemaatler, uzun zamandan beri, Ermeni İhtilal Partileri'nin inkılâp ocakları olmuş ve en şeytani programlar buralardan hazırlanmıştır. Dini merkezler; silah depoları ve komplo ocakları olmuştur... Dini liderler, söz ve yazı ile kendilerine güvenmiş olan halkı isyana teşvik ediyorlardı. Artık vaazlarda Acı sözler ve İncil'in doktrini zikredilmiyordu. Sadakat ve doğruluk yerine isyan; insanlık yerine kin; ahlak yerine alçaklık ve rezillik vaaz ediliyordu... Dini liderler, komiteler tarafından organize edilmiş bayramlara, toplantılara, törenlere başkanlık ediyorlardı"³⁶.

ABD'nin Avrupa siyasi olaylarına uzak kalma politikası belirlendikten sonra büyük çıkar beklentileri ile Osmanlı topraklarına göz dikmesi hatta bu topraklar üzerinde çeşitli

³⁵Mehmet Hocaoglu, **Arşiv Vesikalarıyla Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler**, İstanbul 1976, s.122. Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.162.

³⁶Erdal İlter, **Ermeni Kilisesi ve Terör**, A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi yay., Ankara, 1996, s. 75.

oyunlara girişmesi, yukarıda sözünü ettiğimiz ilkelerini çiğnemek olacaktı. Bu durum, Avrupa'nın da dikkatini çekebilir ve kendi içişlerine karışmasına yol açabilirdi. Üstelik laik bir devlet olduğunu ilan etmiş olduğu için bu işin daha profesyonelce yapılması gerekiyordu. Bu düşüncelerle ABD, Protestan misyonerliğinin cemaat görünümüyle Orta Doğu'daki beklentilerini sağlama yoluna gitmiştir. Amacına ulaşmada çıkış yolu bulduktan sonra ABD, misyonerlerini dünyanın bakir ve verimli bölgelerinde nüfuz alanları edinmek ve politik emellerini gerçekleştirebilmek için kullanmaya başlamıştır. Böylece istediği propagandayı, misyonerleri aracılığıyla yaptırabilmiş ve saptamış olduğu siyaseti uygulayabilmiştir. Geniş coğrafi bölgelere dağılmış Amerikan misyonerlerinin yoğun oldukları bölgelerde konsolosluk açılması gereğinin ortaya çıkmış olması da planın gerçekleştirilme safhasındaki önemli bir gelişme olmuştur. ABD, misyonerlerin kurmuş olduğu misyoner istasyonlarının Amerikan sermayesiyle kurulduğunu ileri sürerek, konsolosluklar aracılığıyla, hem Amerikan yatırımlarının koruyuculuğunu yapmış hem de devlet olarak karışmaması gereken konulara ve yerlere müdahale etme hakkını kendinde görme imkânına sahip olmuştur. Bu konuda tecrübeli isimlerden Rusya'nın Erzurum Konsolosu General Mayewski de aynı konuya temas etmektedir. Söz konusu ayaklanmalarda birçok neden şüphesiz etkili olmuştur ama başlıca şu sebepler bariz bir şekilde göze çarpmaktadır: Birincisi, Ermenilerin siyasi kadrolardaki önemli rolleri, çok kilit noktalarda olmaları; İkincisi, Ermeni kamuoyunda milliyetçilik hürriyet ve bağımsızlık fikirlerinin gelişmesi; Üçüncüsü, bu fikirlerin batılı devleteler tarafından desteklenmesi, tahrik edilmesi ve Dördüncüsü de Ermeni Kilsesinin bu işbirliğine her zaman hazır olmasıdır³⁷.

ABD, misyonerleriyle girdiği Osmanlı ülkesindeki varlığını, önceleri İngiliz Büyükelçilerinin vasıtasıyla daha sonra 1830'da Osmanlı Devletiyle yapmış olduğu antlaşmayla, ticari faaliyetleriyle resmileştirmiştir. ABD, 7 Mayıs 1830 Antlaşmasıyla aldığı "*the most favored nation*" (en çok kayırılan ülke) statüsü ile Osmanlı Devleti'nden kapitülasyon haklarını da elde etmiştir. ABD'nin Ermenilere olan ilgisi ilk olarak kendi iktisadi çıkarları ile bağlantılı olarak gelişmiştir. Anadolu ve Orta Doğu topraklarının kaynak zenginliği ve açık pazar niteliği, 1780'lerden itibaren ABD'yi çekmiştir.

ABD'nin Osmanlı devleti ile yapmış olduğu 1830 Antlaşması ve iki ülkenin ticari anlamdaki yakınlığı, daha çok ABD'nin işine yaramıştır. Çeşitli olanakları sağlayan Osmanlı coğrafyasındaki verimli topraklar, Amerikan çıkarları bakımından ön planda

³⁷ General Mayewski, (Çev. Azmi Süslü), **a.g.e.**, s.6.

tutulmuştur. Washington ile İstanbul arasında yapılan 7 Mayıs 1830 Antlaşması'ndaki maddelerden biri, Osmanlı Devleti için ilerleyen yıllarda önemli bir sorunun kaynağını oluşturmuştur. Antlaşmanın üçünün maddesi ile Amerikan tüccarları Osmanlı Devleti topraklarında simsarlar kullanma hakkına sahip olmuş ve bu simsarların herhangi bir milletten olması koşulu ile de ABD tarafından Osmanlı Ermenileri için içerisine dâhil edilmiştir. Kendi ticari planları doğrultusunda ABD, Anadolu'nun kıyı kesimlerinde Rumlardan faydalanma yoluna giderken, iç kesimlerinde de Ermeni kitlelerinden faydalanmıştır. Bunun tabii sonucu olarak da, Anadolu'da zengin bir Ermeni burjuvazisi ortaya çıkmıştır. Bu burjuva grubuna, yine Amerikalı misyonerlerin etkin çalışmalarının ortaya çıkardığı eğitilmiş bir Ermeni entelektüelleri eklenince, bu yapılanma artık hasta adam olarak 19. Yüzyılda çeşitli siyasi bunalımlar yaşayan Osmanlı İmparatorluğu için sorunları da beraberinde getirmiştir.

"Ermeni meselesi mahalli bir olay değil, Avrupa diplomasisinin yarattığıdır. Ermeni cemaati, Rusya ve İngiltere'nin politik menfaatlerinin bir kurbanıdır. Bu iki devletin doğudaki rekabeti Kırım Savaşı ve Berlin Kongresi ile tarihlenir. Londra ve Petersburg arasında Ermeniler bazen ileri sürülen bazen de geri çekilen piyonlardır. İnsani düşünceler, Hıristiyanların korunması gibi sözler yalnız bahanelerdir..."³⁸.

ABD'nin Ermeni sorunu konusunda Fransa'dan, İngiltere'den ayrı olarak farklı bir konumu bulunmaktadır. Bu hadisenin tohumlarını 1810'lu yıllarda planlı-programlı bir şekilde atan ABD, konuyu 1890'lı yıllardan itibaren Senatosu'na taşımıştır. Bununla da kalmayıp bu mesele için sadece 19. Yüzyılda milyonlarca dolar para harcamıştır.

Hatta şu iddia edilebilir ki, bugünkü bilinçli, planlı-programlı ilk Ermeni hareketinin bir okulu niteliğindeki ilk kuruluş 1810 yılında Boston'da kurulan (American Board of Commissioners for Foreign Mission-ABCFM) olmuştur. Bu örgütün, yapmış olduğu çalışmalar neticesinde, 1908'lere gelindiğinde 20 istasyonu ve bu istasyonlara bağlı 269 dış istasyon şubesi, 130 kilisesi bulunuyorlardı. Sadece 1893 yılına kadar Osmanlı Devleti'nde 3 milyon İncil ve yaklaşık 4 milyon da değişik dini kitaplar dağıtmış olmaları, Protestan misyonerliğinin Osmanlı topraklarındaki faaliyetlerinin yoğunluğunu göstermektedir.

³⁸ Cevdet Küçük, **Türk Tarihinde Ermeniler Sempozyumu**, Dokuz Eylül Üniversitesi yay., İzmir 1983, s.86.

Bitlis'te bulunan 2 Amerikan Kolejinde okuyan çocuklar, Bitlis ve çevresindeki Ermeni isyanlarına öncülük etmiştir, II. Sasun İsyanı, Amerikalı misyoner George'un kışkırtmaları ile olmuştur. Bu okullara 200 milyon dolardan fazla para harcayan ABD, 1900 yıllarının başında bu okulların sayısını 48'i kız koleji olmak üzere 417 okul, 7 Üniversite, 43 Yüksekokul ve 5 ruhban okuluna ulaştırmıştır³⁹.

"Kapitülasyonlardan istifade eden Amerikan misyonerleri tamamen Osmanlı Devletinin aleyhine çalışıyorlardı. Bunlar Ermenilerin Gregorian Kilisesini Protestan yapmaya uğraşıyorlardı. Amerikan Protestanlarına göre Müslümanlar kâfirdir, bu yüzden onların aleyhine sistemli propaganda yapıp insan kasabı oldukları efsanesini yayıyorlardı. Ermenilere ise suni olarak evliyalık payesi veriyorlardı"⁴⁰.

ABD misyonerlerinin beyni ve yönlendiricisi American Board of Mission adına 1895'te bir açıklama yapmış olan H.O.Dwight, şunları söylemiştir:

"... Derneğimiz yaklaşık olarak 65 yıldır Türkiye'de faaliyette bulunmaktadır. Her yönden Misyonerler, bu bölgede kendi çıkarlarımız için uygun bir ortam yaratmışlardır. Biz bu bölge halkını, yalnız bizim sattıklarımızı almaları için değil; gelecekte kurulacak tesisleri geliştirip yaşatabilecek bir düzeye gelmeleri için de eğitiyoruz. Bu yoldan Amerikan yatırımlarına yeni alanlar açmak umundayız. Örgütün devamlı olarak yaşayabilmesi için yapılan harcamalar yıllık altı milyon dolar civarındadır. Amerikalılar Asya Türkiye'sinde, daha şimdiden kârlılığa geçen bir iş kurmuşlardır. Bu durum bütün bölge halkının bir gün bizim müşterimiz olacağına dair umudumuzu gerçekleştirmektedir. Şu anda Asya Türkiye'sinin değişik bölgelerinde, 435 okulumuz ve bunlarda eğitim gören 19.795 öğrencimiz vardır..."⁴¹.

Bu ortak misyonların iki yönlü çalışmaları sayesinde gerçekleşmiştir: 1) Ön eğitim süreci, 2) Basın ve yayın organları.

Tevfik Çavdar 'Osmanlıların Yarı Sömürge Oluşu' başlıklı eserinde de aynı yönde ifadeler kullanmaktadır:

"... Memâlik-i Mahrûsa-i Şahâne'de faaliyet halinde bulunan başta "The Curch Missionary Society" olmak üzere toplam 17 İngiliz; başta Jesuites, Capucine ve Fransiscain olmak üzere toplam 80 Fransız; başta "Deutsched Palastina Verein" olmak

³⁹ Erol Ulubelen, a.g.e., s. 162.

⁴⁰ A.g.e., 299.

⁴¹ **Avrasya Etüdüleri**, S.16, (Kış, 1999), s.17.

üzere toplam 10 Alman; başta “American Board of Mission” olmak üzere toplam 4 Amerikan misyoner teşkilatı vardır...”⁴².

Ortadoğu 'da Hıristiyan misyonerlerinin, ne maksatla buldukları sorusuna, Dr. Ömer Turan, 'Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri' adlı çalışmasında vermektedir.

"...19. yy.da Osmanlı toprakları, 'İncil Ülkesi' sayılırdı; misyonerlerin ifadesine göre, 'bu kutsal ve vaat edilmiş' topraklar, silahsız bir 'Haçlı Seferi'yle geri alınacaktı; Cumhuriyet'le sonu gelmiş gibi görünen misyonerlik çalışmalarının 1980'li yıllarda, özellikle Protestan tarafında hızlandığı bir gerçektir; üstelik bu faaliyet, sistemli ve programlı bir planın uygulaması gibi görünüyor; şöyle ki:"...Katolik Hıristiyanların lideri Papa, 22 Ocak 1991'de yayımladığı bildiri; onun yanı sıra, nüfusunun büyük çoğunluğu Protestan olan ABD'nin Başkanı'nun, 3 Mart 1992'de verdiği söylevde; 'Kilise öğretilerinin, Hıristiyanlığın; a) Çökmüş olan Komünist Blok Ülkelerine, b) Üçüncü Dünya Ülkelerine ve c) İslam Ülkelerine taşınması için, tüm misyonerler göreve çağrılmıştır..."⁴³.

İşte bu 'coğrafya', Protestan misyonerlerin yayınlarında, daha açık ve net olarak, Kuzey yarıküredeki 10. ve 40. paralellerin arasındaki bölge olarak tanımlanıyor; bölge, Kuzey Afrika ve Türkiye içinde olmak üzere, Ortadoğu, Kafkaslar ve bu doğrultuda Hindistan ve Çin'e kadar uzanmaktadır. Bilindiği üzere, bu bölgenin büyük kısmında Müslümanlar ve Türkler yaşamaktadır.

Edward Mead Earle'ün, 'American Mission in the Near East' (Yakındoğu'daki Amerikan Misyonları) adlı eserinde yazar konuya şu şekilde yaklaşmaktadır:

"... Misyonerlerin temel işlevi, ticarete uygun bir ortam hazırlamaktır. İnsanda yarattıkları ruhsal heyecan ve benzeri duygular, yerli ırkın Batı uygarlığına eğilim duyması sonucunu vermektedir. Dünyayı ve Batı uygarlığını yakından tanımaları, Batı'daki halklar gibi yaşama isteğini arttırmakta ve bunun doğal sonucu olarak ticari faaliyette artmaktadır..."⁴⁴.

Amerikan Şark-ı Karip (Yakındoğu) Yardım Cemiyeti'nin Anadolu'daki şehit, yetim ve öksüzlerine yardım maksadıyla, numune çiftlikleri vs. kurma teklifine verdiği cevapta, Mustafa Kemal şu noktalar üzerinde durmuştu:

⁴² Gürbüz Evren, a.g.e., s.125.

⁴³ Ömer Turan, Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri, İstanbul, 1971, s.100.

⁴⁴ A.g.e. s. 101.

“...Bunlar; ayrıcalık elde ettikleri bölgelerde, buna dayanarak, kendilerine istikbalde oraya sahip olma hakkını temine çalışır”⁴⁵.

Bilindiği gibi, Mustafa Kemal’in TBMM Hükümeti dönemindeki bu tespitine Yusuf Akçura, 1925 yılında İstanbul Darülfünunu’nda verdiği bir konferansta şu uyarıyı ilave etmiştir:

“... Avrupa Devletleri'nin bazıları, hâlâ eski anlayışlarını değiştirmek istemiyorlar; imparatorluk zamanında, tadı damaklarında kalan sömürge rejiminin sürdürülmesi için, fırsat kolluyorlar; daha doğrusu fırsat hazırlama işiyle uğraşıyorlar... Türkiye Ermenileri adına Bogos Nubar Paşa ile Türkiye'deki Kürtler adına Kürt Şerif Paşa buluşup bir Memorandum hazırlamışlardır⁴⁶; Konferans'a sunulan bu metinde istedikleri ‘Osmanlı toprağı üzerinde bağımsız bir Ermenistan/ Kürdistan tesis olunmasıdır...’⁴⁷.

Times dergisi, teşebbüsün İngiliz Hariciye Vekâleti’nde ‘memnunluk uyandırdığını’ kaydetmiştir: Bogos Nubar Paşa’nın, ‘Ermenilerin Türklerden kurtarılmasına’ ilişkin mektubunu, başköşesinde yayınlamış, aynı muhtıraya dayanarak, şu haberi vermiştir:

“Bağımsız Birleşik Ermenistan ile Bağımsız Kürdistan, tek ve büyük bir devletin ‘mandası’ altında, ortaklaşa yaşamak arzusundadırlar...”⁴⁸.

Osmanlı topraklarının dört bir yanına büyük bir hızla yayılan Amerikan misyonerleri, gittikleri her yerde okullar, misyon evleri kurarak, özellikle Ermeni nüfusun yoğun olarak bulunduğu vilayetlerde büyük bir güç kazandılar ve resmen bu işi üstlenecek okullar kurdular. Bu kurulan Amerikan okullarının en ünlüleri İstanbul, Erzurum, Merzifon, Tarsus, Harput gibi merkezler başta olmak üzere birçok vilayete yayılmıştır. Bunların arasında en etkili ve tanınmış olanı, İstanbul’da 1840 yılında Cyrus Hamlin tarafından

⁴⁵ Cumhuriyet, 22 Kasım 2003.

⁴⁶ 19. yüzyılda, 29 Ermeni Osmanlı devletinin üst yönetiminde söz sahibi olan “Paşalık” unvanına sahip olmuştur. İmparatorluk içinde 22 Ermeni bakan görev yapmış olup, bu bakanlıklar içinde Dışişleri, Hazine, Ticaret ve Ulaştırma Bakanlıkları da vardır. Bunların yanında diğer bazı Ermeniler de tarım, ekonomik gelişme ve nüfus gibi önemli devlet kurumlarında önemli görevler yapmış ve bu makamlara ciddi katkılarda bulunmuşlardır. 1878’den sonra kurulan Osmanlı Parlamentosu’na atanan ve seçilen 33 Ermeni temsilci bulunduğu gibi, 7 Büyükelçi, 11 Genel Konsolos ve konsolos, 11 Üniversite Profesörü ve 41 yüksek rütbeli diğer memurluk görevi yapan Ermeni vardır. Dışişleri Bakanı Bogos Nubar Paşa’dan başka diğer yüksek kademedeki paşalardan bazılarının isimleri ve görevleri şunlardır: Gabriel Naradokyan Paşa (Dışişleri Bakanı), Gabriel Artin Davut Paşa (PTT ve Bayındırlık Bakanı), Agop Kazasyan Paşa (Hazine-i Hassa Bakanı), Artin Dadiyan Paşa (Dışişleri Müsteşarı), Ohannes Sakız Paşa (Hazine-i Hassa Bakanı), Ohannes Kuyumcuyan Paşa (Ayan Azası), Dadiyan Ailesi (Osmanlı Saray Mimarlığı), Şaşıyan Ailesi (Osmanlı Saray Hekimliği), Dadiyan Ailesi (Baruthane Görevlisi), Düzyan ve Bezciyan Aileleri (Darphane Görevlisi), Fikret Türkmen, a.g.e., s.11.

⁴⁷ Yusuf Akçura’nın 1925 yılında İstanbul Darülfünunu’nda verdiği konferans, Teori Dergisi, S. 3, (15 Ekim 2003), s.4.

⁴⁸ www.turkishforum.com, 9 Aralık 2001.

kurulan "Robert Koleji"dir. Tamamı Ermeni gençlerinden oluşan ilk öğrencilerinin ardından Robert Kolejinde, diğer Hıristiyan toplulukların gelecekte kuracakları bağımsız devletlerin yöneticisi olacak öğrenciler de eğitim görmeye başlayacaklardır. Kendisi bir Protestan misyoneri olan Hamlin, İngiltere'nin araya girmesi ile Osmanlı Hükümeti Protestan Kilisesine resmen izin vermiş ve böylece Protestan Ermeni toplumunu ortaya çıkmıştır. ABD, Osmanlı ülkesindeki bazı bölgelerde bulunan okulları vasıtasıyla ayrılıkçı hareketleri desteklemiş ve yataklık etmiştir. Bunlardan en bilinenleri başta Bebek'teki Robert Koleji ile Adana ve havalisindeki olayları kışkırtan Tarsus Amerikan Koleji ve Samsun bölgesindeki Ermeni çetelerine yardım eden Merzifon Amerikan Koleji'dir. Bu kolejlere özellikle 1829 Edirne Antlaşmasından sonra, başta ABD olmak üzere diğer ülkelerden gelen misyonerlerin faaliyette bulunduğu yerler arasındaydı⁴⁹. Buralarda okuyup mezun olan Ermeni gençleri, azgın birer Türk düşmanı, komitacı ve çeteci olarak yetiştiriliyorlardı. Ermenilere silah yapmayı öğretenler, ABD'nin himaye ettiği bu misyoner okullarında öğretmenlik yapan kişilerdi. Robert ve Merzifon Kolejlerinin açılmasını, Kayseri-Talas, Tarsus ve Bitlis Kolejleri izlemiş ve Türkler aleyhine her türlü nifak tohumunu yeşertmeye devam etmişlerdir⁵⁰.

Amerikalıların aşırı Ermeni yanlısı politikalar izlemesine yol açan gelişmeler, İngilizlerin girişimlerinden çok önceleri bizzat Ermeni komitecilerinin propagandalarıyla başlamıştı. Ermenilerin tüm dünyayı yanlarına çekmek için başvurdukları yöntemler, kendilerine yardımcı olmaya çalışanları bile şaşırtacak, korkutacak kadar dehşetliydi. Robert Kolejinin kurucusu olan Dr. Hamlin, 23 Aralık 1893 tarihinde, "Boston Congregationalist Journal" isimli bir gazetede, bir Ermeni ihtilalcinin ağzından Ermeni taktiklerini anlatan bir mektubunu yayımlatmışlardır:

"İmparatorluğun her yerinde örgütlenen Hınçak Çeteleri, Türkleri ve Kürtleri öldürmek, köylerini yakmak için fırsat gözleyecekler ve sonra dağlara kaçacaklardır. Bunun üzerine kuduran Müslümanlar, ayaklanarak savunmasız Ermenilere saldıracak ve bunlara öylesine bir canavarlıkla öldüreceklerdir ki, Rusya insanlık ve Hıristiyan uygarlığı adına memleketi işgal etmek üzere ileri atılacaktır..."⁵¹.

Duydukları karşısında dehşete düşen Dr Hamlin, "...tasarlanabilecek en insafsız ve en şeytanca plan" deyince, Ermeni ihtilalci, "Kuşkusuz size böyle görünmektedir. Fakat biz

⁴⁹ Azmi Süslü, **Ermeniler ve 1915 Techir Olayı**, Ankara, 1990, s.28.

⁵⁰ A.Alper Gazigiray, **Ermeni Terörü'nün Kaynakları**, Gözen Kitabevi, İstanbul, 1982, s.69; Recep Şahin, **Tarih Boyunca Türk İdarelerini Ermeni Politikaları**, İstanbul, 1988, s.26.

⁵¹ A.Alper Gazigiray, **a.g.e.**, s.27.

*Ermeniler özgürlüğümüzü kazanmaya kesin kararlıyız. Avrupa, Bulgaristan'da yapılan korkunç şeylerle ilgilendi bu memleketi kurtardı. Milyonlarca kadın ve çocuğun kanlarıyla yükselecek olan bizim sesimize de kuşkusuz kulak verecektir*⁵².

Örneğin, Bulgaristan'daki bağımsızlık hareketini yönlendirenler, önemli roller oynayanlar, bu okulda eğitim gören Bulgar öğrencilerdir. 1914 yılına gelindiğinde, Osmanlı Topraklarında bulunan ve "American Board" misyoner teşkilatı tarafından kurulan okul sayısı 426'ya, hastane sayısı da 9'a yükselmişti.

Bu konuda Amerikalı gazeteci Charles F.G. Masterman şunları yazmıştır:

*“ABD çok farklı amaçlarla Türkiye’de bulunmaktaydı. Amerika’nın başlıca amacı Müslümanları Hıristiyanlığa inandırmak değildi. ABD, Türklerin baskısı altında ezilen Hıristiyan halkı eğitmek ve onlara yardımcı olmak için Türkiye’de bulunuyordu. Örneğin Boğaziçi’nde bir abide gibi yükselen Robert Kolej’de yetişen Bulgar gençleri daha sonra Bulgaristan’a giderek en önemli devlet mevkilerine gelmiş bulunmaktalar...”*⁵³.

Amerikan misyonerler, gerçek yüzlerini pek de gizlemeye gerek görmeksizin faaliyet göstermekteydiler. Kurdukları okulları, misyon evlerini, hastaneleri ve hayır kuruluşlarını, Ermenileri ayaklanmaya, isyan ve savaşıma hazırlayacak merkezlere çevirmişler, silah ve cephane depoları haline getirmişlerdi. Özellikle dini duyguları körükleyerek, bir kutsal savaş havası yaratmaya çaba harcayan misyonerler, İngiliz, Fransız ve Ruslara göre, din olgusunu, kin ve nefret duygularını artırmaya yönelik bir araç olarak, çok acımasızca kullanmalarıdır. Misyonerler önce dini, sonra siyasi ve ardından da askeri yani silahlı militanlarla terörü yerleştirdiler, Ermenileri Müslümanlara karşı olası bir ayaklanmaya karşı hazırladılar, dinamit yapmasını öğrettiler ve her fırsatta onları İslamlara karşı kullandılar⁵⁴.

Amerikalı misyonerlerin davranış biçimleri ve Ermeni politikaları, Anadolu'ya yönelik planlara olan büyük ülkeleri de rahatsız etmeye başlamıştı. Ermenilerin, Amerikalıların etkisi altına girmekle kalmayıp, önüne geçilemez büyük karışıklıklar yaratmasından ve kendi planlarına aykırı paylaşımlara yönelmesinden çekinen ülkelerin başında İngiltere gelmekteydi. Amiral Webb, Lord Curzon'a şöyle yazıyordu:

“ABD, Trabzon ve Erzurum’u içine alan bir Ermenistan’ı himaye ederek, geri kalan dört vilayeti de Kurt Devleti olarak İngilizlerin himayesine bırakıyor. Ben Amerikan

⁵² Doğan Avcıoğlu, **Milli Kurtuluş Tarihi**, Tekin yay., İstanbul, 1983, s.1084.

⁵³ Osman Ulagay, **Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı**, İstanbul 1974, s. 238–239.

⁵⁴ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.162.

misyonerlerinin tehlikeli hareketlerinden korkuyorum, din tesirinde kalıp halkın büyük çoğunluğunu teşkil eden Müslümanlara kötü davranacaklardır... ”⁵⁵.

Zaman geçtikçe Amerikalıların, Ermeniler konusunda çok net tavırlar ortaya koymaya başladıkları görülmektedir. Amerikalılar I. Dünya Savaşı'na sokmak için değişik yöntemlere başvuran İngilizler, Ermenilerin katledildiği yönünde yalan haberler yayarak ve sahte belgeler düzenleyerek ABD Başkanı Wilson'u etkilemeye çalışmışlardır. İngiliz Dışleri Bakanları tarafından yayımlanan, tamamen sahte belgelerden ve hayal ürünü olaylardan oluşan ünlü "Mavi Kitap"ta bu amaçla hazırlanmıştır. İngilizlerin bu gayreti, Amerikalıların, konuya Ermeni penceresinden tek yanlı bir biçimde bakmalarına neden olmuştur:

“Amerikalılar Türkleri tehdit ederek gayet Ermenilere bir şey olursa kendilerinin de son adamlarına kadar ortadan kaldırılacağını söylüyorlar”⁵⁶.

“...Tasarlanabilecek en insafsız ve en şeytanca plan’ deyince Ermeni ihtilalci, ‘kuşkusuz size böyle görünmektedir. Fakat biz Ermeniler özgürlüğümüzü kazanmaya kesin kararlıyız. Avrupa, Bulgaristan da yapılan korkunç şeylerle ilgilendi ve bu memleketi kurtardı. Milyonlarca kadın ve çocuğun kanlarıyla yükselecek olan bizim sesimize de kuşkusuz kulak verecektir’ ”⁵⁷.

Amerikalı misyonerlerin Osmanlı topraklarındaki çalışmalarının gün geçtikçe kontrol dışına çıkması ve Osmanlı yönetimine yönelik tehditlere dönüşmesi üzerine, özellikle misyoner okulları üzerinde bir denetleme mekanizması kurulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Ama her türlü denetimden rahatsız olan misyonerler, ABD yöneticilerine gönderdikleri raporlarda, sürekli şikayette bulunmuşlar, başta ABD başkanları olmak üzere, önemli kişilerin desteğini almaya çalışmışlardır. Bunda da başarılı oldukları söylenebilir. Ünlü başkanlardan Theodore Roosevelt, ABD başkanlık seçimlerinden birkaç yıl önce şöyle demektedir:

“Dünyada herkesten önce ezmek istediğim iki güç İspanya ve Türkiye’dir (Osmanlı İmparatorluğu) ”⁵⁸.

⁵⁵ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.735; Eserde, belgenin 19 Ağustos 1919 tarihinde Amiral Webb'den, Lord Curzon'a gönderildiği belirtilmiştir.

⁵⁶ **A.g.e.**, s.745; Eserde 31 Ağustos 1919'da Mr. Balfour'dan Lord Curzon'a iletildiği belirtilmiştir.

⁵⁷ Doğan Avcıoğlu, **a.g.e.**, s.1084.

⁵⁸ Uygur Kocabaşoğlu, **a.g.e.**, s.20; Mim Kemal Öke, **a.g.e.**,s.236.

Osmanlı topraklarının paylaşımında izlenecek yol hakkında Amerikalılar, İngiliz ve Fransızlara aynı görüşü paylaşmıyorlardı. Amiral Bristol Osmanlı'nın parçalanması konusunu şöyle değerlendiriyordu:

*"Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli parçaları galipler arasında paylaşılacak ve küçük bir Türkiye kurulacaktır. "İstanbul'dan Türkleri kovalım" diye çıkarılan yaygara bir siyasal slogandır. Eğer Avrupa, Türkiye'yi iyi bir komşu olarak düşünmezse, Asya'daki ülkeler için nasıl iyi komşu olabilecektir? Asya'da küçük bir bölgede Türk yönetimi kurmak, geçmişte işlenmiş hatalar gibi bir hata olacaktır. Bu ayrıca çağdaş uygarlığa karşı işlenmiş bir cinayet ve gayri-müslim topluluklara ihanet olacaktır. Böylece kurulacak yeni bir Türkiye'de kalan gayri-müslimler Avrupa'nın ihanetine uğramış olacaklardır"*⁵⁹.

Amerikalılar da, Fransızların ve Almanların büyük ilgi duyduğu Kilikya'ya yönelik çabalarını, özellikle Fransızların bölgeden çekilmesinden sonra arttırmışlar, bu bölgedeki çıkarlarını "Milliyetçi Türk Hükümeti" olarak adlandırdıkları Ankara Hükümetiyle iyi ilişkiler kurmaktan geçtiğini saptamışlardır.

*"Kilikya'da da ABD ve Amerikan iş çevreleri konusunda olumlu bir eğilim var. Anadolu'nun en verimli köşelerinden biri olan Adana Ovası'nın sulama projesi daha kimseye verilmiş değil. Hükümet bu projeyi incelemekte ve şimdilik Amerikan kapitalistlerinin bir öneride bulunmasını beklemektedir. Güvenilir kişilerden öğrendiğime göre böyle bir sulama projesi iç~in büyük bir sermaye yatırımı gerekmeyecektir. Yalnız konuya Toroslar'daki ırmaklar denetim altına almak da girmektedir. Bu yapılırsa bütün Adana vilayetini ve Mersin limanını kapsayacak elektrik elde etmeye yeterlidir. Savaş sırasında bu konuda Alman mühendislerinin hazırladığı özel bir raporu ele geçirmeye çalışıyorum"*⁶⁰.

ABD, Osmanlı toprakları üzerinde en önemli rakiplerinden biri olarak gördüğü Almanya'yı çok titiz bir şekilde takip ediyordu. Alman politikaları izlenip, raporlar halinde Washington'a iletilirken, ABD'nin savaşa girmesini sağlayacak planlar da yapılıyordu.

Osmanlı topraklarında her ne kadar "*Evangelischer Bund*" ve "*Deutsche Orient Mission*" gibi misyoner kuruluşları da yaygın bir şekilde kullansa bile Almanya, Akdeniz ve Orta Doğu politikalarında, bu bölgelere yönelik sömürgeci yaklaşımında Osmanlı

⁵⁹ Orhan Duru, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, Karacan yay., İstanbul, 1978, s.82.

⁶⁰ Orhan Duru, **a.g.e.**, s.150.

Devleti'ne ters düşmeyecek stratejiler izlemeyi tercih edecektir. Bağdat demiryolu Alman politikalarında çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu hat aracılığıyla Anadolu üzerinde egemenlik kurmayı planlayan Almanya, özerk bir Ermenistan'ı kendi çıkarlarına aykırı bulmaktadır. Almanlara göre böylesi bir oluşum, Anadolu'da hem İngiltere hem de Rusya için önemli bir nüfuz alanı yaratacaktır.

"Ermeniler, Almanya'nın emperyalist emellerine karşı temel taşıdır: Büyük kısmı Fransız ve Amerikan okullarında yetişmişlerdir. Fransızca ve İngilizce bilmektedirler. Batı Avrupa, Amerika ve özellikle İngiltere ile ticari ilişkileri olduğundan, Ermeniler doğaldır ki, gezici Alman ticaret ajanlarına engel olmaktadır. Aynı biçimde Ermeniler Anadolu içinde Avrupa kolonlarının yerleşmesine başarılı bir biçimde karşı koyabilecek tek tarım unsurunu teşkil etmektedir. Böylece bütün Anadolu'nun Almanlaştırılması tasarılarına Ermeniler bilmeden yolu kapatmaktadırlar"⁶¹.

Rusların Ermenilere yaklaşımı konusunda oldukça dikkatli davranan Almanya, bağımsız bir Ermenistan'ın, tamamen Rusya'nın çıkarlarına uygun olacağını ve Anadolu'daki Alman varlığını tehdit edeceğini çok iyi biliyordu. Ünlü Alman yazar Rohrbach, Ermenistan hakkındaki Almanya'nın görüşlerini şöyle dile getiriyordu:

"Ermenistan, coğrafya vaziyeti, yeri bakımından, Anadolu hâkimiyetinin anahtarıdır. O halde Ermenistan'ın Rusya'nın eline geçmesi, Türkiye'nin bağımsız bir devlet olmasına bir son vermekten başka bir şey değildir. Ermenistan'da Rusya hâkimiyetinin kurulmasa, şu durumu ortaya koyar. Rusya, Ermenistan'a hâkim olunca bütün Küçük Asya'ya, İran körfezinden Akdeniz'e kadar olan yere sahip olacak ve eline geçireceği kale ile bütün ilerisi için gereken müstahkem mevkiyi elde edecektir. Küçük Asya için Rusya'nın Kafkasya, kuzey İran ve Ermenistan'ı elinin altında birleştirmesini düşünmek kadar korkunç bir vaziyet olamaz. Onun için eğer bizim Türkiye'yi himaye etmemiz gerekliyse, o zaman Ermenistan da, Türkiye'nin olarak kalacaktır. Türkiye yi ancak siyasi düşüncelerle sonuna kadar müdafaa edeceğimizden dolayı da Ermenistan'ın, Rusya'ya geçmesine göz yumamayız"⁶².

Doğu Anadolu'da kurulacak bir Ermeni Devleti İngilizlerin işine gelirken, Rusların çıkarlarına ters düşüyordu. Çukurova'da kurulacak Ermeni Devleti Fransızların kontrolü altında olacağı için buna da İngilizler karşı çıkıyordu. Almanlar ise rekabet içinde oldukları diğer sömürgeci ülkelerin kuklası olacak ve Anadolu topraklarındaki Alman

⁶¹ Doğan Avcıoğlu, a.g.e., s.10.

⁶² Esat Uras, a.g.e., s.376.

yayılmacılığının önünü kesecek bir Ermenistan istemiyorlardı. İngilizler, Kafkasya'daki Ermenilerin Rusların müttefiği olmasından rahatsızlık duyuyorlardı. İstanbul'daki Patrikhaneye bağlı Gregoryen Ermenileri, misyonerler aracılığıyla parçalayarak, Gregoryenler, Katolikler ve Protestanlar olarak üçe bölen, kendi nüfuzları altında Ermeni toplulukları oluşturan sömürgeciler, yüzyıllarca berabere sorunsuz yaşamış Türkleri ve Ermenileri birbirlerine düşürmüşlerdi⁶³.

1913–1916 yılları arasında İstanbul'da görev yapan ABD Büyükelçisi Morgenthau, yakın arkadaşı olan Başkan Wilson'u ve Amerikan kamuoyunu etkilemek için dikkati Ermeniler üzerine çekerek, “*zavallı ve korumasız, soykırımı uğratılmış Hıristiyanlara yardım etmek gerekir*” şeklinde tamamen duygusal sömürüye dayanan bir kampanya yürütüyordu. Büyükelçi, 26 Kasım 1917 tarihli mektubunda, Başkan Wilson'a şöyle diyordu:

“... Savaşa karşı görüşlerin çokluğu ve aşırı kayıtsızlığın yanı sıra, savaş destekleyenler arasında da görüşülen isteksizlikten duyduğum hayal kırıklığı nedeniyle... Yazmayı düşündüğüm kitapta, Almanya'nın sadece Türkiye ve Balkanlar'a sızma politikasını değil, aynı zamanda böyle bir sistemin dünyanın diğer ülkelerindeki uygulamalarını da gözler önüne sermek istiyorum. Çünkü Türkiye'de Almanya'nın şer ruhunun ortaya çıkardığı en kötü sonuçları, bütün çağların en büyük suçunu, biçare Ermeni ve Suriyelilerin katledildiklerini görmekteyiz. Hikâyenin bilhassa bu ayrıntısı ve Almanya'nın buna ses çıkarmayıp, inanıyorum ki, küçük şehir ve kasabalarda yaşayan birçok Amerikalıyı savaşın diğer yönlerinden daha çok ilgilendirecek ve onun muhakkak zaferle sonuçlanmasını gerektiğine inandıracaktır... Hükümetin savaş politikası adına bir zafer kazanmamız ve bunun için de her türlü yasal yol ve imkânına başvurmamız gerekmektedir”⁶⁴.

Bundan ayrı, Wilson'un isteği üzerine Ermeni muhacirler için para yardımı bile toplanmıştır. Amerikan yardımı sadece nakdi yardımı değil, bilumum erzak ve muhtelif malzemeyi de kapsamaktadır. Buradan anlaşılacağı gibi Ermeni muhacirlere en iyi yardımı diğer İtilaf devletleri'ne nazaran ABD yapmıştır. Bu yardımlar yapılırken, Osmanlı Hükümeti'nden de daha fazla yardım yapmasını istiyorlar, ayrıca 1914 tarihli “Emval-i Metruke Kanunu”nun da kaldırılmasını talep ediyorlardı. İtilaf Devletleri'nin amacı, Türkiye'de büyük bir azınlık grubu oluşturmak ve bu kişilere daha önce Osmanlı

⁶³ Uygur Kocabaşoğlu, a.g.e., s.31.

⁶⁴ Heath W. Lowry, **Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü**, İstanbul, 1991, s.255-256.

Hükümeti tarafından verilen ayrıcalıkları tekrar temin ederek, 1914 öncesi sömürülerini devam ettirmektir⁶⁵.

ABD yönetimine, bir Ermenistan kurulması ve bunun Amerikan mandası altında olması önerileri özellikle İngiltere tarafından yapılmıştır. Bu konuda Komiser Ravndal ile yapılan konuşmanın bir bölümü şöyle:

“...Ermenilere bir arazi ve başlangıçta bu arazinin bölünmezliği konusunda garanti verebiliriz. Ermeniler panik halindeler ve böyle bir garanti gereklidir. Karadeniz'de ve Akdeniz'de birer liman çok uygun olabilir. Manda altında bir kucak geçtikten sonra, deneylere göre Ermeni devleti biçim değiştirebilir”⁶⁶.

ABD'nin, Osmanlı Devleti'nin sonlarına doğru, bu coğrafyaya bakış açısını, Amerikalı gazeteci Talcott Williams'ın, Ocak 1920'de New York Times gazetesinde yayımlanan yazısından alınan şu bölümlerle özetlemek mümkün:

“...İmparatorluk toprakları sayısız zenginliklere sahiptir. Karadeniz kıyılarındaki kömür havzaları, Basra Körfezi kıyılarındaki petrol yatakları, yılda altı-yedi milyon ton tahıl verebilecek olan ucuz bucaksız bozkırlar, Fransa'nın sahip çıktığı bakır madenleri, afyon, tütün tarlaları, Mezopotamya'da pamuk tarımına elverişli ovalar ve hayvancılığa elverişli yaylalar hep İmparatorluk sınırları içinde kalmaktadır. Bütün bunlara ilaveten Hindistan'a ulaşacak en kestirme demiryolu ülke topraklarından geçmekte, Karadeniz'e, Akdeniz'e, Basra Körfezi'ne ve Kızıldeniz'e açılan en elverişli limanlar bu ülkede bulunmaktadır... Bu ülkede düzenli bir yönetim kurmamız Filipinlerdekinden çok daha kolay olacaktır. Kıtalararası ticaret, kuracağımız demiryolu şebekesi üzerinden rahatlıkla sağlanabilecektir. Osmanlı nüfusunu meydana getiren ırklardan her biri tarihte önemli roller oynamış insan topluluklarıdır. Gerekli kredi imkânları sağlanarak hızlı bir kalkınma hamlesine girildiğinde yaratılacak olan sayısız iş imkânları, Avrupa'nın entrikaları yüzünden birbirine düşman kesilen ve topraklarından atılma tehlikesiyle karşı karşıya gelen bu insanlara adalet ve eşitlik duygularının aşılmasını da sağlayacaktır...”⁶⁷.

⁶⁵ Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yay., İstanbul, 1992, s.121.

⁶⁶ Manda Konusunda Amerikan Komiserinin Görüşleri, Orhan Duru, **a.g.e.**, s.38.

⁶⁷ Osman Ulagay, **a.g.e.**, s.70-71.

B-Osmanlı Ülkesinden ABD'ye İlk Ermeni Göçleri

Osmanlı Devleti'nden ABD'ye ilk Ermeni göçleri, Amerikalı tüccarlar ve ABD'li misyonerler vasıtasıyla oldu. ABD'deki en önemli misyoner okulu Massachusetts'deki Andover Teoloji Fakültesiydi. Misyonerlerin bir diğer amacı Osmanlı Devletinde yetiştirmiş oldukları Protestan Ermeni gençlerinin ABD'de yüksek tahsil alarak, Osmanlı Devleti'ne kalifiye birer Protestan misyoner olarak dönmelerini sağlamaktı. Göçün başta gelen sebebi, ekonomik. Ancak, Rus savaşlarından kaçanlar da vardı. Bunlar, 5–10 yıl çalışıp ülkelerine geri dönmeyi amaçlamışlardı. Güney Amerika'da tarım alanlarında da çalışıyorlardı. O tarihlerde ABD'de sanayi patlaması da bunda en önemli etkendi. Ermeniler AB'ye gelmenin yollarını misyonerlerden öğrendi, Türkler de Ermenilerden. ABD'ye göç eden Ermeni göçmenler daha sonra tıpkı 1829 yılında Yunanlıların ve 1878 yılında da Bulgarların yaptığı gibi bağımsızlık ya da Bulgaristan örneğinde olduğu gibi çöken İmparatorluktan muhtariyet istemlerinde bulunmuşlardı. 1830 Ticaret Antlaşması'nda ABD, Ermenileri dil bilme avantajlarını taşımalarından dolayı kendisine aracı seçti ve çoğu zamanda ajan olarak kullandı. Bu yüzden çoğu Ermeni bu dönemde çift pasaport taşımıştır. ABD'ye yerleşmiş olan Ermeniler, teşkilatlandırmaya ve hatta onları isyan eylemlerine yönlendirmeye başlamış ve Osmanlı Devletine yönelik karalama kampanyalarına girişmişlerdir⁶⁸.

ABD'ye 1914'e kadar devam eden Ermeni göçleri, bu ülkede hatırı sayılır bir Ermeni nüfusunu ve bu Ermenilerin önemli bir dini ihtiyacı olarak da 1914'e kadar inşa etmiş oldukları Ermeni kilisesini ortaya çıkarmıştır. Bugün ABD'de lobi faaliyeti yürüten, önemli iş kollarında çalışan ve hatta büyük sermaye sahibi olan eğitilmiş bir Ermeni varlığına karşılık, ABD'ye ilk göçen Ermeniler oldukça büyük sıkıntılar çekmişlerdir ama ABD'deki eğitilmiş Ermeni toplumunun çekirdeğini oluşturdu. Bunlar ABD'ye yerleşen ilk Ermeni grubuydu. Aynı zamanda koyu birer Türk düşmanı olarak yetiştirilmişlerdi. Bunlar arasında Osmanlı Devleti içerisinde büyük bir matbaa kuran Hagop Mataosian'da bulunmaktaydı. Mataosian, ABD'deki eğitimi sırasında Amerikalı uzmanlardan modern matbaacılık işini öğrenmiş ve İstanbul'a dönüşünde bu bilgisini büyük bir matbaa açarak pratiğe dökmüştür⁶⁹.

Emekli Tümgeneral Rıza Küçükkoğlu'nun koordinatörlüğünde Ege Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sedat İşçi'nin yürüttüğü "Amerika'da İlk Türk Göçmenler: 1860–1921" konulu

⁶⁸Şenol Kantarcı, **Ermeni Lobisi**, Aktüel yay., İstanbul, 2004, s.93.

⁶⁹Sedat İşçi, "Yeni Dünyanın Osmanlıları", **Yeni Aktüel Dergisi**, 2005, s.77.

proje kapsamında yapılan araştırmalarda, 60 bin civarında Türk ya da Müslüman'ın ABD'ye geldiğini tespit edildi. ABD'ye gelen ilk Türkler'e ait Detroit'te beş, New York'ta ise bir mezarlık bulundu. Bu dönemde Osmanlı tebaasından yaklaşık 1 milyon 200 bin kişinin (150 bini Müslüman) olduğu tahmin ediliyor. ABD'ye ve Amerika kıtasının değişik yerlerine geldiğini ifade eden Küçüköğlü, gelen bu insanların yüzde 15'inin Müslüman ve Türk olduğunu kaydetti. Prof. Dr. Sedat İşçi, “*Detroit şehir merkezinde 15 Eylül 2004' te ABD'ye ilk gelen ve Detroit'teki Ford fabrikasında çalışan Osmanlı Türklerinin anısına Cumhuriyetin 81. yıldönümü dolayısıyla bir anıt-çeşme dikildiğini*” söyledi⁷⁰.

New York'ta 1930'larda kurulan Türk Hars Birliği'nin daha önce Osmanlı Teavünü (yardımlaşması) adı altında faaliyet gösterdi, daha sonra da Türk Teavünü olarak örgütlenen Türkler, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 yılında Dr. Fuat'ı ABD'ye göndermesi üzerine, 8 Nisan 1923'te bir kurultay yaptılar. Burada bir ‘Öksüzler Vakfı’ kuruldu. Daha sonra ismi Hars Birliği olarak belirlendi. Örgüt için 1930'larda Hars Birliği ismi kullanılmasına rağmen daha sonra bu “*Turkish Welfare Association*” ya da “*Turkish Orphan's Association*” adını aldı. Prof. Dr. Sedat İşçi'ye göre: “*O zamanlar deri fabrikalarında çoğu Tuncelili 4 bin kadar Türk çalışmaktadır. Koşulları çok ağır olduğu için fabrikalara Türklerden başkası pek tahammül edemez. Bir de yola beraber çıktıkları Rum ve Ermeni arkadaşları vardır. Onlarla beraber çalışıp birlikte aynı evlerde kalırlar. Wooster ise önce Ermenilerin daha sonra Türklerin gittiği bir şehir ve bu yüzden Taşnak Sütyun'un merkezi hala burasıdır...*”⁷¹.

Batı tüm Osmanlı vatandaşlarına ‘*Türk*’ diyordu. G.Amerika'ya gidenler de orada bugünkü “*El Turco*” kültürünü yaratanlardı. Müslüman olup kendisini göçmen Türkler'e adayın Ermeni Osman Kalam ve daha niceleri İkinci Sanayi Devrimi ve vasıfsız işçi arayışına giren Kuzey Amerika'yı iş cenneti olarak görmeyeydi. Yani Amerikan rüyası, yaklaşık 60 bini Türk olmak üzere bir buçuk milyon Osmanlı vatandaşını yenedünya düzeninin topraklarına doğru çekiverir. Bu cennete en çok Harput'tan göç olur. Bunun nedeniyse bölgede sayıları çok fazla olan misyoner okullarıdır. O dönem bu okullardan Harput'ta 8, tüm Osmanlı topraklarında ise yaklaşık 500 tane vardır ve hepsi de ABD'ye iş gücü çekmek için çalışmışlardır. Prof Dr. Kemal Karpat'ın araştırmalarına ve yazdığı iki

⁷⁰ Sedat İşçi, **a.g.m.**, s.77.

⁷¹ **A.g.m.**, s.77.

makaledeki rakamlara göre ise; toplam 1.200.000 kişilik bir Osmanlı tebaasının yüzde 15'i Türk ve Müslümandır⁷².

Çoğunluğunu Ermenilerin oluşturduğu Hıristiyan ve Yahudi Osmanlı vatandaşlarından sonra Türkler, Atatürk'ün teşvikleriyle ancak 1928'lerde örgütlenmeye başlamışlar. Bu anlamda düzenlenen bir toplantıya 500 civarında Türk katılmış ve bu toplantıya Mustafa Kemal Atatürk de bir telgraf göndermiş. Göçlerin ikinci dalgası 1940'tan sonra meydana gelmiş ve çoğu ABD'de evlenmiş ama çok azı çocuklarına Türk kültürünü aşılayabilmiş. Hatta Hars Birliği tarafından 1968 yılında Queens'te, bir Atatürk ilkokulu bile kurulmuş, ancak 1976'da kapanmış. 2003 yılından sonra ABD'deki Osmanlı ya da daha yalın olarak Türk kültürü yeniden dirilti olarak yaşatılmaya çalışılıyor. ABD'deki Ermeni varlığını ön plana çıkaran bir diğer unsur ise politiktir ve başkanlık seçimleriyle kendini hissettirir. Paranın ve baskının egemen olduğu seçimler yer aldıkça, adaylar Ermenilere olumlu bir selam çakmak zorundadır. Buna uymayan sandıktan çıkamaz. Çıkanda az buçuk bulunduğu vaatlerden hepsini olmasa da bir kısmını yerine getirmek zorundadır. Bu birikimler bir zaman sonra dağ olup, Türkiye'nin karşısına set gibi dikilecek, onun en önemlisi AB'ye üyelik olan batılılaşma platformlarında en büyük engeli oluşturacaktır. Başkan adayları, parasal destek ve oy hesaplarıyla, 1915 olaylarına ilişkin ve tek yanlı Ermeni görüşlerini tutarak birtakım basmakalıp sözler ederler. Beyaz Saray'a seçilen, günün koşullarını ne kadar dikkate almak zorunda kalsa da ağızdan çıkan her söz bir daha geri alınmaz bir sonraki gelişmeye basamak olur, örnek teşkil eder. Yeni Dünya'daki varlıklarını çok eskiye çıkarıp tarihsel derinlik kazanmak isteyen Ermeniler, (sözde) soykırım iddialarıyla bir anlamda bunun faturasını Türklere ödetmek üzereler. Virginia kolonisine ilk ayak basan (1607) Kaptan John Smith 'in gemisinde, hatta Kolomb'un ikinci seferinde Ermeni bulunduğu iddiası var. Ermeniler, gerçekten gezgindirler. Virginia Valisi Edward Digges'in, 1653'te Osmanlılardan, ipekçilikten anlayan iki kişi istediğini ve Padişahın da iki Ermeni'yi ABD'ye yolladığını biliyoruz⁷³.

Meluncanlar, (sözde) Ermeni soykırım iddialara karşı Türklere birliktedirler. Bu yeni canlanan Türk-Meluncan ilişkileri gösteriyor ki 16-18. yüzyıllarında gelen Osmanlılar her şeye rağmen silinmemiş bir iz bırakmışlar. Türk kökenli olduklarını iddia etmelerine rağmen, uzun zaman 'kökeni belirsiz' veya Beyaz-Kızılderili-Zenci karışımı olarak tanımlandılar. Onların ten renkleri daha koyu olduğundan, Amerikan nüfus sayımını

⁷² Sedat İşçi, **a.g.m.**, s.78.

⁷³ **A.g.m.**, s.79

yapanlar, Meluncanları beyaz olarak sınıflandırmayı reddettiler ve onun yerine "free persons of color (hür melezler)" olarak kaydettiler⁷⁴.

Göç öyle bir hız almıştı ki; 1890'larda Merzifon Ermeni mahalleleri neredeyse boşaldı. İlk Ermeni kilisesi 1891'de kuruldu, ilk Ermeni papazı H. Papazyan oldu. 1899'da II. Abdülhamit Ermenilerin göçünü yasakladı. Hatta bazı kaynaklar Abdülhamit için onlardan kurtulmak için her yol başvurdu gibisinden sözler sarf etmektedirler⁷⁵. Eğer onlardan kurtulmak isteseydi veya istenseydi, gitmelerini sağlardı, yok edilmeleri gündeme gelirdi. Aksine II. Abdülhamit zamanında Ermeniler oldukça iyi dönemlerinden birini yaşamışlar, çoğu konuda padişahın yardımını görmüşler, hoşgörüsüne mazhar olmuşlardır. Bu dönemde birçok Ermeni Kilisesi yeniden yapılmış, kuruluşlara bağışta bulunulmuştur. Bu yardım belgelerle de sabittir⁷⁶. Bu yasak bir özgürlük gereği olarak 1908'de kaldırıldı. 1895–99 ve 1908–14 arasında 70.982 Ermeni'nin ABD'ne göçtüğü anlaşılıyor. Bu azalmanın nedeni çok iyi bilinmesine rağmen hala "katliam" hanesine yazılır ki, aslında göçtür. Bazı Amerikan Ermenileri 1914–18 savaşında ABD ordusunda İngiliz Allenby kuvvetlerine katıldılar. ABD 1924'te göçe sınır koyduğundan, 1931'e değin yalnız 26.146 Ermeni gelebildi⁷⁷.

Yeni Dünyada California, New York, Chicago, Massachusetts gibi eyaletlere yerleşen Ermeniler, halı ticareti, makinistlik, bakır işçiliği, mücevher işlemeciliği gibi iş kollarını tutan Ermeniler, bunlardan başka, işçi olarak ayakkabı fabrikalarında, tekstil fabrikalarında ve hızla büyümekte olan otomobil fabrikalarında çalışmaya başlamışlardır, Anadolu'da bulunan Ermenilere de para yardımında bulunmuşlardır. Bu yardımlar özellikle 1894 ile 1914 tarihleri arasında yoğun olarak gözlemlenir. 1920'lerde New Yorklu bir Ermeni olan Kardaşyan'ın Adana'dan Trabzon'a, Bakû'den Kuzey Irak'a hayali bir 'Ermenistan İmparatorluğu' tasarısından bir şey çıkmadı; Doğu Anadolu ve Kafkasya'da ABD mandası düşüncesinden de. 1930'larda ABD Başkanı Roosevelt yönetimiyle Amerikan ekonomisinin gittikçe rahatladığı bir dönemin gelmesi, buna paralel

⁷⁴Sedat İşçi, **a.g.m.**, s.78

⁷⁵ Padişah II. Abdülhamit, özellikle Ermeni tedhişçilere karşı kurduğu 'Hamidiye Alayları' ile yine Ermeniler tarafından sıkça eleştirilmektedir. Konu için bkz., Mehmet Hocaoğlu, **Abdülhamit Han'ın Muhturaları**, Oymak Yayınları, İstanbul, 1986, ss.52-55.

⁷⁶ Van Gölü'ndeki Akdamar Adası'nda restorasyonu devam eden Ermeni Akdamar Kilisesi'nin manastır bölgesinde yapılan kazılarda, 1 Haziran 1884 tarihli bir kitabe ortaya çıktı. Van Müze Müdürü Mete Tozkoparan, "*kitabe, buranın bir ruhban okulu olduğunu gösteriyor. Kitabede, okulun 1 Haziran 1884 tarihinde dönemin Katolikosu (Ermeni kilise hiyerarşisinde en yüksek din adamı) Koçador Rustinsi tarafından açıldığı yazılı. Ayrıca dönemin Padişahı II. Abdülhamit'e katkılarını, desteklerinden ve okulun yapılmasına izin vermesinden dolayı methiyeler (övgü) içeriyor*" demektedir. **Hürriyet**, 31 Mayıs 2006.

⁷⁷ Sedat İşçi, **a.g.m.**, s. 79

olarak ülke çapında işçiye olan ihtiyaç, Ermeni göçmenlere karşı Amerikalılar tarafından uygulanan düşmanca tavrın hafiflemesine yol açmıştır. 1939–45 savaşında 500 Amerikalı Ermeni yaşamını yitirdi. Bundan sonra, Ermeni topluluğu nüfus, varlık ve etki olarak büyük gelişmeler gösterdi⁷⁸.

Ermeniler, I. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında, 1930'larda çok daha iyi bir duruma gelmişlerdir. Birçok Ermeni ailesi sosyal statü olarak fabrika ya da tarım işçiliğinden mesleki uzmanlık alanlarına geçmeye hatta kendi iş yerlerini kurmaya başlamıştır. Artık yeni nesil İngilizce konuşan, kolej eğitimi almış kişilerden oluşmaktaydı, öyle ki bu kuşak Amerikan Ermeni toplumu içerisinde seslerini yükseltmeye başlamıştır. 18. Yüzyılın son çeyreğinde kurulmuş olan Ermeni siyasi partileri yeni şubeleriyle New York, Boston ve California gibi şehirlerde daha aktif bir şekilde çalışmaya başlamıştır. Diğer taraftan hem Ermenice hem de İngilizce olarak düzenli bir şekilde gazeteler ve magazinler çıkartılmıştır. I. Dünya Savaşı'na nazaran İkinci Dünya Savaşı'nda, Ermenilerin ABD'ye ve ABD ordusunda verdikleri hizmet, daha büyük çaplı olmuştur. İkinci Dünya savaşı sırasında Amerikan ordusunda çeşitli dallarda yaklaşık olarak 20 bin Ermeni, asker olarak görev yapmıştır. Göç edenlerin genelde ortak özellikleri şunlardır: 1) Ermeni olmaları, 2) Türk düşmanı olmaları, 3) Ortodoksluktan Katolikliğe ve oradan da Protestanlığa ya da direkt olarak Protestanlığa geçmiş yani dönme olmaları⁷⁹.

ABD'ye yerleşen ikinci Ermeni grubu, yeni yetişme küçük tüccar takımıydı. Birinci gruba kıyasla daha az eğitimliydi. En önemli özellikleri, son derece katı bir Türk düşmanlığı içinde bulunmalarıydı. Bu tarihlerde filizlenen düşmanlık, eksilmeden bilhassa artarak, bugüne kadar devam etmiştir. Bu Ermeniler, ilişkileri olsun olmasın; Amerikan gazetelerine, Amerikan Senatosuna, Amerikan Başkanları'na mektuplar, telgraflar yollamışlardır. Yaptıkları her türlü propaganda ile de Amerikan kamuoyunun dikkatlerini kendi üzerlerine çekmeyi başarmış, ABD'de Türk imajının da büyük yara almasına sebep olmuşlardır. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 1886 yılında yayınladığı *Kırmızı Kitap*'taki Osmanlı Devletine dair bölümlerde Osmanlı karşıtı yapılan yazışmalarda ABD'deki Ermeni propagandasının oldukça büyük rolü olmuştur. Osmanlı Devleti aleyhine gerçekleştirilen bu neşriyatta Avrupa basının etkisinin yanı sıra en büyük rolü Osmanlı topraklarında çalışmalar yürüten Amerikalı misyonerler olmuştur⁸⁰.

⁷⁸ Sedat İşçi, **a.g.m.**, s. 79

⁷⁹ Aynı terim Yugoslavya vb. ülkelerde de Ortodoksluktan farklı dine ve mezhebe geçmişler için de kullanılır. Bu sorun Ortodoksluk için yıllarca süren ve hala sürmekte olan bir sorundur.

⁸⁰ Bilal Şimşir, **a.g.e.**, s.380-382, (F.O.424/82, p.663, No.710), (F.O.424/82, p.633, No.711).

1890'lara doğru başlayan Ermeni göçü, o kadar yoğunlaşmıştır ki gerek ABD gerekse Osmanlı Devleti buna karşı çıkmaya başlamışlardır. ABD'ye yapılan bu Ermeni göçleri dönemin Padişahı II. Abdülhamit tarafından yasaklanmıştır ama bu sefer göç kaçak olarak sürmüştür. Osmanlı Devleti durumu ABD'ye bildirmiş ve dönemin Cumhurbaşkanı Cleveland konuyu Aralık 1893 yılında Kongreye taşımış ve Osmanlı Devleti'nin de konudan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Öte yandan hâlihazırda göç etmiş Ermeniler de Washington'daki Türk Temsilciliği'ne başvurarak başka Ermenilerin gelmesinin yasaklanmasını istemişlerdir. Gerek ABD'nin gerekse Osmanlı'nın kısıtlamalarına rağmen, 1890–1900 yılları arasında yaklaşık 10 binin üzerinde Ermeni'nin ABD'ye göç ettiği görülmüştür. 1893 yılında ABD'ye göçü kolaylaştırmak için 'Ermeni İane Cemiyeti', ABD'deki Ermenilerden para toplayarak Osmanlı Ermenilerine yardım etmişlerdir. 1869 – 1895 yılları arasında sadece 5.500 Ermeni ABD'ye göç etmiştir. İzinli gidenlere “rızaî”, yasadışı yollardan gidenlere ise “firarî” adı verilmiştir⁸¹.

İlk gelen Ermeniler, New England'a yoğun olarak ise Boston, Indiana, New York ve Detroit, Virginia ve California bölgesine yerleştiler. Çok geçmeden ABD'de çoğalmaya başlayan Ermeniler, 1881 yılında Massachusetts'te Ermeni Evangelik Şehitler Kilisesi'ni (Armenian Evangelical Church of the Martyrs) inşa etmişlerdir. 1889'da Rhode Island'da Ermeni Euphrate Evangelik Kilisesi'ni (Armenian Euphrates Evangelical Church), 1892'de yine Massachusetts'de Birinci Belmont Ermeni Kilisesi'ni (First Armenian Church of Belmont), 1896'da New York Ermeni Evangelik Kilisesi'ni (Armenian Evangelical Church of New York) inşasını tamamlamışlardır. 1897'de Kalfornia'da (California) I. Ermeni Presbyterian Kilisesi'nin (First Armenian Presbyterian Church) inşası ve devamla 1898'de New Jersey'de Ermeni Presbyterian Kilisesi'ni (Armenian Presbyterian Church) inşa etmişlerdir. Şenol Kantarcı, “Ermeni Lobisi” adlı eserinde Sovyet Ermenistanı'ndan ABD'ye göçü üzerinde durarak; Ermeniler, Protestan misyonerlerin övgüyle bahsettiği ‘fırsatlar ülkesi’ne ilgi duymaya başladılar. ABD'ye ilk göç eden Ermeniler eğitimlerini sürdürme ve geçimlerini sağlama konularında daha iyi fırsatlara sahip olma amacıyla yola çıktı. O dönemde pek çok Ermeni göçmeninin amacı yeteri kadar para kazanıp geri dönmek ve ailelerinin yaşamlarını düzeltmekti. Buralara giden Ermeniler bir daha geriye dönmediler. ABD'deki Ermeni göçmenlerinin sayısı ise giderek artmaya başladı⁸².

⁸¹ Nurdan Şafak, ‘Osmanlı Devleti’nden ABD'ye Ermeni Göçü’, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, ‘Ermeni Meselesi Özel Sayısı’. S.131, (Nisan 2001), s.92.

⁸² Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.92.

ABD'ye Ermeni göçleri 1901 yılından sonra da devam etmiştir. Öyle ki I. Dünya Savaşı öncesinde ABD'deki Ermeni kolonisinin nüfusu 50 bini aşmıştır. 1914 yılına kadar olan bu rakamı David Marshall Lang "The Armenians" isimli eserinin "Armenians in the New World" adlı bölümünde 70.982 olarak göstermiştir. I. Dünya Savaşı döneminde yaşanan Tehcir'in ardından Ermenilerin geri dönüşleri ilgili çalışmalar kapsamında isteyenlerin geri dönmeleri için bir kararname çıkarıldı. Yalnız bu geri dönenlere ilişkin net bir sayı yok olmamasına karşın daha sonra çıkarılan Tehcir'den geri dönen göçmenlerin işe, barınma ve konaklamalarına ilişkin kararname bize çok sayıda nüfusun yeniden iskânına ait önemli ipuçları vermektedir. Yine bu zorunlu göç ettirme sonrasında birçok Ermeni de yurt dışına giderek başka ülkelere yerleşmişler, kendilerini kabul eden her ülkede yeni bir yaşam kurmanın mücadelesine girişmişlerdir. 1915'ten sonraki yıllarda ABD'ye yaklaşık 25 bin Ermeni geldi. 1916'ya gelindiğinde, çoğunluğu Manhattan'da olmak üzere New York'ta yaklaşık 16 bin Ermeni bulunuyordu" diye yazmıştır. Bir taraftan da Anadolu'da bulunan Ermenilere para göndermişlerdir. 1920'li yıllarda ABD'de Ermeniler dışlanmayla karşılaşmışlardır. Hatta Ermeniler Siyahî yani Zenci olarak adlandırılmışlardır. Örneğin; Fresno'daki okullarda okuyan Ermeni çocuklarına, Amerikalılar tarafından çeşitli hakaretler, saldırılar ve tecavüzler olmuştur. Hatta bazı şehirlerde Ermeniler dışlanarak demiryollarının ötesinde varoşlarda yoksul bir tabaka olarak Amerikalılar tarafından yaşamaya zorlanmıştır⁸³.

Ermeni isyanlarını değerlendiren bir Ermeni isyancının, ABD, New York Herald Gazetesi Muhabiri Dr. George H. Hepword'a verdiği demeçte, Türkiye özlemi ile dolu ifadeleri oldukça hazindir:

"Türkiye'nin asıl efendisi bizdik. Biz hepimiz kanunların haricinde yaşadık. Memurları elde etmeyi bir sanat haline koymuştuk. Para, eğlence, kadın... İcabına göre her vasıtayı kullandık. Vergilerden sıyrılmanın yolunu bulurduk, askerlikten ya bütün yakayı kurtarırdık... Ticaret âleminde kimse bizimle rekabet edemezdi. İmtiyazlı bir sınıf tük. Rüzgârın esişine göre bazen fes giyer, koyu Türk kesilir, Türk ahbaplara sokulurduk, bazen fesi atar, Türk ahbapları tanımaz hale gelir, içimizi açığa vururduk. Asıl ruhumuzla, imtiyazlarımızla, zevklerimizle, toprak bağı ile yurda bağlı idik. Fakat bu duygu şuursuz ve sönük bir halde kalıyordu. Hariçten gelen papazın, muallim ve ecnebi siyasi ajanın telkinine maruzduk. Günün birinde bu imtiyazları, bu ikiyüzlülüğü ödemek lazım geldi. Ceza olarak vatandan uzak düştük. Orasını ne kadar sevdiğimizi, doğduğumuz topraklara

⁸³ Nurdan Şafak, **a.g.m.** s.4.

ne kadar bağılı olduğumuzu neden sonra anladık. Türlü türlü imkânlarla dolu, mamur Amerika muhitinde yaşadığımız halde, denizden çıkmış balık gibiyiz. Aramızda Türkçe konuşuyoruz, çocuklarımıza hala Türkçe öğretiyoruz. Türk olduğumuzu ancak şimdi duyuyoruz... Doğduğumuz yurdun topraklarına yüz çevirmek, orada yaşamak, orada ölmek hasretiyle çıldırıyoruz. Fakat iş işten geçti”⁸⁴.

C-ABD’de İlk Ermeni Yerleşimleri ve Nüfus Yoğun Bölgeleri

1924’te yaklaşık 100 bin Ermeni Türkiye ve Sovyetler Birliğinden ABD’ye doğru yola çıkmıştır. Sadece 1920 ile 1931 arasında Birleşik Devletlere geçici olarak giriş yapan Ermenilerin sayısı 26.146 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu Ermenilerin 4.770’i Massachusetts’e diğerleri ise New York, Detroit, Chicago ve California gibi eyaletlere yerleşmişlerdir. 1931’larda 200 bin Ermeni’nin ABD’de yerleştiği belirtilmiştir⁸⁵.

Göçlerin Kurtuluş Savaşı ve sonrasında hızla arttığını, Osmanlı Ülkesinden Avrupa ve ABD’nin birçok bölgesine Ermeni göçmenlerin yerleştiğini, sayılarının gün geçtikçe çoğaldığını görürüz. Bu dönemde karşılaşılan göçleri tarihsel oluşum sırasına göre; Türkiye dışına yapılan; Türkiye’ye yapılan ve Türkiye içi yapılan göçler olarak ayımlandırabiliriz. Bu göç artışında Osmanlıya hıyanette bulunan Ermenilerin ve özellikle de Rumların Kurtuluş Savaşı ile birlikte hayaline kapıldıkları tüm umutlarını kaybetmiş olmanın verdiği panik ve hayal kırıklığı, yeni Cumhuriyetin kendilerini cezalandıracağı endişesi ve kendi emelleriyle Türk Devleti’nin siyasetinin aynı olamayışı bunda önemli etkendir⁸⁶.

Türk Kurtuluş Savaşı’nın hemen bitiminde, işgal ordularıyla iş birliği içine girmiş olan Türkiye Ermenilerin çoğunun Rus ve diğer işgal ordularının peşinden gitmişler ve sayıca oldukça azalmışlardır⁸⁷. Rumlarının büyük bir kısmının da yine Yunan ordularının ardı sıra ve yoğun olarak Türkiye’yi terk etmişlerdir. Bu meyanda daralan Osmanlı sınırlarına kıyasla dışarıda kalan ve Türkiye’ye göç etmek isteyen soydaşlarımız da çoğunluğu boşalan yerlere bir diğer kısımda akrabalarının ve tanıdıklarının yanlarına göç etmişlerdir. Son olarakta boşalan yerlere ve gidenlerin gelenlerden daha çok olmasıyla ortaya çıkan sahipsiz gayrimenkullere yönelik yurt içinde meydana gelen göçler olup bu

⁸⁴ www.turkishforum.com, 11 Ekim 2001.

⁸⁵ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.98.

⁸⁶ **A.g.e.**, s.104-105.

⁸⁷ Yusuf Halaçoğlu, **Ermeni Tehciri ve Gerçekler**, TTK Yay., Ankara, 2001, ss. 83-84, 86.

göç furyasına ilave etmek gerekir⁸⁸. Yalnız burada unutulmaması gereken bu büyük mübadele de, sırf Hıristiyan olduğu için ülkeyi terk etmek zorunda kalan gerçek Türk vatandaşları da olmuş, bu vatandaşlarımız gittikleri ülkelerde oldukça zorlanmışlar ve yıllarca anavatandan koparılanın acısını, ülke özlemini içlerinde hep çekmişlerdir. Hatta başta farklı düşünöpte dışarıda umduğunu bulamayan ve eski yaşamlarını arayan Ermeni ve Rum asıllı vatandaşlarımız olmuştur. 1930'larda ABD Başkanı Roosevelt yönetimiyle Amerikan ekonomisinin gittikçe rahatladığı bir dönemin gelmesi, buna paralel olarak ülke çapında işçiye olan ihtiyaç, Ermeni göçmenlere karşı Amerikalılar tarafından uygulanan düşmanca tavrın hafiflemesine ve zamanlada iyileşmesine yol açmıştır. Artık yeni nesil İngilizce konuşan, kolej eğitimi almış kişilerden oluşmakta, Amerikan Ermeni toplumu içerisinde seslerini yükseltmeye başlamışlardır. Ermeni partileri yeni şubeleriyle New York, Boston ve California gibi şehirlerde daha aktif bir şekilde çalışmaya başlamışlardır. Gazeteler ve dergiler hem Ermenice hem de İngilizce olarak düzenli bir şekilde çıkartılmaya başlamıştır⁸⁹.

I. Dünya Savaşı'nda Rus Ordusu'nda olduğu gibi, İkinci Dünya Savaşı'nda Ermeniler bu sefer Amerikan Ordusu'nda askerlik yapmıştır. Bu sayının yaklaşık 20 bin olduğu söylenir. Bu onların ABD'ye ne derece iyi uyum sağladıklarını gösterir. Bu rakam hâlihazırda ABD Ordusu'da görev yapan Türklerle kıyaslandığında oldukça yüksektir. Öte yandan 1947 yılında James Tashjian tarafından yapılan bir araştırmada Ermenilerin yaklaşık 60 meslek grubuna mensup oldukları tespit edilmiştir. Bunlar arasında doktorluk, mühendislik, sanayicilik, yöneticilik, aktörlük, şarkıcılık, yazarlık, bilim adamlığı, siyaset, kuyumculuk ve güzel sanatlar vardır. 1970'lerin ortalarında ABD'deki Ermenilerin sayısı yaklaşık 400 bindir. Bunların yaklaşık yarısı New England ve Orta Atlantik eyaletlerinde, yüzde 15'i Michigan, İllinois, Ohio ve Wisconsin'de yüzde 25'i California (Kaliforniya)'da yaşamaktadır. Bugün ABD'de sadece Boston'da 50 bin Ermeni ikamet etmektedir. Genel itibariyle ABD'deki Ermeni toplumu elit bir toplumdur⁹⁰.

ABD'deki Ermeni yerleşimlerine bakıldığında şu yerler öne çıkar. Massachusetts (Boston, Springfield, Watertown, Wercenster, Vhitinsville, Laurenec, Lowell Haverhill), New York (New Jersey, Pennsylvania, New York City, Troy, Syracuse, Niagara, Falls, Union City, Waterviel, Philadelphia), Rhode Island (Providence, Powtucket), Connecticut

⁸⁸ Mübadele konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Arı, **Büyük Mübadele**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1995. Özellikle Ermenilerle ilgili göçler için bkz., **a.g.e.**, s.7, 13. Ermenilerle ilgili taşınmazlar ile ilgili bkz., **a.g.e.**, s.158.

⁸⁹ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.97-99.

⁹⁰ Ersal Yavi, **Türkler, Ermeniler, Kürtler**, İzmir, 2001, s.390.

(New Britain, Hartford, Bridgeport), Merkez Eyaletler (Cleveland, Chicago, Granite City, Wankegan, Detroit, Pontiac, Reaborn, Racine), Batı Eyaletleri (Fresno, Los Angeles, Oakland, Montebello, Sen Diego, San Fransisco, Teksas ve Florida ve California (Fresno ve Watertown) yoğunluktadır. Ermeniler küçük üniteler halinde her ne kadar dağınık yaşamaktaysalar bile büyük çoğunluğu New England, Los Angelos, Sen Diego ve Orta Atlantik civarındadır. Asıl yoğunluğu California taşır çünkü burası iklim olarak Akdeniz çanağından ABD'ye göç edenler için yaşanacak en uygun yerdir. ABD'ye göç II. Dünya Savaşı'ndan sonra da sürmüştür ve en son Sovyet Ermenistan'ından olmuştur⁹¹.

ABD'deki Ermenilerin nüfusu hakkında değişik tahminler yapılmıştır. 1990'lı yıllardaki resmi kayıtlara göre 700 bin civarındadır. 1970 ile 1990 arasındaki yüzde yüze ulaşan nüfus artışını Ermenistan'daki göçe bağlamak mümkündür. Bugün 800 bin ile 1 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Nüfusları ve Kongre'de temsilleri bakımından pek göz doldurucu bir sayıda olmasalar da, Türkiye'ye yönelik Amerikan politikasını çarpıtma imkânına sahip oldukları görüldüğünde, ABD politikasında dikkate değer bir Ermeni baskı grubu gücünün varlığı görülür. Bunda çeşitli faktörler etkindir. Her şeyden önce ABD'deki gerçekten dikkate değer organizasyonları, bunların koordine faaliyetleri, önemli rol oynar. Yine Ermenilerin batılılara gerek dinsel bakımdan gerekse kültürel bakımdan, daha yakın olması, ayrıca bir asrı aşan bir süre Amerikan toplumu içerisinde bu kültürle yetişmeleri, bu toplum ile daha çabuk ilişki kurmalarını sağlamıştır. Bu da Ermenilerin ABD'deki yaptırım güçlerini kuvvetlendirmiştir⁹².

D-Ermenilerin ABD'de Teşkilatlanmaları ve Faaliyetleri

1887'den günümüze ABD ve Kanada'daki Ermeni kuruluşlarının sayısı kiliseler hariç yaklaşık 1.046 civarındadır. Bu rakama 182 Ermeni kilisesi eklendiğinde, sayı 1.228'e ulaşmaktadır. ABD'de faaliyet gösteren Ermenilere ait sosyal kuruluşlardan bazıları şunlardır: Okul Mezunları Kuruluşları (Alumni Organizations), Ermeni Çalışmaları ve Araştırma Merkezleri (Armenian Studies and Research Centers), Spor Organizasyonları (Athletic Organizations), Halkevleri-Toplum Merkezleri (Community Centers), Yurttaş ya da Hemşehri Kuruluşları (Compatriotic Organizations), Kültürel Kuruluşlar (Cultural Organizations), Müşteri Hizmetleri (Customer Services), Tüketici

⁹¹ Şenol Kantarcı, a.g.e.,s.96.

⁹² A.g.e., s.95-97.

Koruma Kuruluşları (Consumer Protection Organizations), Bekâr Ermeni Bay ve Bayanları Tanıştırma Hizmeti Kuruluşları (Dating and Matching Services), Eğitim Kuruluşları (Educational Organizations), Vakıflar ve Fonlar (Foundations and Funds), Edebi Kuruluşlar (Literary Organizations), Basımevleri (Public Affairs), Halkla İlişkiler (Public Relations), Gösteri – Temsil ve Birlik Sanat Grupları (Performing and Allied Arts Groups), Hayırsever Kuruluşlar (Philanthropic Organizations), Mülteci Yerleştirme Kuruluşları (Refugee Resettlement Organizations), Dini Kuruluşlar (Religious Organizations), Sosyal Hizmet Kuruluşları (Social Service Organizations), Öğrenci Kuruluşları (Students' Organizations), Kolej ve Üniversite Kuruluşları (College and University) ve Gençlik Kuruluşları (Youth Organizations) şeklindedir⁹³.

E-‘Ermeni Sorunu’nun ABD’nin Siyasi Gündemine Taşınması

Bugün ABD’deki arşivlerde (sözde) Ermeni soykırımından söz eden yaklaşık 50 bin belge mevcuttur. Ermeniler bu düzmece ve hikaye dolu belgelerden ‘kanıt’ diye bahsetmektedirler. Söz konusu yazılar her türlü mektup, telgraf metni ve miting kararlarından oluşmuştur. Bütün bunlarda Amerikan misyonerlerinin ve konsolosluklarının Anadolu’daki faaliyetlerinin birer ürünüdür. Söz konusu faaliyetler o dönemde bir yandan basın aracılığıyla ABD kamuoyunu baştanbaşa ve derinden etkilerken, öte yandan da ABD yönetimini adeta bombardımana tutmuştur. Amaç, ABD yönetimini bu işe yönlendirmek ve Osmanlı Devleti’ne müdahaleye itmektir. Bugünkü gelişmelerden farksız olarak, kimileri diplomatik baskı istemiş, kimileri askeri baskıyı savunmuştur. Hatta ABD’nin Avrupa’yla el ele verip Anadolu topraklarını paylaşmasını ve Osmanlı Devleti’ni haritadan silmesini isteyenler dahi görülmüştür⁹⁴.

1918 yılında ABD Kongresi Temsilciler Meclisi’nde “Anadolu’da yaklaşık olarak 1.5 milyon Ermeni yaşamaktaydı ve an az yarısı ‘Sevk ve İskan’ sırasında hayatını kaybetti” iddiaları yer almaya başladığında, ABD’deki Türk düşmanı bu ilk dönem lobi faaliyetleri içerisinde, ABD Kongresine sunulan 9 Şubat 1916 kararı, daha sonra 11 Mayıs 1920 kararı peşpeşe Kongre’den çıkmıştır. Bundan sonra Kongre’ye yönelik Ermeni

⁹³ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.99.

⁹⁴“ABD yönetimi üzerinde yoğunlaştırılan bu kampanya büsbütün etkisiz kalmamıştır. Amerikan savaş gemileri Türk sularına, Mersin limanına yollanmıştır. Osmanlı Devleti’ne karşı Amerikan Hükümeti gövde gösterisinde bulunmuştu... Kuzey Amerika Yarımkıtası baştanbaşa Türk düşmanlığıyla çalkalanmıştır. Protestan kilisesinin ve Amerikan gazetelerinin öncülük ettikleri bu tek yanlı düşmanlık kampanyasıyla bir Amerikan kuşağının beyni yıkanmıştır. Amerikan halkının kafasına barbar ve katil(!) Türk imajı bir kez daha yer etmiş ve kalın bir tortu bırakmıştır”, Bilal Şimşir, **a.g.e.**, s.463, 485, 486, 487.

propagandası, II. Dünya ve Kore Savaşları nedeniyle, yaklaşık 50 yıllık bir suskunluk dönemine girmiştir. 1960'lı yıllar, (sözde) Ermeni soykırımı iddialarının yavaş yavaş gündeme gelmeye başladığı dönem olarak bilinmektedir. Neden daha önce değil de 1960'lı yıllar sorusuna yanıt vermek gerekmektedir. Ermeni Diasporası, özellikle ikinci kuşak Ermeniler, buldukları ülkelerin yönetimlerinde görev almaya başlamışlar, politika, sanat, medya ve iş dünyalarında önemli noktalara gelmişlerdir. Sermaye birikimini tamamlayan Ermeni asıllı işadamları, politikacıların seçim kampanyalarına finansal destek karşılığında, onlardan, Ermeni davasının savunucuları olmaları sözünü almışlardır. Birçok Ermeni ise, milletvekili, belediye başkanı, belediye meclisi üyesi vb. görevlere soyunmuş, bu durum onların buldukları ülkelerdeki siyasal yaşama rahatça müdahale etmelerini sağlamıştır.

1960'lı yılların Ermeni sorunu açısından önemli bir yanı daha vardır. Sorun ilk kez bu yıllarda ABD ve Birleşmiş Milletler' de çok ciddi bir çalışma sonucu Yunan asıllı Parlamenter ve Bürokratlar tarafından gündeme getirilmiştir. Ve bu dönemin hemen ardından 70'li yılların başında da, Ermeni teröristleri, Türk diplomatlarına yönelik saldırıları ve cinayetleri başlatmıştır⁹⁵.

(Sözde) iddialar 9 Nisan 1975'te tekrar Temsilciler Meclisi'ne getirilmiştir⁹⁶. Bu sefer telaffuz edilen rakam 1 milyonun üstüne çıkmış ve günümüze 1.5– 2 milyon olarak ulaşmıştır. Bunu 12 Eylül 1984'te Temsilciler Meclisi'ne sundukları karar takip etmiştir. Suskunluk dönemi diye nitelendirilen bu dönemde ABD'nin hemen her yerinde iyice pişen, olgunlaşan bir Ermeni kurumsallaşması olmuştur. Şuan ABD'de toplam 1.5 milyon Ermeni yaşamaktadır. Bu nüfusun çoğunun ekonomik durumu iyi ve yine birçoğuda kariyer sahibi insanlardır. Öyleki senatör ve vali bile çıkarmışlardır. Bu 1.5 milyonluk nüfusun elindeki ekonomik ve siyasi güç normal bir nüfusun 10 katıdır. Bu güce bir örnek vermek gerekirse; geçen yılki seçimlerde her iki rakip partiden iki adaya da 4 ve 7'şer milyon dolar olmak üzere toplam 11 milyon dolar gibi bir para yardımıyla ekonomik destekte bulunarak seçimi bir anlamda garantilemiş bu sayede seçilen politikacının siyasi görüşünü güvence altına almışlardır⁹⁷.

Medyaya yönelik çalışmalarında da çok başarılı olan Ermeni Diasporası, basın yayın kuruluşların iş başına gelen Ermeniler aracılığıyla köşe başlarını tutmuş, böylelikle tezlerini daha geniş kitlelere ulaştırma şansını iyi değerlendirmiştir. Günümüzde, birçok

⁹⁵ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, 97.

⁹⁶ **Zaman**, 19 Ocak 2001; 09 Nisan 1975 tarihinde yapılan görüşmede, 24 Nisan 1975-İnsanın İnsana Zulmetmesini Anma Günü- ilan eden karar alınmıştır.

⁹⁷ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, 100-102

batılı ülkenin önde gelen medya kuruluşlarında, gazeteci, haber müdürü, program yapımcısı ve genel yayın yönetmeni olarak çalışan sayısız Ermeni bulunmaktadır. Medyanın, kamuoyunu yönlendirmedeki gücü düşünüldüğünde, Ermenilerin, medyayı kullanarak aldıkları yolu ve neler yapabileceklerini daha iyi kavrayabiliriz. Yine sanat alamın ismini duyurmuş, tüm dünyanın tanıdığı Ermenilerin de, kendi davalarının tanıtılmasında oldukça önemli roller oynadığını söylemeden geçemeyiz. Şu anda ABD söz konusu olduğu için, bu ülkeden örnekler verebiliriz. Politikada Robert Dole, müzik dünyasında Cher ilk akla gelen tanınmış ve etkili Ermeniler olarak bilinmektedirler⁹⁸.

1964 yılı Nisan sayısında New York'ta yayımlanan "Hellenic Review"⁹⁹ başlığı altında Türkiye aleyhinde önemli etkinliği olan bir makale yayımlandı. Birleşmiş Milletler' de Kıbrıs Temsilcisi, 1965'te Ermeni sorununu ortaya attı. Bazı Yunan basın ataşeleri Ermeni sorununu ve davası ile ilgili broşürleri bizzat dağıttılar... 24 Nisan 1965 tarihi, sözde Katliamının 50. yıldönümü anma yılı olarak ilan edildi ve Amerikan radyo, televizyonları ve mahalli büyük tirajlı gazetelerle Türkiye ve Türklük aleyhine büyük bir kampanyaya girişildi... New Jersey Eyaleti'nin Emerson kasabasında İhtiyarlar Yurdu'nun bahçesine aleyhimizde ilk anıt dikildi. Bu, ABD'de ilk Ermeni anıtı olarak tarihe geçecektir. 1967 yılında Türkiye Büyük Elçiliğine, Türk Cumhurbaşkanı'nın ABD'ni ziyareti sırasında ve 1968 yıllarında Ermeniler tarafından bombalar atıldı. 1973 yılında Los Angeles Başkonsolosumuz ve muavini Ermeniler tarafından öldürüldüler. Ermeniler gerek Ermenistan'da gerekse dünyanın çeşitli yerlerinde kurmuş oldukları üniversitelerde veya yarı resmi Enstitülerde (sözde) soykırım iddialarını işleme ve yaygınlaştırma işiyle uğraşan, kurumsallaşmış bir yapı oluşturmuşlardır. Bir sektör haline almış olan (sözde) Ermeni soykırımı iddiacıları, özellikle Ermenistan dışındaki Ermeniler için ifade edildiğinde hem kendileri için hem de Ermenistan için Ermeni sorununu, bir rant kapısı durumuna getirmişlerdir. Söz konusu durum, özellikle ABD Parlamentosu'ndaki Ermeni lobisi taraftarı Temsilciler Meclisi üyelerinin ve Senatörlerinin (sözde) Ermeni soykırımı toplantılarındaki konuşmaları tetkik edildiğinde açıkça ortaya çıkmaktadır¹⁰⁰.

Türkler tarafından sorun olarak nitelendirilen (sözde) soykırım iddiaları, Ermeniler açısından sorun değil, aksine Diasporanın varlığı ve farklı kimliğini devam ettirebilmesi için gerekli mitolojik unsurları taşıyan kullanışlı bir söylemdir. (Sözde) soykırımın

⁹⁸ Kaya Büyükataman, (Turkish Forum Başkanı), 'Tarihçiler Konuşuyor Programı', TRT-int, 10 Haziran 2006.

⁹⁹ Kelime anlamı "Helen Görüşü, bakışı ve eleştirisi" olan söz konusu makalenin Türkçe yayımlanmasında "Ermeni Katliamları" başlığı kullanılmıştır.

¹⁰⁰ Esat Uras, **a.g.e.**, s.16.

gündemde tutulması, Ermeni kimliğinin Ermenistan ışıında da varlığını devam ettirebilmesinin bir garantisidir. Diaspora kimliğinin pekiştirilmesi için (sözde) soykırımın gerçekten işlenmiş olması gerekmiyor. Nitekim bir olayın gerçekliğine insanlar kendilerini inandırmışlarsa, toplumsal bir düş ürünü bile olsa o olayın yaratacağı etkiler gerçek olacaktır. Yani (sözde) soykırımın hem Ermeniler hem de Türkler üzerinde yaratacağı siyasal, kültürel ve sosyal etkiler sözde kalmayacak yaşamlarımızı etkileyecek kadar gerçek siyasal sonuçlar doğuracaktır. Bunu en iyi bilenler, hem Ermeni terörünün katlettiği Türk diplomatlarının aile ve yakınları, hem onların ölüm haberlerini evlerinde çaresiz bir şekilde izleyen Türk vatandaşlarıdır. Ermeni terörünün zirvede olduğu dönemde, Türkiye'nin dış ülkelerde görevli diplomatlarını teker teker öldüren ASALA terör örgütü mensupları da söz konusu ülkelerde kahraman ilan ediliyolardı¹⁰¹.

Bugün öne sürülen (sözde) soykırım iddialarında aslında göz ardı edilen en büyük nokta soykırımla, savaş, ayaklanma vb. gibi diğer durumlardan kaynaklanan motivasyonların sonucunda meydana gelen karşılıklı olarak kişilerin birbirini öldürmeleri noktasıdır. Milliyet, etnik köken, ırk veya dini bağlardan oluşan bir gruba mensup insanlardan herhangi birini sadece ve sadece o grubun üyesi olmasından dolayı fiziksel olarak yok etme girişimine açık olarak niyetlenmek veya kastetmek durumunda öldürme eylemi olursa ancak o zaman soykırım haline dönüşür. Bu tür bir eylemde sayısal (nitelik) kavramı sadece bir gruba yönelik bir işaretin eğilimi gibi kabul edildiğinde önemli hale gelmektedir. Vietnam Savaşı hakkında Russel Tribunal durumunda soykırımla ilgili olarak Sartre'nin söylediği gibi:

“En dar anlamda bile olsa böyle bir kastın mevcut olduğunu ispatlamak için bu konuda iddiada bulunan herkes gerçekleri objektif olarak incelemek zorundadır”¹⁰².

(Sözde) soykırım mitolojisinin kimlik kazanma politikaları açısından işlevini tam yerine getirebilmesi ve Diasporanın yaratılacak mitlerle beslenerek ayakta durabilmesi için mazlum toplum tipini her daim etkin kılacak dinamiklere sürekli ihtiyacı olacaktır. Bu yöndeki her türlü hareketin etkisiz kalması ve enerjisini yitirmesi demek Diasporanın dinginleşerek asimilasyon tehlikesine maruz kalması demektir. Bu yüzden çalışmaların her geçen gün arttırılması, (sözde) soykırım iddialarının ivme kazandırılması ve Türkiye'ye yöneltilecek taleplerin ardı arkası kesilmeden arttırılması, hep bir yenisinin eklenmesi

¹⁰¹ Ercan Çitlioğlu, **Yedekteki Taşeron: ASALA-PKK**, Ümit Yay., Ankara,1998, s.20.

¹⁰² Fikret Türkmen, **a.g.e.**, s.26.

Diasporanın başlıca ana politikası olacaktır¹⁰³. Çünkü onlar için bir noktada durmak ve hele hele geri adım atmak demek Diasporanın tüm bağlarının çözülmesi ve Ermenileşme bilincinin erozyona uğraması demektir. Bu yüzden (sözde) soykırımı kabul etmek kesinlikle çözüm olmayacağı gibi her türlü yeni talebe kapı aralayacak ve Diasporanın tabiri caizse ekmeğine yağ sürecektir. Türkiye'nin 'tarihiyle yüzleşmesi' ve 'geçmişinde olmayan suçlarını kabul etmesi' gerektiği yönünde son yıllarda artan eğilimler, Diasporanın çok iyi çalıştığının bir işaretidir. XX. Yüzyılın başlarından itibaren Ermenilerin çeşitli ülkelerin parlamentolarına sunmuş oldukları Ermeni karar tasarıları da konunun Diaspora tarafından ne derece gündemde tutulmaya çalışıldığı ve geçen tasarılar da bu konuda Diasporanın ne kadar çok etkili olduğunun bir göstergesidir¹⁰⁴.

1- Diasporanın Dayattığı (Sözde) “Soykırım”ın Tanımı

Polonya Yahudisi olan hukukçu Rafael Lemkin tarafından 1944 yılında yaratılan Genocide kavramı, Yunanca ırk anlamına gelen gen kelimesinin kökünde bulunan genos ile Latince öldürmek anlamına gelen 'caedere' kelimesinden türetilmiştir. 1948'de Birleşmiş Milletler kurulduktan sonra BM Genel Kurulu, (sözde) soykırımı uluslararası bir suç olarak kabul etmiş, zaman aşımına tabi olmayan bir ülkenin iç sorunu olarak görülmeyecek bir suç olduğunu belirterek “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”ni onaylamıştır. 1950 yılında Türkiye'nin de imzaladığı belgede “soykırım” çok ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır. BM Soykırım Sözleşmesi 9 Aralık 1948'de kabul edilmiş ve 12 Ocak 1951 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmeye göre “soykırım”, ‘ulusal, etnik, ırksal ya da dinsel bir grubu tümüyle ya da kısmen yok etme amacıyla girişilen eylemdir’. Türkiye'nin de kabul ettiği bu BM'nin Soykırım Suçu Sözleşmesi'nin “soykırım”ı tanımlayan 2. Maddesi şöyledir: 1) Topluluk üyelerini katletmek, 2) Topluluk içinde doğumları engellemek için önlem almak, 3) Topluluğun yok olmasına yol açabilecek zor hayat koşulları dayatmak, 4) Topluluk üyelerinde ağır

¹⁰³ Bu taleplerin başında ve en belirgin olanı öncelikle Toprak yani Doğu Anadolu'nun tamamıdır. Bu bir tahmin değil aksine Ermeni örgütlerinin sık sık dile getirdiği bir iddiadır. Ermeni Devrimci Federasyonu (The Armenian Revolutionary Federation-ARF), 1998 yılında kabul ettiği programında Ermenilere Sevres Antlaşması ile verilen toprakların geri alınması fikrini benimsemiştir. Ermeni Diaspora mensupları ve çoğu örgüt üyesi Doğu Anadolu Bölgesi için 'Batı Ermenistan' veya 'Büyük Ermenistan'ın batı toprakları şeklinde söz ederler.

¹⁰⁴ Zafer Özkan, **Ermeni Terörünün Kaynakları**, TTK Basımevi, Ankara, 2001, s. 20.

bedensel ve zihinsel zarara yol açmak, 5) Toplumun çocuklarını başka bir topluluk içinde yaşamaya zorlamak¹⁰⁵.

'Genocide' (soykırım) kavramı birleşik bir sözcüktür. *Genos* ve *Cide* sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Gerçekte dünyadaki hiç bir dilde 1944 yılına kadar bu sözcük yoktur. *Genos* sözcüğü, günümüzde en yetkin İngilizce felsefe sözlüklerinde bile yer almamaktadır. *Genos* sözcüğü, ilk kez Raphael Lemkin adlı Polonyalı bir Yahudi bilim adamı tarafından 1944'te yayımlanan 'Axis Rule In Occupied Europe' adlı kitapta ortaya atıldı. Lemkin, ustaca bir ses uyumu yaparak 'gens' diye bilinen Latince bir kavramı (şecere, soy demek) anlamından saptırıp, genişletip *genos* yapmıştı. 'Cide' sözcüğü de Lemkin tarafından parçalanarak kullanılmıştır. Aslı *Teocide*'dir. Anlamı 'Tanrı Katilliği, Tanrı'yı Öldüren'dir. Hıristiyan âlemi, Yahudilerin İsa'yı çarmıha gerdirerek öldürdüklerine inanır. İsa hem Tanrı, hem de Tanrı'nın oğlu olduğu için kiliseler, Yahudileri 'Tanrı Katilleri' olarak nitelendirdiler. Lemkin, işte 'teo-cide' kavramındaki 'cide'deki sonek ile kendi uydurduğu 'genos'u birleştirerek 'Genocide' sözcüğünü üretmiştir. Amacı Hıristiyan-Nazi Almanya'sını 'Soy-Katili' (Tanrı Katili'ne atfen) olmakla suçlamaktı. Yahudi Lobisi'nin bastırmasıyla Genocide yani soykırım kavramı, uluslararası hukuka uygun tanımı yapılmaksızın 1948'in şartlarında BM'de kabul edilmişti. Lemkin kendi uydurduğu *genocide* kavramını kabul ettirebilmek için, bu kavramı 1915–1917 arasında Türklerin Ermenileri öldürmesine bağlamıştı. Lemkin'in tek gerekçesi bu idi... Lemkin'in amacı Yahudilerin Almanya ve Avrupa'da uğradıkları haksızlıkları yüklü bir tazminata bir tazminata bağlamaktı. Çünkü Yahudiler 2.000 yıldır Hıristiyanlar tarafından öldürülüyorlardı. Ama bu kısımlar hiçbir zaman bu çapta tazminata tabi tutulmamıştı. Lemkin caydırıcı olması amacıyla Almanya'nın örnek bir tazminatı ödemeye mahkûm edilmesini sağlamak istiyordu ve bunu başardı. Bunu yapabilmek için de 'Türkleri' dolgu maddesi olarak kullandı. Dahası kendi görüşünü kabul ettirebilmek için hukukun temel kurallarını ihlal edecek BM Konvansiyonu'nun gerekçeli kararlarını gerisin geriye 1948'den 1915'e çekmekten de kaçınmamıştı. Oysa 1915'in Cemiyet-i Ahvam'ı (Milletler Topluluğu) yani bugünkü BM, Türkleri hiçbir şekilde 'soykırım' yapmış olmakla suçlamamıştı¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Gündüz Aktan, "Hukukta Soykırım ve Ermeni Meselesi", **Görüş dergisi**, S.2 (Ağustos-Eylül 2001), Ankara, s. 24.

¹⁰⁶ **Yeni Avrasya Dergisi**, S.1 (Şubat,2000), s.11–12.

Sorunun basite indirgenmesi, soykırım suçunun anlam ve ciddiyetinin göz ardı edilmesi ile yakından ilgilidir. Soykırım, kitlesel cinayetlerin ötesinde, bir etnik grubun, ırkın veya ulusun tamamıyla ortadan kaldırılması amacıyla izlenen sistematik bir politika ve zaman aşımına kesinlikle uğramayan bir insanlık suçudur. Kitlesel cinayetleri ifade eden katliam (massacre) kavramı ile sistematik yok etme politikalarını ifade eden ve çok daha ciddi bir suç olan soykırım (genocide) arasında anlamlı bir ayırım yapılması gerekir¹⁰⁷. Bu iki kavram arasındaki farklılıkların politik nedenlerle zaman zaman gözardı edildiği görülmektedir. Ermeniler, Türkler ve Kürtler soykırım işlendiği iddia edilen savaş yıllarında karşılıklı olarak katliamlar (mükatele) yapmış olabilirler, ancak o yıllarda soykırım olarak adlandırılacak sistematik bir yok etme politikası izlendiğine ilişkin hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Tehcir kararında da özellikle ‘Ermeniler’ adı kesinlikle telaffuz edilmemektedir¹⁰⁸.

Ermenileri buldukları yerlerde yok etme olanağı varken, bütçeden önemli miktarda ödenek ayırmak, devlet görevlilerini, güvenlik güçlerini seferber etmek, yiyecekten giyeceğe, güvenlikten mal varlıklarının korunmasına ve gidecekleri yeni yerlerde ev ve arazi temin edilmesine kadar tüm detayları düşünmek, soykırımı hedefleyen bir hükümetin yapacağı bir iş olmamalıdır. Protestan ve Katolikler Ermenilere, yüz bine yakın nüfusuyla İstanbul Ermenilerine ve başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu, Trakya ve hatta kısmen Orta Anadolu Ermenilerine dokunulmaması, üzerinde düşünülmesi gerekli unsurlardandır. Tanımın dışına çıkan bir diğer husus da Osmanlı Hükümeti tarafından 14 Mayıs 1331 (27 Mayıs 1915) tarihli “*Vakti seferde icraat-i hükümete karşı gelenler için cihet-i askeriyece ittihaz olunacak tedabir hakkında Kanun-ı Muvakkat*” yani, ‘ülke içerisinde güvenliği sağlamayı amaç edinen sevk ve iskân’ kararı olarak bahsedilmektedir. Kararda “Ermeni” kelimesinin bulunmaması bir tarafa bu dönemde sevkıyatı yapılan Ermeniler ülke dışına değil, yine bir Osmanlı toprağı olan Suriye ve Irak gibi yerlere gönderilmişlerdir¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Bu kavramlar arasında farklılıklar hakkındaki tartışmalar için bkz., Cengiz Başak, “Ermeni Soykırım İddiaları ve Uluslararası Kriterler” ve İdris Bal, Mustafa Çufalı, (ed.), “Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri”, Nobel yayınevi, Ankara, 2003, ss. 469–480; M. Çağatay Okutan, “1915 *Ermeni Tehciri’ne Kavramsal Bir Yaklaşım*”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.29, (Ekim 2003), ss. 79–90.

¹⁰⁸ Esat Uras, **a.g.e.**, s.605.

¹⁰⁹ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.86.

“*Ermeni Tehciri*’ sadece Gregoryen Ermenilerin sevkini öngördü. Katolik ve Protestan Ermeniler Tehcir dışı kaldılar. Ortodoks Ruslarla akraba dinden olan Gregoryen Ermenilerin, Rus ordularının yardımıyla, bölgede etnik temizliğe girişip bağımsızlık kazanması ihtimalini bertaraf etmenin Tehcir’de payı olduğu aşikâr. Öte yandan İstanbul, Edirne, Kütahya, Aydın, İzmir gibi bazı kentlerdeki Ermeniler, dini aidiyetlerine bakılmaksızın Tehcir’in dışında bırakılıyor. İzmit, Bursa, Kastamonu, Ankara ve Konya’dan Tehcir edilen Ermeniler hemen tümüyle geri dönüyorlar. Kayseri, Sivas, Harput, Diyarbakır Ermenileri büyük kısmıyla geri döndükleri halde, köyelerine gidemiyorlar. Erzurum ve Bitlis’ten Tehcir edilenler ise Kilikya’ya geçiyorlar ve Kurtuluş Savaşı sırasında Fransızlarla birlikte Türklere karşı savaşıyorlar. Tehcir yapılmayan illerdeki Ermenilerin sayısı 200 bin civarında... Bunun sembolik anlamı önemli, örneğin; nefretin yol açtığı Yahudi soykırımında, Berlin veya Münih Yahudilerinin soykırım dışında bırakılabileceği düşünülebilir mi? Sadece bu örnek bile Ermenilere soykırım yapılmadığını ortaya koyuyor”¹¹⁰.

Ermeniler, 1915 yılında Fransızlara müracaat ederek, Fransız çıkarlarına hizmet etmek için gerekeni yapmaya hazır olduklarını bildirmişlerdir. Fransız Arşivlerinde Paris’teki Ermeni komitesi sekreteri Arşag Çobanyan’ın, Fransız Dışişleri Bakanı Delacasse’ye gönderdiği mektubu içeren 13 Haziran 1915 tarihli belge, Ermenilerin, Fransa’nın emrinde olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

“... Fransa’nın Kilikya’da çıkarları vardır ve onları korumak ister. Bu çıkarlara saygı göstermeyecek kadar akılsız bir Ermeni olabilir mi? Bu çıkarların en samimi şekilde garanti edildiğini görmek istemeyen bir Ermeni var mıdır?.. Tüm Kilikya’da ancak bir avuç Suriyeli vardır, ama buna karşılık, bu ülkede barbar ve cahil Müslüman ırkına karşılık entelektüel, tüccar ve sanayici unsurlardan oluşan 400.000’den fazla Ermeni vardır. Fransız ve Amerikan okullarına öncelikle Ermeniler giderler...”¹¹¹.

Fransa, Mondros Antlaşmasından çok önce, 1916 yılında İngiltere ile Kilikya bölgesi pamuğunun kendisine bırakılması konusunda anlaşmaya varmıştır. Fransız Bakan Georges Picot ile İngiliz Avam Kamarası üyesi Albay Mark Seykes tarafından hazırlanan ve "Seykes-Picot Antlaşması" olarak bilinen bu çok gizli antlaşmaya göre İngiltere, Fransa’ya Musul petrolerini, Kilikya’nın pamuğunu ve Ergani bakır madenlerini bırakırken, Fransızlar da, Filistin’i İngiltere’ye terk etmişlerdir.

¹¹⁰ Gündüz Aktan, **a.g.m.**, s.35.

¹¹¹ Gürbüz Evren, **a.g.e.**, 93-94.

“Osmanlı Devleti, Ekim 1914’te Almanya’nun yanında dünya savaşına girdi. Marne Savaşı’nda Fransızların üstünlüğü ispatlandı. Türkiye’de Ermeniler aleyhine siyasi fırka yoktu. Siyonizm Ermenilerin hedefi ama Ermenilerde siyasi elit yok, çiftçi bir halk dünya siyasetini anlayamaz. Ermeniler 1878’de yanlış strateji seçtiler, Bulgarlar gibi terörle Müslümanları kaçırmak istediler. 1915 olayı iki kavmin birbirini katletmesidir. Arşivlerimizde soykırımı rastlanmaz. Almanya’da 6 milyon Yahudi ve 1 milyon Çingene kişisel niteliklerinden öldürülmüşlerdir. Fransa, Almanya ve Avusturya kamuoyları kendi işledikleri soykırımlarına ortak aramaktadırlar, vicdanlarını rahatlatmak için, Türkler de yaptı hem de 20. asırda diyorlar. Ermenilerle diyaloga girmemiz lazım dedi. Emekli büyükelçi Pulat Tacar hariciyeye girdiği zaman o zamanki Dışişleri Genel Sekreteri’ni ziyaret eder, laf arasında Ermeni meselesinden bahsedince Genel Sekreter hiddetle ‘Ermeni Meselesi yoktur’ der. Büyükelçi devamla Osmanlı mahkemeleri 397 kişiyi Ermenilere zarar vermelerinden mahkûm etti, bunlar dövme, sarkıntılık gibi suçlarda cinayet filan yoktu. Türkiye, Ermenistan’ı topraklarındaki talepler sebebiyle Birleşmiş Milletler’e şikâyet etmelidir. 1948 Soykırım Antlaşması milli, dini, ırk ve etnik grupları korumaktadır. Siyasi gruplar bunlar arasında yoktur. (Antlaşmanın 1. maddesi) siyasi mücadele yapan gruptur. Zaten Tehcir kanunu Protestan Ermenileri kapsamaz sadece Gregoryan Ermeniler göç ettirilmişlerdir”¹¹².

Bu konuda Prof. Dr. Stanford Shaw’un sözleri ise çok daha mizahidir:

“Osmanlıların 1,5 milyon Ermeni’yi sistematik bir soykırımına tabi tuttıkları iddiası, 20. yüzyılın en abartılı aldatmacasıdır. Hitler’in gerçek Yahudi soykırımına gölge düşürmektedir”¹¹³.

Ermeni propagandasının pek çok ülkede başarılı olmasının nedeni, özellikle demokratik Batı ülkelerinin kamuoyunda yaygın olan Türk düşmanlığı ve çoğunun geçmişte bu suçu hâlihazırda fiilen işlemiş olmalarıdır. Türkiye’ye “günah keçisi” muamelesi yapılarak vicdanlarda aklanma gayesi güdülürken, soykırım gibi bir insanlık suçunu önlemek ve kamuoylarına tarihle yüzleşme şansı vermek amacındadırlar. Ülkelerinde okutulan ders kitaplarında Türkiye ile ilgili kısımlar genelde geçmişteki karalama kampanyaları doğrultusunda hazırlanmış bilgilerle dolu olduğundan, bu masallara çoğunlukla inanılır. Bu şekliyle parlamentolarına gelen tasarılar karşı büyük

¹¹² Prof. İlber Ortaylı, www.turkishforum.com, 23 Nisan 2001.

¹¹³ Stanford Shaw, **History of the Ottoman Empire and Modern Turkey**, Cambridge University Pres, 1977, s.315.

önem verilir ve aşırı duyarlılık gösterilir. Bu düşünce yapısının farkında olan Ermeni propagandacıları, (sözde) soykırım iddialarını öncelikle bu bağlama oturtuktan sonra işe başlamaktadırlar. Bu tür suçlara karşı yapılabilecek en büyük hata, suçlanan kesimin konuya duyarsız kalması ve tepki göstermemesidir. Yapılması gereken ise, konu hakkındaki duyarlılığın her zeminde dile getirilerek, anlatılanların yanlışlığını gidermek ve doğrusunu tüm politik ortamlarda anlatmaktır. Siyasisilere bu anlamda büyük görev düşmektedir. Batı'daki duyarsızlaşma korkusu, ortaya atılan iddiaların sorgulanmasını engellemekte ve oldukları gibi kabul edilmelerine neden olmaktadır.

2-Diasporanın (Sözde) 'Soykırım' İddialarına Türkiye Ermenilerinin

Yaklaşımı

Diasporanın (sözde) soykırım iddialarına kızan Türkiye'deki Katolik Ermenilerin ruhani reisi Başpiskopos Bogos Kireçyan'ın, (sözde) Ermeni soykırımının 50. yıldönümü münasebetiyle, Beyrut'taki gösteri ve mitinglerle ilgili olarak, basında yer alan demeci şöyledir:

“Biz ruhani makam olarak eski hatıraların canlandırılmasını hiçbir zaman uygun bulmuyoruz. Geçmiş yıllarda birbirimizi kıran bazı anılar olmuşsa, bunlar orada kalmıştır. Bu memleketi bir Türk gibi, vatanımız sayıyoruz. Burada doğduk, vatan borcumuzu burada ödedik. Ermeni cemaati, burada barış ve huzur içersinde mutlu olarak yaşamaktadır. Biz, Türk bayrağı altında yaşıyoruz ve bu bayrağın koruyucusuyuz. Beyrut'ta yapılan veya yapılması düşünülen ve bir tertip eseri olduğuna inandığımız mitingler, asla yarar sağlamaz ve anlamsızdır. Bu mitingler, Türkiye'deki Ermeni vatandaşlarımızın huzurunu hiçbir zaman bozamaz ve esasen onlarla bir ilgimiz de yoktur”¹¹⁴.

Başpiskopos Vekili Başrahip Ohannes Çolakyan'ın demeci de aynı mealdedir:

“Sayın Patrik Bogos Kireçyan'ın düşüncelerine aynen katılıyorum. Yedek subay olarak askerliğimi Türk ordusunda yaptım. Kendimi bu yurdun bir evladı olarak sayıyorum. Politik olaylar, insanlara daima zararlı olmuştur”¹¹⁵.

¹¹⁴ www.turkisforum.com, 28 Ekim 2001.

¹¹⁵ www.turkisforum.com, 28 Ekim 2001.

İstanbul eski senatörü Yüksek Mühendis Berç Turan da, bu konuda şunları söylemiştir:

“Türkiye benim vatanımdır. İnsan olarak yaşadığım memleketimin sevinç ve üzüntülerine içtenlikle katılıyorum... Türkiye’de yaşayan biz Ermeniler, tam anlamıyla hür, mesut ve eşit haklara sahip bir Türk vatandaşıyız. Bu huzurumuzun bozulmasını istemiyoruz. Ben, Türk vatandaşı olarak parlamentoya girmiş bir kimseyim ve bütün varlığımla kendimi bu memleketin evladı sayıyorum. Biz Ermeniler, başkalarının kışkırtmalarına hiçbir zaman alet olmayacağız... Bugün Türkiye’de yaşayan Ermeniler, her türlü haklara, hatta yedek subay, milletvekili, senatör olma hakkına bile sahiptirler. Türkiye’deki Ermeniler, buradaki kardeşlik düzeninin bozulmasını asla istemiyorlar. Yarım yüzyıllık tarihin derinliklerine çoktan gömülmüş ve unutulmuş bir olayın tekrar alevlendirilmek istenmesi, bir politik cinayettir... 24 Nisan’da yapılması düşünülen gösteriler de entrikacıların bir tertibidir... Biz Türkiye’deki Ermeniler hiçbir zaman politik oyunlara alet olmak istemiyoruz. Dış memleketlerdeki Ermeni ırkdaşlarımıza ‘rahatımızı bozmayın, huzurumuzu gölgelemeyin, başka ihsan istemiyoruz’ diyoruz”¹¹⁶.

İstanbul Kuyumcular Derneği Başkanı Dirar Şen’de, düşüncelerini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Rumların düzmelerine kapılan dışarıda yaşayan Ermenilerin eski hesapları karıştırıp bir anma töreni yapmaya kalkışmaları, düpedüz aptallıktır... Biz Türkiye’de pek çok rahat ve hürüz...”¹¹⁷.

Petrol Kralı Gülbenkyan da, konu ile ilgili şu özel demeci vermiştir:

“Türkiye’deki Ermeni kardeşlerim, ana vatanlarında sulh, sükûn, güvenlik ve refah içinde yaşamaktadırlar. Onların rahatlarını bozmaya kimsenin hakkı yoktur... Eski olayların canlandırılmasını kimse istememektedir. Zaten bu kışkırtmalar, içeriden değil dışarıdan gelmektedir. Fakat inanıyorum ki, hiçbir Ermeni, bu gibi dış kışkırtmalara alet olmayacaktır. Hepimiz Türkiye’de doğduk, ana vatan olarak Türkiye’yi bildik. Bugün, Türkiye’deki Ermenilerin Türklere hiçbir farkı yoktur. Huzur içinde, rahat bir yaşamları vardır. Hiçbir şekilde dış politika oyunlarına kurban olmayacaklardır”¹¹⁸.

¹¹⁶ Levon Maraşlıyan, **Ermeni Sorunu ve Türk-Amerikan İlişkileri**, Belge Yayınları, İstanbul, 2000, s.22.

¹¹⁷ **A.g.e.**, s.23.

¹¹⁸ **Hürriyet**, 24 Nisan 1985.

Görüldüğü gibi, Türkleri ve Ermenileri birbirine düşman eden maceracılar ve onların kışkırtıcılarına gereken cevabı, yalan, iftira ve propagandalara kanmayan Ermeni vatandaşlarımız veriyorlar. Son olarak, ABD Temsilciler Meclisine kadar getirilen sözde ‘Ermeni soykırımı tasarısı’ ile olarak, Türkiye’de yaşayan Ermeniler, konunun politik malzeme olarak kullanılmasına tepki göstermişlerdir.

Türkiye vatandaşı Ermeni asıllı Avukat Diran Bakar, konu ile ilgili olarak düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

“Bu tasarının bizimle ilgisi yok. Bu olayların siyasete alet edilmesine çok karşıyım. Söz konusu iddialar tarihçileri ilgilendiren bir konudur. 85 yıl önce yaşanmış bir olayın söz konusu edilmesi siyasi çıkarların elde edilmesi amacıyla”¹¹⁹.

Sekreterlik yapan Siran Surki ise:

“Ermeni lobisinden oy almak için gündeme getirilmiş bir konu. Siyasal oy için gündeme getirilmemeliydi” demiştir¹²⁰.

Türkiye Ermenileri Patriği Mesrob Mutafyan, ABD Temsilciler meclisi Alt Komitesi’nde sözde Ermeni soykırımı tasarısının kabul edilmesiyle ilgili olarak, “Hoş değil, bu üzüntü ve kaygı veren durum daha ne kadar devam edecek” diye başlayan yazılı açıklamasında şu görüşlere yer vermiştir:

“Türk ve Ermeni tarihçiler bu konuyu karşılıklı diyalogla konuşacak yerde, üçüncü milletlerin parlamentolarının kullanılması müspet değil. Bunun kimseye fayda sağlayacağını sanmıyorum, aksine Türk-Ermeni ilişkilerine zarar vereceğini düşünüyorum. Diyaloga, barışa, dostluğa sekte veren her girişim zararlıdır. Türk ve Ermeni halkaları için dua etmekten başka elimden ne yazık ki bir şey gelmiyor. Diyalogu engelleyen her girişim, hem beni hem cemaatimi çok üzüyor”¹²¹.

Patrik Mutafyan, dün Kınalıada Surp Krikos Lusavoriç Lisesi’nde bir basın toplantısı düzenledi. Ermeni tasarısı ile ilgili görüşlerini açıklayan Mutafyan, korktuklarının başına geldiğini söyledi. Ermeni Patriği, bundan zararlı çıkacak olanın tasarıyla uzaktan yakından ilgisi olmayan ve günlük ekmeğini sofrasına koyma mücadelesi veren Ermenistan halkı olacağını bildirdi. Bu insanların bir kısmının bavul ticareti ile uğraştıkları için Türkiye’ye girip çıktıklarını, ancak vize konulmasıyla birlikte

¹¹⁹ **Milliyet**, 23 Kasım 2000.

¹²⁰ **Gös. Yer.**

¹²¹ **Hürriyet**, 13 Mayıs 2006.

ekmeklerinden olacaklarını vurgulayan Mutafyan, hava koridorunun kapanmasının Ermenistan'ı büyük sıkıntıya sokacağını kaydetti. Tasarının ilk önce Türkiye Ermenilerini rahatsız ve huzursuz ettiğini anlatan Mutafyan, *“Biz hem Türk, hem Ermeni'yiz. Buradaki Ermenilerin iki halk arasında dostluk istemekten başka herhangi bir konumu olamaz. Türkiye Ermenilerinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğrultusu dışına çıkmaları, başka bir şekilde düşünmeleri de söz konusu olamaz”* dedi¹²².

Bunun üzerine, ABD'deki Ermeni lobisi, sözde soykırım iddialarıyla ilgili olarak ABD Temsilciler Meclisi ve Avrupa'da gündeme gelen tasarı ve girişimlere karşı çıkan İstanbul Patriği Mesrob Mutafyan'a karşı kampanya başlatmıştır. Ermeni lobisinin yayın organı 'California Courier' gazetesinin editörü Harut Sassounian imzasıyla yayınlanan başyazıda, dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan Ermeni Diasporası mensuplarının, Patrik Mutafyan'ın açıklamalarına tepki göstermeleri istenmiştir. Yazıda İstanbul Ermeni Patriği Mutafyan, özellikle, Türk hükümetine hizmet etmek ve ABD temsilciler Meclisindeki soykırım tasarısının başarısızlığa uğratılmasında kilit rol oynamakla suçlanmış ve açıklamalarının Ermeni davasını olumsuz olarak etkilediği ifade edilmiştir¹²³.

En son olarak ta Fransa'da 2006 yılında ele alınan (Sözde) Ermeni soykırımı yasa tasarısı görüşmeleri üzerine de Türkiye Ermenileri Patriği Mesrob II, Fransa'ya *“Türk-Ermeni diyalogu'na darbe indirirsiniz”* demiştir¹²⁴. Fransa'da Sosyalist Parti tarafından hazırlanan (sözde) Ermeni soykırımını inkâr edenleri cezalandırmayı amaçlayan yasa tasarısının, Türk ve Ermeni toplumları arasındaki diyalog sürecine darbe vuracağını söyleyen Mesrob II, *“tasarının yasalaşması halinde Türk ve Ermeni tarafındaki aşırı milliyetçi ve ırkçı unsurların güçleneceğini”* hatırlattı ve *“Diyalog amacına hizmet etmeyen hiçbir oluşum bizce makul değildir”* demektedir¹²⁵. Yasa tasarısının, 'konunun incelenip araştırılmasını engelleyici' bir nitelik taşıdığını hatırlatan Mesrob II sözlerini şu şekilde sürdürmüştür: *“Daha önce de müteaddit defalar söylediğimiz gibi bu konunun incelenmesi, araştırılması ve tartışılabilmesi için Türkiye ve Ermenistan başta olmak üzere tüm ülkeler, engelleyici tedbirler almak yerine, aksine bu engelleri ortadan kaldırıcı düzenlemeler yapmalıdır. Hangi gerekçe ile olursa olsun, kişisel ifade özgürlüğünü engelleyici tüm girişimler Türk ve Ermeni toplumları arasındaki diyalog sürecine darbe*

¹²² **Hürriyet**, 13 Mayıs 2006.

¹²³ **Gös.Yer.**

¹²⁴ **Gös.Yer.**

¹²⁵ **Gös.Yer.**

vuracak, her iki kesimin aşırı milliyetçi ve ırkçı unsurlarının güçlenmesini sağlayacaktır...”¹²⁶.

Zaman zaman Ermeni milliyetçi propagandacıları günümüz Türkiye’indeki Ermenilere zulmedildiğini iddia etmektedirler. Bu iddiaları, sadece Türklerin tarih boyunca Ermenilere zulmettikleri iddialarını güçlendirmek amacıyla değil, aynı zamanda Ermeni hareketi grupları arasında bir bağ kurmak ve yabancı ülkelerin Türkiye’nin içişlerine karışmasını sağlamak amacıyla yapmaktadırlar. Diğer Ermeni iddiaları gibi, bu iddia da hiç bir gerçeğe dayanmamaktadır. Bugün Türkiye’de yaşayan 40.000–50.000 Ermeni’nin, geri kalan ülke nüfusundan ayrılması söz konusu değildir. Onlar tamamen Türk vatandaşdır ve hayatları, özgürlükleri konusunda diğer Türk vatandaşlarıyla aynı hak ve hukuka sahip olup, mutlulukları ve saadetleri kanun tarafından garanti altına alınmıştır. Türkiye Ermenileri kendilerine ait kiliselerde dua etmeye ve kendi okullarında kendi dillerinde eğitim-öğretim görmeye devam etmektedirler. Onlar, Ermenice gazeteler, kitaplar ve mecmualar yayınlamakta ve bütün Türklere açık olanlara her bakımdan katılabildikleri gibi, kendilerine ait sosyal ve kültürel kuruluşlara da sahiptirler. İstanbul’daki Ermeni toplumunun 30 okulu, 17 sosyal ve kültürel organizasyonu, Jamanak ve Marmara adlı iki gazetesi, Şişli ve Taksim adında iki spor klübü ve pek çok sağlık kuruluşuyla bütün bu faaliyetleri desteklemek amacıyla kurulmuş sayısız dinî kuruluşu bulunmaktadır¹²⁷.

Türkiye Ermenilerinin çoğu Gregoryan olup bir Patrikleri ve çok sayıda kiliseleri mevcuttur. Katolik ve Protestan Ermenilerinde kendi kiliseleri ve kuruluşları vardır. Türkiye’deki Ermeniler, diğer dinlere mensup Türkler kadar zengin ve mutlu yaşayacak derecede özgürdür. Onların pek çoğu zengin tüccardır ve aynı zamanda sanat ve diğer mesleklerin önde gelen üyelerindedir. Türkiye Ermenileri, Türk vatandaşı olmakla gurur duyarlar ve her Türk vatandaşı gibi Diaspora Ermenileri tarafından onların adına yayılan yalanlardan büyük üzüntü duyarlar. Özellikle, bu terörist gruplar tarafından Türk diplomatları vatandaşlarına karşı gerçekleştirilen terörist saldırılarını kınamışlar, bütün dünyanın da kınamasını istemişlerdir. 1 Kasım 1981’de, Ermeni Patriği Patrikhane’de bir merasim düzenleyerek Ermeni teröristler tarafından katledilen Türk diplomatlarını anmış ve Ermeni toplumu adına bu tür fiilleri işleyenleri lanetlemişlerdir¹²⁸. Şubat 1982’de, Avrupa Konseyi tarafından Türkiye’nin içinde bulunan azınlıkları baskı altında tuttuğu iddialarına karşı Ermeni Patriği iddiaları yalanlamış ve şunları belirtmiştir:

¹²⁶ **Hürriyet**, 13 Mayıs 2006.

¹²⁷ Fikret Türkmen, **a.g.e.**, s.21.

¹²⁸ **A.g.e.**, s.45.

*“Türkiye Ermenileri Türk vatandaşıdır. Onlar Türkiye’de barış içinde yaşamaktadır, kendi dinlerine özgürce inanmakta ve inanç özgürlüğünden yararlanmaktadır”*¹²⁹.

Ermeni teröristlerin Los Angeles’teki Türkiye Genel Konsolosu Kemal Arıkan’ı 28 Ocak 1982’de katletmelerini takiben, Ermeni Patriği şunları söylemiştir:

*“Diğer bütün Türk vatandaşları gibi, Türkiye Ermenileri de bu olayı büyük bir üzüntü içinde öğrenmiştir... Türkiye dışında yaşayan bütün Ermeniler bu kanun dışı faaliyetlere ve katliamlara karşı ayaklanmalıdır”*¹³⁰.

Görüldüğü gibi, Türkiye Ermenileri kendiliklerinden Ermeni propagandacılarının bu son iddialarının da düzmece ve yalan olduğunu ortaya koymuşlardır¹³¹.

¹²⁹ Fikret Türkmen, **a.g.e.**, s.23.

¹³⁰ Fikret Türkmen, **a.g.e.**, s.24.

¹³¹ Kamuran Gürün, “İşte Bizim Ermeniler”, **Hürriyet** 06 Ekim 2001.

II. OSMANLI DEVLETİ SON DÖNEMİ VE KURTULUŞ SAVAŞI

SIRASINDA ERMENİLER

A- Kurtuluş Savaşı Döneminde Ermeniler ve Türk Kamuoyu'nda Ermeni Olayları

Ermeniler, Osmanlının seçkin bir tebaası iken nasıl oldu birden sorun olmuşlardır ve olmayı sürdürmektedirler. Bunun birkaç sebebi vardır: Birincisi, Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik akımları, İmparatorluk içinde yaşayan diğer cemaatler gibi şüphesiz Ermenileri de etkilemiştir; İkincisi, Türkiye üzerinde emelleri olan ülkelerin İmparatorlukta iç karşılıklar çıkartma yönündeki çalışmaları ve buna Ermenilerin alet edilmesidir ki bunda Ermeni Kilisesi'nin önderlik etmesi çok etkili olmuştur; Üçüncüsü, İmparatorluğun ekonomik olarak iflası ve artan dış borçlar karşısında Osmanlı Hükümetlerinin söz konusu ülkelere karşı etkisiz kalması ve siyasi irade eksikliğidir. Birde buna hanedanın salt kendi çıkarlarını düşünmesi yolunda, Türk milliyetçiliğini çoktan göz ardı etmiş olması da eklenince hepimizin bildiği gibi konu Sevr'e gelip dayanmış ve ancak vatansever Osmanlı-Türk aydını ile akl-ı selim devlet adamları sayesinde koterilabilmiştir. Sonuçta Türk Kurtuluş Savaşı ile Lozan Antlaşması'nda Ermeni Meselesi çözülmüştür ama bugünkü yaşanan olayların özünde dış güçlerin aslında Lozan'ı tanımama ve Sevr'i hortlatma istemleri yatmaktadır. Konuya daha iyi açıklık getirebilmek için yukarıda kısaca değindiğimiz nedenler ve diğer bazı etmenlerden özellikle 'dış güç' ve 'kilise' etkisi üzerinde daha ayrıntılı durmak gerekmektedir¹³².

1-Yabancı Devletlerin Rolü

Osmanlı Devletinin son dönemlerinde, birbirini takip eden Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında, Ermeniler, özellikle Doğu Anadolu'nun önemli bir kısmını işgalleri altında bulunduran Ruslarla işbirliğine giderek, bölgenin Türk ve Müslüman halkına karşı büyük bir saldırıya geçmişlerdir. Vatandaşları oldukları devlete karşı, düşman ordusu ile işbirliği yaparak, kendi ordusunu arkadan vurmak gibi affedilmez bir hataya

¹³² Kamuran Gürün, **a.g.e.**, s.299.

düşen Ermeniler, Osmanlı Ordusunun birçok cephede savaşmak durumunda kalmasıyla oluşan otorite boşluğundan yararlanarak, kendilerinden olmayan herkesi öldürmeye, yerlerinden yurtlarından sürmeye başlamışlar, bunun için en vahşi yöntemlere başvurarak, genç yaşlı, kadın erkek ayrımı yapmadan kitleler halinde Türk ve Müslüman nüfusu yok etmekten çekinmemişlerdir. Ermeniler, "kurtulmak istiyorsan, önce komşunu öldür!" sloganıyla harekete geçtiklerinden ayrıca "Ermeni milleti için tehlike teşkil ettiklerinden Türk çocuklarının dahi öldürülmesi" anlayışına uygun bir şekilde eylemlerini sürdürdüklerinde, kendilerine engel olacak herhangi bir güç ortalıkta yoktu. İşin boyutlarının ne denli ciddi olduğu, Ermeni çetelerinin saldırı ve katliamları arttıkça ve ortaya çıktıkça anlaşılmaya başlamıştır.¹³³.

Harbin başlangıcında Mısır Umum Kumandanı General Maxwell (İngiliz kumandan) 4 Aralık 1914 tarihli telgrafında: *"İskenderun Körfezine bir çıkartma yaparsak, eminim ki, İskenderun havalisindeki Ermeniler, derhal bize katılacaktır. Ermeniler iyi dövüşürler; yalnız onlara silah ve cephane vermek lazımdır"* demektedir¹³⁴.

Rusların Doğu Anadolu'da ilerleyişini fırsat bilen Ermeniler, çeteler oluşturup düşman hizmetine girerek; Nisan 1915'de, Van'da Müslüman katliamını organize etmeye başlayınca, Hükümet, tehcir (yer değiştirme) uygulaması yapmak zorunda kalmıştır. Rus işgalinde Ermenilerin kesin desteği sözkonusuydu ve Çar'da zaten Ermenileri kendi tarafında görmekteydi:

*"Onları (Ermenileri) yeniden Türk boyunduruğu altına sokamam"*¹³⁵.

Ermenilerin tutumunu ise en iyi Kaçaznuni yansıtır:

*"Ermeniler ne Rusya'dan kopmak istiyorlar nede Türklere bir şey bekliyorlardı. Ermeniler Türkleri hala silah zoruyla durdurmayı düşünüyorlardı"*¹³⁶.

"...İhtilalcilerin taktiklerine gelince, bundan daha şeytanca bir şey düşünülemez. Masum insanların cezalandırılması için Müslümanları katletmek, o gün vergisini ödemiş köylerden geceleyin zorla para toplamak para yardımı yapmayı reddedenleri öldürmek, bunlar Müslüman, Katolik ve Gregoryenlerin onları açıkça itham ettikleri cinayetlerin sadece bazılarıdır... Ermeni ihtilalcileri, düşmanları ile savaşmak yerine kendi

¹³³ Esat Uras, **a.g.e.**, s.16.

¹³⁴ www.turkishforum.com, 7 Mayıs 2001.

¹³⁵ Kamuran Gürün, **a.g.e.**, 298.

¹³⁶ **A.g.e.**, s.136.

dindaşlarını soymayı tercih ederler. İstanbul'daki anarşistler kendi hemşerilerinin öldürülmesine imkân sağlamak için bomba atarlar...”¹³⁷.

Rusya ve İngiltere'nin kendi imparatorluk hırsları için Ermenileri bir maşa olarak nasıl kullandıkları sayısız Ermeni ve yabancı araştırmacılar tarafından en iyi şekilde belgelenmiştir. İstanbul'daki Fransız Büyükelçisi Paul Cambon 1894 yılında Quai d'Orsay'a şunları yazmıştır: “*Gladstone, huzursuz Ermenileri örgütüyor, onları belli bir disiplin içine sokuyor ve onlara yardım vaad ediyor ve onların çoğunu Propaganda Komitesi'nden aldığı yardımla Londra'ya yerleştiriyor*”¹³⁸.

“... Zira uzun süredir hizmet etmekten ziyade idare etmeye alışmış olan Türkler sanayin bütün dallarını onlara bırakmışlardı. Dolayısıyla, Türkiye'deki bankerler, tüccarlar, mekanikler hep Ermeni idi. Ayrıca onlarla Müslümanlar arasında, hi benzerliği ve menfaat birliği mevcuttu. Çünkü menşei itibariyle aynı bölgeden oluşları dolayısıyla duyguları ve adetleri aynıydı, bu sebeple se kendilerini Türklere rahatlıkla uydurmuş, emniyetlerini kazanarak, reayanın en nüfuslusu haline gelmişti ve hala da öyledir. Ermenilere bir şekilde borçlu olmayan bir tek paşa veya yüksek rütbeli memur bulunmazdı. En fakir köylü bile ektiği tohumun bedeli için onlara borçlanırdı. Öyleki Osmanlı onlarsız bir tek gün yaşamazdı. Bu öylesine aşikâr bir durumdu ki, Türkiye'yi çökertmek isteyen Ruslar, önce bu toplumu kazanmaya çalışmıştır. 1828'de Erzurum'u aldıklarında bölgedeki Ermenileri şiddet hareketlerine teşvik etmiştir, bunun neticesindedir ki, Ruslar çekilirken Ermeniler onlarla birlikte gitmek mecburiyetinde kalmışlardır”¹³⁹.

Ermenilerin geçmişte olduğu gibi günümüzde de savunucusu durumunda olan büyük devletler, sömürgeci geçmişlerinde kaynaklanan katliamcı ve soykırımcı kimliklerinin etkisiyle, dünyanın değişik noktalarında gerçekleştirdikleri soykırımları unutturabilmek, tarihi ve vicdani sorumluluklarını azaltabilmek amacıyla Ermenilere uygulanan Tehcir sırasında değişik nedenlerden kaynaklanan ölümlerin bir soykırım olduğunu ispatlamaya ve buna da tüm dünyayı inandırmaya çalışmaktadırlar. Hatta “erkişi kendinden bilir işi” özdeyişinde yer aldığı şekliyle kendileri gibi Türklerinde “soykırımcı” olduklarını sanırlar.

Mr. Hohler'den Mr. Kerr'e başlıklı yazıda oğünün olaylarının ardındaki acı gerçeklerle bugüne yansıyan sonuçları çok iyi görüyor:

¹³⁷ Kamuran Gürün, **a.g.e.**, s.136-137.

¹³⁸ Fikret Türkmen, **a.g.e.**, s.19.

¹³⁹ Kamuran Gürün, **a.g.e.**, s.87-88.

"... Ermenistan'ın ve Kürdistan'ın sınırlarının kesin olmadığı konusunda sizle aynı fikirdeyim"¹⁴⁰.

Paris'te ki Rus Büyükelçisi Izvolski, Başbakan ve Dışişleri Bakanı Sturmer'e yolladığı 24 Ekim 1916 tarihli telgrafında yaşananları çok iyi izah etmektedir:

"Osmanlı Orduları Çanakkale'de, Irak'ta, İran'da ve denizlerde parlak başarılar kazandılar; Şimdi de Kafkas, Irak, Mısır, Dobruca ve Galiçya cephelerinde kendi yurtlarını yiğitse savunuyorlar. Ermeniler, Osmanlı Devleti'ne ihanet etmişlerdir. Katagigos, onları Rus tarafına geçmeye zorlamıştır. İçlerinde milletvekilleri de olmak üzere birçok Türk Ermenisi gönüllü olarak Rus Ordusuna katıldılar. Ermeniler, ihtilalci komitelerin kararlarına uyarak yurdun birçok yerlerinde Devlet kuvvetleri ve Ordu birlikleri aleyhine saldırıya geçip Hükümet memurlarını ve Müslüman halkı katlettiler. Bu saldırılar bazı yerlerde gerçek birer isyan halini aldı. Ermeni ayaklanmasının ortaya çıkardığı büyük tehlike üzerine Hükümet bütün Ermenileri askeri bölgelerden uzaklaştırmak zorunda kalmıştı: Bu hareket esnasında bazı yakışsız davranışlar olmuşsa da, bundan zarar gören Ermenilerin haklarını kanun yoluyla korumak ve suçluları bulup cezalandırmak üzere derhal komisyonlar gönderilmiştir"¹⁴¹.

Yaklaşık 550.000 Ermeni de daha savaş başlamadan kendi istekleriyle Rusya'ya göç etmişlerdir. Bunların çoğu daha sonra intikam için Rusların Kars ve Erzurum'u işgallerine katılacak ve eski yurttaşlarından, komşularından adeta öç alacaklardır¹⁴².

"I. Dünya Savaşı sırasında Türklerin Doğu Anadolu'dan Ermenileri göç ettirdiğini hep duyarız. Gerçek ise, I. Dünya Savaşı'nda tüm uyuşuyla ülkesini Rus saldırılarına karşı korumak isteyen Türklere, Türkiye Ermenilerinin Türk yönetimine karşı yaptığı haince bir ihanettir. Düşünün ki, biz Meksika ile savaşa girseydik bizim zenciler düşman Meksikalıların yanına geçip bizi katletse bizim tavrımız ne olurdu? Bizim zenciler nefret ettikleri için beyazlardan bin kez özür dileseler, Ermeniler Türklerden daha fazla özür dilemelidirler. Ayrıca, Amerika'nın güney eyaletlerinde zenciler çoğunluğu oluşturmalarına rağmen hiçbir seçim ve temsilcilik hakları yokken, Ermenilerin Türkiye'de hem tam temsil ve seçilme hakları, hem de başka ülkelerde olmayan ayrıcalıkları vardır... Şunu da not etmeliyim ki sık sık duyulan Türklerin Rum ve Ermenileri Hıristiyan oldukları

¹⁴⁰ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.196.

¹⁴¹ Gürbüz Evren, **a.g.e.**, s.155-156.

¹⁴² Nurşen Mazıcı, **a.g.e.**, s.82, 93-98.

için katlettikleri iddiası da yalandır. Biz, zencileri Protestan Methodist oldukları için katledermiyiz ki, Türkler de Hıristiyanları katletsin..."¹⁴³.

"Ermeniler Osmanlı tabiiyetinde idiler. O aralık rahat rahat yaşıyorlardı. Fakat onlar, istila orduları Asya'ya geldiği vakit izcilik ve casusluk etmek için Rusların önüne koşmakta hiç tereddüt etmediler. Kazak süvarilerine Türk evlerini gösterdiler. İlk önce kendileri yaktılar, işkence ettiler. Alabildiğince öldürdüler ve büyük ceset yığınları yaptılar. Harp sırasında kendi koynunda yapılan böyle cinayetleri şiddetle cezalandırmayacak dünyada hangi millet vardır?"¹⁴⁴.

"Avrupalıların tek bildikleri şey Ermeni iddialarıdır. Birinci Dünya Savaşı'nda Ermenilerin kaç Türkü öldürdüğünden kimsenin haberi yoktur"¹⁴⁵.

Osmanlı Hükümeti, I.Dünya Savaşı içerisinde isyan eden Ermenileri kontrole alıp, bazılarını da başka bölgelere sevk ederken, kimsesiz kalan çocukları toplayarak, bunlar için birçok yerlerde Dar'ül Eytam (Kimsesiz Çocuklar Yurdu)'lar tesis etmiştir. Burada bulunan birçok çocuktan Ermeni olanlar tespit edilip velilerine, yakınlarına ya da cemaat temsilcilerine ve patrikhane yetkililerine teslim edilmiştir. Teslim edilemeyen ya da kimsesi bulunamayan çocukları Osmanlı Devleti ve ABD Hükümeti sahip çıkmış, himaye etmişlerdir. Bununla birlikte kaderini bu ülkeyle bütünleştirip Osmanlı topraklarında kalmak amacıyla gerek bir Müslüman-Türk ile evlenerek ve gerekse kendiliğinden din değiştirip Osmanlı tabiiyetine geçmiş kadın, erkek ve çocukların Ermeni gençlerin zorlamaları, sözlü ve fiili tecavüzleri üzerine, ABD'li misyonerlerin rızaları doğrultusunda, Amerikan Koleji'ne götürülerek tehdit usulüyle tekrar Hıristiyanlaştırılması söz konusudur. Kabul etmeyenler işkenceye tabi tutulmuşlardır¹⁴⁶.

Öte yandan, Hıristiyan ve Ermeni olmayan bazı yetim ve kimsesiz Türk çocukları da Ermeni komitacılar ve Hıristiyan misyonerlerce gerek Patrikhane'de gerekse söz konusu Kolejlere Hıristiyanlaştırılmış ve akıbeti belli olmayan yollara itilmişlerdir¹⁴⁷. Kabul etmek istemeyenler dayak dahil her türlü işkenceye tabi tutulmuş ve durumu ağırlaşan bu çocuklardan muayene ettirilenlere doktorlar tarafından ağır darp ve travma raporları verilmiştir¹⁴⁸. Bazı kız çocukları da zorla Ermeni gençleri ile evlendirilecekleri

¹⁴³ "New York Times, February 1923, (Çev. Nurşen Mazııcı)", Gürbüz Evren, "Ermeni Sorunu" Semineri, ARO-Ankara Rehberler Odası yay., Ankara, 2001, s.11.

¹⁴⁴ Gürbüz Evren, a.g.e., s.3.

¹⁴⁵ A.g.s., s.5.

¹⁴⁶ İleri, 3 Mayıs 1335/1919, Numro: 475-093.

¹⁴⁷ A.g.g., 3 Mayıs 1335/1919, Numro: 475-093.

¹⁴⁸ A.g.g., 2 Haziran 1335/1919, Numro: 505-123.

tehditleri almışlar ve istemeyince de hapis hayatı yaşatılanlar bile olmuştur¹⁴⁹. Bu tarz olayların birine de canlı şahit olarak bir keresinde Halide Edip (Adivar) Hanım'da tesadüf etmiştir. O tarihlerde ABD'de yayımlanan Gognak gibi Ermeni gazeteleri Van'da yalnızca 1.500 Türk'ün kaldığını iftiharla bildiriyorlardı¹⁵⁰.

2-Ermeni Kilisesi'nin Rolü

Ermeni toplumunda, tarihi olarak, din ile milliyet, yani kilise ve Ermenilik iç içe geçmiş olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Hıristiyanlık ve özelde de Gregoryen Kilisesi öyle iç içe geçmiştir ki, bu ikisi olmaksızın Ermeniliği tarif etmek mümkün değildir. Ermeni tarihini de ilk yazanlar yine ruhbanlar olmuş, diğer kiliseler gibi halktan kopuk bir sınıf olarak değil iç içe yaşamışlardır. Bu yüzden ki Ermeni Kilisesi, Hıristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren kendisini diğer kiliselerden belirgin bir şekilde farklılaştırmış ve milli kilise hüviyetini kazanmıştır. Ermeni milleti ile Ermeni kilisesi öylesine iç içe geçmişlerdir ki kilise ile millet bir bütün olmuş ve "milli kilise" deyimini sanki Ermeniler için söylenmiştir¹⁵¹.

Din ve onu temsil eden Ermeni Kilisesi, Ermeni siyasal kimliğinin de: öncüsü olmuştur. Öyle ki Ermeni dinî liderlerinin unvanı olan katogigos kelimesi, "*milletin temsilcisi*" anlamına gelmektedir¹⁵². Bu sebeple tarih boyunca Ermenilerin kilise ile birlikte var olduklarını söylemek ve bugünkü varlıklarını kiliseye borçlu olduklarını belirtmek yerinde olacaktır. Kiliseler aynı zamanda siyasal faaliyetlerde de bulunmakta olup, geçmişten bugüne üstlenmiş oldukları tarihi misyonu sürdürmektedirler Aynı hususu Samuel Weems de şöyle ifade etmektedir:

"Tarih boyunca Ermeni Kilisesi, Ermeni milletin kaderiyle öylesine bir paralellik arz etmiştir ki, birinden bahsetmeden diğerini açıklamak zordur. Bu ikisi, Ermeniler ve Gregoryen Kilisesi, öylesine iç içe geçmişlerdir ki "milli kilise" tabirinin adeta Ermeniler için ortaya çıktığı öne sürülmektedir. Bu sebeple başlangıcında bugüne kilise, siyasal ve

¹⁴⁹ İleri , 3 Haziran 1335/1919, Numro: 506–124.

¹⁵⁰ Kamuran Gürün, a.g.e., s. 314–315.

¹⁵¹ Fikret Türkmen, a.g.e., s. 6.

¹⁵² Erdal İter, a.g.e., 17, Cevdet Küçük, a.g.e. s. 45; Sadi Koçaş, **Tarihte Ermeniler ve Türk-Ermeni İlişkileri**, s. 58.

sosyal olayların merkezi olmuştur. Milletın problemleri her zaman kiliseyi derinden etkilemiştir”¹⁵³.

Ermeniler, milli kimliklerinin en önemli ögesi olan Hıristiyanlığın kabulünü, tarihlerinin en büyük dönüm noktası olarak kabul ederler. Ermeni aydınlarına göre bu olay, bütün Ermeni tarihinin gidişatını ve Ermeni milletinin şekillenmesini büyük ölçüde tek başına etkilemiştir. Soykırım miti dâhil olmak üzere, hiçbir olay Ermeni kimliği üzerinde bu denli büyük bir tesir sahibi olmamıştır¹⁵⁴. Bununla ilgili olarak şu anki Antilyas Katogigosu Aram Keşişyan’ın aşağıda yer alan sözleri oldukça dikkat çekicidir:

“Mesih’e iman etmek, tarihimizin özü olmuştur. Ermenilerin tarihi; her hareket ve başarılarında, her çatışma ve mücadelelerinde kelimenin tam anlamıyla Mesih’e olan imanın canlı bir hikâyesidir... Hayatımızın her alanı, Mesih’in dönüştürücü gücüyle değişmiştir. Ermeni kültürü, özellikle de manevî derinliği ve aşkın dinamizmi, İsa’yı milli değerler sistemimize entegre etmek hususunda kiliseye yaratıcı bir anlayış, yeni bakış açıları ve ufuklar temin etmiştir”¹⁵⁵.

Ermenilerin Hıristiyanlık anlayışlarıyla Gregoryen Kilisesi tam bir benzerlik gösterir. Bütün bu hakikatler şu gerçeği ispatlamaktadır ki, milli kilise, Hayk ırkının dünyanın dört bir yanına dağılmış kopuntularını yani Diasporayı, ayakta tutan yegâne bir bağ olmuştur. Kilise, onlara özlerini kaybetmemelerini, asimile olmamalarını ve bir şekilde de az da olsa aralarında bir bağ kurulmasına yardımcı olmuş, yol göstermiştir. Hıristiyanlığın kabulünden sonra Ermeniler, kendilerini kiliseden ayrı düşünmemişlerdir. Kilise, kolektif Ermeni zihninde toplanıp bir araya gelmenin ve şuuraltında da milli benliği muhafaza edebilmenin yegâne aracı olarak değerlendirilmiştir. Böylece kilise, Ermeni şuurunda hem bir toplanma yeri, hem bir sığınma yeri, hem de milli benliğe ait örf, dil, edebiyat gibi etnik ve kültürel unsurların güvenli bir şekilde korunduğu adeta bir "sığınak" olarak yer etmiştir. Kilisenin bu özelliği, Ermeniler tarafından, ayakta kalabilmenin, kalabalık gruplar ve tebaası buldukları hâkim milletler içinde erimemenin en önemli faktörü kabul edilmiştir¹⁵⁶.

¹⁵³ Samuel Weems, **Secrets of a "Christian" Terrorist State: Armenia**, www.turkishforum.com, 3 Ekim 2001; www.turkishforum.com 29 Ekim 2001.

¹⁵⁴ Aytunç Altındal, **Türkiye ve Ortodokslar**, 2. baskı, Yeni Avrasya yay. , Ankara, 2002, s. 103.

¹⁵⁵ Hratch Tchilingirian, The Armenian Apostolic Orthodox Church, www.sain.org/Armenian.Church/intro.txt

¹⁵⁶ Cevdet Küçük, **a.g.e.**, s. 3.

Dil, alfabe, edebiyat gibi kültür unsurlarının bir toplumun milletleşmesinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğu düşünülürse, kilisenin Ermeni varlığı için önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu tür kültür kodlarından mahrum oldukları takdirde Ermenilerin, bölgeyi işgal eden kalabalık milletler içinde erimesi kaçınılmaz olacaktır. Gerçekten de, bir devlete sahip olmaksızın dünyanın değişik yerlerinde, farklı din ve milliyetten kendilerinden kat kat kalabalık gruplar içerisinde ve hatta onların hâkimiyetinde yaşamalarına rağmen Ermenilerin hiçbir zaman tam anlamıyla erimeden, asimile olmadan varlıklarını korumalarında en büyük pay sahibi Gregoryen Kilisesi'dir. Çok azı Türklerle birlikte olduklarından Türkleşmiş ve Müslüman olmuş fakat Gregoryen Hıristiyanlığı muhafaza etmelerinden ötürü Müslüman Türklerin içinde çok fazla asimile olmamışlardır. Ermeniler, kimlik ve benliklerini Hıristiyanlık sayesinde koruyabilmişler, Hıristiyanlıktan uzaklaşanlar, Ermenilikten de uzaklaşmışlardır. Bizans'ın zorlamasıyla Ortodoksluğu kabul eden Ermeniler Grekleşmiş, İran'ın baskısıyla Zerdüştlüğü kabul eden Ermeniler Farslaşmış, bölgenin Türkler tarafından fethinden sonra çeşitli sebeplerle din değiştirip Müslüman olan pek çok Ermeni de, Türk ve Kürt toplulukları arasında erimişlerdir.¹⁵⁷

Ermenilerin, kilise merkezini 1441 yılında Kilikya'dan yeniden Eçmiadzin'e taşımalarına yol açan sebep de, Ermenilerin Kilikya'da Roma Kilisesi'nin etkisiyle hızla Katolikleşmeye başlamasıdır. Kilisenin ve halkın önde gelenleri, bu durumun Ermenilerin asimilasyonuna sebep olacağı endişesiyle, derhal Katolik etki alanından çıkılması gerektiği sonucuna varmışlardır.¹⁵⁸

Ermeniler, Hıristiyanlığı resmi din olarak benimseyen ilk milletin kendileri olduğunu iddia etmektedirler¹⁵⁹. Öyle ki, Hıristiyan millet olma inancı, Ermeni ortak şuurunda bir önemli ayrıcalıklı gibi ya da onara has bir özellikmiş gibi yer etmiştir. Bu kompleks, Ermenilerde, her şeyde ilk olmak gibi bir istek açığa çıkarmıştır. Bu istek, milli söylemlere de yansımıştır. Belki de Ermenilerin dünyada (sözde) soykırımı uğrayan ilk millet olma yönündeki ısrarlı çalışmalarının arka planında da bu öncü kompleksi bulunmaktadır. Bu etki Kafkas Albanyası'nın ortadan kaldırılmasından 1915'teki olaylara ve (sözde) soykırım çığırkanlığına kadar, oradan 1918'de Gürcistan'ı fetih savaşına ve 1990'larda Azerbaycan'ın batısının işgal edilmesine ve tüm bölge halkının mülteci durumuna düşürülmesine kadar uzanır. Bütün bunlar sözde bir şehitlik efsanesinin ve ilk

¹⁵⁷ Erdal İlter, **a.g.e.**, s.18

¹⁵⁸ Sadi Koçaş, **a.g.e.**, s. 60.

¹⁵⁹ Aynı iddiayı Süryani toplulukları da dile getirmektedirler. www.deyrulzafaran.com, www.deyrulumur.com.

Hıristiyan devlet mitolojisinin sis perdesi arkasında yapılmaktadır. Sonuçta; büyük çoğunluğu son yüz yılda siyasileştirilen kilise tarafından tasarlanmış tarih ve toprak iddiaları vasıtasıyla, çevre ülkelerin işgalini öngören Hay Dat ideolojisi gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır¹⁶⁰.

Ermeni Kilisesi, Ermenilerin büyük güçlerin tebaası olarak yaşadıkları uzun tarih boyunca, milli ruhun ayakta kalmasını sağlayan belki de en önemli faktör olmuştur¹⁶¹. Bu özelliği, kiliseyi, 19. yüzyılın özellikle ikinci yansından itibaren Ermeni milliyetçiliğinin en önemli araçlarından biri olarak ortaya çıkarmıştır. 19. yüzyıl Ermeni milliyetçiliğinin ortaya çıkışında özellikle İstanbul, St. Petersburg ve Nor Nahçıvan kiliseleri çok önemli roller oynamışlardır¹⁶².

Osmanlı döneminde terörist faaliyetlerde bulunan Ermeni terör örgütleri değişik kiliselerden destek görmüştür. Bunlar özellikle Eçmiadzin ve Akdamar katagigosluklarıdır. Başarılı olmalarının Gregoryen Kilisesi'nin desteğine bağlı olduğunun bilincinde olan Hınçak ve Taşnak örgütleri, din adamlarını ve kiliseyi Ermeni sorununun merkezi haline getirmeye ve terör faaliyetlerinin içine çekmeye çalışmışlardır. Ermeni terör örgütleri, yanlarına çekemedikleri ve kullanamadıkları patrik, piskopos ve diğer görevlileri görevden uzaklaştırmanın yollarını da bulmuşlardır. Bunun, yanında bu terör örgütleriyle aynı düşünceleri paylaşan ve kiliseyi bir terör yuvası haline getiren din adamlarının sayısı da az olmamıştır¹⁶³.

Sıcak denizlere inme politikası çerçevesinde Rusya, Balkanlar'da Slav ve Yunanları kullandığı gibi, Güney Kafkasya ve Doğu Anadolu'da da Ermenileri organize edip kullanmayı düşünmüştür¹⁶⁴. Bunun için de Rusya, Ermenileri en hassas noktadan, bütün dünya Ermeniliği üzerinde söz sahibi olan Eçmiadzin Katogigosluğu'ndan seslenmiştir¹⁶⁵. Ruslarla, Ermeniler arasındaki ilişkiler, 18. yüzyılın başlarında Çar I. Petro dönemine denk gelmektedir. Petro'nun, Rus Ortodoks Kilisesi mensuplarına tanınan hakları ülkesindeki Ermenilere de vermesiyle başlayan süreçte Rus-Ermeni yakınlaşması

¹⁶⁰ Cevdet Küçük, **a.g.e.**, s. 4.

¹⁶¹ Recep Şahin, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁶² Kuzey Kafkasya'da bir Ermeni yerleşimi ve kilisesi. Yavuz Ercan, **Kudüs Ermeni Patrikhanesi**, T.T.K. yay., Ankara, 1988, s. 27.

¹⁶³ Cevdet Küçük, **Ermeni Kilisesi ve Türkler**, ss. 108-109.

¹⁶⁴ Akdes Nimet Kurat, **Türkiye ve Rusya**, Kültür Bakanlığı Yayınları 1194, Ankara, 1990, s. 112, Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi: Başlangıcından 1917'ye Kadar**, 4. baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 410.

¹⁶⁵ Recep Şahin, **a.g.e.**, s. 28.

gelişerek devam etmiştir¹⁶⁶. Rus-Ermeni ilişkileri 19. yüzyılın sonlarından itibaren stratejik bir ittifaka dönüşmeye başlamış, Ruslar, Güney Kafkasya'ya doğru ilerledikçe bölgede Osmanlı Devleti ile olan hayati mücadelesinde Ermenilere git gide daha çok ihtiyaç duymuş ve bu sebeple onlara Türk devletinin bölgeden çıkarılması halinde bağımsız bir krallık vaat etmiştir. O güne kadar yalnızca coğrafi anlamda kullanılmış olan Ermenistan tabirini ilk defa siyasi olarak kullanan ve hayali Ermenistan haritaları yayınlayan da Rusya olmuş ve Osmanlı Devleti'ne baskı yapmaya da başlamıştır¹⁶⁷. Bunun üzerine Eçmiadzin Katogigosluğu, Rusya ile Müslüman komşuları İran ve Osmanlı Devleti arasında tampon olacak bir Ermeni krallığının kurulması için Rusya'ya müracaat etmiş ve Ermeni Kilisesi'nin Rus ordusunu şartsız olarak destekleyeceğini bizzat Katogigos, Çar'a bildirmiştir¹⁶⁸. Bu şekilde Rusların bağımsızlık vaadine inanan Ermeniler gittikçe daha yüksek oranda Osmanlı Devleti aleyhine yıkıcı faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1829 Edirne Anlaşması'yla, Rusya çok büyük miktarda Ermeni nüfusunu İran ve Anadolu içlerinden Kafkasya'ya kaydırması, böylece özellikle Osmanlı Devleti ile arasında tampon bir Hıristiyan bölge oluşturmak istemiştir¹⁶⁹. Hatta Rusya; Nahçıvan, Karabağ ve Revan bölgelerine yerleşecek Ermenileri 20 yıl süreyle her türlü vergiden muaf tutacağını beyan etmiştir¹⁷⁰. Önemi artan Eçmiadzin Katogigosluğu'nun bu sebeple Rusya'nın da idaresiyle, Osmanlı Devleti'ne karşı gelişmeye başlayan Ermeni hareketlerinde merkezi bir işlev üstlenmiş, ayaklanmaların ve direnişin yani Ermeni siyasi hareketlerinin merkezinde olmuş ve bu hareketlerin gerek dini gerekse ideolojik olarak planlayıcısı ve hazırlayıcısı vazifesini görmüştür¹⁷¹.

Rusların, Eçmiadzin Katogigosluğu'nu ele geçirerek Ermenileri örgütleme ve Osmanlı Devleti'ne karşı kullanma planı işlemekte, fakat önünde önemli bir engel bulunmaktadır. Bu engel, dini hiyerarşideki yeriyle orantısız bir siyasi güce sahip olan ve Osmanlı Devleti hâkimiyetinde bulunan İstanbul Ermeni Patrikliği'dir. Ruslar, Eçmiadzin Katogigosluğu'nun ruhani otoritesini kullanarak, İstanbul Patrikliği'ni de etkileri altına almaya çalışmışlar, Ermeniler üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmak için 1844'ten

¹⁶⁶ Esat Uras, **a.g.e.**, s.596-600.

¹⁶⁷ Akdes Nimet Kurat, **a.g.e.**, ss. 113-114.

¹⁶⁸ Gündüz Aktan, "The Armenian Problem and International Law", **The Armenians in the Late Ottoman Period**, Türkkaya Ataöv (der.), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı yay., Ankara, 2001, s. 287.

¹⁶⁹ Salahi Sonyel, "Büyük Devletlerin Osmanlı imparatorluğu'nu Parçalama Çabalarında Hristiyan Azınlıkların Rolü", **Bellekten**, S.195 (Aralık, 1985), ss.647-656.

¹⁷⁰ Azmi Süslü, **a.g.e.**, s. 101.

¹⁷¹ A.Alper Gazigiray, **a.g.e.**, ss. 131-138.

itibaren İstanbul Patrikhanesi'ndeki ayinlerde de Eçmiadzin'in adını kullandırmaya başlatmışlardır¹⁷².

Rusya'nın, Eçmiadzin Katogigosluğu'nu kullanarak Osmanlı Ermenilerini kendi siyasi çıkarları için nüfuzu altına almak istemesine karşılık olarak Osmanlı Devleti de bazı önlemler almıştır. Bu önlemler arasında öncelikle, Osmanlı Ermenilerinde toplanan bağışların Eçmiadzin Katogigosluğu'na her yıl düzenli olarak gönderilmesi usulünün terk edilmesi gelmektedir. Alınan başka bir önlem ise Eçmiadzin Katogigosluğu'na karşılık, ruhani bakımdan onunla aynı derecedeki Sis Katogigosluğu'nun ön plana çıkarılmaya çalışılmasıdır¹⁷³. Bu kararlar beraber İstanbul Patrikliği'ne bağlı kiliselerde Sis Katogigosu'nun adı okutulmaya çalışılmış, ancak bu proje, ümit edilen sonuçları yaratmamıştır. Bunların dışında bir de Akdamar Katogigosluğu yeniden faal duruma getirilmeye çalışıldıysa da başarı elde edilememiş ve Eçmiadzin Katogigosluğu, Osmanlı Ermenileri ve İstanbul Ermeni Patrikliği üzerinde giderek daha fazla etki sahibi olarak Ermeni meselesinin ana eksenlerinden biri haline gelmiştir¹⁷⁴.

Anadolu'daki kiliselerin bir kısmı, isyan planlarının yapıldığı yerler ve silahların saklandığı depolar haline getirilmiştir¹⁷⁵. Nitekim ilk Ermeni isyanlarından biri, 1890 yılında Erzurum valisinin, silah deposu haline getirilen kiliseyi aramak istemesi üzerine çıkmıştır¹⁷⁶. Mabatlara duyulan saygı ve oraların kutsal kabul edilmesi, kiliselerin terör üssü olarak kullanılmasına yol açmıştır. Ermeni kimliğinin korunmasındaki başlıca kurum görevini ifa etmiş ve Ermeni milletiyle adeta iç içe geçmiş olan kilisenin bu rolü icra etmesindeki süreçte önemli bir aşamayı da 19. yüzyıldaki dış destekli ve hatta güdümlü milliyetçilik ve toplu başkaldırı hareketlerinin merkezinde kilisenin bulunması oluşturmuştur. Zira Osmanlı toplum düzeninde kiliselere tanınan özgürlük ortamı, kiliselerde her türlü yasadışı faaliyetin yapılması için uygun bir zemin hazırlamıştır¹⁷⁷.

Bu arada bazı Ermeni din adamları da İngiliz, Fransız ve Rus diplomatlarının yanından ayrılmaz olmuş ve Ermeni sorunu için büyük devletlerin desteğini almaya çabalamışlardır¹⁷⁸. Örneğin Osmanlı Devleti'nin altı ilini kapsayan bir "Ermenistan" kurulması fikrinin öncülüğünü Eçmiadzin Katogigosluğu'ndan destek gören İstanbul

¹⁷² Yavuz Ercan, **a.g.e.**, s.15-20.

¹⁷³ **A.g.e.**, s.31.

¹⁷⁴ Yavuz Ercan, **a.g.e.**, s.28-29

¹⁷⁵ Azmi Süslü, **a.g.e.**, s.44.

¹⁷⁶ **A.g.e.**, s. 42.

¹⁷⁷ Cevdet Küçük, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁷⁸ Azmi Süslü, **a.g.e.**, ss. 36–37.

Patriği Mıgırdıç Hırimyan (1869–1873) yapmıştır¹⁷⁹. Daha sonraki yıllarda Eçmiadzin Katogigosluğu görevinde de bulunacak olan Hırimyan, Patrik Nerses Varyapetyan'ın da desteğiyle, 1878'de Ayastefanos ve Berlin Konferansı'nda da Ermenilerin sözcülüğünü yaparak büyük devletlerden bağımsız bir Ermenistan kurmalarını talep etmiştir¹⁸⁰. Aynı Hırimyan, 20 Eylül 1896'da Eçmiadzin'de yayınlayıp bütün Ermeni kiliselerine dağıttığı bir genelgeyle Ermeni halkına, isyancıların safına katılmaları gerektiğini vaaz etmiştir¹⁸¹. Ermeni sorununda büyük güçlerin hamiliğinin kazanılmasında olduğu gibi, Osmanlı Devleti'nde, devlet görevlileri ve Müslüman halkın Hıristiyan Ermenileri katlettiği şeklindeki yalan haberleri yayarak ve propaganda yaparak bu ülkelerin kamuoylarını harekete geçirme görevini de kilise üstlenmiştir¹⁸².

20. yüzyılda Ermeni Kilisesi'ni derinden etkileyen iki önemli olay cereyan etmiştir. Bunlardan birincisi Ermenilerin, İtilaf devletleriyle yaptıkları işbirliğinin sonucu olarak Anadolu dışında mecburi iskâna tâbi tutulmaları neticesinde dünya Ermenilerinin nüfus dağılımının değişmesi ve ikincisi de Sovyet Ermenistan'ının kurulmasıdır. Sovyetler Birliği döneminde Ermeniler başta dinî bakımdan olmak üzere diğer halklar gibi ciddi sıkıntılar yaşamışlardır. Ermenistan'da komünist rejimin kurulmasından sonra kilise, çok ciddi problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Bu sebeple Eçmiadzin Katogigosluğu makamı, uzun dönemler boyunca boş kalmıştır. Sovyetler Birliği'nin Eçmiadzin Katogigosluğu üzerinde ağır baskıları olmuştur¹⁸³. Sovyetler Birliği'nin buradaki amacı Eçmiadzin'in manevi gücünü kullanarak Batı'daki Ermeni lobileri üzerinde etki ve kontrol kazanmak olmuştur. Sovyet yönetiminin, bir yandan genel din politikası çerçevesinde kiliseye baskı uygulaması, diğer yandan da dış politika amaçları doğrultusunda ona hak ve ayrıcalıklar tanımamasının yarattığı paradoksal durum içerisinde, Ermenistan'da din ve kilise, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde küçümsenmeyecek derecede güçlenmiştir¹⁸⁴.

Bunun yanında, Sovyet otoritelerinin, Diaspora Ermeni topluluklarındaki imajını geliştirebilmek için, Diaspora açısından çok önemli bir kurum olan kiliseye duyduğu bağlılığı kullanmayı denemesi de Sovyet yönetimi için başarısız olmuş, üstelik başka faktörlerin araya girmesiyle bu politika tam anlamıyla geri tepmiş ve Ermeni Kilisesi için

¹⁷⁹ Cevdet Küçük, **a.g.e.**, s. 13.

¹⁸⁰ Yavuz Ercan, **a.g.e.**, s.31.

¹⁸¹ İsmet Binark, **Asılsız Ermeni İddiaları ve Ermenilerin Yaptıkları Mezalim**, ATO yay., Ankara, 2001, s.27.

¹⁸² Cevdet Küçük, **a.g.e.**, s. 15.

¹⁸³ İsmet Binark, **a.g.e.**, s.28-29.

¹⁸⁴ Erdal İter, "Ermeniliğin Siyasi Mesele Haline Dönüştürülmesinde Kilisenin Rolü", **Avrasya Dosyası**, S.4/II (Ermenistan Özel-1995), s.146-158.

önemli sonuçlar doğurmuştur. Meselenin boyutlarından bir tanesi Ermeni Diasporasının homojen bir bütün olmaktan uzak oluşuyla ilgilidir. Tahran veya Beyrut'taki ile Los Angeles'teki, Paris'tekiyle Buenos Aires'teki Ermeni'nin aslında aralarında çok da fazla ortaklık bulunduğu söylenemez¹⁸⁵. Diaspora toplulukları arasındaki bu farklılık, Ermenistan'daki komünist rejimin meşru ve Ermeniler tarafından kabul edilir olup olmadığına dair ideolojik bir tartışmayla daha da derinleşmiştir. Bu tartışma daha sonra kiliseyi de içine alacak şekilde genişlemiş, kilise ve cemaat yapısının çatırdaması ve yeni alternatif kilise ve cemaat yapılarının meydana çıkmasıyla sonuçlanmıştır. 1955-1994 arasında uzun bir süre katogigosluk yapan L Vazgen, kilisenin hem Ermenistan içindeki şartlarını iyileştirmiş, hem Diaspora Ermenileriyle yakın ilişkiler kurmuş ve hem de diğer kiliselerle ilişkilerini geliştirerek Gregoryen Ermeni Kilisesi'ni 1962'de Dünya Kiliseler Birliği üyesi yapmıştır. Ancak bütün bu gayretlerine ve başarılarına rağmen L Vazgen, Ermenistan'daki komünist rejimin Diasporadaki imajı ve Sovyet yönetiminin Eçmiadzin Katogigosluğu üzerindeki baskısı konusunda yöneltilen iddiaları ortadan kaldıramadığı için, Antilyas Katogigosluğu'nun başına anti-komünist bir Taşnak taraftarının seçilmesini engelleyememiştir¹⁸⁶.

Ermeniliğinin dinî anlamda anlaşmazlığı, 1933'te Antilyas Katogigosluğu'nun, Eçmiadzin Katogigosluğu'nun ruhani üstünlüğünü tanımaması ile başlamış ve bu ikilik aynı yıl Amerika'da Eçmiadzin'e bağlı başpiskopos Gevond Turyan'ın kilisede ayin sırasında Taşnak militanları tarafından öldürülmesi üzerine su yüzüne çıkmıştır. Bu mücadelede ABD de Sovyet aleyhtarı Taşnaklarla birlikte Antilyas'ı desteklemiştir. Bu dönemde Yunanistan, İran ve ABD'deki Ermeni kiliseleri, Antilyas'ın ruhani egemenliği altına alınmıştır¹⁸⁷. Antilyas Katogigosluğu 1956'da yeni bir yönetmelik kabul ederek o güne kadar Eçmiadzin Katogigosluğu'nun yargı alanı içinde bulunan piskoposluk bölgelerinden kendisine bağlanmak isteyen olursa kabul edeceğini açıkladı. Böylece Yunanistan, Kuveyt ve İran ile ABD ve Kanada'nın bazı piskoposluk bölgeleri Antilyas'ın

¹⁸⁵ Aralarında bu kadar farklılıklar bulunan Ermeni topluluklarını hâlâ bir arada tutan önemli bağlardan biri de, soykırım efsanesi ve buna bağlı olarak bir Türk düşmanlığı ve ortak mağduriyet psikolojisi olmuştur. Kilise ile birlikte bu "mazlum millet" inancı Ermenilerin dünyanın dört bir tarafında azınlık olarak buldukları ülkelerde asimile olmalarını engellemiş ve milli kimliklerini muhafaza edebilmelerini sağlamıştır. Erol Göka, "Ermeni Sorununun (Gözden Kaçan) Psikolojik Boyutu", **Ermeni Araştırmaları**, S.1, (Mart-Nisan-Mayıs 2001), ss. 128–138.

¹⁸⁶ İsmet Binark, **a.g.e.**, s.27.

¹⁸⁷ Erdal İlter, **a.g.m.**, s.159.

yargı alanına geçtiler. Eçmiadzin'e göre bu davranış, kilise geleneklerini ihlal eden yayılmacı bir müdahaleydi¹⁸⁸.

Halep doğumlu olan Devlet Başkanı Ter Petrosyan'ın Antilyas Katogigosu II. Karekin'i Eçmiadzin Katogigosluğu'na getirmesi üzerine Eçmiadzin'in tekrar ruhani üstünlüğünü kazanmasıyla sonuçlanmıştır. Haziran 1995'te Erivan'da yapılan seçimle Eçmiadzin'in 131. Katogigosu olarak Karekin Sarkisyan I Karekin adıyla dünya Ermenileri dinî liderliğine seçilmiştir¹⁸⁹. I. Karekin'in seçilmesini, Taşnaklar dahil bütün gruplar sevinçle karşılamışlardır. I. Karekin'in, Ekim 1999 yılında ölümünden sonra ise Katogigosluk makamına halen görevde bulunan, Ermenistan'ın yaklaşık bir milyon nüfusla en kalabalık piskoposluk bölgesi olan Ararat Bölgesi'nin o dönemki Piskoposu olan, şu an 52 yaşındaki Karekin Nersisyan, II. Karekin adıyla seçilmiştir¹⁹⁰.

3-Tehcir'e Doğru Adım Adım

Padişah Abdülhamit yeni Amerikan Sefirini 1886 yılında kabul ettiği zaman, nüfus sayımı ve bunun faydalarından konuşulmuş Türkiye'de ve bir teşkilat kurulmasına karar verilmiş, sayımın neticeleri 1893 yılında neşredilmiştir. 1892 yılında kurulan İstatistik Umum Müdürlüğü'nün ilk başkanının Fethi Franko isimli bir Musevi, sonra onun yerine geçenin ise Mıdırğıç Şinabyan isimli bir Ermeni olduğunu, 1908'e kadarda Rober isimli bir Amerikalı tarafından idare edildiğini hatırlamalıyız. Nüfus sayımı yapıldıktan sonra, her kazada kurum nüfus müdürlükleri vasıtası yeni doğum ve ölümler kaydedilmiştir ve bu şekildeki nüfustaki artış ya da azalışlar saptanmıştır. Bu dönemde Osmanlı-Türkiyesi'nde görevli Yüzbaşı Clayton, 12 Ekim 1880 tarihli raporunda, Rusya Ermenistan'ında Türkiye Ermenilerine silah göndermek için cemiyetler kurulduğu ve silahların dağıtılması için de ajanlar görevlendirildiği yolunda bilgiler edindiğini yazıyordu. Clayton, Kasım ayında, Ermenilerin isyan hazırlığı içinde olduklarını, Van'daki Bir Amerikan misyonerinin Rusya'dan devamlı silah geldiğini söylediğini bildiriyordu¹⁹¹.

Yüzbaşı, 1922 yazında Yıldız Köşkü'nde Vahdettin ile yaptığı bir konuşmada Padişahın kendisine söylemiş olduğu şu sözleri nakletmektedir:

¹⁸⁸ İsmet Binark, **a.g.e.**, s.28.

¹⁸⁹ "Important Dates in the History of th Armenian Church", www.hyeetch.nareg.com.au.

¹⁹⁰ Erdal İter, **a.g.m.**, s.160. Adı geçen Katagigos Karekin II, 21 Haziran 2006'da İstanbul'a gelerek Rum Patrikhanesi Patriği Marthalemeos'u ziyaret etmiş, bu arada çeşitli protestolara maruz kalmıştır. TRT 1, Ana Haber Bülteni, 21 Haziran 2006.

¹⁹¹ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.256.

*“Sizin gazeteleriniz ve mecmualarınız, eğer yollasak bir Türk’ ün yazdığı yazıyı basmazlar, eğer basılsa halkınız bunu okumaz, eğer okurlarsa inanmazlar. Hatta ABD’ye Türk görüşünü sizin dilinizle anlatacak kalifiye birisini yollasak tarafsız bir dinleyici kitlesi bulabilir mi, hiç sanmıyorum”*¹⁹².

Padişahın söyledikleri kısmen doğrudur; fakat bilinen şuki bu konuda herhangi bir somut adımın atılmadığıdır. Nasıl olsa basılmaz, basılsa okunmaz, okunsa inanılmaz zihniyeti tamamen aleyhte bir havanın gelişmesine, karşı propagandanın daha rahat ve daha çabuk netice vermesine yardımcı bir unsur olmuştur. Ermenilerle ilgili Türkiye’ye yönelik ilk ciddi tehdit ABD Senatosu’ndan 1895-1896’da gelmiştir. Zaten bu yıllar Ermeni isyanlarının peş peşe çıktığı ve Osmanlı ordusunu ve Hariciyesini çok zora soktuğu dönemlerdir. Türkiye ve Türkler aleyhindeki propaganda takip eden yıllarda sürmüş özellikle 1921-22’lere doğru en kesif halini almıştır. Ermenilerin kaybı konusunda, Türkiye bakımından bir talihsizlik, mütareke sonrasında işbaşına gelen ve işgal kuvvetleriyle işbirliği yapan Osmanlı Hürriyet ve İtilaf Hükümetinin, İttihat ve Terakki iktidarını suçlamak amacıyla Tehcir’de 800.000 Ermeni’nin öldüğünü ileri sürmesi olmuştur. İşgal kuvvetlerine yaranmak için uydurulan bu rakam, Ermenilerin ölü sayısını yüksek göstermelerinde önemli bir rol oynamıştır¹⁹³.

O dönemde cereyan etmiş olayları, Tehcir’e nasıl gelindiğini bugüne kadar pek duyulmamış haliyle, Birinci Dünya Savaşında, Cemal Paşa Komutasındaki 4.Ordu’da Erkan-ı Harp Reisliği yapmış bulunan Orgeneral Ali Fuad (Erden)’in anılarından oluşan 'Suriye Hatıraları' kitabında anlatılanlar bugün üzerinde tartışılan bazı meselelere çıplak gözle bakmamıza yardımcı olmaktadır. Ali Fuad Paşa, 1.Dünya Savaşı’nın başında Paris’te Ateşe Militer olarak görev yapmaktaydı. Savaş baslar başlamaz Paris’te öğrenim gören 50 kadar Türk subayı ile Nice’e geçmiş buradan ülkeyi terk etmeleri engellenirken kaçak olarak İtalya’ya oradan da Selanik üstünden İstanbul’a gelmiştir. Daha sonra Dördüncü Ordu Komutanı ve Bahriye Nazırı Ahmet Cemal Paşa (Ermeniler tarafından suikasta kurban gitti) kumandası da üç yıl boyunca önce Harekât Şube Müdürlüğü daha sonra Erkan-ı Harbiye Reis Vekilliği ve Erkan-ı Harbiye Reisliği görevlerini yapmıştır. Kitabında Ali Fuad Paşa Tehcir olayına şu şekilde değinmektedir:

¹⁹² Gürbüz Evren, a.g.e., s.169.

¹⁹³ Erol Ulubelen, a.g.e., s.257.

“1915 yılı ilkbaharında Arap ihtilaline paralel olarak Ermeni isyanı oldu. Fakat Ermeni isyanı Arap İhtilali gibi kuvvete ve nazariyadda (ilmi görüş, düşünüş) kalmadı. Ermeniler, İngilizlerin İskenderun Körfezine çıkmalarını, Rusların İskenderun Körfezine ilerlemelerini beklemediler. İsyân ettiler.

23 Ocak 1330'de (3 Şubat 1915) Adana sahiline çıkmaya teşebbüs etmiş altmış kadar düşman askerine askerlerimiz tarafından ateş edildiği sırada iki Ermeni askeri avcı siperlerinden çıkıp koşarak teslim olmuşlardı. Bunun üzerine ordu komutanlığı, kıtaattaki tekmiil Ermeni efradının gayri muharip verilmesini emretti.

Ordu mıntkasının kuzey havalisinde, ilk defa, Zeytin'de isyan hareketleri yüz gösterdi. Zeytin'deki Ermeni isyanları tarihinde önemli yer tutar. Zeytin'de Ermeniler jandarmayı vazife yaparken, tahkir etmek ve dövmek, köylerden askerlik için celp edilen Ermeni acemi efradını jandarmanın elinden cebren almak, jandarmanın silahını gasp etmek, telgraf hatlarını kesmek, 26 Şubat 1331'de Zeytin'deki seyyar jandarma kıtaatına Maraş'tan gönderilen cephaneyi karşılamak üzere çıkan jandarma kıtaatına pusu kurarak taarruz etmek, hükümet dairesini basarak jandarmalara ait silahları cebren (zorla) almaya teşebbüs etmek gibi hareketlerden sonra Zeytin'in Teke mahallesindeki evleri ve manastırları tahkim ve jandarma, asker ve ahaliye taarruz ederek isyan ettiler.

17 Mart 1331'de Ordu Kumandanı müsademelerde (çarşışmalarda) Türk ahalinin hiçbir vesile ile işe karışmasına herhangi bir ifratın (ileri gitme, aşırıya kaçma) vukuuna meydan verilmemesine, muti (itaat eden, uyum gösteren) Ermeni ahalinin sıyanet ve incinmemelerinin teminine emir ve tamim (genelge) etti ve bir beyanname neşretti. 'Ahali mutmain (gönlü olan, içi rahat) olsun. Ahali yârdim için bile işlere müdahale edemez. Müslüman ahaliden Ermenilere ilişenlere eşkiya muamelesi yapılacaktır.' Zeytin'de isyan bastırıldı. Eşkiyadan 37 maktul (ölü) , epey yaralı oldu. Asker jandarmadan epey yaralı oldu. Asker ve Jandarmadan 9 şehit 36 mecruh (yaralı) oldu. Ermenilerden kaçanlar döndüler. Maraş'ta vesaire yerlerde bu tenkilin (uzaklaştırma, ceza verme) tesirleri oldu. Bir günde 300 firari teslim oldu. Cemal Paşa 26 Mart'ta Dâhiliye Nezaretine yazdı: "Asiler tenkil edildi. Zeytin'deki Ermenilerin üçte ikisini, Müslüman'ı çok ve ovalık yerlere nakledelim ve oralarda tarlalar verelim". İlk kafile Konya'ya sevk olundu. Dâhiliye Nezareti Ermenilerin Konya'ya sevk ve orada toplu olmalarına münasip görmedi. İskenderun, Dörtyol, Adana, Haçin, Zeytin, Sis gibi yerlerden çıkarılmasına lüzum görülenlerin Halep güneydoğusu ile Zor ve Urfa taraflarına gönderilmesini bildirdi. Başkumandanlık Vekâleti; Van'da Sivas'ta çeteler görüldüğünden tedip (terbiye etme,

cezalandırma) edilmekte olduklarını ve müteyakkız (hazır, gözü açık, savunma halinde) bulunulmasını 23 Nisan'da Hınçak, Taşnak, Dempali komitelerinin başlıca eşhasının (ileri gelenleri) tevkif (tutuklama) ve gayri muzır olacakları yerlere neşredilmesini ve icap eden yerlerde silah toplanmasını emretti.

17 Nisan'da ordu mıntıkasında yapılan aramalarda birçok silah, cephane, bomba ve vesaik (belgeler) ele geçirildi. Ceyhan demiryolu köprüsünün yakınındaki bir evde 50 kilo dinamit bulundu. Temmuz başında Zeytin eşkıyası Maraş livasının (kaza vilayet arası yönetim birimi, sancak) Fındıkçı köyüne gelmişler, civar köylerden kendilerine katılan Ermenilerle birlikte dört yüz kadar silahlı bir kuvvet toplamışlar; civar Müslüman köylerine taarruz ederek ondan fazla Müslüman'ı şehit etmişler ve birçok Müslüman evini yıkmışlardır. Jandarmadan da epey zayıat olmuştu. Vuku (meydan gelme) bulan müsademede eşkıya tedip edildi ve koy yandı. 3 Temmuz'da Urfa'ya bir buçuk saat mesafedeki Germuş Dağı'nda üç-dört yüz kişilik bir Ermeni çetesi görüldü ve jandarma dağ civarında pusuya tutuldu epey zayıat verdi.

Urfa-Siverek yolunda çalışmakta olan Urfa amele taburunun bir bölüğündeki Ermeni efrat 20 Ağustos günü kazma ve küreklerle yüzbaşılarını ve Müslim efradı şehit ederek civar dağlara savuştular. Urfa'da Meşrutiyetin bidayetinden beri Karakin isimli bir papaz her Ermeni'nin gelirinin dörtte biriyle silah tedarik etmesini vaaz etmişti. Urfa'daki Ermeniler dolgun fiyatlarla Halep ve Antep'ten silah celp ederek ve Bağdat demiryolu inşaatında çalışan Ermeni ustalar vasıtasıyla fitil ve dinamit tedarik ederek ve silâhından kaçanlar silah ve cephane bombalarını beraber getirerek her Ermeni evi birkaç tüfek, cephane ve bomba hazırlamıştı.

Urfa Ermenileri, 29/30 Eylül gecesi havaya silah attılar; ertesi sabah silah aramaya gelen zabıtaya ateş baskını yaptılar. Büyük kilisede çanlar çalındı. Ermeni halk kilise meydanında toplandı. İzbelerde (gizli yerlerde) saklı silahlar ortaya yığıldı. Zeytin, Samsun, Bitlis, Antep ve Maraş'tan gelmiş olan fedailerle, askerden kaçanlar, bakaya kalan henüz silâhına çağrılmayanlardan ve yerli halktan silahlı bir kuvvet teşkil edildi. Sokak başları tutuldu. Ermeni mahallesinin etrafı tahkime (desteğe) başlandı. Herkese kabiliyetine göre vazife tevzi (dağıtıldı) edildi ve isyan ilan edildi.

Urfa'daki metin binalara tahassun (çekilen, kapanan, gizlenen) eden asilerin Müslüman ahaliye ateşle taarruz ettikleri, jandarma ve ahaliden şehit ve mecruh olduğu, jandarma kuvvetinin eşkıyayı tenkil ve inzibati temin etmeye kâfi olmadığı, Urfa

Mutasarrıflığından (Kaymakam-Vali arası yönetim) bildirilmesi üzerine bir piyade taburu ile bir dağ topçu taburunun şimendiferle (tren) Urfa'ya sevk edilmesi Ordu Komutanlığından emredildi.

Urfa'da Ermeni Mahallesi bir tarafı eski sur ve bir tepe, diğer tarafı İslam evleriyle muhat (çevrilmiş) olan mahalleden ve takriben bin beş yüz evden mürekkepti (birleşim, oluşum). Evler kâgir (beton-taş) ve metin sokaklar gayet dar dolambaçlı olup müdafaaya pek elverişliydi. Evler eski çağlardan kalan ve eski kavimlerin sakin oldukları mağaralar ve Urfa surunun metin burçları üzerine yapılmıştır. Bunların müteaddit (çok) gizli odaları, izbeleri ve kuyuları vardı. Duvarların içinde gizli dolaplar, bu dolapların altında yollar, kuyuların içinde de Ermenilerin zer zemin 'zir-i- zemin' (zeminaltı) dedikleri yeraltı odaları vardı. Yeni yapılan evlerde de bu gizli yerleri vücuda getirmek ihmal edilmemişti. Bu gizli yerler ev sahibinden ve yakın akrabalarından başka Ermenilerce de meçhuldü. Asiler harp halinde bulunan devletin bu sırada Urfa'ya büyük bir kuvvet gönderemeyeceğini, şuradan buradan toplanılan derme çatma mahalli (yer) kuvvetlere karşı ise Rus Ordusu Diyarbakır-Siverek üzerinden Urfa'ya yetişinceye kadar 7, 8 ay mukavemet (direnme) edebileceklerini hesap etmişlerdi ve gerçekten 7,8 aylık tedarik ve hazırlıkta bulunmuşlardı. Maahaza (böyle iken, bununla beraber) derdest olunan bazı eşkıyanın ağızdan kaçırmak sureti ile söylediklerine göre Ermeniler Rus ordusunun yaklaşmasını beklerken hükümetçe silah aranmasına başlanması, komite erkânından bazısını tevkif (tutuklama) ve teb'id (uzaklaştırma, kovma) edilmesi ve 1310 doğumlu efradın silâh altına çağırılması üzerine vaktinden evvel harekete geçmişlerdi.

Urfa'daki asilerin muannidâne (inatla) müdafaaya karar vermiş oldukları ve mahalli kuvvetin isyanı tenkile kâfi olmayacağı anlaşıldığından 27 Eylül tarihinde orduca bir piyade alayı, bir süvari bölüğü, bir sahra topçu takımı ve 12 santimetrelik bir obüs takımı gönderilmesi emredildi. Ve isyanın tenkiline XII. Kolordu Komutanı Fahrettin Paşa -Medine müdafî'i (koruyucu, savunucu) rahmetli Korgeneral Fahrettin Türkkân- memur edildi. Jandarma kuvvetleri de onun emrine verildi. Asilerin en ziyade silah ve bomba attıkları yerler büyük Protestan kilisesi ile Amerikan Eytamhanesi "Dar'ül Eytam" (Kimsesiz Çocuklar Yurdu) idi. Protestan kilisesine hükümet, doğu illerinden gelen muhacirlerin hastalarını yerleştirmişti. Onun için ilk gün oraya top atılmamıştı. Obüs topları, duvarları bir metre kalınlığında olan kilisenin en kalın kösesini yıkınca kilisenin üstünde 'Ateş dursun. Muhabere var!' yazılı bezler görüldü. Bu esnada bir hücum kolu

kilisenin avlusuna yanaşmıştı. Kadın, çoluk çocuk teslim diye bağıştılar. Asker durdu. Toplar sustu. Oğün aksama kadar 600 kadın ve çocuk teslim oldular.

Ertesi sabah asiler kiliseden tekrar ateşe başladılar. Kilise, eytamhane ve diğer tahassungahlar (kaleler, mevziler) 15 Ekim günü süngü hücumuyla işgal edildi. Urfa isyanı bastırıldı. Bidayetten (başlangıç, başından) itibaren asker, jandarma ve ahaliden 20 şehit ve 50 yaralı oldu.

Kaçabilen asiler gizli yollardan, izbelerden, yeraltı yapılarından faydalanarak münferit ve dağınık mukavemete devam ettiler. Ermeni kılavuzlar bile bu sığınakları keşfetmekte güçlük çekiyorlardı ve bu arama esnasında askerden ve jandarmadan epeyce zayıyat oluyordu. Usat (asiler) kalıntısının temizlenmesi 18 Ekim akşamına kadar devam etti. Diri olarak elde edilen asiler harp divanına; kadın ihtiyar ve maluller (yaralıları) incinmeyerek, hastalar askerleri sırtında, çocuklar kucaklarda taşınarak hükümet dairesine sevk edildi.

Ermeniler Urfa'da muannidine çarpıştılar. Asilerin kuyulara attıkları ve yaktıkları silah ve bombalardan baksa elde edilen silah, bomba ve vesikalar isyanın uzun zamandan beri hazırlanmış olduğunun kesin belirtileridir. Silah ve bombalar en yeni İngiliz mamulleri idi"¹⁹⁴.

1331 (1919) yılı Nisan ayında Başkumandanlık Vekâleti, Doğu Anadolu'nun birçok yerinde isyanlar başladığını bildirdi ve bu artan olayla rüszerine Hükümet te asileri başka yerlere göç ettirme yani "Tehcir" kararı verdi. Bu kararın ve "Tehcir" yapılacak yerler, nasıl yapılacağı ve alınacak önlemlerle ilgili Ali Fuad Paşa hatıralarında yine ayrıntılı bilgiler veriyor. Şöyle ki:

"Bu karara göre:

1. Trabzon, Erzurum, Van, Sivas, Mamuratülaziz, Diyarbakır, Bitlis; Adana şehri müstesna (ayrı) olarak Adana, merkez kazası müstesna olarak Halep vilayetlerinde Tehcir yapılacak;

2. Kuzey vilayetleri muhacirleri Zor sancağına ve Musul vilayeti'nin güneyine Adana, Halep, Maraş muhacirleri Suriye doğusuna ve doğu güneyine nakil ve iskân olunacaklardır;

¹⁹⁴ www.turkishforum.com, "Ali Fuat Erden'in Suriye Hatıraları", 7 Mayıs 2001.

3. İskân bölgeleri şimendiferden en az 25 kilometre uzak olacak;
4. Muhacirler menkul mallarını beraberinde götürebilecektir”.

Tehcir hususunda Dördüncü Ordu Kumandanlığının noktâ nazari şu idi:

“1. Her Ermeni fert itibariyle vatandaşımızdır. Tehcir’den maksat, buldukları yerlerde tehlikeli olabilecek çoğunlukları gayri muzır azınlıklar haline ifrağ (şekillendirme) etmekten ibarettir.

2. Ameliyat sahilden başlayarak içeriye doğru yapılacaktır.

3. Kafileler emniyetle nakil ve iskân edileceklerdir. Şahsi hukukun zıyama (yitme, kaybolma) meydan verilmeyecek, kin ve intikamın müdahalesi menedilecektir.

4. Muhacirler ancak yasayabilecekleri hayat şartlarını haiz (sahip, taşıyan) yerlere gönderilecektir.

5. Maluller, ağır hastalar, gebeler ve onlara bakacak olanlar Tehcir’den istisna edilecektir.

Dördüncü Ordu muhacirler için Hama, Havran, Kerek livalarıyla Halep’in güneyini ve kısmen batısına iskân muntıkası olmak üzere tayin etti. Muhacirler bu muntikalardaki şehir, kasaba ve köylerde iskân edilecekti.

Vilayetler tamim edilen 7 Haziran 1331 (20 Haziran 1916) tarihli ordu emri şöyleydi: 'Ermeni ahaliyi ekmeksiz, meskensiz, mezarsız bırakmayınız. Bunları bir evde azami on kişi olarak iskân ediniz. Hastalar iyileşinceye kadar yerlerinde bırakılacaktır. 'Bu esnada Dördüncü Ordu muntkasına yani Toros ve Amanos menzillerine muhacir akımları başladı. Adana’da kafilelere tecaviüz eden Çerkezlerden altısı kafile önünde kursuna dizildi.

Cemal Paşa 19 Haziranda Valiler ve Kumandanlara su tebligatı yaptı: 'kafilelere zulüm yapılmıyormuş. Bu gibi muamelat milli şerefimizi ihlal eder. Bu defalık tevbih ediyorum. Tekerrür (yenilirse, tekrarında) ederse failleri ve müsebbihleri (fikir sahipleri) Divani harbe vereceğim'.

Bağdat demiryolu memur, müstahdem ve ameleleri -Tehcir kararına muhalif olarak- istisnaen yerlerinden ipka edildi. Toros ve Amanos şimendifer inşaatındaki Ermeniler dahi istisna edildi. Yalnız mühim sınaî ameliyat başında bulunanların refakatine açığöz çavuşlar verilmesi emredildi.

Şimendiferler için mahrukata (odun-kömür) kat'iyatında (kesiminde) kullanılanlar dahi Tehcir'den istisna edildi.

Bahaettin Şakir Bey, Cemal Paşa'ya telgraf çekti: 'Biz; Trabzon, Erzurum, Sivas, Bitlis, Mamuretulaziz, Diyarbekir muhacirlerinin yüzde doksan beşini Musul cenubuna gönderiyoruz. Siz onlara Halep'e sevk ediyormuşsunuz!'

Cemal Paşa, cevaben Bahaettin Şakir'i tevbih (-memurlar için-azarlama, disiplin) etti ve bir daha telgraf çekmemesini ihtar (uyarı) etti. Başkumandanlık vekâletine de: 'Bu namda Vali ve Kumandan tanımıyorum. Bu zat, bu işlere ne diye karışıyor?' mealinde bir telgraf yazdı.

Antep ve Kilis Ermenileri yerlerinde oturuyorlardı. Bunların Tehcir edilmeyeceği bildirildiği halde Fındıcık'ta bir şairin teşvikiyle ihtilal çıkardılar. Memurları kovdular. Siperler kazdılar ve müsademe ettiler... Tedip edildiler.

Ordu muntikasından geçen kafilelere, eşyalarını nakletmek için, her türlü vesait (ulaşım aracı) verilmesi menzillere emredildi. Bazı taraflarda münferit sevkîyat yapıldığı haber alındığından muhacirlerin aile aile sevk edilmeleri; naklolunan aileler muinsiz (yardımsız) ise ordudaki muinlerinin (yardımcıların) terhis edilmesi, asker ailelerinin nakilden istisna edilmesi, şimendifer istasyonlarında muhacirlere ekmek ve sıcak çorba verilmesi emredildi. Urfa'ya hiç dokunulmamışken Urfa'da büyük isyan çıktı ve tenkil edildi.

Yüz binlerce insanın bin kilometre uzaklara, hazırlıksız ve teşkilatsız, sevk edilmesi, eski çağlardaki kavimler muhaceretine benzer. Menzil yolları-o menzil yolları ki üç ordu (Kafkas Cephesi, Irak Cephesi ve Suriye Cephesi)'nin müşterek ikmal hatlarıdır-bulaşıcı hastalıklarla doldu. Muhacirlerin, içinde buldukları sefalet şartları, lekeli humma ve tifonun yayılmasına pek elverişli idi. Muhacirler bütün güzergâhlarına bu hastalıkları saçtılar ve hastalıklar, menzil yollarından ordulara nakledildi. Netice ne oldu? Orduda ve halk arasında, ölen muhacirler kadar belki daha çok vefiyat¹⁹⁵ oldu.

Cemal Paşa Halep'te sıhhi durumu inceledi, Muhacir izdihamundan dolayı Halep'te lekeli humma ve tifo şiddetle hüküm sürüyordu. Halep şehrinin hıfzıssıhhasının tanzimini sivil bir Alman doktoruna tevdi'i (bırakma, emanet etme) etti ve mumaileyhe lüzum göreceği her nevi tedabirin (tedbirler, çareler) ittihazı (edinme, bulma) hususunda tam

¹⁹⁵ "Vefiyat", 'tam, mükemmel' demektir. Şayet yazım hatasından "vefeyat" olması lazımdıysa o zaman 'ölümler' anlamına gelir. Bu sözcük için bkz., Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2004, s.1143.

salahiyet (yetki) verdi. Kudüs'te Hilaliahmer Hastanesi Müdürü Doktor Muallim Neş'et Ömer Beyi Ordu Sıhhiye Müşavirliğine tayin etti ve mumaileyhi Halep - Resulayin demiryolunda ahvali sıhhiyenin muayenesiyle (kararlaştırma, tayin, saptama) bu hattı tehdit eden bulaşık hastalıkların bertaraf edilmesine muktaki (uyan, uygun) tedabiri mahallinde ittihaz (edinme, kabul, tasarlama) etmeye memur etti. Neş'et Ömer Bey'in lüzum göstereceği tedabiri azami 48 saat zarfında ifa etmeyen sivil ve asker memurinin Divani harbe teslim edileceğini de yayınladı.

Cemal Paşa Halep'te muhacirler için bir hastahane açtı. Altuyan isminde Halepli bir Ermeni doktoru hastaneye baştabip yaptı. Dördüncü Ordu muntkasında iskân edilecek muhacirlerin terhif¹⁹⁶ ve iskânı için Huseyin Kazım Bey (Şeyh Muhsini Fani), ismini hatırlayamadığım eski bir vali ve Ordu Karargâh tabibi Yüzbaşı Akif Şakir Bey (Ordinaryüs Profesör Doktor Akif Sakar) den mürekkep bir komisyon teşkil etti. Bu komisyon vazifesini çok iyi ifa etti.

Muhacirler ordu muntkasındaki şehir, kasaba ve köylerde iskân edildiler. Kimse çöle gönderilmedi ve kimsenin burnu kanamadı. Şam şehrinde bir koloni viücut buldu. Bunlar küçük ticareti ve zanaatı ellerine aldılar. Sanat erbabı askeri fabrikalarda kullanılmak üzere aileleri ile birlikte Halep ve Sam'da toplandılar. Cemal Paşa Lübnan'ın Aynitura Manastır'ında bin muhacir çocuğu için bir Eytamhane-Göz Doktoru Yüzbaşı Lütfi Bey (Eski İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Lütfi Kırdar) idaresinde - açtı. Bu mükemmel bir darüleytamdı. Yetimler ve öksüzler iyi iaşe (geçindirme) ve tedavi edildiler. Çok iyi bakıldılar ve okutuldular. Şam'da bir Eytamhane. Halep'te Doktor Altunyan'ın kızı ile bir Alman hemşiresinin idaresinde iki Eytamhane daha açıldı. Suriye'de yaşayan İkiyüzbin Ermeni bu muhacirlerdir. Rahmetli Doktor Nazım, benim için Emir Şekip Aslan'a:"Suriye'ye İkiyüzbin Ermeni hediye etmiş olan zat" demiş. Hayır, ben hediye etmedim ben kumandanımın emirlerini icra ettim.

Suriye'de muhacirlerin gönderildiği en uzak yer, Kerek livasının Tafile kasabasıydı. Tafile 1918 yılının başında Lawrence'in kumandasındaki Hicaz asileri tarafından işgal edildi. Asileri tard (sürme, uzaklaştırma) etmek için gönderilen 48. tümen kıtaatı, dar bir boğaz içinde, asilerin hücumuna uğramış ve Tümen Komutanı Hamit Fahri Bey şehit olmuş ve birkaç top asilerin eline düşmüştü. Mareşal Falkenhayn asileri tenkil ederek Tafile'yi geri almayı bana -VIII. Kolordu- emretti. VIII: Kolordu kıtaatı şiddetli muharebe

¹⁹⁶ Kelime büyük olasılıkla "terhil" yani 'bir yerden bir yere nakletme' olmalıdır. Bununla ilgili olarak bkz., a.g.e., s. 1085.

neticesinde asileri mağlup etti, Tafile'yi ve topları geri aldı. Kıtâatımız kasabaya taarruz ederken asiler kaçmışlar ve kasabanın müdafaasını muhacirlere bırakmışlardı. Tafile Arap koyunu Türk kıtâatına karşı bu Ermeni muhacirler müdafa ettiler. Müfrezemiz; muhacirlerin ailelerini, Kerek'de iskân edilmek üzere Tafile'den Kerek'e getirirken, arızalı arazide, onların eşyalarıyla beraber taşıyamadıkları çocuklarını, askerlerimiz, omuzlarında ve tüfeklerinin namluları yanında taşıdılar. Müfrezeye Kumandanı Kaymakam Kemal Bey-Rahmetli Korgeneral Kemalettin Sami-idi"¹⁹⁷.

Nitekim 26 Eylül 1915 tarihli belge Ermenilerin gittikleri yere yerleştiklerini ve rahat içinde olduklarını bildirmektedir. ABD'li tarihçi Heath Lawry 1990'da bunu yazmıştır. Sadrazam Tevfik Paşa bu katliam meselesini ve iddiasını incelemek üzere I. Dünya Savaşı'na girmemiş tarafsız Danimarka, İspanya, İsveç gibi ülkelerden ikişer uzman istedi fakat İngiltere bunu engellemiştir. 1917 yılında İngiltere'de yayınlanan "Britanica Yıllığı", 1913 yılında yayımladığı rakamları tekrarlayarak Türkiye'de o zamanlara ait bir bir takım rakamlar ulaştırmakta ve bu şekilde Ermenilerle ilgili toplam nüfus hakkında bilgiler vermektedir. Aynı şekilde Nurşen Mazıcı da, *Ermeni Sorunu'nun Kökeni 1878–1919* adlı eserinde yaklaşık aynı sayıları vermektedir:

"Küçük Asya'da toplam nüfus, 11.374.700, Ermenilerin sayısı ise, 1.056.000, Doğu Anadolu'daki altı ilde toplam Müslüman nüfusu 1.795.800, Ermeni nüfusu; 480.000, Batı Anadolu'daki toplam nüfus 576.000... Bu sürgün ve çatışmaların mutlaka kurbanları olmuştur ama ölü sayısınının 300.000'i geçmediği de kesindir..."¹⁹⁸.

Bilindiği gibi, İstanbul 1918'de İngiltere ve müttefiklerince işgal edilmiş, Osmanlı Devleti ve bürokrasisi tam bir kontrol altına alınmıştır¹⁹⁹. Bu işgal sırasında İngilizler birçok İttihat ve Terakki idarecisini, politikacıları ve fikir adamını tutuklayarak Malta Adası'na sürmüşlerdir. İngilizler bu Türk aydınlarını suçlamak ve mahkûm etmek için çok uğraşmışlar ve Ermeni olaylarındaki rolleri hakkında deliller aramışlardır. Ancak tüm çabalarına rağmen bu yolda Türk idarecilerini suçlayacak hiçbir belge ve bilgi ortaya koyamamışlardır. Hâlbuki Osmanlı arşivleri, devletin bütün dosyaları ve her türlü şahit dinleme imkânları, işgal kuvveti olarak ellerinde bulunmaktaydı. Bu tür araştırmaları, işgal altındaki diğer şehirlerde de yapmışlar ancak ortada fiili bir suç olmadığı için doğal olarak

¹⁹⁷ www.turkishforum.com, "Ali Fuat Erden'in Suriye Hatıraları", 7 Mayıs 2001. Ali Fuat Erden'in anılarını doğrular nitelikteki belgelere dayalı anlatımlar için; bkz., Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, ss.47-84.

¹⁹⁸ Nurşen Mazıcı, **a.g.e.**, s. 61, 62.

¹⁹⁹ 1890–1915 arası dönemde Osmanlı bürokrasisinde özellikle Dışişlerinde olmak üzere çoğu üst düzey makamlarda toplam 9.000 Ermeni çalışmaktaydı. Şenol Kantarcı, "Tarihçiler Konuşuyor" Programı, TRT-Int, 10 Haziran 2006.

iddialarını kanıtlayacak bir belge ya da ipucuna ulaşamamışlar be bunun üzerine ABD Hükümeti'nden yardım istemişlerdir²⁰⁰.

Müttefiklerin Yüksek Mahkemesi tarafından yargılanacak Malta Sürgünleri hakkında İstanbul Yüksek Komiseri Rumbold'un karşılığı şu şekilde olmaktadır:

“Antlaşmanın (Sevr'in) 230. maddesi gereğince kurulacak özel mahkeme, kendi ilkelerini, yargı usulünü, delillerle ilgili kurallarını kendisi koyacağı için, sürgünler hakkında kesin iddianameler hazırlamak ve bu mahkeme kurulup çalışmaya başlamadan önce sanıklara suçlarını bildirmek bana uygun görünmüyor... Şimdilik sürgünlere en fazla söyleyebileceğimiz şudur: Kendileri, Osmanlı Hıristiyanlarının sürülmelerine ve kırımına katılmak, savaş tutsaklarına zorbalık etmek ve savaş kurallarıyla törelerine karşı gelmekten ötürü yargılanacaklardır...”²⁰¹.

Lord Curzon, Washington'daki İngiltere Büyükelçisi Sir A. Geddes'e yolladığı 31 Mart 1921 tarihli telgrafında Malta'da tutuklu Türkler aleyhinde delil(ler) hakkında şunları söylemektedir:

“... Majesteleri Hükümetinin eli altında Malta'da Ermeni kırımına katılmaktan sanık bir miktar tutuklu Turk var. Kurbanların kaybolması, dağılması ve başka nedenler yüzünden, suç delillerini ortaya çıkarmakta büyük güçlülerle karşılaşılıyor. Amerikan Hükümeti'nin elinde, koğuşturmaya yarayacak deliller bulunup bulunmadığının öğrenilmesini rica ederim”²⁰².

Washington Büyükelçisi Sir A. Geddes de, yine “Dağıtımı Yapılamaz” kayıtlı bir şifre telgrafta şu karşılığı vermektedir:

“Amerikan Dışişleri Bakanlığında birçok soruşturma yaptım. Bana bugün bildirildiğine göre, Amerikalıların elinde, Ermeni sürgünü ve kırımı ile ilgili birçok belge vardır, ancak bu belgeler, olaylara karışmış kişilerle ilgili olmaktan ziyade suçların işlenişyle ilgilidir. Majesteleri Hükümeti (İngiltere) arzu ederse, kaynağı açıklanmamak kaydıyla, bu belgeler Büyükelçiliğimiz emrine verilecektir. Anlatılanlara bakarak bu

²⁰⁰ Bilal Şimşir, **Malta Sürgünleri**, Bilgi yay., Ankara, 1985, ss.230-234.

²⁰¹ F.O. 371/6499/E. 3289-Rumbold'dan Curzon'a Yazı. İstanbul, 4.3.1921, No. 238 (1872/24), Bilal Şimşir, **Malta Sürgünleri**, Bilgi yay., Ankara, 1985, s.235.

²⁰² F.O. 371/6500/E.3552-Curzon'dan Geddes'e. Şifre tel. Londra, 31.3.1921, No. 176. "Dağıtımı Yapılamaz", Bilal Şimşir, **a.g.e.**, s.241-242.

belgelerin, Malta'da tutuklu Türklerin kovuşturulmasında delil olarak işe yarayabileceklerinden kuşkuluyum"²⁰³.

ABD'nin olayların olduğu bölgelerde, uzun bir süredir misyonerleri ve konsolosluk memurları bulunmaktaydı. Bu şahıslar, olanı biteni sürekli olarak takip ve rapor etmekteydiler. Amerikalılar, İngiliz başvurusuna cevaben, bu hususta yeterli delil ve hukuki belge olmadığını açıklamışlar, kendi dosyalarını İngilizlerin incelemesine izin vermişler ancak bu konuda da suçlayıcı hiçbir belge ve bilgi ortaya konamamıştır. Bu tarihi gerçekler İngiliz Hariciyesiyle ABD'deki temsilci arasındaki yazışmalarda, arşivlerinde görülmektedir. 16 Haziran 1921 günü Lord Curzon, Ermenilere ve öteki yerli Hıristiyanlara zulüm yapmaktan sanık olarak yargılanacak 'Malta Sürgünleri'nin listesini göndererek, Washington Büyükelçisi'ne ikinci talimatını verdi:

*"Bu kimselerden herhangi biri aleyhinde tezelden Amerikan Hükümetinden delil sağlayabilerseniz memnun olurum"*²⁰⁴.

Ve Büyükelçilikten şu karşılığı aldı:

"Ermeni kırımından dolayı yargılanmak üzere Malta'da tutuklu Türklerle ilgili olarak, çalışma arkadaşlarımdan biri dün Amerikan Dışişleri Bakanlığı'na gitti. Son savaşta Ermenistan'da yapılan zulümlerle ilgili Amerikan Konsolosları raporlarını gözden geçirmesine izin verildi. Bu raporlar, Majesteleri Hükümetinin amacına en çok yarayacak diye Amerikan Dışişlerince seçilmişti. Üzülerek arz edeyim ki, bu belgelerin içinde, yargılanmak üzere Malta'da tutuklu bulunan Türkler aleyhine delil olarak kullanılacak hiçbir şey yoktur. Gözden geçirilen raporlarda, söz konusu Türk görevlilerden yalnız iki kişinin -Sabit Bey ile Süleyman Faik Paşa'nın- adları anılmaktaysa da, bunlar hakkında yazılanlar da raporları kaleme alanların kişisel düşüncelerini aşmıyor ve suç delili olabilecek hiçbir somut fiil gösterilemiyor. Şunu da eklemekle onur kazanırım ki, Amerikan Dışişleri yetkilileri konuşma sırasında, verecekleri bilgilerin hiçbirinin bir hukuk mahkemesi önünde kullanılmaması arzusunda bulunmuşlardır. Bu bakımdan ve Amerikan Dışişlerinin elindeki belgelerde hiçbir şekilde Türkler aleyhinde bulunamadığından...

²⁰³ F.O. 371/6503/E.631-Geddes'ten Curzon'a. Şifre tel. Washington, 2.6.1921, No. 374. "Dağıtım Yapılmaz", Bilal Şimşir, **a.g.e.**, 243.

²⁰⁴ (Curzon'dan Geddes'e yazı, Londra, 16.6.1921, No.E.6311/132/44, Bilal Şimşir, **a.g.e.**, s.243.

*Korkarım ki, bu konuda yeniden Amerikan Hükümetine başvurulmasından herhangi bir şey elde etme umudu yoktur*²⁰⁵.

Bunun üzerine Malta'ya sürgün edilenler 1919–1922 yılları arasında, Türkiye'de tutuklu İngilizlerle değiş-tokuş yapılarak serbest bırakılmışlardır. Malta'ya sürülenler, İngiliz işgalindeki İstanbul'da İttihat ve Terakki Partisi Hükümeti'nin yerine kurulan kukla Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin kurduğu düzmece mahkemelerde İngiltere'nin isteği üzerine mahkûm edilmişlerdir. Söz konusu partilerin o sıralar Hınçak ve Taşnak Partileri ile işbirliği yaptıkları da söylenmekteydi Malta Sürgünleri'nin birçoğu TBMM Hükümeti'nin elinde bulunan İngiliz tutuklularla değiş tokuşa tabi tutulmuş, kimiye kaçmış ya da kendi imkânlarıyla yurda dönmüşler ve konu bu şekilde kapanmıştır²⁰⁶.

B-Kurtuluş Savaşı Döneminde Ermeniler ve ABD-Ermeni

İlişkileri

Ermenilerin, Amerikan mandaterliği konusunda ileri sürdükleri iddialar ve nüfus sayımı rakamları ABD tarafından, “Le Temps” gazetesinde yer alan yorumlara göre “inandırıcı ve samimi” olmadıkları gerekçesiyle kabul edilmemiş Ermenilerin azınlıkta kalmaları uygun görülmüştür²⁰⁷. İtilaf Devletleri, Ermeni mandasını kabul etmeyince bu sefer son çare olarak Rusya tehlikesi öne sürülerek Amerikanın himayesine başvurulmuştu. Bu çerçevede Başkan Wilson, Paris Barış Konferansı'nda ortaya koyduğu prensiplerini çabuk unuttu. Orta Doğu'da, ABD'nin ekonomik çıkarlarının korunması karşılığında İngiltere ve Fransa'nın peşinden gitti. “Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti)” çalışmalarına kapılan Başkan Wilson, Avrupa diplomasisi karşısında çabuk yenildi²⁰⁸. Charles R. Crane'nin başkanlık ettiği “King Crane” adı verilen heyeti, konuyu yerinde incelemek üzere Türkiye'ye gönderdi. King-Crane Komisyonu, ABD'ye sundukları raporda, Ermeni Mandası kurulmasından bahsetmekteydi²⁰⁹. Söz konusu mandaterlik

²⁰⁵ (F.O.371/6504/E.8519-Craige'den Curzon'a yazı. Washington, 13.7.1921, No.722,Bilal Şimşir, **a.g.e.**, s. 243-244.

²⁰⁶ Avork Minyan, **Osmanlı Ermenileri ve İttihat Terakki**, Aras Yay., İstanbul, 2005, s.20, 55.

²⁰⁷ Bu kabul etmeyişin ardındaki asıl sebep, “Ermenistan Mandası”nın daha çok İngiltere'nin işine yarayacağı, ABD'ye ise daha çok yük getireceği fikridir. Esat Uras, **a.g.e.**, s.678.

²⁰⁸ Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000, s.296.

²⁰⁹ “03 Haziran 1919'da İstanbul'a gelen ‘Türkiye Mandaları Komisyonu Amerika Şubesi’ olarak ta tanınan “King Crane” Heyeti bazı Türk yetkilileri ile görüşerek ABD'nin bu bölgede bir emeli olmadığını ama Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermenistan'ın kurulmasının herkesçe hayırlı olacağını belirttiler”, Seçil Akgün, **General Harbord'un Anadolu Gezisi ve Ermeni Meselesine Dair Raporu**, Tercüman Tarih Yay., İstanbul, 1981, ss.59, 61.

meselesi uzun süre gündemi işgal edecek ve Barış Konferansı'nın tarihini ve sürecini bile etkileyecektir. Bu dönemde manda yönetiminin nasıl ve nerelerde kurulacağına ilişkin yapılan kamuoyu tartışmalarında bugünkü senaryolara çok uygun olması nedeniyle ABD'nin İstanbul Sefiri Mister Morgenthau'nun ileri sürdüğü fikir çok dikkat çekicidir. Sefir, Osmanlı'nın tek bir yönetimle mandalaştırılamayacağını, Anadolu topraklarının üçe bölünmesi gerektiğini; İstanbul ve hinterlandı, Orta Anadolu ve Doğu Anadolu ile Ermenistan'ın bir bütün teşkil edecek şekilde bölgelere ayrılarak vekâlet altına alınmasını önerir²¹⁰.

"...Birinci Dünya Savaş sırasında doğuda Ermenilerin Müslümanlara karşı giriştiği saldırıların odaklanması, göç etmeye zorlamak amacıyla değil, öldürmenin kendisi idi (bir miktar kişi öldürüp çoğunluğu dehşete düşürerek göç etmeye zorlamak amacı güdülmüyordu, olabildiğince çok Müslüman'ın öldürülmesi doğrudan doğruya amaç idi²¹¹)... Ermeniler için en büyük tehlike ve olum telefati nedeni, Ermeni kabilelerine baskınlar veren göçebe aşiretlerdi. Kabilelerin yanında görevlendirilmiş üç-beş jandarma, onları, örneğin Kürtlerin silahlı saldırılarından koruyamıyorlardı. Her ne kadar aşiretler genellikle Ermeni göçerlerin tümünü birden kıyımdan geçirmeye girişmiyor ise de, aralarından çok sayıda insanı öldürüyor ve kadınlarını dağa kaldırıyorlardı. Onların verdiğini onları telefatinin en çok can yitimine yol açış nedeni, olasılıkla, Ermenilerin yaşayabilmek için gereksinme duyduğu malzemeyi gasp ederek çalmaları idi... Ermenileri göç etmeye zorlamak kararı sırf askeri bakış arasından yerindeliği sağlam bir karardı ama bu karar onların büyük zorluklarla karşılaşmalarına ve yüksek oranda ölüm telefati vermelerine yol açtı ki, bunlar çok üzüntü veren sonuçlardı. Yine de, önlem, istenen amacı gerçekleştirdi: Osmanlıların hala elinde bulunan yörelerde Ermeni ayrılıklarının saldırıları söndü gitti. Yerel destek kaynaklarından yoksun bırakılınca, gerilla çeteleri iş göremediler..."²¹².

"Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü" adlı kitabıyla Amerikan kamuoyunda büyük bir Türk düşmanlığını oluşturan ABD Büyükelçisi Morgenthau'nun, (sözde) soykırım üzerine anlattığı hayal ürünü olaylara ve Morgenthau'nun tarzına karşı çıkan Amerikalı gazeteci Schreiner, Büyükelçisine yazdığı mektupta şunları söylüyor:

²¹⁰ İkdam, 24 Aralık 1919, No: 8213.

²¹¹ "...Popular opinion today knows of only one set of deportations, more properly called forced migrations, in Anatolia, the deportation of the Armenians. There were in fact many forced migrations. For the Armenians, the worst forced migrations came when they accompanied their own armies in retreat. Starvation and disease killed great numbers of both, far more than fell to enemies' bullets..."²¹², **Turkish Daily News**, 11 Nisan 2001.

²¹² Justin Mc Carthy, (çev. Bilge Umar), **Ölüm ve Sürgün**, 1998 İstanbul, s. 207/ 219–220.

"... Doğruyu söylemem gerekirse Türklere mal ettiğiniz acımasızca davranışlara siz pek tanık olmadınız. Bunun yanı sıra ayaklanmanın olduğu yörelerde yaşayan Ermenilerin sayısından çok Ermeni'nin öldürüldüğünü iddia ettiniz... Acaba bütün hükümetlerin kendilerine karşı ayaklanmaları bastırma hakkına sahip oldukları hiç aklınıza gelmedi mi? Bana öyle geliyor ki Büyük Britanya bile bu hakkını Cumhuriyet(imiz) Kurucuları'na (ABD'ye) karşı kullanmaktan geri kalmadı... Ancak biz Batılılar kendimizi melek saymamız halinde Türkleri toptan silebiliriz. Türklerin dünyada nesli tükenmiş son birkaç centilmen ulustan biri olduğu hususunda sizin de benimle aynı fikirde olduğunuzdan eminim..."²¹³.

Yine aynı büyükelçi hakkında Georges Maleville şunları söylemektedir: "...Bu nedenle Morgenthau, Talat ve Enver katında müdahalede bulunmadan önce bilgisi 'esas olarak Amerikalı misyonerlere dayanıyordu. Bunu, anılarında kendisi söylemektedir. Peşinen Ermeni davasının yandaş olan ve kendini Türklerin arasında 'Ermeni dostu sayan bu garip elçi, Türklere en küçük bir sempati duymuyor, onları 'tembel ve geri zekâlı' görüyordu..."²¹⁴.

Yine Ermeniler (sözde) soykırım iddialarını, buldukları ülkelerin okul kitaplarına kadar sokup, bazı batılı ülkelerde, insanların daha okul sıralarında bu tezlere inanmalarını sağlayarak, dünya kamuoyunu etkilemeye başarmışlardır. "Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nün Perde Arkası" adlı kitabın yazarı Heath W. Lowry ABD'deki ders kitapları konusunda şunları söylüyor:

"... Şu an Amerikan ortaöğretim kurumlarında kullanılmakta olan soykırım ve toplukyım incelemeleri ders kitaplarının bazıları sağlıklı beyinlerin nasıl bir soykırım planlayıp uyguladığına örnek olarak 'Öykü'den (Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü) alınmış bölümleri göstermekte... Birçoğu arasında bunlara en iyi örnek Margot Stern Strom ve Williams S. Parsons'un Facing History and Ourselves: Holocaust and Human Behavior (Watertown, Massachusetts 1982) adını taşıyan ve ülkede birçok eyaletlerde ders kitabı olarak kullanılmakta olan çalışmadır. Bu el kitabınının 316–382 arası sayfalarda 'Ermeniler-Unutulmuş Bir Soykırım Olayı-Geçmişteki Deneyimlerden Ders Alıyor muyuz?' başlıklı bölüm, 'Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nden çok yararlanmakta ve sahife 322–323, 367–68 ve 372'de kitaptan uzun alıntılar yer almaktadır"²¹⁵.

²¹³ Heath W. Lowry, (çev. Belkis Torfilli), **Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nün Perde Arkası**, İsis Yay., İstanbul, 1991,s.58.

²¹⁴ George Maleville, (çev. Galip Üstün), **Ermeni Trajedisi**, Yılmaz Yay., İstanbul, 1991, s.67.

²¹⁵ Heath W. Lowry, **a.g.e.**, s.64, 65.

Büyükelçi Morgenthau gibilerinin tarihi saptırmaya yönelik kitaplarına en iyi yanıt, Büyükelçi ile İstanbul'da karşılaşmış ve Ermeni olayları sırasında Osmanlı topraklarında bulunmuş olan bir Amerikalı gazeteci, George A. Schreiner tarafından yazılan "The Craft Sinister" adlı kitabının önsözünde yer alıyor:

"Geleceğin tarihçilerinin bu diplomat-yazarların kitaplarındaki saçmalıkları çok fazla önemsemeyecekleri umulur. Ben kendi payına bu tür kitapların yazarların olaylardaki kişisel rollerini yansıtmada hususunda son derece güvenilir olduklarını öğrendim. Öyle görülüyor ki, bu eserler hükümetlerin halkı yönlendirmek ve göstereceğim bazı durumlarda olduğu gibi, kendi keyifleri için ortaya çıkardıkları resmi yayınlarla aynı düzeyde..."²¹⁶.

C-Lozan Görüşmelerinde Ermeniler

Kurtuluş Savaşı 11 Ekim 1922 günü Mudanya Mütarekesi ile sona erdi. Lozan Barış Görüşmeleri 22 Kasım 1922'de başladı. Lozan'da Konferans'ın başlayacağı kesinleşince toplantılara katılmak için kulis üstüne kulis yapan Ermeniler bunu başaramayınca, Azınlıklar Alt Komitesi'ne başvurularsa da müzakerelere kabul edilmediler. Bunun üzerine Konferansa bir muhtıra sunup 12 Aralık 1922 tarihli genel oturumda Başkan Lord Curzon sayesinde görüşme masasına taşındılar. Lord Curzon, 'Ermeni Milli Yurdu' konusunu konferansın gündemine getirerek, "Ermenilere Türkiye'de bir 'yurt' verilmesi gerektiğini" dile getirdi ve bu hususta Türkiye Baş delegesinin ne düşündüğünü sordu. İsmet Paşa'da cevaben, "*Ermenilerin Osmanlı devleti idaresinde diğer azınlıklar gibi, millet sistemi içinde barış, huzur refah içinde yaşadıklarını, bu münasebetlerin Ortadoğu coğrafyasında emperyalist emelleri olan devletlerin müdahaleleri neticesinde bozulduğunu; Ermenilerin de, yabancı güçlerin tahrikleriyle Osmanlı Devletine isyan ettiklerini, Müslüman halka mezalim yaptıklarını, bu durum karşısında Osmanlı Devletinin kendi bütünlüğünü savunduğunu; Marsilya'da yerleşmiş Rumların orada bağımsız bir Rum devleti kurmaları ya da burasını ana yurtlarına katmaları mantık yönünden nasıl düşünülmese, Türkiye Rumlarının, ya da Ermenilerinin de buna benzer istekler öne sürmeye hakları olamaz*" demiştir²¹⁷.

²¹⁶ Heath W. Lowry, **a.g.e.**, s.61.

²¹⁷ Esat Uras, **a.g.e.**, 981.

“Yalnız Türk vilayetlerinden kurulu bir duruma sokulmuş Osmanlı İmparatorluğu’nun içinde artık bağımsız başka bir devlet kurulabilecek herhangi bir azınlığın bulunmadığını belirtmek yerinde olur. Milliyetler prensibi her yerde eşitlikle uygulanıncaya kadar, Osmanlı İmparatorluğu’nun önemli sayıda Türk olmayan unsurları kapsayan parçalarını bağımsızlığa kavuşturma akımı, ayrılma akımlarının var olması bir ölçüde haklı gösterilebilirdi. Durum bugün bambaşkadır” diye sözlerine devam etmiştir²¹⁸.

İsmet Paşa, 13 Aralık 1922 günü yapılan toplantıda tekrar söz alarak:

“Ermeni yurdu için Türk anayurdundan ayrılacak bir karış toprak bulunmadığını, Türkiye’de bulunan Ermenilerin, Türk yurttaşlarıyla tam bir anlaşma içinde bir hayat sürdürmelerine hiçbir engel olmadığını” belirtmiştir²¹⁹.

İsmet Paşanın uyarısına rağmen, Ermeni meselesi 3 Aralık 1922 tarihinde, ABD’nin konferansın Azınlıklar Alt Komitesi’ne sunduğu bir ‘Milli Yurt Muhtırası’ ile tekrar gündeme gelmiştir.

Azınlıklar Alt Komitesi son toplantısında 6 Ocak 1923 günü yapmış, İtalyan temsilcisi M. Montagna söz alarak uzun bir bildiri okumuş ve Ermeni yurdu kurulması temennisini dile getirmiş, arkasından İngiliz temsilcisi Sir Horace Rumbolt söz alarak aynı temenniye ifade etmiştir.

Bunun üzerine, komitedeki Türk temsilcisi, Dr. Rıza Nur söz alarak:

“İtilaf Devletleri Ermenileri kendilerine siyasi alet yapmışlar, ateşe saldırmışlardır. Kendi devletleri aleyhine isyan ettirmişlerdir. Bunun neticesi onların tedibi olmuştur. Tedip ile sâri (bulaşıcı) hastalık, açlık ve hicret ile kırılmışlardır. Bunun bütün mesuliyeti, bize değil, İtilaf Devletlerine aittir. Ermenilere mükâfat lazımsa siz verin... El malı ile dost kazanılmış. Ermeniler mazlum imiş, onlara yurt, istiklâl vermeliymiş... Mısır hürriyeti için kaç defadır ve daha dün kan içinde çalkalandı. Hindistan, Tunus, Cezayir, Fas hürriyetini, yurdunu istiyor. Hatta İrlandalılar yurtları, istiklâlleri için kaç asırdır, ne kadar kan döktüler? Siz bunlara istiklâllerini, yurtlarını verin...” demiştir²²⁰.

²¹⁸ İsmet Binark, a.g.e.,s.80.

²¹⁹ A.g.e., s.80.

²²⁰ Gös.Yer.

Ermeni heyeti, protestolarından ve yeniden Avrupa ve ABD Başkanlarına müracaatlarından bir ay sonra da, 2 Şubat 1923'te Lozan şehrini terk etmiştir. 24 Temmuz 1923'de Türkiye, Fransa, İngiltere, Japonya, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya arasında bir antlaşmanın imzalanması ile sonuçlanan Lozan barış Konferansı'nda Ermenilerle ilgili hiçbir karar alınmamıştır. Dolayısıyla konu kapanmış ve ne Mudanya'da nede Lozan'da Ermenilerle ilgili bir madde yer almamıştır. Sadece azınlıklarla ilgili genel hükümler içinde yer almışlar, özel bir madde ile nitelendirilmemişlerdir. İlk oturumdan başlayarak Lozan Barış Konferansı, Ankara ile Londra arasında çok çetin tartışma ve görüşmelere sahne olmuştur. İngiltere temsilcisi Lord Curzon, müttefikleriyle bir cephe teşkil etmeye gayret göstermiş, bu gerçekleşmeyince de, Türkiye'ye karşı milletlerarası güçlerle işbirliğine yönelmiştir. İngiliz Bakan, bu konuda en büyük desteği Ermeni lobilerinin sağladığı görülecektir. Esasen, onlar da diğer devletler içinde yalnızca İngiltere'nin, Lozan'da kendilerinin sözcüsü olabileceğini anlamışlar ve İngiltere'ye yanaşmakta gecikmemişlerdir²²¹.

Konferansa başlamadan, 'İngiliz Ermeni Komitesi'nin (British Armenia Committee) Başkanı Williams, Curzon'a bir telgraf göndermiş ve bu telgrafında, *"Türkiye'deki tebaalarının bütün dostları, Ermenistan'ın özgürlüğü için size olan güvencelerini bildiriyorlar"* demiştir²²².

İngiliz Ermeni Komitesi içinde Viscount Bryce, Gladstone, Lord Robert Cecil gibi tanınmış politikacılar; Canterbury Başpiskoposu, Londra Piskoposu gibi birçok kilise mensubu ve Arnold Toynbee gibi tarihçi ve bilim adamları da bulunmaktaydı. Bu komite, 'Filistin mandasında Yahudilere olduğu gibi' Ermeniler için de Londra'nın desteğini sağlamak üzere, Lozan'daki İngiliz delegasyonuna başvurmuşlardır. Ermenilerin, 'Milli ocağın tesisi' ile ilgili olarak Lozan Konferansı'ndaki talepleri bir muhtıra çerçevesinde yapılmıştır. Bu muhtırada şunlar belirtilmektedir:

1-Muhterem ABD Cumhuriyeti Reisi'nin hakemlik suretiyle verdiği karar, yani Ermenilik için bir arazi parçasının ayrılması,

2-Erivan Cumhuriyeti hududunun, şark vilayetlerinin bazı kısmının ve denizde de çıkış verilmesi suretiyle genişletilmesi,

²²¹ Kamuran Gürün, **a.g.e.**, s. 298–305; Esat Uras, **a.g.e.**, s. 706–738.

²²² İsmet Binark, **a.g.e.**, s.79.

3-Bu ocağa, Sevr Muahedesi'yle Türkiye'ye terk edilen Kilikya'nın bir kısmının da ilhaki,

4-Türklerin Ermeni ocağının Rusya Ermenistan'ında tesisi mümkün olduğuna dair olan ısrarları esassızdır.

Diğer taraftan, ahali çok az ve seyrek olan Türkiye'nin Asya kısmı arazisi, orada Ermeni ocağının tesisini mümkün kılmaktadır²²³.

Lozan görüşmeleri sırasında W. Wilson ise Türk tarafı ile ilgili olarak şunları belirtmektedir:

“Lausanne'a geldiğimden beri, bu becerikli ve zeki soyun hizmetlerinden yoksun kalmakla zarara uğrayacağına inanmış olan Ankara Hükümeti'nin, Ermenilerin Anadolu'ya geri dönmelerini ve orada yerleşmelerini desteklemek eğiliminde olduğunu öğrendim. Böyle bir tutum bence, Türkiye'nin büyük ölçüde yararına olacaktır; Türk Temsilci Heyeti'nin bize bu konuda bazı garantiler verdiğini işitmekle mutluluk duyacağım. Her halde, geleceğin Türk Devleti'nde, Küçük Asya'da olduğu gibi Avrupa'da da, güvenlikleri ve korumaları bakımından antlaşmaya özel hükümler konulması gerekir, önemli sayıda bir Ermeni nüfusu kalacaktır... Şimdi bir “Ulusal Ermeni Yurdu” kurulmasına ilişkin olarak, gerek Ermenilerce, gerekse dünyanın her yanındaki dostlarınca öne sürülmüş olan ve herkesçe bilinen isteğe değinmek zorundayım. Bu kadar güçlü bir kişiliği, trajik de olsa böylesine dikkat çekici bir tarihi ve böylesine belirli bir ulusal duygusu olan bir halkın, kendi toprağında oturmak özleminde bulunmasını doğal saymak gerekir. Bu halkın, Erivan Cumhuriyetinde zaten böylesi bir ülkesi olduğu ve orada yürürlükteki rejimden Ermenilerden pek çoğunun tiksindiği karşılığı verilmelidir... İşte böylece, sık sık öne sürülmüş olduğu gibi, Türkiye, Asya ülkesinin bir yerinde-ister Kuzeydoğu vilayetlerinde, ister Kilikya'nın Güneydoğusu ile Suriye sınırlarında-Ermeniler için, bunların diledikleri bir toplanma merkezi bulmalıdır...”²²⁴.

Lozan'daki İngiliz delegasyonuna uzman olarak katılan ve Londra'nın Osmanlı Devletindeki son tercümanı olan Sir Andrew Ryan'ın, İngiliz Devlet Arşivi'nde bulunan özel evrakı, bu konudaki İngiliz tavrını aydınlatacak bilgiler ifade etmektedir. Özel mektuplarından birinde Sir Ryan'ın sözleri ise şu şekildedir:

“Ermeni milli yurdu konulu-konferansta üzerinde büyük tartışmalar yol açmışsa da ciddi bir mesele değildir. Bu konu bir vitrin dekoru olarak ortaya atılmıştı. Bu meselenin

²²³ İsmet Binark, **a.g.e.**, s.79.

²²⁴ Mehmet Saray, **Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri**, s.101-103; Esat Uras, **a.g.e.**, 917-949.

içi de gerçekte mağaza camekânlarında raf raf gördüğümüz süt teneke kutuları kadar boştu” demektedir²²⁵.

Esasında, başta Ermeni milli yurdu olmak üzere, Lord Curzon’un azınlıklar konusunu ileri sürmesi, bir taktik meselesiydi. Curzon, Tehcir konusunu gündeme getirmekle, Türk tarafını dünya milletleri önünde mahcup edeceğini düşünmekteydi.

Bu arada, Türkiye’de yaşayan Ermeniler de, Lozan’da kaderlerini ilgilendiren konuların birbiri ardı sıra müzakere edilmesine karşı, ‘Türk Ermenileri’ olarak tavır koyacaklardır. ‘Türk – Ermeni Teali Cemiyeti’ adı altında bir dernek kuran Türkiye’nin Ermeni asıllı yurttaşları, ilkin Mustafa Kemal Paşa’ya telgraf göndererek, Türk Ermenilerinin ‘harici ve dâhili teşvik ata bigane kalarak, Türk vatandaşlığına en samimi hislerle rapt-ı kalb’ ve ‘her türlü müşkülata rağmen azminde sebat ederek hükümet-i milliyemize arz-ı bi’at ve sadakat eylediklerini’ arz ediyorlardı.

Türkiye, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması’yla azınlık statüsünü onaylayarak, Ermenilere Türk vatandaşlarının sahip olduğu ferdi hak ve hürriyetlerin tamamını kullandırmış ve o tarihten bu yana Türkiye’de yaşayan Ermenilerle hiçbir problem yaşanmamıştır.

I.Dünya Savaşı ve Mütareke yıllarında yaşanan Türk-Ermeni anlaşmazlıkları Gümrü, Kars, Moskova ve Lozan Antlaşmaları ile bir bir çözüme bağlanmıştır. Uluslararası bağlamlara kayıtsız itaat gösteren Türk tarafı, büyük ATATÜRK’ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” prensibiyle çizdiği yeni ‘Türkiye Cumhuriyeti’ devletinin barışçıl ve uzlaşıcı dış politikaları sebebiyle, Ermenistan başta olmak üzere diğer komşuları ve tüm dünya ülkeleriyle dostane ilişkiler kurma çabası göstermiştir. Bu nedenle bugün başımızı sıkça ağrıtan “Ermeni Sorunu” gerçek anlamda ve ciddi olarak Türkiye’nin ajandasında yer almamıştır, ta ki Elçiliklerimiz bombalanmaya ve Görevlilerimiz öldürülünceye kadar. Ama Türk tarafının suskunluğu, Ermenilere rahat çalışma ve propaganda yapma şansı vermiş, dış ülkelerde de Türkiye hakkında suçlu imajı yaratmıştır. Hele birde eskiyi tasfiye eden Türkiye’nin dedikodu tabir ettiği bu meselelerle kendini muhatap etmemesi gibi bir gaflette sorunun bu derece büyümesine zemin hazırlamıştır²²⁶.

²²⁵ İsmet Binark, **a.g.e.**, s.81.

²²⁶ Abdurrahman Çaycı, **Türk Ermeni İlişkileri’nde Gerçekler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2000, s. 9.

D-ABD'nin Gündeminde “Tehcir”, “Lozan” ve “Ermeni Sorunu”

Ermenilerin göç ettirilmesine başlanmadan, 24 Nisan 1915’de İstanbul’daki elebaşları tutuklanmıştır. Aynı gün Eçmiazin Katolikosu’nda ABD Cumhurbaşkanı’na telgraf çekilmiştir. 27 Nisan günü de Washington’daki Rus Sefiri bir teşebbüs yapmış ve ABD’nin müdahalesini istemiştir. 2 Mayıs 1915’te Enver Paşa, Talat Paşa’ya bir telgraf çekerek, isyanların önünün alınması için Tehcir’in gerekliliği üzerine düşüncelerini belirtmiştir²²⁷.

Tehcir kararı alınıp tatbika başlanınca Ermenilerin muzır faaliyetleri durmamış, isyanlar peşpeşe çıkmaya devam etmiş ve bu durum Tehcir tatbikatının daha geniş bir bölgeye uygulanmasını gerekli kılmıştır²²⁸. O tarihte devletlerin kopardıkları gürültü, aslında büyük ümitler bağladıkları Ermeni isyanlarının imkânsız hale geldiğini görmeleri sebebiyledir. Rusların 27 Nisan günü ABD’de yaptıkları teşebbüsün başka hiçbir izahı olamazdı.

Llyod George, 1920 San Remo konferansında, ABD temsilcisi olmadan olarak devam ettiği toplantıda Ermenistan hudutlarının yeniden ele alındığını, Erzurum’un nüfusunun hemen tamamının Müslüman olmasına rağmen Ermenilere verilip verilmeyeceğinin, halen Türk işgalinde olan bu şehrin Ermenilerce ele geçirilip geçirilemeyeceğinin, uzun uzun münakaşa olduğunu yazmıştır.

Amerika’nın Ermeni mandasını kabul etmeyişinin sebebi ise, Rusya ve Türkiye’den arazi alınarak kurulacak bir Ermenistan için Türkiye’den bir kısım arazi verilmesinin, bu milletin uğradığı felaket dolayısıyla yerinde olacağı ama Türkiye’den verilecek arazinin geniş tutulmaması gerekeceği, Karadeniz’den, Akdeniz’e uzanacak bir Ermenistan teklifinin kabulünün imkânsız olacağı ve kuvvetli bir mandater devlete ihtiyaç olduğuydu. Ermenistan mandasını üstlenecek devlet, aynı zamanda, Anadolu, Rumeli, İstanbul ve Kafkasya’nın da manda’sını üzerine alması gerekliliği idi. ABD işte asıl bu sebeplerden dolayı mandaterliği kabul etmedi. Ermenistan hudutlarının çizilmesi hususunda hakemliği kabul etti. Ve bunun sonucu olarak Sevres Anlaşmasına Ermenilerle ilgili olarak 88, 89 ve 230’ncu maddeler konulmuştur²²⁹.

²²⁷ Yusuf Halaçoğlu, **a.g.e.**, s.47.

²²⁸ **A.g.e.**, s.48. Ayrıca Ermenilerin çıkarttıkları olaylar ve isyanların tam listesi için bkz., Ek-1.

²²⁹ Esat Uras, **a.g.e.**, s.670-671.

“Madde 88- Türkiye öteki müttefik devletlerin yapmış oldukları gibi, Ermenistan’ı özgür ve bağımsız bir devlet olarak tanıdığını bildirir.

Madde 89- Öteki Bağıtlı Yüksek Taraflar gibi, Türkiye ile Ermenistan da Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis vilayetlerinde Türkiye ile Ermenistan arasında sınırın saptanması işini ABD Başkanının hakemliğine sunmayı ve bu konudaki kararını olduğu kadar, Ermenistan’ın denize çıkışı ile sözü geçen sınıra bitişik bütün Osmanlı topraklarının askersizleştirilmesine ilişkin ileri sürebileceği bütün hükümleri kabul etmeyi kararlaştırmışlardır.

Madde 230- Osmanlı Hükümeti, 1 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı İmparatorluğunun parçası bulunan herhangi bir toprak üzerinde, savaş durumu sırasında işlenen topluca öldürmelerden sorumlu olan ve müttefik Devletlerce istenen kişileri kendilerine teslim etmeyi yükümlenir”²³⁰.

Alt Komite Ermenilere milli bir yurt kurulması yolunda 30 Aralıkta yaptığı toplantıda karar aldı ve 06 Ocak 1923 günü yapılan son toplantıda da Ermenilere bir yurt kurulması temennileri yenilendi. Türk Heyeti, bunun üzerine Fransa’yı dinlemeden toplantıyı terk etti.

Toplantıdaki ABD temsilcisi, olayı “skandal” olarak niteler ve “Ermeni milli yurdu konusunda Müttefik temsilcilerinin özel olarak belirttikleri görüşlerine göre, hatta Ermenilerin kendi menfaatlerine olacak her hangi bir müşahhas plân formüle edilmesi mümkün görülmemektedir” diye belirtir²³¹.

ABD, Lozan Anlaşması’nı, Türkiye ile harp halinde olmadığı için imza etmemiştir. Ancak siyasi münasebetler kesilmiş olduğundan, Lozan’ın imzasını müteakip, gene Lozan şehrinde, ABD ile Türkiye arasında 6 Ağustos 1923 tarihinde bir Dostluk ve Ticaret anlaşması imzalanmıştır. ABD’deki Ermeni lobisi bu anlaşmanın Kongre’den geçmemesi için büyük mücadelenin içine girmiştir. Demokrat Parti, bu konuyu seçim kampanyasına bile sokmuştur. Neticede 1927’de Senato’da yapılan oylamada 2/3 ekseriyetin elde edilebilmesi için 6 oy eksik kaldı ve anlaşma reddedilmiştir. ABD ile yeni anlaşma ancak 1930’dan sonra yapılabilmıştır.

²³⁰ Gürbüz Evren, a.g.e., s.171; Esat Uras, a.g.e.,s. 917-949.

²³¹ Esat Uras, a.g.e., s.672.

E-Atatürk'ün Günlüğünde Ermeniler

1-ABD'nin Pehlivan Tefrikası

29 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi'nde Atatürk, Heyet-i Temsiliye Reisliğine seçilmişti. Atatürk'ün 25 Mayıs 1919 ve 1 Mart 1922 tarihleri arasındaki söylev ve demeçlerinde, bizzat kaleme aldığı telgraf, genelge ve mektuplarında Ermeni Sorununun 30 Ekim 1918 – 13 Kasım 1921 tarihleri arasındaki gerçek seyrini çok canlı olarak izlemek mümkündür. Mondros Ateşkes Anlaşma'sının imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihini izleyen günlerde İstanbul ve Anadolu'nun belirli kesimleri İtilaf Devletleri'nce işgal edilmiş, ardından da 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar İzmir'e çıkmışlardı. İncelediğimiz tarih kesitinde Atatürk belgelerine göre Ermeni sorunu İtilaf Devletleri'nin ve Rusya'nın çıkar politikalarından ayrı düşünülemez. İngiltere; Batı'da Yunanlıları, Trabzon çevresinde Rumları desteklediği, onlara öncülük ettiği gibi Doğu'da da Ermenilere yardım ediyordu. Ermenilerin aynı yardımı ve Türklere karşı soykırım uygulamasında destek sağlayan Fransızlardı. Fransızların kanlı oyun alanı, Kilikya, Urfa, Gaziantep ve Kahramanmaraş'tı. ABD ise Mondros Anlaşması'nın sonuçlarıyla olduğu kadar Türklerin tüm geleceği ve bu geleceği kendi amaçları doğrultusunda şekillendirmek için Fransa ve İngiltere tarafından izlenen politika ile de çok yakında ilgiliydi ve olayı günü gününe yakından izliyordu²³².

Fransızlar ve İngilizler için Ermeniler önce kendi kuvvetlerini yıpratmamak amacıyla kullandıkları kuklalar. Gene Ermeniler, İngiltere ve ABD için ateşkesin Türkler tarafından bozulduğunu ileri sürmenin ve buna dayanarak kendi uygulamalarını başlatmanın bir gerekçesiydi. İngiltere bakımından bir Türk-Ermeni savaşı Kafkasya'yı boşaltmamak için iyi bir bahane olacaktı. Bolşevik Rusya'nın konuya bakışı ise Türklerin Ermenilere saldırmasını sağlamak, böylelikle Gürcülerle savaşan Rus ordularını Ermeni cephesinde yıpratmamak, bu amaçla Türklere para ve silah yarımı vaat etmek, daha sonra ise Ermenilere yaranmak, onları Sovyetler topluluğuna katabilmek için onlardan yana görünerek Ermeniler için Türklere toprak istemek biçimindeydi²³³.

İlk bakışta tablo oldukça karmaşık görünmekle birlikte o tarihte Ermeni Sorununun Türklere Ermeniler arasında değil, Türklere Fransızlar, İngilizler ve ABD arasında bir

²³² Mim Kemal Öke, *a.g.e.*, s.165-167.

²³³ Kenan Kırkpınar, *a.g.e.*, s.130-131.

sorun olduğu açık seçik ortaya çıkıyor. Ermeniler bu sözde sorunun görünürdeki piyonlarıdır. Sorun Türk-Ermeni sorunu değil, Türk-Fransız, Türk-İngiliz, Türk-Amerikan ve Sovyet-Ermeni sorunudur. Bu sorunlar Kurtuluş Savaşı'nın belkemiğini oluşturan sorunlardandır ve bu yüzden yapılan Kongrelerde ele alınacaktır. Nitekim Atatürk 23 Temmuz 1919 günü Erzurum Kongresi'ni açarken konuyu şöyle tanımlayacaktır:

“Vatanın bölünmesi söz konusu. Karar olarak doğu illerinde Ermenistan, Adana ve Kozan çevresinde Kilikya adıyla Ermenistan, Batı Anadolu'nun İzmir ve Aydın kesiminde Yunanistan, Trakya'da, başkentimizin kapısına kadar keza Yunanistan, Karadeniz kıyılarında Pontus Krallığı, vatanın geri kalan kısımlarında Pontus Krallığı, vatanın geri kalan kısımlarında da yabancı işgali ya da korumacılığı gibi, artık 650 yıldan beri bağımsız olarak saltanat sürmüş, tarihe geçmiş adaletini ve yiğitliğini vaktiyle Hindistan sınırlarına, Afrika'nın ortasına ve Macaristan'ın batısına kadar götürmüş olan bu ulusun tutsaklık düzeyine indirilmesi, sonunda da bu devletin tarih sayfasını kapatarak onu sonsuzluğun tarih mezarına gömmek gibi insanlıkla, uygarlıkla, özellikle ulusçuluk ilkeleriyle bağdaştırılmaz bir amaç benimsenmiş, hata onaylanmış ve görülüyor ki uygulama devresi başlamıştır”²³⁴.

Erzurum Kongresi'nde açılış konuşmasını yapan Atatürk, vatanın bölünmesinin söz konusu olduğunu belirtiyordu. Aradan bir buçuk ay bile geçmeden Atatürk, Sivas Kongresi'ni açarken de konuya biraz daha açıklık getirecek ve şöyle diyecektir:

“Efendiler, sayın heyetiniz kurtarıcı görüşmelerine başlamadan önce bazı noktalara değinmek için izninizi dilerim. Biliyorsunuz, milliyetler ilkelerine dayalı söz vermeleri üzerine 30 Ekim 1918'd İtilaf Devletleri ile bir ateşkes anlaşması yapıldı. Ulusumuz hakça bir barışa kavuşmayı umdu. Oysa ateşkes koşulları vatanımız ve ulusumuz aleyhine her gün bir biçimde kötüye kullanılarak saldırı ve zorlama aracı yapıldı. İtilaf Devletleri'nden kuvvet alan ülkemizdeki Hıristiyan unsurlar ulusumuza karşı haysiyet kırıcı, ihlal niteliğinde çulğınca hareketlere koyuldular. Batı Anadolu'da İslam'ın kutsal yerlerine giren Yunan zalimleri, İtilaf devletleri'nin hoşgörülü bakışları önünde canavarca facialar yarattılar. Doğu'da Ermeniler Kızılırmak'a kadar yayılma hazırlıklarına ve şimdiden sınırlarımıza kadar dayanan soykırım uygulamalarına başladılar”²³⁵.

²³⁴ Mustafa Kemal Atatürk, (Büyük) Nutuk, Kültür Bakanlığı yay., İstanbul, 1980, C.I, s.53-54; Nurşen Mazıcı, **a.g.e.**, s.114; Kazım Çavdar, **Kazım Karabekir**, İzmir, 1973, s.98.

²³⁵ Nurşen Mazıcı, **a.g.e.**, s.11-116; Kazım Çavdar, **a.g.e.**, s.100.

Atatürk'ün bu saptamaları yaptığı sırada Doğu Anadolu'nun Sovyet Ermenistan'ına verilmesi hazırlıkları sürüyordu. Ermeniler, Fransızların desteğiyle Maraş'ta, İngilizlerin ve Rusların desteğiyle de Kars ve Erzurum bölgesinde de tarihte eşi görülmemiş bir soykırıma girişmişlerdi. Rus Ordusu'nda görevli Yarbay Twerdokhleboff'ın notlarında, Rus birliklerine katılmış Ermenilerin Türkleri ne kadar vahşice katlettiklerini açıkça anlatılmaktadır²³⁶. Doğu vilayetleri olmak üzere yurdun birçok yerinde Ermenilerin yaptığı ayaklanma ve saldırılar sonunda 'Tehcir Kanunu'nu hazırlamış, İstiklal Mahkemeleri'nin kurulmasını da etkilemiştir²³⁷.

2-Ermenilerin Niyeti

Ermenilerin, Türklere yaptığı soykırım karşısında aslında Osmanlı Hükümeti'nin sergilediği tutum gayet soğukkanlı olup, çok demokratik bir devlet anlayışı içerisinde olaylara çözüm yolları aranmıştır. Üstelik kendi ulusundan saydığı ve hatta "Millet-i Sadıka" diye anılan Ermenilerin, İmparatorluğun en zor zamanında, dış güçlerle açıkçası düşmanla işbirliği yaparak, kendi yaşadıkları topraklara büyük hiyanette bulunmaktaydılar.

Bu ihanet dolu işbirliği şu şekilde sıralanabilir: 1) Ermeni-Amerikan işbirliği, 2) Ermeni-Fransız işbirliği, 3) Ermeni-İngiliz işbirliği, 4) Ermeni-Rus işbirliği²³⁸.

Bu işbirlikçilerin yanı sıra yaşadıkları topraklara sadık kalmak isteyen ve Osmanlı Devleti'nin tabiyetinden yana eylemde bulunan Ermeni lider ya da şahıslar bulunsa da bunlar çok azınlıkta ve cılız hareketlerdi. Ermenilerin Türklerle birlikte sorunsuz ve rahat bir yaşam sürdürdüklerini ve bu rahatı bozmak istemedikleri yönünde ki çalışmalardan birisi bir dönem Londra'da oturan Ermenistan Prensi Leo'nun, Osmanlı toprakların yaşayan Ermeniler arasında dağıtılmak üzere hazırladığı bildiridir:

²³⁶ Lieutenant Colonel Twerdokhleboff, Erzurum, 16th April 1918; "... One day, as I was riding through the streets of the town, I saw a group of Russian soldiers who, egged on by an Armenian soldier, were dragging along two old Turks of seventy. The Armenian soldier seemed to be in a state of frenzy and lashed the poor devils with a wire whip. I tried, without success, to induce the soldiers to treat the old men a little more humanely. The Armenian stepped up to me, threatened me with his riding-whip, and shouted: " You dare to protect our murderers? " Other Armenians who came up took his part, of course, and my position with regard to the Russian soldiers, who would seize any opportunity to beat and, if possible, kill their officers, began to look critical. The appearance of an officers' patrol, however, changed the situation: the Armenians vanished into thin air and the soldiers led off the two old men without further violence. With the return home of the Russian front-line troops, the danger arose that the Armenians remaining at the front, or flocking to Erzurum, would take the opportunity, before the arrival of units of other nationalities, to commit outrages on the Turkish population". www.turkishforum.com, 12 Nisan 2001.

²³⁷ Ergün Aybars, **İstiklal Mahkemeleri**, Milliyet yay, İstanbul, 1998, s.27.

²³⁸ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Nurşen Mazıcı, **a.g.e.**, s.116-126.

"Sevgili kardeşlerim, sadık yurttaşlarım!... İsteğimiz ve yürekten arzumuz, kanınızın son damlasına kadar, ülkenizi ve sultana, kuzeyin zalimine (Rusya) karşı savunmanızdır. Anımsayın kardeşlerim, Türkiye'de Rus kamçısı yoktur; burun deliklerinizi yırtmazlar; kadınlarınızı gizlice ya da halkın gözleri önünde kamçılanmaz.

Sultanın hükümranlığı altında insanlık vardır; buna karşılık kuzeyin o zaliminin hükümranlığı altında sadece gaddarlık vardır. Bu nedenle kendinizi yalnız Tanrının gösterdiği yola sokun ve ülkenizin özgürlüğü ve şimdiki hükümdarınız için kahramanca savaşın. Benim için tek mutluluk sizin aranızda, sizin ülkenize ve dininize zulmedene karşı savaşmaktır. Tanrının, Sultanın kalbine, benim isteğimi onaylaması ilhamını vermesini dilerim. Çünkü onun hükümranlığı altında dinimiz saf biçimde kalırken kuzeyin zalim hükümranlığı altında değişecektir. "Kardeşlerim en azından anımsayın ki, şu anda sizlere seslenen kişinin damarlarında dolaşan kan, 20 kralın kanıdır; o kan, kahramanların - Lusignan'ların- ve imanımızı savunanların kanıdır ve biz size, 'dinimizi ve onun saf biçimini, kanınızın son damlasına kadar savunalım' diyoruz"²³⁹.

Ermeniler için çok büyük bir önem taşıyan başta Sason olmak üzere çıkardıkları birçok isyanın ardından dünya kamuoyunu, Ermenilerin suçsuz yere katledildiği şeklindeki yalanlarla etkilemeye çalışan Ermeni komitecilerinin propagandaları, Avrupa'da ses getirmeye başlamış, Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan yabancı temsilcilerden oluşan komisyonlar kurulmuştur. Uzun araştırmalardan sonra, gerçeklerin Ermeni propagandasında anlatılanların tam tersi yönde olduğunu saptayan bu komisyonlar, vardıkları sonuçları raporlar halinde dönemin büyük devletlerinin hükümetlerine iletmışlerdir. ABD'de yayımlanan "New York Herald" gazetesinde çıkan bir yazı, Sason İsyanı ardından yaşanan gelişmeleri tüm çıplaklığıyla şöyle anlatıyor:

"Avrupa incelemesi, Ermenilerin, yabancı ülkelerden gelen tahrikçilerle birlikte isyan etmiş olduklarını göstermiştir. Asiler İngiltere'den gelmiş modern silahlarla her şeyi yapmışlar, yangın, adam öldürme, yağmadan sonra düzenli askere de karşı durmuşlar, kafa tutmuşlar, dağlara çekilmiştir. Soruşturma heyeti, Osmanlı hükümetinin asilere karşı asker göndermekle en kanuni hakkını kullandığını saptamıştır. Bu askerler, kanlı çarpışmalardan sonra asileri yenebilmişlerdir. Hemen geçilmez dağlara sığınma olan yaklaşık üç bin kadar tamamen silahlı asinin, inandırıcı sözlerle, gazete yazılarıyla hakkından gelinemez... Birçok Müslümanlar, gözleri oyularak, kulakları kesilerek, en

²³⁹ Karl Marx-Friedrich Engels, (Çev. Yurdakul Fincancı), **Doğu Sorunu** (Türkiye), Sol yay., Ankara, 1977, s. 63.

müthiş ve alçakçasına hakarete uğratarak, Hıristiyanları kabule ve haçı öpmeye zorlandılar... Türkler tarafından kadınlara, çocuklara, ihtiyarlara, sakatlara, İslami ve insani hükümlere uygun davranışta bulunulmuştur. Ölen asiler, teslim olmayı kabul etmeyen ve ülkenin kanuni hâkimiyetine karşı savaşmayı tercih edenlerdi”²⁴⁰.

3-ABD Uzun Vadeli Planlar Peşinde

ABD, Ermenilere bugünkü gözle baksa ve Anadolu’yu işgal edenler arasında bulunsaydı herhalde şimdiki gibi soykırım yas günleri yasa tasarılarıyla uğraşmaz ülkeyi Türklere boşaltıp Ermenilere verme yoluna giderdi. Gerçi ABD, I. Dünya Savaşı ’nın sonlarına doğru Yunanistan ile birlikte İtilaf Devletleri safına geçmişti, ama henüz bugünkü üniformasını giymiş değildi. İşgal Devletleri, bir yandan işgalin sınırlarını genişletmeye, sürekli hale getirmeye, Ermeni maşasını kullanarak Türkleri yok etmeye çalışırken, Amerikan komiserleri de Anadolu’da fellik fellik, yerine göre de sinsi sinsi dolaşarak bir şeyler arıyorlardı. Türkiye’nin çeşitli köşelerinde Ermeni çocukları için kolejler açmak üzere hazırlıklara girişmişlerdi. Daha önce acımış olanları da her zaman destekliyor, ne parayı, ne de öğretmen kadrolarını esirgiyorlardı çünkü ‘uzun vadeli planlar peşinde’ koşuyorlardı²⁴¹:

“... Kürdistan Türkiye’den tamamen ayrılıp özerk olmalıdır. Ermenilerle Kürtlerin çıkarlarını bağdaştırabiliriz...”²⁴².

Daha Erzurum Kongresi’nin bile toplanmadığı günlerde 3. Ordu Müfettişi, 13. Kolordu’dan aldığı bir bilgiyi Erzurum’a şöyle iletiyordu:

“13. Kolordu’dan bildirildiğine göre, Amerikalı bir kadın Diyarbakır’dan Silvan’a giderek Beşiri kazasına dönmüştür. Adı geçen kişi dolaştığı Ermeni köylerinde Ermeni nüfusu hakkında araştırma yapmaktadır”²⁴³.

Sivas Kongresi’nin hemen ardından, daha sonra Amerikan Genelkurmay Başkanlığı’na (1921–1922) kadar yükselecek olan bir Amerikalı General, Sivas’a giderek Atatürk ile uzun bir görüşme yapmıştı. Atatürk, General James Guthrie Harbord ile yaptığı bu görüşmeyi 21 Eylül 1919 tarihli mektubunda, 15. Kolordu komutanı Kazım Karabekir’e şöyle özetleyecekti:

²⁴⁰ Esat Uras, **a.g.e.**, s.475-477.

²⁴¹ Bkz., Ek-15.

²⁴² Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.257.

²⁴³ Kazım Çavdar, **a.g.e.**, s.101.

“General Harbord dün beraberindekilerle birlikte buraya geldi. Kendi isteği üzerine çok gizli olarak 3-4 saat görüştük. Yanında iki general ile Robert Kolej öğretmenlerinden, çevirmenlik görevi yapan Hüseyin Bey vardı. Biz de Rauf (Orbay), Bekir Sami ve Rüstem (Ahmet Rüstem) beylerle beraberdik. Harbord’un sorduğu soruların başlıcaları şunlardır:

- 1. Kuvay-ı Milliye’nin başlangıcı, kuruluşu, bugünkü kuvveti ve yaygınlığı.*
- 2. Gayri Müslimler ve özellikle Ermeniler hakkındaki görüşlerimiz.*
- 3. Yardım ve destek konusundaki düşüncelerimiz...”²⁴⁴.*

Atatürk mektubunda Kuva-yı Milliye hakkında General’e söylediklerini yineledikten sonra öbür konularla ilgili olarak şunları ekler:

“Ülkemizde yaşayan tüm gayri Müslimlere karşı olduğu gibi Ermenilere karşı da hiçbir kötü niyetimiz yoktur. Aksine onların doğal hukukuna her yönüyle ve tamamen saygı gösteriyoruz. Bu tutumumuza ters düşen savlar, yayılan uydurmalar ve İngilizlerin ortaya attıklarından ibarettir. General tüm harekâtımızı ve ulusal girişimlerimizi takdir etmiş ve ‘Bir Türk olsaydım ben de ancak böyle hareket ederdim’ demiş ve çok içtenlikle lehimize umut verici fikirler ve görüşler belirtmiştir. Görüşmemizin tamamen gizli tutulmasını özellikle rica etti. Bugün Erzincan üzerinden Erzurum’a hareket etti. Sizinle görüşmesi kendisine salık verildi. General ayrıca Erzurum’da kırk bin kişilik bir kuvvet toplanarak Ermenilere saldırılacağı, böylelikle Turancılık amacının gerçekleştirilmesine çalışılacağı yolunda söylentiler olduğunu da belirtmiştir. Yanıt olarak bunu asla aslı astarı olmadığı, tüm Doğu illerindeki kuvvetin on bir kadar olduğu ifade edilmiştir. Beraberindeki Hüseyin be, Erzurum Merkez heyeti ile görüşürülerek Ermenilerin orada yarattıkları faciaların kalıntılarının hâlâ ortada olduğunun gösterilmesi yerinde olur. Hüseyin Bey’e gereken şeyler söylenmiştir, efendim”²⁴⁵.

General Harbord görüşmenin kesinlikle gizli kalmasını iki kez yinelediğine göre Amerikalıların bugünkü tutumlarına bakılarak bundan haberlerinin olmadığı düşünülebilir ama General ülkesine döndüğünde şimdi (sözde) Ermeni soykırım tasarısının görüşüldüğü Senatoya ‘Osmanlı ülkesi hakkında hazırlanmış etraflı bir rapor sunmuştu²⁴⁶. Acaba o

²⁴⁴ Kazım Çavdar, **a.g.e.**,s.101. Bu görüşmeyle ilgili ayıntılı bilgi için bkz., Seçil Akgün, **a.g.e.**, ss.110-131.

²⁴⁵ Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s.482-485.

²⁴⁶ Ergün Aybars, **a.g.e.**, s.296.

raporun bir kopyasının bugünkü Senato üyelerine dağıtılması halinde (sözde) soykırım tasarısını nasıl savunabilirler, üzerinde düşünmek lazımdır.

4-Amiral Bristol'un mektubu ABD Kongresi'nde

Harbord'un raporunu yeterli görmeyenler için gene aynı tarihlerde Maraş'ta bulunan Amerikalılar tarafından İstanbul'da Amiral Mark Lambert Bristol²⁴⁷'e çekilen telgrafın bir kopyası da bulunabilir²⁴⁸. Telgrafta, Ermenilerin Maraş'ta Türklere karşı başlattıkları, Atatürk'ün insanlık tarihinde benzeri görülmemiş olarak nitelediği soykırım dehşet verici ifadelerle anlatılıyordu. Üstelik Amiral Bristol o sıralarda ABD'nin Babıâli nezdindeki yüksek komiseriydi. Daha sonra Paris'teki Yüksek Barış Konseyi tarafından Yunanistan'ın Ege'yi işgali üzerine oradaki Türkleri uğradıkları zulümleri ve haksızlıkları soruşturmak üzere kurulan komisyonun başkanlığına getirilmiş, soruşturma sonunda da ünlü raporunu vermiştir. Amiral, Lozan Konferansı'nın birinci döneminde ABD'yi temsil ettiğine, ardından da Türkiye Cumhuriyeti nezdinde ABD'yi temsil etmekle görevlendirildiğine göre bugünkü Amerikalı senatörlerin bu raporu dikkate almaları gerekmektedir²⁴⁹.

Bunlarla yetinmek istemeyecek Amerikalı senatörlere bir de United Telegraph gazetesinin 17 Temmuz 1921 tarihli sayısına bir göz atmaları salık verilebilir. Gazetenin muhabiri Ankara'da Atatürk'e Türklerin Ermenilere (sözde) soykırım yaptıklarına ilişkin sorusunu sorduğunda şu yanıtı alır:

*“Son zamanlarda Türklerin Ermenilere karşı soykırımı giriştikleri söylentileri birtakım yalan ve hazsı suçlamalardan ibarettir. Bunların kesinlikle doğru olmadığına inanabilirsiniz. Bu gerçeğin kanıtlanması için tarafsız heyetlerin ülkemizde tam bir serbestlik içinde soruşturma yapmalarını memnunlukla kabul ederiz. Bununla ilgili olarak Ermenistan'daki Yakındoğu Amerikan Yardım Heyetleri tarafından verilen 'en son raporların' okunmasını salık veririz...”*²⁵⁰.

²⁴⁷ Amiral Mark Bristol; Türkiye'de Amerikan Yüksek Komiseri iken büyükelçiliklerle ilgili komitenin başkanına gönderdiği mektupta Ermeni yalanlarını sıralamıştır. Söz konusu Rapor, ABD Kongre Kütüphanesi 'Manüskript Bölümü'ndedir. Bununla ilgili gazete haberi için bkz., **Tercüman**, 17 Ekim, 1989.

²⁴⁸ U.S. Library of Congress: ' **Bristol Papers** ' - General Correspondence, Container #34, Letter dated 28 March 1921, addressed to Dr. James L Barton, 14 Beacon St., Boston, Massachusetts, and written by Mark L. Bristol, Rear Admiral, U.S. Navy, United States High Commissioner. Ayrıca bkz., www.turkishforum.com, 1 Mayıs 2001.

²⁴⁹ Bkz., Ek-18.

²⁵⁰ Mim Kemal Öke, **a.g.e.**, s.235-239.

Amerikalı gazetecinin bir başka sorusu da Ermenilerin Türklere karşı soykırım yaptıkları savlarıydı ve yanıt da şu olmuştu:

*“Ermenilerin, Türk halkına yaptıkları zulüm ve öldürme olayları ordularımızın Ermenistan üzerine harekete geçmesini zorunlu hale getirmiştir... Bu konuda kesin belgelere sahibiz. Bu belgelerin kopyalarını size ayrıca verdireceğim”*²⁵¹.

1920’lerde Osmanlı İmparatorluğu nezdinde ABD’yi temsil eden Amiral Bristol’un Washington’a yolladığı bir mektupta Ermeni zulmünü bütün açıklığı ile ortaya koyduğu tespit edildi:

*“Ermeniler’in yaptığı katliam iğrendirici...”*²⁵².

Aslı Amerikan Kongre Kütüphanesi’nde bulunan ve çok fazla bilinmeyen 28 Mart 1921 tarihli mektubunda Bristol *“Ermeniler tarafından uydurulan haberleri tekzip etmemek ya da Ermeni meselesi ile ilgili gerçekleri ortaya koymazsak günün birinde bu sahtekârlıklara katıldığımız suçlaması ile yüz yüze kalabileceğimiz kanaatindeyim”* diyor. Amerikan Yüksek Komiseri (Büyükelçisi) olarak görev yapan Amiral Mark L. Bristol, Washington’a ABD büyükelçilikleri ile ilgili komitenin başkanı James L. Burton’a bazı çevrelerin tutumlarını eleştirerek şöyle diyor: *“Ben bir kampanya başlatarak Ermeni ve Rum meselelerinin Amerikalıların gözleri önüne sermenin, hikâyenin her iki yüzünü de anlatmanın gerektiğine inanıyorum. ABD’deki Rum propagandası, halkımıza bu konuda tamamen yanlış fikirler vermektedir... Yakın Doğu bir lağım çukurudur ve yarım yamalak tedbirlerle temizlenmesi mümkün değildir. Bağımsız ve Ermenistan kurarak toprakların bir bölümüne de Rumlar’ı yerleştirmek, bölgede bir yerine üç çukur oluşturmaktan başka sonuç getirmeyecektir”*²⁵³.

Burton, Amiral Bristol’a 6 Mayıs 1921’de yolladığı cevapta, Ermeniler’in yalanlarından şikâyet ediyor. Burton *“Ermeniler’in Türklerin katliam yaptıkları yolundaki yalanlarına, inan ki benim kadar kimsenin can sıkılamaz”* diyor²⁵⁴.

Amiral Bristol, 1922’de Burton’a bir mektup daha gönderiyor. Amiral, Mısır, Filistin, Suriye’yi kapsayan bir geziden yeni döndüğünü, buralarda üst seviyede temaslar yaptığını anlattıktan sonra genç Ermeniler’in yalanlarından söz eden Amiral Bristol, Suriye’de Kont De Calyx ile yaptığı görüşmesinde de Fransız temsilcisinin, Kilikya’daki

²⁵¹ Gürbüz Evren, **a.g.e.**, s.105.

²⁵² www.turkishforum.com, 1 Mayıs 2001, bkz., Ek-17.

²⁵³ www.turkishforum.com, 1 Mayıs 2001.

²⁵⁴ www.turkishforum.com, 1 Mayıs 2001.

(Adana, Mersin Bölgesi) Ermeniler'i, Suriye'ye göçmen olarak istemediğini belirtiyor. Bristol, Fransız temsilcisine hak verdiğini, ancak Fransa için çarpışmış olan Ermenilerin hayatlarının garanti edilmesi tavsiyesinin de bulunduğunu da kaydediyor. Amiral, mektubunda şöyle devam ediyor: *“Ermeniler, Türklerin binlerce kişiyi öldürdükleri haberlerini o kadar çok tekrarlıyorlar ki içim bulanıyor...”*²⁵⁵.

*“...Yakın-Doğu yardım ekibi ve Amerikalı görevlilerin ellerinde bu haberlerin tamamıyla sahte olduğunu gösteren raporlar bulunuyor. Böyle yalan haberlerin ABD’de yayılması bir öfkenin sonucudur. Bu da şüphesiz Ermenilere faydadan çok zarar vermektedir...”*²⁵⁶.

Amiral Bristol mektubunda Ermenilerin yaydıkları katliam haberlerinin yalan olduğunu çok iyi bildiğini kaydederek bu konuda Kars bölgesindeki Amerikan yardım ekiplerinden gelen raporların, yanı sıra istihbarat subayından aldığı bilgilerin de aynı doğrultuda olduklarını bildiriyor.

5-Ermenilerin Katliamlarının Gözlemci Raporlarına Yansıması

ABD Yüksek Komiseri, Ermeniler arasında “Bolşevik” fikirlerin de çok yaygın olduğuna dikkati çekerek bu konuda Washington’u uyardığını belirtiyor ve Taşnakların güçlü oldukları dönemde, Kürtleri, Türkleri ve Tatarları katlettiklerini anlatıyor. Bristol, Ermenilerin, Müslümanlara karşı her çeşit eylemi yaptıklarını, katliama giriştiklerini anlattıktan sonra *“Ermeni ordusunun Kars’ta yaptıkları, ‘Amerikan Yardım Heyeti’nden dâhil bütün Amerikalıları iğrendirmiştir”* diyor²⁵⁷.

Burton, Amiral Bristol’a gönderdiği bir başka mektupta Washington’da Kardeşyan adındaki Ermeni asıllı bir avukatın marifetlerini sıralıyor. Kardeşyan’ın bir ‘Ermeni Tanıtma Bürosu’ kurduğunu ve uyduruk bildirimler ve haberler yayınladıklarını anlatan Burton mektubunu şöyle sürdürüyor:

“Devamlı şekilde Türkiye’deki durum ile ilgili yanlış bilgiler veriyor. Biz ortaya çıkıp kamuoyu önünde kendisine saldırmak istemiyoruz. İktidarda oldukları dönemlerde Ermenilerin de gaddarlıkta kimseden geri kalmadıklarını da biliyorum. Ermenilerin

²⁵⁵ **Tercüman**, 17 Ekim, 1989.

²⁵⁶ **Gös.Yer.**

²⁵⁷ www.turkishforum.com, 1 Mayıs 2001.

iktidarda oldukları yerlerde diğer azınlıkların saygı göstermelerini sağlayacak tedbirler almadan hiçbir yerde kontrolü ele geçirmelerini de istemiyorum”²⁵⁸.

Bu mektubu doğrular ve Ermenilerin yaptıkları zulme şahit olacak nitelikte bir başka mektup ta Dr. Robert McKay tarafından günümüzde Başkan Bush’a yazılmıştır:

“Sayın Başkan, ... kayınpederim, Birleşik Devletler 6. Filosu’nda Amiral Bristol’un emrinde Orta Doğu’da çalıştı. Bizler insanlığa karşı işlenmiş suçlarda ve birçok trajik olaylarda suçluyuz... Ermeniler, Türklere karşı terör ve soykırım yaptılar...”²⁵⁹.

F-Ermenilerin Gözünde Atatürk

Atatürk’e yönelik iddialar, Ermeniler tarafından değişik platformlarda sık sık dile getirilmiş ve bunlar propaganda amacıyla ortaya atılmıştır ve atılmaktadır.

Konu hakkındaki hata veya kasıt, Paul du Veou adlı Fransız yazarın 1938 yılında Paris’te yayınladığı “Le Desastre d’Alexandrette, 1934–1938” adlı kitabının 121. ve 122. sayfalarının dipnotuna koyduğu ifadeden kaynaklanmıştır²⁶⁰. Paul du Veou’ya göre Mustafa Kemal, 27 Ocak 1920 tarihinde İstanbul’da Divan-ı Harb-i Örfi de şahitlik yapmış ve bu şahitliğinde Türklerin Ermenileri katlettiğini söylemiştir. Oysa Naslian, Mustafa Kemal’i daha sonra kurulacak mahkeme üyesi olan ve gaddarlığından dolayı ‘Nemrud Mustafa’ ismiyle veya ‘Nemrud Mustafa Paşa Divan-ı Harbi’ adıyla anılan ‘Süleymaniyeli Mustafa Paşa’yla da karıştırmıştır. Adı geçen Papaz’ın kitabı basılmadan durumu öğrenip söz konusu ifadenin bir hata olduğu, kendisine yine bir Ermeni yazar, James Tashjian da, yazdığı makalesinde ‘Nemrud Mustafa’ ile ‘Mustafa Kemal Atatürk’ün Ermeni yazarlarınca karıştırıldığını ve bu hata üzerinde ısrar edildiğini belirtmiştir. Yine New York’ta oturan bir Amerikalı Papaz da 1967’de Beyrut’ta yayınlanmış olan Massis haftalığında bu yanlış düzeltici bir makale yayınlamıştır²⁶¹. İddia edilen İstanbul’daki bu mahkeme şahitliğini çürüten önemli bir diğer nokta ise, Mustafa Kemal Atatürk’ün, 27 Ocak 1920’de Ankara’da olmasıdır. Yani teknik açıdan dahi Mustafa Kemal’in İstanbul’da bu mahkemede ifade vermesi imkânsızdır²⁶².

²⁵⁸ www.turkishforum.com, 1 Mayıs 2001.

²⁵⁹ Mektubun tam metni için bkz., Ek-18.

²⁶⁰ Azmi Süslü, **a.g.e.**, s.154–155.

²⁶¹ **A.g.e.**, s.155-156.

²⁶² **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, C.1-3. 3.basım, 1959. Ankara TBMM Matbaası. 23.IV.1336 tarihli 1.İnikat-19.IV.1336 tarihli 18.İnikat.

Mustafa Kemal'e atfedilen diğerk bir iddia ise 1926 yılında "Los Angeles Examiner" gazetesine verdiği demektir. Bu konu Ermeniler tarafından değişik yerlerde, yayınlarında tekrarlanmış, hatta Ermeni lobisi tarafından ABD Kongresi'ne taşınmış ve bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Adı geçen röportajın tamamıyla düzmece olduğu Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Türkkaya ATAÖV tarafından hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde "M. Kemal'e Yanlış Bir Şekilde Atfedilen Diğerk Yanlış Bir İfade" adlı eserde kanıtlanmıştır²⁶³. 8 Ekim 2000 tarihli "Yeni Bin Yıl" gazetesinde ortaya atılan bir diğerk Ermeni iddiasında ise Mustafa Kemal Atatürk'ün 24 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada Jön Türk liderlerinin soykırım politikalarını kınadığı belirtilmiştir. Mustafa Kemal iddia edildiği gibi böyle bir şey söylememiştir²⁶⁴.

Avrupa Parlamentosu'nun Dış İlişkiler Komitesi'nin 22 Kasım 2001 tarihinde açıklamış olduğu tasarısında Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği adaylığı ile ilgili olarak şu açıklama yapılmıştır: "Türkiye'nin AB üyeliği adaylığı, birliğe bölgede çatışmalar konusunda Türkiye'nin esnekliğini artırmasını garanti eden özellikle Ermenistan açısından özel fırsatlar ve nedenler sunmaktadır. Bu hem sınırın kapanması hem de 1915 soykırımına bakışı açısından böyledir." Avrupa Parlamentosu'nun bahsi geçen taslağında yukarıda verilen paragrafına ise şöyle bir dipnot düşülmüştür. "Soykırımın tanınması talebi, çoğunlukla Ermeni politikacılar tarafından yapılmaktadır. Bildirildiği üzere Kemal Atatürk 10 Nisan 1921'de TBMM'de yaptığı konuşmada Jön Türk rejiminin I. Dünya Savaşı'nda Ermenilere karşı soykırım yaptığını söylemiştir". Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde böyle bir konuşma yapmış olması imkânsızdır. 02.IV.1337 (2 Nisan 1921) ile 30.IV.1337 (30 Nisan 1921) tarihleri arasında TBMM'nde toplam 13 oturum yapılmıştır. 1921 yılı Nisan ayı içerisinde TBMM'de yapılan bütün oturumlar TBMM Zabıt Ceridelerinden okunmuş ve bu oturumların hiç birisinde- gizli oturumlar da dâhil olmak üzere, TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın bulunmadığı tespit edilmiş, dolayısıyla da konuşma yapmadığı görülmüştür. Mustafa Kemal Paşa, 1921 yılı Nisan ayı içerisinde TBMM'nde hiçbir oturuma başkanlık etmemiş hatta bu tarihte Meclise dahi gelmemiştir. Bahsi geçen Nisan 1921 yılına ait Meclis Zabıt Cerideleri incelendiğinde ortaya çıkan bir diğerk önemli nokta da, Avrupa Parlamentosu tasarısında tarih olarak belirtilen 10 Nisan

²⁶³ Türkkaya Ataöv, "Another Falsification "Statement" (1926) Wrongly Attributed to M.Kemal Atatürk, Ankara, 1988, s. 3-17.

²⁶⁴ Milliyet, 23 Kasım 1989.

1921’de TBMM’nde herhangi bir oturumun yapılmamış olmasıdır²⁶⁵. Avrupa Parlamentosu rapor yazarının bir yanlış beyanı araştırıp incelemeyen her ne kadar taslak rapor dahi olsa resmi kayıtlarına geçirmesi bir bakıma yadırganacak bir hadise de değildir. Aynı durum ABD Kongresi’nde de sık aralıklarla kasıtlı olarak Ermeni lobisi tarafından yapılmaktadır. Örneğin, gazetede çıkmış yalan bir haber, çok önemli bir vesikaymış gibi Kongre’ye sunulmakta ve ısrarla kayıtlara geçirilmesi istenmektedir. Sonraki yıllarda ise kayıtlara geçirilen bu yalan yanlış haberler, resmi kongre belgesi olarak Ermeni propagandacıları tarafından sanki kongre zabıtlarıdır diyerek kullanılmıştır ve kullanılmaktadır. Atatürk, Ermenilerin Türk halkına yönelik tedhiş hareketlerini birçok konuşmasında belirtmekle kalmamış, cumhurbaşkanı olduğu dönemde de fiiliyatıyla söylemlerini pekiştirici faaliyetler yapmıştır. Şöyle ki, işgal döneminde İngilizlerin baskısıyla Osmanlı Hükümeti tarafından kurulan ‘Divan-ı Harbi Örfi’lerde masum oldukları halde idam edilmiş olanların ve Ermeni teröristlerce şehit edilenlerin geride kalan aile fertlerine Atatürk, cumhurbaşkanlığı sırasında sahip çıkmış, onlara ev vermiş ve maaş bağlatmıştır²⁶⁶.

Mustafa Yılmaz’ın “Atatürk Döneminde Bakanlar Kurulu Kararı ile Yasaklanan Yayınlar” başlıklı makalesi de, Atatürk’ün Ermeni Sorunu konusuna nasıl yaklaştığını göstermesi bakımından önemlidir. Yılmaz, arşiv belgeleri ışığında yapmış olduğu çalışmada, Ermenilik, Rumluk ve Kürtçülük yapan yayınlara karşı, Atatürk dönemi Bakanlar Kurulu’nun almış olduğu yasaklama kararlarını çıkartmıştır²⁶⁷. 1915 göçünün (sözde) soykırım olarak göstermek isteyen ve bu amaçla her türlü bilimsel etik kuralını çiğneyen çevrelerin Atatürk’e atfen bu tür yanıltıcı düzmece ifadelerin yanında, bilim çevrelerinin çok iyi bildiği gibi, Talat Paşa’ya atfen (sözde) soykırım emreden sahte dokümanlar oluşturdukları da hatırlanmalıdır²⁶⁸.

Soykırım iddiasını bir Osmanlı politikasına bağlamaya gayret eden Ermeni propagandası, bu yönde alınmış bir karar olduğunu ispat etmek durumunda kalacaktır. Bunun içinde bir formül bulunmuş ve Talat Paşa’ya atfedilen ve General Allenby komutasındaki kuvvetlerce Halep’te ele geçirildiği ileri sürülen bir takım telgraf örnekleri

²⁶⁵ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, C.1-3. 3.basım, 1959. Ankara TBMM Matbaası. 23.IV.1336 tarihli 1.İnikat-19.IV.1336 tarihli 18.İnikat.

²⁶⁶ Bunun için bkz. **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 030 18 01 023 7 12; 030 18 01 023 7 18; 030 18 01 01 025 49 19; 030 18 01 01 027 70 03. Ek-28; Ek-29; Ek-30; Ek-31.

²⁶⁷ Mustafa Yılmaz, **Atatürk Döneminde Bakanlar Kurulu Kararı İle Yasaklanan Yayınlar, Meslek Hayatının 25.Yılında Prof. Dr. Abdulhaluk M. Çay Armağanı**, Ankara, 1998, ss. 1261–1350.

²⁶⁸ Şinasi Orel-Süreyya Yuca, **Ermenilerce Talat Paşa’ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü**, TTK, Ankara, 1983, s. 21.

ortaya konmuştur. Bu telgrafların Naim Bey adlı bir memurda bulunduğu ve İngiliz işgalinin düşünülenden daha kısa sürmesi sebebiyle imha edilemediği iddia edilmiştir. 1919 yıllarında yazılmış, Türkiye ve Türklük aleyhine büyük kötülüklerle dolu ‘The Memories of Naim Bey’ adlı eser, 1964 yılında Rusların desteğiyle yeniden bastırılarak dağıtılır²⁶⁹.

Ermeniler bu telgrafların örneklerini, 1920’de Paris’te Aram Andonian adlı bir Ermeni yazara yayınlamışlar; ayrıca Talât Paşa’yı Berlin’de öldüren Ermeni terörist Soghomon Tehlirian’ı yargılayan mahkemeye delil olarak vermişlerdir²⁷⁰. Mahkemede bu telgrafların beşi söz konusu edilmiş, ancak delil olarak kabul edildikleri gibi, orijinal olup olmadıkları konusunda da tereddüde düşülmüştür. Ermeni terörist Tehlirian’ın avukatı Von Gordon da bunları geri çekmek durumunda kalmıştır. Görüleceği üzere, asılsız diğer Ermeni iddiaları gibi, bu iddianın da gerçeğe bir ilgisi yoktur. Zira söz konusu telgrafların 1922 yılında İngiltere’de ‘Daily Telegraph’ gazetesinde yayınlanması üzerine, İngiliz Dışişleri Bakanlığı’nın yaptığı tahkikat sonucu bu belgelerin General Allenby tarafından bulunmadığı, Paris’teki bir Ermeni teşkilatınca hayali olarak hazırlandığı, başka bir ifade ile sahte oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, telgrafların kaleme alınış şekli, yazıldıkları kâğıt türü, diğer belgeler ve olaylarla mutabakatı bakımından, bunların Osmanlı belgeleri olmadıklarını açıkça göstermektedir²⁷¹.

Aram Andonian tarafından yayınlanan ve Talat Paşa’ya atfedilen telgraflarla, dönemin Dâhiliye Nazır Talat Paşanın, Halep Valisine verdiği talimatla ‘çoluk, çocuk bütün Ermenilerin katledilmesini istediği’ iddia edilmektedir. Söz konusu belgelerin

²⁶⁹ Kitapta verilen bilgiye göre, bu Naim Bey, Tehciri dairesinin Halep bürosunda görevli bir Osmanlı memurudur. Talat Paşa’nın Tehcir edilen Ermenilerin öldürülmesi istikametinde yolladığı bütün şifreli telgraflar kendi elinden geçmiştir. Bu telgraflardan o kadar büyük azap duymuş, o kadar utanç duymuştur ki, sakladığı nüshaları harp bitince, ibreti âlem için basılsın diye, Aram Andonian vermiştir; karşılığında da bir şey almamıştır. Bu Naim Beyi, Aram Andonian, 1980’li yıllarda yine Fransa da neşredilen, Justicier Armenien isimli bir kitapta tamamen değişik takdim eder. Bu defa der ki, Naim Bey, sarhoşun, ahlaksızın biriydi; rakı parası bulmak için bu vesikaların hepsini bize parayla sattı. Biz, Türkiye’de yapılan araştırmalarda, Osmanlı Salnameleri içinde, Halep Bürosunda, o tarihte çalışmış, Naim Bey adında bir insan bulunamadı. Dolayısıyla, bu Naim Beyin kitabın içinde yer alan bütün vesikalarda tam bir uydurmadır. Gerçekten, kitabın içinde yer alan vesikalarının hepsinin sahte olduğu, yapılan araştırmalarla ortaya çıktı. Kitapta, Talat Paşanın yolladığı söylenen telgraflar, kitabın bir sayfasında şifreli olarak, açıklanmış şekilde karşı tarafta yayımlanmış. Şimdi, o tarihte, Osmanlıların kullandığı şifre miftahi da, şifre defterleri de arşivlerde duruyor. Osmanlıların kullandığı şifre miftahi 4 rakamlıdır. Basılan şifreler 3 rakamlıdır. Bir kere, buradan işin sahte olduğu anlaşılıyor. 4 rakamlı miftahi, biz Cumhuriyetten sonra da çok yakın zamanlara kadar, bakanlıkta görev yaparken de kullanmaya devam etti. Tüm yazışmalar şifrelendirildi ve özel şifre defterlerine kaydedildi. Ermenilerin sunduğu tüm evraklardaki şifreler, gönderilen yer isimleri ve konular birbirini tutmuyor. Velhasıl, kitaptaki telgrafların teker teker hepsinin uydurma olduğu, bu konuda yapılan araştırmalar sonucu ve 1983 yılında Şinasi Orel ve Süreyya Yüce tarafından yayımlanan ‘‘ Ermenilerce Talat Paşa’ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü’’ isimli kitapta ortaya konuldu. Bunun için bkz., Şinasi Orel-Süreyya Yuca, **a.g.e.**, s. 21-22; Türkaya Ataöv, **a.g.e.**, s. 3-17.

²⁷⁰ Yapılan mahkeme sonucunda terörist soghomon Thelirian serbest kalmıştır.

²⁷¹ Şinasi Orel-Süreyya Yuca, **a.g.e.**, s.20.

tamamı sahtedir. Halep Valisinin imzası taklid edildiği gibi, Osmanlı belgelerinde mutad olarak yer alan ‘Besmele’ kelimesinin ‘ilk harfi’ yanlış yazılmıştır. Rumi ve miladi takvim farklılıklarında hata yapılmıştır. Andonian’ın sahte belgeler üzerine koyduğu tarih ve sayıların, o tarihte Osmanlı bürokrasisinde yer alan gerçek belgelerdeki tarih ve sayılarla uzaktan yakından hiç ilgisi yoktur. Andonian, uydurduğu belgeleri gerçek belge gibi yutturabilmek için, bir takım şifreler kullanmıştır. Bunların da o dönemde kullanılan ve örnekleri Osmanlı arşivinde bulunan şifrelerle bir benzerliği yoktur. Ayrıca, sahte belgelerdeki dil ve gramer yapısının, Osmanlıcada kullanılması da mümkün değildir. Diğer taraftan, Talat Paşa, bir yandan Tehcir sırasında suç işleyecek görevlilerin cezalandırılmasını emrederken, bir yandan da Ermenilerin katlini istemesi zaten mantıksızdır. Dr. Salâhi Sonyel, İngiliz arşivlerinde yaptığı araştırmalar sırasında 371 seri numaralı dosyalar içinde (9518 E. 5523) sayılı bir vesika bulmuştur. Bu Talât Paşa’nın Ermeni göçleri ile ilgili gizli bir emrinin orijinal metnidir²⁷².

Bu metnin ekli bulunduğu ve 22 Mayıs 1923 tarihinde, o zamanki Yüksek Komiser Nevile tarafından yazılmış bir mektupta, bu dokümanların büyük ihtimalle Mondros Mütarekesini müteakip İngiliz entelijans servisi tarafından ele geçirilmiş ve o tarihten beri kendi kasalarında kalmış, ahiren Yüksek Komiserliğe yollanmış olduğu anlaşılıyor. Söz konusu talimatın son maddesi ‘... *Bu talimat münhasıran anasırın mukatelesine (karşılıklı olarak birbirlerini katletmelerine) yol açabilecek şekilde tatbikinden içtinap edilecektir*’ demektedir. İngiliz Hariciyesinden D.G. Osborne’un bu talimatla ilgili servis notunda, “*talimatın son maddesi, katliama yol açabilecek tedbirlerden kaçınılmasını kaydediyor*” dediğini de anlıyoruz²⁷³.

²⁷² Salahi Sonyel, **a.g.m.**, ss.647-656.

²⁷³ **A.g.m.**, ss.647-656.

III. ABD'DEKİ ERMENİ DİASPORASI VE LOBİSİ

A-Amerika'daki Ermeni Diasporası

Ermeni Diasporasının yürüttüğü kimlik politikalarının Türk-Amerikan ilişkilerinde zaman zaman gerginliklere neden olması ya da Ermeni lobisinin Türkiye'ye yapılacak askeri ve ekonomik yardımları engellemeye çalışması, kültürel kimliklerin dış politika üzerindeki etkilerine verilebilecek örneklerdir. Aslında bu durum, devlet-dışı aktörlerin dış politika üzerinde artmaya başlayan etkileri ile de yakından ilgilidir. Devlet-dışı ve uluslararası aktörlerden olan organize Diaspora tohumları, artık yalnızca yaşadıkları ülkelerin değil, kültürel ve duygusal bağlarını devam ettirdikleri anavatanlarının dış politikalarını da etkilemeye başlamıştır. Özellikle Amerika'daki lobicilik faaliyetlerinde Diaspora, Amerikan toplumundan büyük destek alır. Bunda din, kültür ve çıkar ilişkileri çok etkilidir²⁷⁴.

Türkiye'yi her zaman rahatsız eden (sözde) soykırım iddiaları, temel olarak Ermeniler tarafından izlenen bir kültürel kimlik politikasının yansımalarıdır. Soykırıma dayalı kimlik politikasının en güçlü savunucusu, Ermenistan dışında yaşayan Ermeni Diasporasıdır. Soykırıma dayalı kimlik politikaları bağlamında Ermenistan, Diaspora tarafından yönlendirilmektedir. Bunun temel nedeni, Diasporayı bir arada tutan coğrafi bir temelin eksikliğini tarihsel bir değer yaratarak giderme gereksinimidir. Ayrıca Ermenistan her yıl oldukça yüklü miktarda yardım almakta, Azerbaycan ve Türkiye ile ilgili konularda Diaspora sayesinde ABD'den her türlü desteği görmektedir²⁷⁵.

Bunun yanı sıra asimile olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Diaspora varlığını sürdürmek zorundadır. Diaspora topluluklarının (sözde) soykırım iddiaları onları bugünkü Ermenistan ile hayallerindeki psikolojik anavatanlarıyla bir bağ kurmalarını sağlar. Uzun yıllar Sovyet işgalinde kalan Ermenistan onların bir türlü anavatanı olamamış ve bu kendi içlerinde bir ukte olarak kalmıştır. İşte (sözde) soykırım iddiaları ve yoğun karalama faaliyetleri tamamen her sahada bugünkü Diasporanın hayat standartlarının altında kalmış bu ülkeye olan acıma ve sahiplenme duygusunun bir işlevidir. Hiçbiri yaşadıkları ülkeleri terk edip Ermenistan'a göçü düşünmezler ve yaşadıkları toplumla da çatışmak istemeyen

²⁷⁴ Tayyar Arı, **Lobiler ve Dış Politika**, Alfa Yay., İstanbul, 2000, s.273.

²⁷⁵ A.g.e., s.274.

Ermeniler, (sözde) soykırımı korktukları kültürel ve sosyal asimilasyondan korunmak için kullanırlar. Anavatanı bir kenara da atmak istemeyen Ermeni Diasporası, 1999 ve 2002 yıllarında gerçekleştirdikleri Ermeni Diaspora Konferansları'nın sonuç bildirgelerinde “sonsuz dayanışma” ve “refah bir anavatan” sloganlarıyla bunu bir kez daha dile getirirler. Bu şekilde coğrafi bir anavatan olarak “Ermenistan”, siyasal bir anavatan olarak ta “soykırım” belleklere işlenir. Diaspora bu iki kavramı birleştirmeyi ve bu yeni birleşimi Türkiye'nin Doğu'sunda gerçekleştirmeyi düşlemektedir ve bu harita Sevr'de dayatılan haritanın aynısıdır²⁷⁶.

Azınlıkların kimliklerini koruma ve asimilasyona direnme arzuları genellikle kültürel kimlik çatışmalarına neden olmaktadır. Çoğunluğun kimliğiyle çatışmaksızın asimilasyona direnmek isteyen Ermeniler soykırım silahına sarılarak topluluklarını ayakta tutmak ve kimlik bunalımını bertaraf etmek gayretindedirler. Ermeniceyi unutan bir yeni kuşağa ve dinini terk eden bir nesle verilecek en büyük ders, onları birbirlerine kenetleyecek tarihi bir olayı belleklere kazıma, yaşadıkları toplumda mazlum olmalarını sağlayacak ve sonsuz barınma hakkı verecek bir yaşanmış trajediyi hatırlarda tutma ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmış kültürlerini yaşatabilme direnci kazandıracak bir mekanizmayı harekete geçirme en akılcıl yol olacaktır. Çünkü misyonerler Ermeni toplumunu parça parça etmişlerdir. Bunun da tek çıkar yolu (sözde) soykırım iddiasını sürdürmekten geçer. Çünkü soykırım iddiaları, Ermenileri yalnızca ortak bir dava etrafında birleştirerek onlara bir kimlik vermekle kalmaz, aynı zamanda bu davanın takip edilmesi için sonraki nesillere görevler yükleyerek, yaratılan soykırım temelli kimliği nesilden nesile aktarma ve yaşatma olanağı verir²⁷⁷.

Bir başka deyişle (sözde) soykırım iddiaları, Ermeni ulusal kimliğinin diğer ülkelerde de varlığı ve daha da önemlisi, devamlılığının sigortası olma işlevi taşımaktadır. Toplumlar çoğunlukla gelenekleri üzerine vurgu yaparak kültürlerini yeni nesillere aktarma yoluna giderler. Ancak 1960'lardan sonra Ermeni Diasporası, kimliğini ve varlığını koruyabilmek amacıyla yeni nesillere geleneklerden daha kolay aktarılabilen bazı değerler yaratılması gerektiğini fark etmiştir. Çünkü gelenekleri yeni nesillere aktarmada değişen zaman ve koşullara göre çeşitli güçlüklerle karşılaşmakta, bu aktarma sırasında değişim geçiren gelenekler yeni kuşakları asimilasyon tehlikesine karşı koruyamamaktadır. Örneğin Laçiner ve Bal, Ermeni inançlarına göre 6 Ocak'ta kutlanması gereken Noelin

²⁷⁶ Necdet Sevinç, **a.g.e.**, s.58-59. Harita için bkz., Ek-32.

²⁷⁷ Ermeniceyi konuşan Diaspora topluluklarının sayısı her geçen yıl azalmakta ve Ortodoks-Gregoriyen mezhebinden kopmalar gün geçtikçe artmaktadır. Bunun için bkz., Necdet Sevinç, **a.g.e.**, s. 58-59.

İngiltere’de Diaspora gençlerince İngilizler gibi 25 Aralık’ta kutlanmasının yaşlı nesli çok rahatsız ettiğini ve bunun bir kimlik erozyonu olarak yorumlandığını belirtmektedirler²⁷⁸. 1965 yılının (sözde) soykırımın 50. yılı olması bahanesiyle (sözde) soykırım propagandasına hız kazandırılmasının ardındaki gerçek neden aslında yıldönümü değil, Ermenistan’a dönmek yerine yaşadıkları ülkede kalarak asimilasyona direnmede karar kılan, (sözde) soykırımı tutunan Ermenilerin kendi çırpınışı ve kararıdır. Bunun sonucu olarak Ermeni Diasporası, kimliğini “soykırım değerleri” olarakta adlandırabileceğimiz bir temele oturmuş ve (sözde) soykırımdan kurtulanların anılarını taze tutarak yeni nesillerin bu değerleri sahiplenmesini sağlamıştır²⁷⁹.

Laçiner ve Bal, İngiltere’de yaşayan Ermeni asıllı Susan Pattie’nin 1915 olaylarını kendisi yaşamışçasına 2001 yılında gazetecilere anlatmasını (sözde) soykırım söyleminin nesilden nesile aktarılmasına örnek olarak vermektedirler: Henüz 50 yaşında olmasına ve o yıllarda daha dünyaya gelmemiş olmasına rağmen Bayan Pattie Tehcir ile ilgili bu kadar ayrıntılı bilgilere sahip olmasını, “*bizler ‘Tehcir’ hakkında anlatılanlarla büyüdüük. Bu bizim Ermeniliğimizin bir parçasıydı*” diye açıklamaktadır²⁸⁰.

1970’lerin başından itibaren Amerikan politikasında varlığını hissettiren Ermeni lobisi 1984 yılında Amerika’daki tüm Ermeni örgütlerinin Amerikan Ermeni Asamblesi adıyla bir çatı altında toplanmasıyla daha da etkili olmaya başlamıştır. Amerika’daki Ermeni lobisi kendi başına düşünüldüğünde çok başarılı olması imkansız gibi görünmekle beraber, 800,000 dolayındaki nüfusuna rağmen Batı din ve kültürüne ait bir topluluk olmaları ve geri kalan Amerikan toplumuyla çabuk ilişki kurabilmeleri ve kaynaşabilmeleri, ayrıca Yunan lobisi tarafından desteklenmesi ona başarılı bir lobi görüntüsü vermektedir. Bunun yanında, Ermeni lobisi, çok iyi organize olmuş bir lobi olarak, hem Kongre ile ilişkileri hem de *grass roots* faaliyetini başarılı bir şekilde büyük bir ciddiyetle yapmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bir lobinin başarılı olmasında önemli olan iyi organize olma ve Amerikan toplumunca desteklenme gibi özellikler sahip olan Ermeni lobisi finansal ve sayı bakımından yeterli olmasa da bunu başka özellikleriyle telafi etmektedir. Özellikle belli seçim bölgelerinde yoğunlaşmış

²⁷⁸ Noel kutlamaları, Ortodox dünyasında 6 Ocak’ta kutlanır. Katolik ve Protestan dünyası Noel kutlamalarını 25 Aralık’ta kutlamaktadır.

²⁷⁹ Sedat Laçiner ve İhsan Bal, “İngiltere Ermenileri, Lobcilik ve Ermeni Sorunu”, **a.g.d.**, s.90.

²⁸⁰ Laçiner ve Bal, **a.g.m.**, s. 110.

olmaları ve seçim kampanyalarında bizzat görev alarak çalışmalarını onları etkili bir topluluk haline getirmektedir²⁸¹.

Vamık Volkan'a göre seçilmiş travma; bir grubun geçmişte başka bir gruba ilişkileri sırasında yaşamış olduğu bir çatışmanın neden olduğu aşağılanmışlık duygusu, acılar, kayıplar ve çaresizliklerin zihinsel temsilidir. Topluların, tarih boyunca karşılaştıkları travmatik olayların hepsi seçilmiş travma haline gelmez. Yaşanan travmatik olayların yası tutulamamış ve zihinlerde kesin bir sonuca bağlanamamışsa eğer bazen grup, yarım kalan bu psikolojik sürecin sonraki nesiller tarafından tamamlanmasını isteyebilir²⁸². Buna (sözde) Ermeni Soykırım Enstitüsü ve Soykırım Müzesi Müdürü Lavreti Barseghian'ın, "*Ermeni Halkı, üçüncü milenyuma mirasının ağır tarihi yükünü yani soykırımı mahkûm ettirme sorununu sırtında taşıyarak giriyor*" demesi örnek gösterilebilir²⁸³. Burada aslında I. Dünya Savaşı sırasında yaşananların Ermeniler açısından seçilmiş bir travma olduğunu dile getirilmektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da seçilmiş travma haline gelen bir olayın gerçekten yaşanmış olup olmamasının o topluluk açısından fazla bir önem taşımamasıdır. Bu olayı kendi kimliğinin temeli olarak seçmiş olan grup açısından travmanın gerçekliliği değil, fonksiyonu daha önemlidir. Seçilmiş olay, grup üyelerini bir arada tutma ve aralarında duygusal bir bağ oluşturma işlevini yerine getirdiği sürece benimsenecek ve doğruluğu-yanlılığı sorgulanmayacaktır. Bu yüzden, dünyanın çeşitli ülkelerinde dağınık olarak yaşayan Ermenileri bir arada tutan travmatik soykırımın gerçekliği tartışma konusu bile yapılmayacaktır. Nitekim ünlü Ermeni Profesör Richard Hovanissian, Türklerle aynı masada oturup konunun tartışılmasını kesinlikle reddetmiş, buna gerekçe olarak ta Türklerin soykırımı inkâr edeceklerine olan inancını göstermiştir. Ermeni iddialarının "tarihsel gerçekler" yaklaşımıyla yanıtlanmaya çalışılması bu nedenle etkili olmamıştır²⁸⁴.

Diaspora kavramı, zorla veya kendi isteğiyle ülkelerini terk ederek başka ülkelerde yaşamak zorunda kalmış ya da yaşamayı seçmiş grupları ve daha geniş anlamda ise bu

²⁸¹ Tayyar Arı, **Lobiler**, s.273.

²⁸² Volkan Vamık, **A Psychopolitical Approach for the Reduction of Ethnic or Other Lare-Group Regression**, **Center for Development Research: Facing Conflicts**, (14–16 Aralık 2000), s.70.

²⁸³ Aynı zamanda Barseghian, "soykırımdan hayatta kalan herkesin, soykırım kurbanı bütün ailelerin çocuklarının, kendilerine bu zulmü reva gören faillerin ve bu faillerin resmi mirasçılarının soykırımı tanıyıp kabul etmeleri sonucunun sağlanmasını istemeye yerden göğe kadar hakkı vardır" demektedir.

²⁸⁴ Vamık Volkan, **a.g.m.**, s.70.

gruplarla birlikte sahip oldukları kültürü de içine alır²⁸⁵. (Sözde) soykırım iddialarının neden bir kimlik temeli olarak benimsendiğini anlamak için Ermeni Diaspora toplumunun gelişimine bakmak ve onun kimlik konusundaki gereksinimlerini anlamak gerekir. Farklı ülkelere göç eden Ermeniler, başlangıçta bu göçü geçici bir çözüm olarak algıladıkları için, kimliklerini korumak amacıyla geleneksel değerlerini korumaya çalışmışlardı. Göçün kalıcı olduğu ve geriye dönülmeyeceği anlaşılınca, bu sefer etnik kimliğin korunması ve asimile olmaması için geleneklerin yeterli olmayacağı, yeni stratejiler geliştirilmesi gerektiği görülmüştür. Dolayısıyla, Ermeni Diasporasının kimliğini tanımlamak amacıyla üç kilit unsur belirlenebilir: 1) Ermeni Kilisesi, 2) Ermenistan (Anavatan), 3) Soykırım (Sanalvatan)²⁸⁶.

1915’lerde başlayan olaylarla beraber özellikle 1960’lı yılların ortalarından itibaren Ermeniler arasında (sözde) soykırıma ilişkin bütünleştirici bir bilincin yerleşmeye başladığını ve bunun çok yoğun propagandasının yapıldığını görmekteyiz²⁸⁷. Ermeni terör örgütlerinin intikam iddialarıyla Türk diplomatlarına yönelik suikast ve terör eylemlerine 1970’li yıllarda yeniden başlamaları da bir tesadüf değildir²⁸⁸. 1920’li yıllara değin süren Ermeni Mezalimi, 1915 öncesi ve o yıllarda cereyan eden Ermeni-Türk çatışmalarında ölen ve Tehcir esnasında hayatını kaybeden Ermenilerin intikamlarını almak amacıyla yapılan faaliyetlerdir denilebilir. Oysa 1960’lı yıllarda başlayıp 1980’li yıllara değin uzanan Ermeni terörü masum insanları yalnızca Türk oldukları için hedef almaktaydı. Çünkü o tarihlerde (sözde) soykırımdan sorumlu tutulabilecek yaşayan hiç kimse kalmamıştır. Terörün bu dönemdeki amacı, tarihsel kin ve intikam duygularını yeniden harekete geçirerek durağanlaşmaya başlayan Ermenilik bilincini uyandırmaktaydı. Bu hareketler başta Eçmiadzin Katogigosluğu olmak üzere Sovyet Ermenistan’ı ve gerekse Ermeni Diasporası tarafından desteklemekteydi. 1981 yılında İstanbul’a gelen Eçmiadzin Katogigosu I.Vazkan, “*Ermenistan ve yurt dışında yaşayan Ermeni halkının Türkiye’ye ve Türklere karşı her zaman kini vardır ve bu yüzden Türk diplomatlarına karşı girişilen saldırıların son bulacağını sanmıyorum*” demişti²⁸⁹.

²⁸⁵ Samim Akgönül, “Kamer Kasım and Sedat Laçiner (eds.), The Armenian Community of France and Turkey: Propaganda and Lobbyism”, The Armenian Diaspora, Ankara University printing House, 2003, s.4.

²⁸⁶ Samim Akgönül, “Kamer Kasım and Sedat Laçiner (eds.), The Armenian Community of France and Turkey: Propaganda and Lobbyism”, The Armenian Diaspora, Ankara University printing House, 2003, s.5.

²⁸⁷ **A.g.m.**, s.12.

²⁸⁸ Bilal Şimşir, **Şehit Diplomatlarımız (1973–1994)**, c:II, Bilgi yay., Ankara, 2000, s. 17–25.

²⁸⁹ **Tercüman**, 1 Mayıs 1981.

Gerçekten de (sözde) soykırım olduğu iddia edilen olayları doğrudan doğruya yaşamış olan Ermeniler bile şimdiki Ermeni Diasporası kadar öfkeli, radikal ve kin dolu olmamışlardır. (Sözde) soykırımı dayalı bir kimlik oluşturma çabalarında Diasporanın anavatan Ermenilerine göre daha radikal olmasının ve bir lokomotif görevi üstlenmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bunların başında, Diasporanın yabancı bir kültürel ortamda yaşıyor olmasından kaynaklanan ve kimliğinin korunması sırasında karşılaştığı güçlükler gelir. Yani Diasporayı Ermenistan'da yaşayan Ermeniler gibi birleştiren ortak bir coğrafya, bir ülke yoktur. Bu boşluk ancak (sözde) soykırım iddiaları ile doldurulur. İşin bir ilginç yanı da ülkelerine çok düşkün gözüken Diaspora topluluklarının, bağımsızlığını kazanan Ermenistan'a dönmeleri beklenirken tam aksine birkaç istisna hariç hiçbirinin dönmemesi ve bugün Ermenistan'ın oldukça fazla sayıda dışa göç veren bir ülke olduğu gerçeğidir²⁹⁰.

(Sözde) soykırım olgusu, kafalarda güçsüz Ermenistan'dan daha güçlü bir vatan olgusu yaratırken, duyguları daha süratli harekete geçirerek günlük yaşama daha kolay entegre olabilir ve Diaspora topluluklarına hem Ermenistan'dan daha yakın hem de daha etkili bir anavatan hissi verebilmektedir. Bu (sözde) soykırım kavramı, zaman içinde Ermeniler için bir ulusal mitoloji haline gelecek ve hiçbir derinliği olmayan ve hatta kim oldukları ve nereden geldikleri konusunda herhangi bir efsane ve orijin bulunmayan Ermeni milletine adeta bir 'Ergenekon' benzeri bir destan yaratacaktır. Bu destan sayesinde Ermeni milleti çok ortak bir bilinç ve duygulanımla yeniden doğacak, esaretten kurtulacak ve çok ironik bir kimliğe sahip olacaktır. Bu şekilde ayrıcalıklı ve elit bir etnisite kimliği de peşinden gelecektir. Ayrıca 20.yy'ın ilk (sözde) soykırımı uğramış topluluğu olmaları açısından daha özel bir yere de sahip olacaklar, diasporik yaşamları daha da kolaylaşacak ve süreklilik kazanacaktır. Eğer öyle olmasaydı 1915 olayları yaşandığı dönem ve takip eden yıllarda üstelik olayların canlı şahitleri yaşarken bu iddialar yer almamış iken şimdilerde tarihin yeniden yazılmak istenmesi, şahitlerden arındırılmış, dayanaksız iddialarla dolu yeni tanzimlere uğraşmanın tek bir açıklaması olabilir; o da hiç yoktan yeni mitler yaratmak ve (sözde) soykırım masalları üretmektir²⁹¹.

Soykırım bilinci, aslında resmi ve propaganda amaçlı bir endoktrinasyon yani fikir aşılama, bir dizi slogan dile getirilmesi ve yanlış bir dünya görüşüdür. Gerçek amacı da kesinlikle geçmişin anlaşılması değil, bugünün manipülasyonu yani çıkar amaçlı

²⁹⁰ "Culture, Identity and Relations Between Armenia and the Dispersion", 'Ermenistan Diaspora Konferansı'nın 22-23 Eylül 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen toplantı, <http://www.armenianDiaspora.com/culture.html>.

²⁹¹ Samim Akgönül, "Kamer Kasım and Sedat Laçiner, The Armenian Community of France and Turkey: Propaganda and Lobbyism", **The Armenian Diaspora**, Ankara University printing House, 2003, s.12.

kullanımıdır. Bunda politik ve psikolojik baskı ön planda gelir²⁹². (Sözde) soykırım mitolojisinin yaratılmasında müzeler ve anıtlar önemli roller oynar. Erivan’da 1965 yılında inşa edilmiş olan “Dzidzernakabert” yani “(sözde) soykırım anıtı”, bugün Ermenilerin buluşma noktası olarak işlev görmektedir. Zaten (sözde) soykırım müze ve anıtlarının açılması ve dikilmesi yönündeki girişimlerin biz Diasporanın ana etkinliklerinden olduğunu görmekteyiz. Çünkü bu tür yapılar gelecek nesillere bir olayı en etkin şekilde anlatma ve belleklerde silinmeyecek izler bırakma açısından çok etkili olmaktadır. Burada Ermeni Diasporasının bir anlamda ölümler üzerinden kimlik politikası yürüttüğünü söyleyebiliriz²⁹³. (Sözde) soykırım mitolojisi, Ermeniler üzerinde birleştirici bir rol oynarken, (sözde) soykırım iddialarına maruz kalan ülke insanı yani Türkler için de bir o derece parçalayıcı rol oynar. Ermeni Diasporasının dış ülkelerdeki propagandaları o kadar etkilidir ki her yıl 24 Nisan döneminde yüzlerce insan sokaklara dökülür ve yürüyüşler yapar, sloganlar atar. Bu yaratılan kamuoyu daha sonra siyasilerce parlamentolara ‘tasarı’ olarak taşınır. Taşınan tasarı görüşmeleri kamuyounu ve Diasporayı beklenti içine sokar; bu beklenti de Türkiyenin (sözde) soykırımı biran evvel tanınmasıdır. Çünkü yaygın kanı Türkiye tarafından (sözde) soykırım yapılmıştır ve bu meclislerde yasalaşmalıdır. Bunun en iyi kanıtı 10 Mart 2000’de Paris’te 12.000 insanın yürüyüş yapması, “*Türkiye (sözde) soykırım yapar, Senato defneder*” diye slogan atmalarıdır²⁹⁴. Türk düşmanlığı ve Türklükten nefret kokan bu tür olayların Türk kamuoyu üzerinde de geniş olumsuz etkileri vardır. Ülkeye yapılan (sözde) soykırım dayatmaları da bir o kadar etkilidir ki bugün dünya kamuoyu bu konuda nasıl tam ikna olmamış ve bir ikirciklenme içerisindeyse, Türkiye’deki yeni nesilin de o derece kafası karışmaya yüz tutmuş, (sözde) soykırımın gerçekten meydana gelip gelmediği konusunda şüphe içine düşmeye başlamışlardır²⁹⁵.

Soykırımın gerçekliğinin tartışılması, kimliğin dayandırıldığı mitolojinin yeniden değerlendirilmesi ve sorgulanması anlamına geleceği için Diaspora açısından kesinlikle kabul edilemez. Nitekim 2001 yılında toplanan Türk-Ermeni Uzlaştırma Komisyonu (TARC-Turkish and Armenian Reconciliation Commission)’nun çalışmaları karşısında

²⁹²Samim Akgönül, **a.g.m.**, s.12.

²⁹³ Bu anıtlarda kullanılan sembolizm de ayrı bir inceleme konusu olabilir. Örneğin: Ottawa’daki ‘Ölümsüz Ermenistan Anıtı’nda aç çocuğunu emziren bir anne Ermeniler’in sözde çektiği acıları simgelerken, ortası yarılmış nar meyvesinden etrafa saçılan nar taneleriyle Diaspora ve yarılan yerdeki kesik izi de sözde soykırımı imgelemektedir.

²⁹⁴ Samim Akgönül, **a.g.m.**, s.21-22.

²⁹⁵ **A.g.m.**, s.12.

sergilenen tutumdur²⁹⁶. Altı Türk ve dört Ermeni'nin oluşturduğu ve gayri-resmi diplomasi yöntemleri kullanarak tartışmalar yürüten Uzlaşma Komisyonu, öncelikle Türklerin ağırlıkta olması nedeniyle eleştirilmiştir²⁹⁷. Ancak Ermenilerin kendileri bile bu sayısal dengesizliğin nedeninin, katılım konusunda istekli ve aranan niteliklere sahip yeterli sayıda Ermeni bulunamaması olabileceğini dile getirmişlerdi²⁹⁸. Ermeni Diasporası bu girişimi, Türkler ve Amerikalılar tarafından Diasporayı bölerek soykırımın kabul edilmesine yönelik çabaların sekteye uğratılması amacıyla planlanmış bir komplo olarak değerlendirmiştir. Hatta Albert Peltekian, Armenian Weekly'de yayınlanan 15 Eylül 2001 tarihli "Dialogue Among The Citizens Will Only Promote the Interests of Turkey-Vatandaşlar Arasında Diyalog ancak Türkiye'nin Çıkarlarına Katkıda Bulunacak" başlıklı yazısında "*diyalogun Ermeni (sözde) soykırımının tanınmasına bir katkı sağlamayacağı gibi aksine zarar vereceği*" görüşünü kaleme almıştı²⁹⁹.

Diyalogdan korkulmasının temel nedeni, Diaspora kimliğinin dayandırıldığı bazı inançların tartışma konusu yapılması ve gerçekliğinin sorgulanması riskidir. Avrupa Ermeni Dernekleri Forumu, Rus Ermenileri ve Kanada'daki Toronto Ermenileri gibi pek çok Diaspora kuruluşunun, Uzlaştırma girişimini kınayarak Komisyonu'nun dağılmasını talep etmesinin ardında bu yöndeki endişeler yatar³⁰⁰. Bu tepkilerde dikkat çeken nokta, kültürel kimliğin dayandırıldığı olayların iddia edildiği kadar dramatik olmayabileceğinin

²⁹⁶ Uzlaştırma Komisyonu hakkında daha geniş bilgi için bakınız, Kamer Kasım, Türk-Ermeni Barıştırma Komisyonu: Kısa Süren Bir Diyalog Girişimi, **Stratejik Analiz**, S.22/II Şubat 2002, ss.30-36.

²⁹⁷ 6 Türk Üye: Gündüz Aktan (Bşk), Vamık Volkan, Üstün Ergüder, Sadi Ergüvenç, Özdem Sanberk, İlater Türkmen; 4 Ermeni Üye: Van Krikorian (Bşk), Alexander Arzoumanian, David Hovhanissian, Andranik Migranian, www.turkishforum.com, 6 Ağustos 2001.

²⁹⁸ Harut Sassonian, 19 Temmuz 2001 tarihinde California Courier'de yayınlanan "Effort to Reconcile with Turks Causes Discord Among the Armenians" başlıklı yazısında, "Türklerle uzlaşma çabaları Ermeniler arasında anlaşmazlıklara neden oluyor" ifadelerine yer vermiştir.

²⁹⁹ A statement issued with little fanfare at the end of the Turkish-American Reconciliation Commission (TARC) meeting in Istanbul on Sept.23-25 spells out the political will on both sides to continue with efforts for reconciliation, despite opposition from radical groups, particularly on the Armenian side. The revelation a few month ago that such a commission had been established, had fallen like a bombshell among Armenian communities in Europe and North America, as well as in Armenia itself. Ultrationalist groups such as the Armenian Revolutionary Federation (ARF), known popularly as the "Dashnaks," had come out with strong statements opposing this commission and all but calling its Armenian members "traitors." Members of the commission, who include a former Turkish foreign minister, a retired general and Armenians closely associated with the Yerevan administration, as well as leading Armenian community members in the United States recalled in their statement that their meeting had been convened soon after the terrorist attacks against the United States. "We feel shock and deep regret. We discussed the impact of these tragic events on world affairs and, in this light, re-affirmed our resolve to work together in order to enhance mutual understanding, overcome differences and encourage cooperation," the statement said, and went on to list what was discussed at the Istanbul meeting., www.turkishforum.com, 30 Eylül 2001.

³⁰⁰ 'Forum of Armenian Associations in Europe Calls on Armenian TARC Members to Resign' <http://www.asbarez.com/TARC/110501-FAAE.htm>; 'Russian-Armenians Condemn TARC'; 'Toronto Armenians Unite Against TARC'. Youth Lead the Way in Opposing Anti Armenian Activities of the Armenian Assembly of America.' Armenian Revolutionary Federation Youth Organization of Canada, Press Release.

fark edilmesi ve kimliğin dayandırıldığı Türk düşmanlığının ortadan kalkma olasılığı konusundaki tedirginliktir. Böyle bir durum, Ermeni kimliği ve (sözde) soykırım politikaları açısından kimliğe temel olarak seçilmiş travmatik olayların (sözde) soykırım mitolojisinin sahip olduğu işlevin zarar görmemesi anlamına gelecektir. Bu yüzden de sürekli olarak (sözde) soykırım dünyada en bilineni olan Yahudi soykırımı ile sürekli yan yana işlenir ve üzerine potansiyel Türk düşmanlığı eklenmiştir³⁰¹. Zaten Komisyon, Diasporanın tepkileri ve baskısı karşısında çalışmalarına son vererek dağılmak zorunda kalmıştır.

(Sözde) soykırım iddialarını ve mitolojisini reddeden ve sorgulayan Bernard Lewis, Stanford Shaw ve Justin McCarthy gibi akademisyenlerin maruz kaldığı baskı ve tehditler ancak bu psikoloji anlaşıldıktan sonra bir anlam ifade edebilir. Akademik alanda, özellikle Amerikan Üniversitelerinde, Ermeniler tarafından yaratılan entelektüel terör ve de Ermeni tarihinin gerçek olmama olasılığına karşı özellikle ABD'deki Ermeniler ve onlarla yakın ilişkiler içinde bulunan çevreler, (sözde) soykırımın tartışılmaz bir gerçek olduğunu garanti altına alacak argümanlar geliştirmektedirler. Örneğin; (sözde) 'soykırımın inkâr edilmesi', (sözde) 'soykırım suçunun son aşaması' olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti'nin (sözde) soykırımı kabul etmeyerek bu suçu işlediği iddia varsayılmaktadır. Bu mantığa göre (sözde) soykırımla suçlanmış olanlar ya bu suçu kabul edecek (yani suçlu konumuna düşecek) ya da inkâr edecektir (yani suçu işlediğini inkâr ederek suçluluğunu ele verecektir ki bu suçunu sürdürmesi ve hatta suçunu arttırması anlamına gelecektir). (Sözde) soykırımla suçlananlara yalnızca bunu kabul etme seçeneği sunan ve masumiyetin ispatlanma girişimine bile izin vermeyen bu mantık, kimliğini ancak böylesi travmatik bir olayın gerçekliğine dayandıran bir etnik grubun birlikteliği için sağlam bir güvence oluşturur³⁰².

Öte yandan (sözde) soykırım temelli kimlik politikalarında Ermeni Devleti'nden ziyade Diasporanın ön plana çıkmasının ekonomik ve stratejik nedenleri de vardır. Öncelikle, jeopolitik konumu Ermenistan'ın kimlik politikalarını kısıtlamaktadır. Denizler çıkış ve dış dünya ile bağ kurma konusunda çok sayıda alternatifi olmayan bir Ermenistan'ın Türkiye ile iyi geçinmek zorunda olduğu bir gerçektir. Fakat bu zorunluluk, Türkiye aleyhine yıllardır politika üreten Diasporanın siyasetinin tam aksi yönündedir. Bu aşamada Ermenistan'ın önünde iki seçenek vardır: 1) Yalan ve düzmece iftiralar üzerine

³⁰¹ Sedat Laçiner, "Armenian Diaspora in Britain and The Armenian Question", (Kamer Kasım and Sedat Laçiner (eds.), **The Armenian Diaspora**, Ankara University printing House, 2003, s.43.

³⁰² Vamık Volkan, **a.g.m.**, s.70.

siyaset yaparak Türkiye'ye karşı faaliyetlerde bulunan Diasporanın peşinden bir maceraya sürüklenerek coğrafi ve tarihi gerçekleri göz ardı etmek ve her geçen gün biraz daha Türkiye'nin düşmanlığını kazanmak ya da, 2) Geçmişteki husumetleri bir yana bırakıp Türkiye'nin izlediği “*Yurtta Sulh, Dünyada Sulh*” çizgisinde bir politika ile Türkiye'nin dostluğunu kazanarak ekonomik ve siyasi ablukadan kurtulmak.

Ermenistan birinci seçeneği kullanarak çok yanlış bir siyasete yönelmiştir. Nitekim Ermenistan Cumhurbaşkanı Kocharian, 2002 yılında gerçekleştirilen toplantıdaki konuşmasında, (sözde) soykırımın tanınması için yürütülen çalışmaların başarılı olduğu ve bunun Ermenilerin birliğine katkıda bulunacağını belirtmiştir³⁰³.

B-ABD'deki Ermeni Diasporası ve Lobiciliği

1-Ermeni Lobi Kuruluşları

ABD'de faaliyet gösteren Ermeni lobisi üyeleri yaklaşık 1.250 dir. Bu örgütler, 1984 yılında Amerikan Ermeni Asamblesi (Armenian Assembly of America-AAA) adıyla bir çatı altında toplanıp bir lobi kurumu olarak etkili bir çalışma yürütmeye başlamışlardır³⁰⁴. AAA çatısı altında yaklaşık 7 bin kişinin çalıştığı tahmin edilmektedir ve yaklaşık bütçesinde 2,5 milyon dolara ulaştığı kaydedilmektedir³⁰⁵. AAA'nın yanı sıra Amerika Ermeni Milli Komitesi (Armenian National Committee of America-ANCA) adlı kuruluş ve kuruluşa bağlı olarak ANCA'nın batı kanadı (ANCA_Western Region-ANCA_WR) ve doğu kanadı olarak ta (ANCA_Eastern Region-ANCA_ER) adlı kuruluşlar faaliyet göstermektedirler. Partizan lobi faaliyeti yürüten ve bunların içerisinde AAA ve ANCA ile birlikte hareket eden diğer kuruluşlar arasında Ermeni Devrimci Federasyonu (Armenian Revolutionary Federation (ARF), Doğu Amerika Hınçak Sosyal Demokrat Partisi (Hunchakian Social Democratic Party of Eastern, USA), Ermeni Liberal Demokratik Partisi (Armenian Democratic Liberal Organization) ve Milli Ermeni Amerikan Cumhuriyet Meclisi (National Armenian American Republican Council (NAARC) gösterilebilir. ARF, ANCA'yı politik olarak destekleyen parti konumundadır.

³⁰³ Ömer Ersun, “Ermenistan, Soykırım İnadı ve Kaybedilen Gerçek”, **Stratejik Analiz**, ASAM Yay., Nisan 2005, C.5, S.60, s.16-28.

³⁰⁴ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.173.

³⁰⁵ Sedat Laçiner, “Armenian Diaspora in Britain and The Armenian Question”, (Kamer Kasım and Sedat Laçiner (eds.), **The Armenian Diaspora**, Ankara University printing House, 2003, s.37.

ANCA'nın altyapısı, programı ve faaliyetleri Taşnak Partisi (ARF) tarafından yürütülmektedir³⁰⁶.

Ermeni lobisini oluşturan örgütlerin başında Amerikan Ermeni Asamblesi (Armenian Assembly of America-AAA) ve Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi (Armenian National Committee of America-ANCA) gelmektedir. Bunların dışında Amerikan Ermenileri Hareket Komitesi (Armenian American Action Committee-ARAMAC), Ermeni Bilgi Servisi (Armenian Information Services-AIS), Amerika Ermeni Bilgi Ağı (Armenian Network of America-ANA, Ermeni Misyon Derneği (Armenian Missionary Association-AMA) ve Ermeni Barosu Derneği (Armenian Bar Association-ABA) gelir. Bunlar Ermeni toplumu adına lobi faaliyetleri de yürütmekle beraber Amerikan yasaları gereğince kar amacı gütmeyen bir sosyal amaçlı dernek statüsünde olan (non profit charitable organization) Amerikan Ermeni Asamblesi (Armenian Assembly of America-AAA), Amerika'daki Ermeni Diasporasının en büyük lobi faaliyetinde bulunan kuruluştur. Aynı zamanda 1984'ten beri Ermeni örgütlerinin bir çatı altında toplanması girişimini başlatmıştır. 1994'te ise, AAA, tüm Ermeni derneklerini temsil etmeye başlamıştır³⁰⁷.

2-Ermeni Lobi Kuruluşlarının Yayınları

Ermeni lobisi yukarıda adı geçen Ermeni örgütlerinin de yardımıyla başarılı bir grass roots faaliyeti yürütmektedir. Bu süreçte AAA'nin yayınlarından birkaçına göz atmak gerekecektir: *Daily News Report from Armenia, Armenia This Week, Assembly This Week, Special Report on Armenia, Armenia Factbook, Armenian Assembly Issue Brief, The Armenian Mirror-Spectator* ve *Monthly Digest of News from Armenia*. Bu yayınlar aynı zamanda Kongre üyelerine ve yasama, yargı ve yürütme gibi tün bürokratik kurumlara gönderilmektedir. Her tasarı ve karar arefesinde haftalarca önceden bu yayınlarla bürokratların ve parlamenterlerin konuya ısınmaları sağlanmakta ve alt yapı hazırlanmaktadır. Bu yayınlardan düzenli ve süreli olanı AAA'nın dağıtımındaki *Assembly Action* adlı dergidir. 435 üyeli parlamentoda bu süreli yayınlar sayesinde çoğunlukla taraftar bulan Ermeni lobisi, birçok tasarı daha komisyonlara gelmeden görüşülme olasılığını garantilemekte ve yol katetmektedir³⁰⁸.

³⁰⁶ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s. 172-174.

³⁰⁷ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.274.

³⁰⁸ **A.g.e.**, s.277.

3-Ermeni Lobisinin Amaçları

ABD'ye ilk göçlerinden itibaren burada örgütlenmeye başlayan Ermeniler, 2000'li yıllara gelindiğinde gerek ABD'deki Ermeni toplumuna, gerekse Ermenistan ve dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış olan Ermenilerle irtibatı sağlayan, onlara destek vermeye çalışan birçok örgüt kurmuşlar ve yoğun lobicilik faaliyetlerine başlamışlardır. "Ermenilik ve Ermenistan" konularına yönelik çalışmalar yürüten bu örgütlerin önemli çalışmaları hatta kuruluş, yaşama ve ayakta durma ögesi durumuna gelen temaları, Türkiye'ye yönelik düşmanca faaliyetleri olmuştur³⁰⁹.

Ermeni lobisinin Kongre'de üzerinde çalışmış olduğu ve çalışmaya da devam ettiği temalardan birincisi; (sözde) Ermeni soykırımını Amerikan Senatosu'ndan çıkarmak ve dolayısıyla ABD'nin resmen bunu kabul etmesini sağlamaktır. İkincisi; ABD'nin Ermenistan'a insani yardım programları uygulamasını, teknik yardım ve kalkınma yardımı yapmasını sağlamaktır. Üçüncüsü ise; Azerbaycan ve Türkiye lehine olabilecek teklif ve girişimleri engellemektir. Lobi faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları son tema da Dağlık Karabağ konusunda Ermenistan lehine politikaların geliştirilmesidir³¹⁰.

Osmanlı Devleti'nde de olduğu gibi tarihte Ermeniler basın, bilim ve sanatla hep iç içe olmuşlar bu dallarda önemli isimler yetiştirmişlerdir. Bu günümüz Türkiye'sinde de süregelmekte, her Türk vatandaşı gibi Ermeniler de, laik Türkiye Cumhuriyeti'nde barış ve huzur içinde yaşamakta, her türlü kültür-sanat etkinliklerine yer almaktadırlar³¹¹. Bugün yine aynı şekilde ABD'de bilim dünyasından, müzik dünyasına kadar birçok sektör Ermeni doludur. Ama çoğunun ismi takma ya da geleneksel "yan" sonekini almadığından onları ayırt etmek çok zordur³¹².

ABD, Avrupa Devletleri, Rusya gibi bir takım devletler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılan Ermeniler, 19. Yüzyılın sonlarından itibaren kendi anavatanları konumunda olan Osmanlı Devleti'ne yönelik maalesef ağır karalama kampanyaları içerisine girmişlerdir. Bu çalışmalarını, özellikle Ermeni sorununun uluslararası boyut kazandığı daha açıkçası kazandırıldığı bir ülkede, ABD'de yürütmüşlerdir. İlk Osmanlı Devleti ve ardından Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik faaliyetlerini, Ermeni tasarıları olarak

³⁰⁹ Sedat İşçi, **a.g.m.**, s.79.

³¹⁰ www.turkishforum.com, 14 Ekim 2001.

³¹¹ Nurşen Mazıcı, **a.g.e.**, s.134-140.

³¹² Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.270.

yüzyılı aşkın bir süredir sürdürmekte, sözkonusu ülkelerin parlamentolarına tasarı olarak taşımaktadırlar. Ermeniler gerek Ermenistan’da gerekse dünyanın çeşitli yerlerinde kurmuş oldukları üniversitelerde veya yarı resmi enstitülerde (sözde) soykırım iddialarını işlemek işiyle uğraşan, kurumsallaşmış bir yapı oluşturmuşlardır. Bundan bir sektör olarak da söz edilebilir. Özellikle Ermenistan dışındaki Ermeniler için ifade edilirse hem kendileri için hem de Ermenistan için bir geçim kapısı durumuna gelmiş olan faaliyetleri daha iyi anlamak için özellikle ABD Parlamentosu’ndaki Ermeni lobisi taraftarı Temsilcileri Meclisi üyelerinin ve senatörlerinin (sözde) Ermeni soykırımı toplantılarındaki konuşmalarını tetkik etmek yeterli olacaktır. Hatta ABD’de şuan Taşnak Partisi, siyasi olarak varlığını ARF adıyla sürdürmektedir. Bunların bazı temel bağlantıları Amerikan yasalarıyla da çelişmektedir. 1915 olayları Yahudi soykırımına benzemese de kısa sürede (sözde) “Soykırım Müzesi” ne giden tüm yolları denemektedirler³¹³.

4-Ermeni Lobisinin Faaliyetleri

Ermenistan ve diğer bir ülkeden ABD’ye göç etmiş, buraya yerleşmiş ve artık bu ülkenin vatandaşı olan kişilerin kurmuş oldukları örgütler aracılığıyla yürütülen faaliyetler bir bütün olarak “Etnik Lobicilik” olarak isimlendirilmektedir. Bir etnik grubun gerçekleştirdiği lobi faaliyetinin Amerikan siyasal yaşamında başarıya ulaşması için savunmuş olduğu politikanın ABD stratejik çıkarlarıyla çelişmemesi gerekmektedir. Yani diğer bir deyişle, Ermenilerin Türkiye aleyhine yürüttükleri çalışmalarının, ABD’nin Ortadoğu politikalarıyla örtüşmesi lazım gelmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu etnik grubun Amerikan toplumuyla kaynaşmış olması da bir diğer zorunluluktur. Bunların yanında bu etnik grubun Amerikan siyasal aktivitesiyle iç içe olması, siyasal birlik görüntüsü vermesi gibi kendi meşru çıkarları için lobi yaptığını halkı inandırması da lobi faaliyetlerinin başarıya ulaşması için şarttır. 1923–1965 arasında olduğu gibi 1965’ten 2000’e kadar da ABD’deki Ermeni örgütlerinin sayısında gözle görülür bir artış gerçekleşmiştir. Anılan dönemde ABD’nin çeşitli eyaletlerinde yüzlerce örgüt kurulmuştur. Genel bir bakışla 1887’den 2001 yılına ABD’de kurulmuş bulunan Ermeni kuruluşlarının sayısı 1046’nın üzerinde olduğu görülmektedir. Buna 182 Ermeni kilisesi de eklendiğinde ABD’deki Ermeni örgütlerinin sayısı 1228’e ulaşmaktadır. Her bir örgütün

³¹³ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.271.

çeşitli şehirlerde, kasabalarda şubelerinin açıldığı da hesaba katılırsa sayıları oldukça büyümektedir³¹⁴.

Kuruluşların hemen hepsinin amacı, ABD ve dünyanın diğer yerlerindeki Ermeni toplumunun “Ermeni Kimliği”ni, kültürünü ve tarihini korumanın yanında Türk düşmanlığı yapmak ve yaymaktır. Bunun ana nedenlerinden birisi, Ermenistan dışındaki Ermenilerin doğal olarak buldukları ülkede asimilasyona uğramaları, kimliklerini kaybetme süreci yaşamalarıdır. Bundan duyulan rahatsızlık sonucu çoğu Ermeni kuruluşu bu durumdan kurtulma, en azından asimilasyonun etkisini azaltma ve milli duyguları yaşatma, dağılık cemaati bir arada tutma gayesi taşır. Ermeniler, Türk tarihine “jenosit” damgası vurdurtmaya Türkler ve Türkiye hakkındaki görüşleri ve politikaları kendi tekelleri altında tutmaya yönelik çalışmalarını üniversitelerde geniş ve etkin bir örgütlenme içinde yürütmektedirler. Üniversiteler yürütülen faaliyetlerin, ideolojilerinin ve stratejilerinin yaratılıp halka ve hükümete empoze edildiği yerler olarak önemli bir yer işgal etmektedir. Ayrıca ABD’de üniversiteler yaşamdan kopuk değil tam aksine yaşamla iç içe; bankalarla, şirketlerle, vakıflarla ve basınla yani kısacası halkla yakın ilişkiler içindedir. Çoğu üniversitenin kürsülerinde bu ad altında ya da ilişkin konular içerisinde öğrencilere ders olarak verilmektedir. Ermeni dili kültürü ve tarihi öğrencilere sunulan ders programına sürekli olarak yer almaktadır³¹⁵.

Ermenistan dışında faaliyet gösteren Ermeni kiliseleri ile bu ülkelerdeki Ermeni siyasi partileri, hayır ve kültür cemiyetleri gibi kuruluşlar bu örgütlenme de başı çekerler. Bu amaçla da Ermenilere yönelik 1915 yılındaki sevk ve iskân olayını büyük bir (sözde) soykırım felaketi olarak gösterip Ermeni halkını bunun çevresinde birleştirme yoluna gitmektedirler³¹⁶.

1930’lardan sonra beliren ekonomik kriz ABD’yi kendi problemleriyle baş başa bırakmış ve zaten kısa bir süre sonra İkinci Dünya Savaşı’na giden olaylar gelişmeye başlamıştır. Türkiye açısından da Ermeni dosyası o dönemde unutulmuştur. Yalnız Ermeniler, 23 Eylül 1944’te ABD Başkanı Henry Truman ve İngiltere Dışişleri Bakanı Mr. Bevin’e telgraf göndermişler; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, ABD ve İngiltere Dışişleri Bakanlıkları’na 29 Mart 1946’da birer muhtıra vermişler; Stalin’e 24 Nisan 1945’te bir telgraf göndermişler ve biri 7 Mayıs, diğeri 13 Haziran 1945’te olmak üzere

³¹⁴Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.274.

³¹⁵Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.105-106.

³¹⁶Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Ermeni Araştırmaları Enstitüsü Başkanı Büyükelçi Ömer Engin Lütem ile 17 Mart 2002 tarihinde röportaj bulunmaktadır bkz. **Cumhuriyet**, 17 Mart 2002.

San Fransisco'daki Konferans'a iki muhtıra sunmuşlardır. 29 Mayıs 1945'te Ermeni Göçmenleri Merkez Komitesiyle, Ermeni Göçmenleri Meclisi Paris'te başkanları A. Çorbacıyan ve H. Samuel imzalarıyla 'Dört Büyüklere' birer muhtıra vermişlerdir. Mısır'daki Ermeni Cumhuriyeti eski Başkanı, 28 Mayıs 1945'te Churchill, Stalin ve Truman'a birer telgraf göndermiştir. Daşnak lideri J. Missokian 6 Eylül 1945'te ise Londra'daki Beşler Konferansına bir muhtıra vermiştir. 1945'de savaşın sona ermesini müteakip Haziran ayında yeni Ermeni Katolikos'u seçimi münasebetiyle Dünya Ermeni kuruluşlarının Erivan'da yapıkları toplantıda Kars, Ardahan konusu ortaya çıkarılmıştır. Konu barış konferansına getirilmeye çalışılmış ancak dünyanın yeniden ikiye bölünmekte oluşu ve bilhassa bir süre sonra çıkan Kore Harbi'nde, Türkiye ile ABD arasında gelişen yakınlık ve dostluk, bazı ülkelerde Ermeni toplulukları içinde münferit şekilde görülen Türk düşmanlığının göze çarpacak şekilde ulaşmasına pek imkân vermemiştir³¹⁷.

Ermeni tarihçi H. Thorassian, Ermenilerin buldukları ülkelerde yürütülen bu faaliyetleri, "yeni bir sıçrayış" olarak ifade etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında sekteye uğrayan Ermeni iddiaları, yirmi yıl sonra 1965'lerde bu defa dini, siyasi, kültürel bir havaya bürünerek tekrar gündeme getirilmiştir. Dünyanın her tarafındaki Ermeni patrikhane ve kiliseleri, eğitim-öğretim kurumları, siyasi kuruluşlar harekete geçmiş ve sözde Ermeni katliamının 50. yıldönümü için bir kulp bulmuşlar ve '24 Nisan 1915 Ermeni (sözde) Soykırım Günü' olarak ilan edilmiştir³¹⁸.

ABD'nin California eyaletinde, eyaletin eğitim kurulunun, devlet okullarında (sözde) Ermeni soykırımının tarihin bir parçasıymış gibi okutulmasını ve müfredata dâhil edilmesini oy birliğiyle kabul etmesi bunun yaşanan örnekleridir. 1990'lı yıllardaki resmi kayıtlara göre 700 bin civarında olan ABD'deki Ermenilerin nüfusunun bugün 800 bin ile bir milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Nüfusları ve Kongre'deki temsilileri bakımından pek göz doldurucu bir sayıda olmamalarına ve gruplar arasındaki görüş farklılıklarına rağmen, ABD'nin Türkiye'ye yönelik politikasını çarpıtma imkânına sahip oldukları görüldüğünde Washington'da dikkate değer bir Ermeni baskı gücünün var olduğu anlaşılmaktadır. Ermeni gruplarının yaptırım gücünde her şeyden önce ABD'deki dikkate değer organizasyonları ve bunların koordine faaliyetleri önemli rol oynamaktadır³¹⁹.

³¹⁷ Levon Maraşlıyan, **a.g.e.**, s.150-151.

³¹⁸ **A.g.e.**, s.152.

³¹⁹ **A.g.e.**, s.153.

Ermenilerin Batılılara gerek dinsel gerekse kültürel bakımdan daha yakın olması ayrıca bir yüzyılı aşan bir süre Amerikan toplumu içerisinde bu kültürle yetişmeleri Amerikan toplumu ile daha çabuk ilişki kurmalarını sağlamıştır. Bu gibi etkenler de Ermenilerin ABD'deki yaptırım gücünü, siyasi etkinliğini kuvvetlendirmiştir. ABD'deki Ermeni etnik grubu her ne kadar belirli konularda birlikte hareket edebilme yeteneği gösterse de toplum yaşamının hemen her yerinde siyasal olarak bölünmeler içerisindeydi. Bu durum, Ermenilerin ilk ABD'ye gelişlerinden bu güne kadar çizgisini değiştirmemiştir. Bu bölünme, politik partilerde, kiliselerde, okullarda, gazetelerde, yardım kuruluşlarında ve sosyal kulüplerde hatta lobi faaliyeti yürüten kuruluşlarda dahi kendisini hissettirmektedir. Yüzyılımız Ermeni toplumu içindeki politik ve ideolojik bölünmeler, Ermenistan Cumhuriyeti'nin 1918'de kurulması, 1920'de Sovyet Rusya'nın şemsiyesi altında Kafkasya Federasyonu'na bağlanması ve 1936 yılında SSCB'ye katılması sırasında genişlemiştir. İlk Amerikan Ermeni toplumu sosyal ve dini organizasyonları da bölünmüş olan Hınçak Devrim Partisi (Hunchakian Revolutionary Party-HRP), Taşnaklara ait olan Ermeni Devrimci Federasyonu (Armenian Revolutionary Federation-ARF), Ramgavar Partisi (Armenian Democratic Liberal Parti-ADL) gibi ayrı siyasal partiler etrafında toplanmıştır³²⁰.

Ermeni - Amerikan toplumu, politik ve ideolojik hizipliğe, kiliselerdeki ayrılıklara hatta yardım kuruluşları ve çok amaçlı dernekler gibi sosyal kuruluşlardaki bölünmüşlüğe rağmen bir takım konularda birlikte hareket edebilme yeteneği göstermişlerdir. Bütün bu gruplar hareket alanı olarak Amerikan iç ve dış politikasını Ermenistan ve ABD'deki Ermeniler üzerinde etkilemeye çalışmışlardır. Ermenilerin Washington'da etnik lobilerini kurmasından önce Ermeni sorunu üzerine ilk politik aktiviteler, genelde Ermeni olmayanlar tarafından organize ediliyordu. Özellikle'de ABD'deki ve İngiltere'deki kiliseler bu konuda Ermenilere destek vermiş ve Ermeniler için para toplama kampanyaları düzenlemiştir. Ayrıca misyonerlerin Ermeni ve Ermeni sorunu konularında duyarlılığın gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. 1915'ten sonra ABD'deki Ermeniler diğer gruplarla yeni Türkiye Cumhuriyeti ve ABD arasında ekonomik ve diplomatik bağların kurulmasını engellemek için birleşmiştir. Hatta Ermeni yanlısı Kongre üyelerinden oluşan "Lozan Antlaşmasına Karşı Amerikan Komitesi" (The American Committee Opposed to the Lausanne Treaty-ACOLT) ve diğer Ermeni örgütleri Türkiye ile normal ilişkilerin

³²⁰ Hatem Cabbarlı, "Rusya'da Ermeni Diasporası: Oluşumu ve Faaliyetleri", **Ermeni Araştırmaları**, S.3, (Eylül-Ekim-Kasım 2001), Ankara, 2001, s.139.

Kongre'den geçişini engellemek için çaba harcamışlardır. Nitekim Komite, Lozan Antlaşması'nın Senato'dan geçişini engellemiştir³²¹.

Ermenistan dışındaki Ermeni toplumunun Ermeni politik aktiviteleri 1970'lerde ABD'de işlenen Santa Barbara cinayetiyle yeni bir görünüm kazanmıştır. Bu görünüm 1973'ten 1985'e kadar süren terör boyutudur. Ermeniler, terör sürecini politik savaşın önemli aşaması olarak görmüşler ve terörün sona ermesinden sonra ağırlıklı olarak sözde bilimsel ve özünde halkla ilişkiler boyutu güçlü olan bir süreci başlatmışlardır. Bu sürecin temel hedefi Ermeni tezlerini uluslararası platformda kabul ettirmektir.

ABD'deki bu etnik lobi son 20 yıl içerisinde ABD Kongresinde hatırı sayılı bir maddi ve politik destek çıkarmayı başarmıştır. Bu destek Ermenistan için yıllık 90 milyon civarında yardımın sağlanması, Azerbaycan'a yardımı engelleyen ABD yardımlarının kısıtlanmasını gerektiren yasa maddesi Section 907'nin çıkartılması ile somutlaşmıştır. Ermeni lobisinin, Kongrede ABD tarafından Türkiye lehine getirilen tasarıların engellenmesi ve uluslararası platformda Türkiye'nin imajını zedeleyen (sözde) soykırım iddiasının Kongrece resmen ABD yönetimi tarafından tanınmasına yönelik faaliyetleri halen sürmektedir³²².

ABD'nin hem kendi müttefiki hem de NATO'nun bölgesel olarak önemli ve etkin üyesi olan Türkiye'ye tarihsel olarak düşmanlığı bulunan bir ülkeye yani Ermenistan'a bu kadar önem vermesi üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Yine petrol ve doğalgaz rezervleri bakımından oldukça cazip edici bir ülke olan Azerbaycan'a ekonomik ambargo uygularken, Azerbaycan topraklarının yüzde 20'sini işgal eden ve anti-demokratik partileri iktidara taşıyan bir ülke, Ermenistan'a, ABD gibi demokratik bir ülkenin özel ilgi göstermesi oldukça düşündürücüdür³²³.

5-Ermeni Lobisi ve Diğer Lobiler

ABD'de birçok lobi kuruluşu bulunmaktadır. Bunlardan sadece etnik anlamda Türkiye'ye karşı faaliyette bulunan lobiler konumuz dâhilindedir. Bu manada sadece

³²¹ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.171-172.

³²² **A.g.e.**, s.172-173.

³²³ Türkiye 1974 harekâtına kadar NATO içinde Amerika ile iyi ilişkiler kurdu. Bu tarihten sonra ASALA, (sözde) Ermeni Soykırımı ve PKK siyasi arenaya çıktı.

Yahudi lobisinin bir ayrıcalığı vardır oda hem destek hem de karşıt olmak üzere iki kanada ayrılmış olması ve Türkiye'yi yakından ilgilendirmesidir³²⁴. Buna göre:

a) Türkiye'ye Taraf Lobiler: Arap Lobisi, Musevi (Yahudi) Lobisi, Türk Cumhuriyetleri Lobileri, Uzakdoğu Lobisi.

b) Türkiye'ye Karşı Lobiler: Alevi-Kürt-Süryani Lobileri, Ermeni Lobisi, Musevi (Yahudi) Lobisi, Yunan-Rum Lobisi.

6-Ermeni Lobisinin Diğer Lobilerle Olan İşbirliği

a) Alevi-Kürt-Süryani Lobileri İle Olan İşbirliği

Tehcir'den sonra din değiştiren, Müslüman olmaktansa protest İslamcılığı seçen Ermenilerin de oluşturduğu Alevi ve Kürtlerin ABD'de oluşturdukları lobicilik, tek başına etkili olmasa da Ermeni ve Yunan lobileriyle bir araya gelince bir güç teşkil etmektedir. Bir de bunlara Türkiye'den yurt dışına göç etmiş Süryaniler eklenmektedir. Böylece Türkiye, kendi menfaatlerini ilgilendiren her konuda karşısında daha ilk baştan büyük bir cephe ile karşı karşıya kalmaktadır. Öte yandan PKK konusunda da Kürt ve Alevi lobisi beraber hareket etmekte ve bunlara Ermeni ve Yunan Lobilerinden yardım gelmektedir. Ermeni, Yunan ve Kürt lobileri arasındaki işbirliği aslında Türkiye aleyhine verilen her karar veya yasa tasarısında kendisini göstermektedir. Herhangi bir lobiye ilgilendiren yasa veya karar tasarısında çoğunlukla Ermenileri, Kürtleri ve Yunanlıları bir arada görmek mümkündür. Dolayısıyla Amerikan Kongresi'nde Türkiye aleyhine verilen tasarıların altına imza atanların sayısı ancak bazen 100'ü geçmektedir ama tasarı meclise sunulur sunulmaz Türkiye aleyhinde her tasarıya hemen hemen destek verebilecek potansiyel olarak yaklaşık 150 temsilci bulunmakta oluşu Türk düşmanlığın ne boyutlara geldiğinin çok açık bir göstergesidir³²⁵.

³²⁴ Bkz., Ek-21.

³²⁵ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.272-273.

b) Musevi (Yahudi) Lobisi İle Olan İşbirliği

ABD'deki en önemli güç odaklarından birisi olan Yahudi lobisinin de Ermeni sorununun bu derece etkili olmasında hatırı sayılır bir rolü bulunmaktadır. Adı geçen lobinin gücüyle ilgili olarak, bu lobiyi tamamen karşısına alan bir Amerikan Cumhurbaşkanı adayının seçilme şansını tamamen yitireceğini bilmek gerekir. Bu gücün kaynağı, her şeyden önce Amerikalı Yahudiler arasındaki çok sıkı dayanışma, kendilerini İsrail'in çıkarlarının ABD'deki koruyucuları olarak görmeleri ve bu misyon etrafında sıkı sıkıya kenetlenmiş olmalarıdır. Bunun yanında, lobi gücünü, ABD çapında örgütlenmiş ve gayet etkin yöntemlerle çalışan organizasyondan almaktadır. Nihayet, uzunca bir süreden beri ABD'de yaşayan Yahudiler, bu ülkenin mali ekonomik hayatında söz sahibi olmuşlar, basın ve yayın kuruluşlarına tam manası ile nüfuz etmişler ve etkileyici bir güç kazanmışlar, en prestijli üniversitelerde geniş öğretim kadrolarına sahip olmuşlar ve Amerikan siyasi hayatında kendilerine ağırlıklı bir yer sağlamışlardır. ABD'nin hemen bütün eyaletlerinde örgütlenmiş ve büyük maddi kaynaklardan yararlanan Yahudi kuruluşları ve dernekleri yukarıda da görüldüğü üzere Washington'da da son derece etkin bir mevcudiyet göstermektedirler³²⁶.

Yunan ve Yahudi lobisinin desteğinin yanı sıra Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International-AI), Uluslararası İnsan Hakları Örgütü (International Human Rights Organizations-IHRO) gelecek yıllarda Türkiye'nin başını çok ağrıtabilecek gibi görünen Amerikan Kürt Ulusal Kongresi (American Kurdish National Congress-AKNC) gibi örgütler ve bunlarla ilişki halinde olan Kongre üyeleri tarafından da desteklenmektedir.

Ermeni lobisi bütün bu organize çalışmalarına rağmen 1990'lara kadar Türkiye üzerinde fazla etkili olamamasında bu lobinin bir yanlışı değil, ABD'nin bölgedeki çıkarları için Türkiye'nin üstüne pek gitmemesidir. ABD'nin bölge üzerindeki çıkarları bunu bir süre engellemiş, Türkiye gibi çok önemli bir stratejik müttefikini, bugüne değin Rusya'ya yakın politikaları ile dikkat çeken Ermenistan yüzünden kendisine küstürmek istememiştir. Türkiye'nin Avrasya enerji hatları açısından son derece önemli bir konumda bulunması, ABD'nin uzak pazarlara girmesinde Türkiye'yi kendisine stratejik ortak olarak görmesi, bunların yanı sıra Balkan bölgesi ve Doğu Akdeniz'in güvenlik ve istikrarı açısından hem ABD'nin yakın ortağı hem de stratejik önemde olması, ABD'yi Türkiye ile

³²⁶ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.273–274.

ilgili alacağı kararlarda temkinli olmaya zorlamıştır. Hal böyle iken I.ABD-Irak Savaşı yani 1991 yılı sonrası, Sovyetlerin dağılması, Ermenistan'ın bağımsızlığını kazanması ve ABD-Ermenistan yakınlaşması bu durumu değiştirmiştir. Türkiye-ABD ilişkileri, Kore Savaşı'ndan Çöl Fırtınası'na kadar uzanan bir çizgide yeni şekiller almıştır³²⁷.

c) Yunan-Rum Lobisi İle Olan İşbirliği

Ermeni lobisinin, Kongre'de bu kadar etkili olması, sadece tek başına çok güçlü olmasından kaynaklanmaz; Rum lobisiyle ortak hareket etmesi, Kongredeki Rum asıllı parlamenterlerin “Düşmanımın düşmanı benim dostumdur” ilkesiyle Türkiye düşmanlığında Ermeni lobisine fırsat tanınması, hatta Ermeni lobisinin Türkiye aleyhindeki bütün kararlarını desteklemesi, kısacası her fırsatı iyi değerlendirip, çabuk organize olmasından da kaynaklanır. Ermeni lobisinin, Kongredeki gücünü arttırmış ve halada arttırmaktadır. ABD'deki Yunan ve Rum kökenli nüfusun yaklaşık 5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak bu nüfus kendisinden on misli daha büyük bir nüfus yanında güce sahiptir. Çünkü sosyo-ekonomik ve politik araçları ellerinde çok fazladır. Nüfus olarak her ne kadar sayıca az görünse de Rum lobisi, Türkiye'ye yönelik ABD politikalarının belirlenmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır³²⁸.

ABD'de bulunan Helen Enstitüsü (American Hellenic Institute-AHI) ve Amerikan İlerlemeci Helen Eğitim Derneği (American Hellenic Educational Progressive Association-AHEPA) gibi Yunan kuruluşları gerek buradaki kendi finans kaynaklarını gerekse Yunan Hükümeti'nin sağlamış olduğu maddi desteklerle Türk-Yunan sorunlarını, Amerikan Kongresi yoluyla Türkiye üzerine baskı yaptırmak suretiyle kullanarak kendi istedikleri şekilde çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Bu faaliyetler çerçevesinde çoğu zaman Rum lobisi ve Ermeni lobisi ortak hareket ederek 'ortak düşmana karşı ortak strateji' belirlemektedirler.

Bu faaliyeti yürütürken de Amerikan kamuoyunun gözünde Türkiye'nin imajının düşürülmesi için hemen her yola başvurmaktadırlar³²⁹.

Türkiye aleyhine hava yaratmak, Yunanistan'ın menfaatine olduğu için. Bugün de hareketi yürüten Yunanistan'dır. Avrupa Parlamentosu'nda en fazla çalışanlar Yunanlı

³²⁷ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.274.

³²⁸ Kaya Büyükataman, TRT-Int, Turkish Forum Başkanı, ‘Tarihçiler Konuşuyor’ Programı, TRT-Int, 10 Haziran 2006.

³²⁹ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.173-174.

Milletvekilleridir. Yunanistan'da Türkiye'yi dünyaya “zalim ve gaddar” Yunanlıları da “mazlum ve zavallı” olarak tanıtmak bir devlet politikası olarak benimsenmiştir. Kıbrıs'taki ikinci krizden sonra da (1967), böyle bir politika yürüttüler. Kral kaçmış, darbeci askerler tüm dünya ile ilişkilerini kesmişlerdi. Yunanistan'ın itibarı dünyada o kadar düşmüştü ki bunu yenilemek için vardıkları karar; “*imajımızı düzeltebilmek için Türkiye'yi kötülememiz lâzım*” idi. O gün bu gündür bu siyaset devam etmektedir³³⁰.

Kültürel olarak ABD'yle özdeşleşmekte fazla zorluk çekmeyen bu grupların basının önemli kilit noktalarını ellerinde bulundurmaları ayrıca çeşitli vakıflar ve enstitüler aracılığıyla Türkiye aleyhtarını propagandayı yıllardır sistemli bir şekilde yürütmeleri birçok kere kendileri açısından meyvelerini vermiştir. Elbette ki, bu durumdan Türkiye zarar görmüş ve halen de görmektedir. Örneğin, Yunan lobisinin 1975 yılında ABD için önemli bir müttefik olarak görülen Türkiye'ye uygulattıkları silah ambargosu bu lobinin gücünü göstermesi açısından önem taşımaktadır. Gerçi Türkiye, bu dönemde karşı hareket olarak ta 1975 Temmuz'unda Türkiye'de bulunan Amerikan tesislerinin faaliyetine son vermiştir. Bu ortamda Türkiye'nin arzu etmiş olduğu “1976 Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması” müzakereleri başlamış ve imza edilmiştir. Buradaki amaç, yeni antlaşmanın Kongreye onaylatılmasıydı. Böylelikle Türkiye'ye uygulanan ambargo kaldırılmış olacaktı. Pentagon ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nın gayretlerine rağmen, antlaşma taslağı Senato Dışişleri Komitesinde alıkonulmuş ve Kongreye sunulmamıştır. Durumun bu şekilde gelişmesinde Komitede bulunan iki Yunan kökenli Senatör Sarbanes ve Thongas'ın ve bunların destekçilerinin çabalarıyla antlaşma üzerinde müzakere edilmesi engellenmiştir. Yunan lobisinin bu etkinliği, devam eden iki yıl boyunca da sürmüş ve bu süre zarfında ABD yönetiminin ambargonun kaldırılması için yaptığı girişimler engellenmiştir. Nihayet, 1978 yılı ortalarında Temsilciler Meclisinde yapılan oylamada sadece üç oy farkla ve bazı koşullarla, ABD tarafından Türkiye'ye uygulanan ambargo kaldırılmıştır³³¹.

1988 Amerikan Başkanlık seçimlerinde, Yunan asıllı Dukakis'in, Demokrat Partiden ön seçime katılan 8 başkan adayının önüne geçerek partisinden başkanlık adaylığı hakkını kazanması ve daha sonra katıldığı seçimlerde Cumhuriyetçi aday Bush ile uzun süre yarışması, Yunan lobisinin Amerikan siyasal hayatındaki ağırlığını göstermesi bakımından gözden kaçmaması gereken bir husus olduğunu ortaya koymaktadır. Yunan

³³⁰ “Ermeni Sorunu Komşunun Eseri”, Kamuran Gürün, **Hürriyet** 06 Ekim 2001.

³³¹ Tayar Arı, **a.g.e.**, s.276.

lobisi, ABD Kongresinde, (sözde) Ermeni soykırımı görüşmeleri sırasında zaman zaman “Yunan Trajedisi” adı altında konuşmalar yapılmasını sağlamaktadırlar. Bu konuşmalarında Kurtuluş Savaşı sırasında Türkler tarafından Kıbrıslı Rumlara yönelik katliamlar yapıldığı iddialarını ifade ederek Ermeni lobisinin izlemiş olduğu strateji ile Türkiye’ye yönelik karalama kampanyaları düzenlemektedirler³³². İki toplum siyasetleri de Türkiye’ye karşı her alanda işbirliği içindedirler. Buna en bariz örnek; Kıbrıslı bir Bakanın Ermenistan’a yaptığı ziyaret ve ziyarete dair söz konusu açıklamalarıdır³³³.

Tüm bunlara ek olarak Türk lobisi de ABD’de var olan lobilerdendir ama yasamadan çok yürütme organlarında etkili olabilen Türk lobisi, yasa çıktıktan sonra ancak uygulamada ABD çıkarlarına bir zarar gelecekmi sorusuna yanıt arayan ve üzerinde düşünen organlar üzerinde etkisinden dolayı, son anda Başkan’dan dönmektedir. İstenen söz konusu yasa daha tasarılmasından engellenmesidir. Yalnız Başkan’a kadar gelen bir tasarının artık yok olması, tamamıyla çöpe gitmesi veya unutulması söz konusu değildir. Söz konusu sümen altı edilen tasarılar kadükte kalsa ileride yeni tasarılar için zemin hazırlayacağı muhakkaktır. Bu nedenle asıl önemli olan tasarıların Beyaz Saray’a geleden çok önce durdurulması ve çürütülmesi gerekmektedir.

C-Ermeni Lobisinin, ABD Kongresi’ndeki Faaliyetleri, İzlediği

Politika ve Strateji

Ermeni lobisinin ortaya atmış oldukları (sözde) Ermeni soykırımı iddiası ve Kongre’ye taşıdıkları (sözde) soykırım tasarıları, Türkiye ile ilişkilerini gerginleştirirken, aynı hizip, lobi faaliyeti yürüten örgütlerde de kendisini göstermiştir. Bunlar, 1972 yılında ARF (ABD’deki Taşnak Örgütü) karşıtı ve farklı grupları içerisine alan Ermeni toplumunun oldukça etkili isimleri tarafından kurulan AAA ve önemli Taşnak örgütü olan ARF’nin desteklediği ANCA adlı kuruluş olarak Washington’u farklı yaklaşımları

³³² Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.203.

³³³ “Kıbrıs Savunma Bakanı Sokrates Hasikos üç günlük ziyaret için bugün Yerevan’a geldi. Ermenistan Savunma Bakanı Serj Sargsyan meslektaşının uçağının inişine kadar "Zvartnots" Havalimanında gazetecilere Ermeni-Kıbrıs askeri işbirliğinin bulunduğu ilkesel aşama hakkında bilgiler sundu. Onun sözlerine göre, S. Hasikos'un Ermenistan ziyaretinin amacı ikili ilgili konuları ele almak ve işbirliği programını oluşturmayı içermektedir. Ermenistan Savunma Bakanının görüşüne göre, iki ülke arasında askeri alanda ortak değerler bulunmaktadır ve bunu birbirlerinin yararına kullanabilirler. Bakana göre, ziyaret çerçevesinde anlaşma imzalanması da öngörülmektedir. S.Hasikos ise yaptığı konuşmada, kendi meslektaşıyla ele alacakları çok şeylerin bulunduğunu, Kıbrıslılar ile Ermenilerin kardeş halklar olduğu ve kültür, din ile şuanda üzerinde düşünülmesi gereken çok ortak sorunlarının bulunduğunu vurguladı. Aynı gün Kıbrıs Savunma Bakanını Başbakan Andranik Margaryan'da makamında kabul etti”. **AZG, Armenian Daily**, 20 Eylül 2001.

etkilemeye çalışmışlardır. Genel olarak politik konularda hemfikir olmalarına rağmen birbirleriyle rekabet halinde olan AAA ve ANCA'nın farklı amaçlarının, iki grup arasındaki ideolojik bölünmeyi yansıttığı gözlemlenmiştir³³⁴.

ARF dayanaklı ve oldukça radikal bir şekilde faaliyetlerini sürdüren ANCA lobi kuruluşunun rakibi olarak ortaya çıkan AAA'nın, ABD dış politikasına paralel bir politika takip etmek eğiliminde olduğu ve (sözde) soykırımın uluslararası platformda tanınmasını sağlamaya öncelikli verdiğini görürüz. İnsan hakları ve Amerikalı Ermeni toplumunun demokrasiye katılımı gibi görevleri üstlendiği ve çalışmalarını bu doğrultuda yürüttüğü de görülmüştür. (Sözde) soykırım özellikle iki önemli örgütün AAA ve ANCA'nın öncelikli gündemi haline gelmiştir. ABD'deki lobi faaliyeti yürüten iki önemli Ermeni kuruluşu, AAA ve ANCA arasında farklılıklar bulunsa da Washington'da tek bir çizgi üzerinde durdukları aynı konuları farklı yöntemlerle işledikleri görülmekte ama aynı amaca hizmet etmektedirler. Her iki grup da Kongre'de önemli sayılabilecek bir desteğe sahiptir. Kongre'de temsil edilen Cumhuriyetçiler ve Demokratlardan üyelerin bulunduğu Ermenistan Kafkas'ı (Armenian Caucus-AC), yine Kongre'de önemli kilit noktalarda görev yapan parlamenterlerin Ermeni sorununa olan sempatik yaklaşımları da bu iki lobi grubunun işini kolaylaştırmaktadır³³⁵.

Amaçları, yapıları ve yaklaşımlarıyla farklı olmalarına rağmen AAA ve ANCA'nın lobi faaliyetleri iki önemli faktör ile birleşmektedir. Bunlardan birincisi Ermeni Konusu Üzerine Kongre Kurulu (Congressional Caucus on Armenian Issues-CCAI)'unda birlikte hareket etme, ikincisi ise benzer politik konular üzerinde çalışmalar yapmalarınıdır. Her iki partiden de (Cumhuriyetçiler ve Demokratlar) üyelerin bulunduğu Ermeni Kurulu (Armenian Caucus-AC)'nun üye sayısı 2002 itibarıyla 121'e ulaşmıştır. Cumhuriyetçi Michiganlı parlamenter Joe Knollenberg tarafından çalışmaları yürütülen Ermeni Kurulu (Armenian Committee-AC) Ocak 1995 yılında Demokrat Frank Pallone ve Cumhuriyetçi Edward Porter tarafından Kongreye dâhil ettirilmiştir. AC, Ermenistan ve Ermeni konuları üzerine girişimleri destekleme amaçlı olarak Temsilciler Meclisinde çalışmaktadır. Üyeleri farklı partilerden de olmuş olsa Ermenistan'a ait konular üzerinde sıkı bir işbirliği ve yardımlaşma içerisindedir. Bunun en önemli göstergelerinden birisi 907. Maddenin (Section 907) uygulanmasına devam edilmesi hususunda ortak hareket etmektedirler. AC'nin dışında ABD Kongresinde AAA ve ANCA ile irtibatlı olarak çalışan 1997'de Los

³³⁴ Şenol Kantarcı, *a.g.e.*, s.182

³³⁵ *A.g.e.*, s.183

Angeles'te kurulan Ermeni-Amerikan Demokratik Liderlik Konseyi (Armenian-American Democratic Leadership Council, AADLC) bulunmaktadır³³⁶.

(Sözde) Ermeni soykırımı ile ilgili olarak, George Radanovich ve David Bonior adlı iki Ermeni yanlısı Temsilciler Meclis üyesi tarafından 18 Kasım 1999 tarihinde ABD Temsilciler Meclisi'ne bir karar tasarısı sunulmuştur. Söz konusu tasarının giriş bölümünde, Ermeniler tarafından ileri sürülen, ancak gerçeklerle bağdaşmayan (sözde) soykırım iddiaları tekrarlanmakta, sonuç bölümünde ise, ABD Federal görevlilerin meslek içi eğitimlerinde (sözde) Ermeni soykırımı konusunda bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri öngörülmekte, ayrıca ABD Başkanı'ndan bundan sonra yayımlayacağı '24 Nisan' mesajlarında Ermenilerin uğradığı mezâlimi (!) (sözde) 'soykırım' olarak ifade etmesi istenmektedir. Tasarı 10 Ekim 2000 tarihinde Temsilciler Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmeye başlanmış, 20 Ekim 2000 tarihinde ABD Temsilciler Meclisi'nde 'Ermeni (sözde) soykırımı tasarısı' Meclis Başkanı Dennis Hastert tarafından geri çekilmiştir. Günlerdir bu tasarıyı geçirmek için yoğun çaba harcayan Meclis Başkanı'nı bu ani kararı vermeye iten sebep, kendisinin de belirttiği gibi, Başkan Clinton'ın son mektubudur. Hastert, Clinton'ın son uyarısı üzerine, ülkenin 'üstün menfaatlerini' düşünerek, tasarıyı oya koymaktan vazgeçmiştir³³⁷.

'Ermeni (Sözde) Soykırımı Tasarısı'nın ABD Temsilciler Meclisi'nden geri çekilmesinin esas sebebi, hiç kuşkusuz Ortadoğu'da savaş rüzgârlarının esmesi olmuştur. Ancak, 7 Kasım 2000 tarihinde seçilen yeni Kongre döneminde, (sözde) soykırım tasarısının 2001 yılının ilerleyen aylarında tekrar gündeme getirileceğinden kimsenin şüphesi olmamalıdır. Nitekim ABD başkentindeki en müessir Ermeni Lobisi olan 'Amerika Ermeni Ulusal Komitesi (Armenian Nationalist Committee of America-ANCA)' seçimler öncesinde, ülkenin müstakbel başkanı George W.Bush'a bir tebrik mektubu göndererek "*başkan olması halinde Ermeni tezlerinin kabulü yönünde çalışacağı*" vaadini hatırlatmış ve (sözde) soykırım tezlerine sahip çıkmasını istemiştir.

15 Kasım 2000 tarihinde de, Avrupa Parlamentosu'nda kabul edilen Türkiye Raporuna, Türkiye'yi (sözde) Ermeni soykırımını resmen kabul etmeye çağıran bir değişiklik teklifi eklenmiştir.

Washington DC.'de Ermeni konusunun savunulmasında çok önemli rol oynayan, hatta bu konuda ABD Kongresi'nde bir döneme imzasını atan Senatör Robert Dole'ün

³³⁶ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, 184-185.

³³⁷ Levon Maraşlıyan, **a.g.e.**, s. 154.

çalışmaları da, Ermeni sorununun tırmanışa geçmesin de önemli rol oynamıştır. Senatör Dole, 1982 yılından emekli olduğu 1996 yılına kadar ABD siyasi platformunda özellikle Kongrede Senato'ya taşıdığı Ermeni tasarılarıyla dikkatleri çekmiştir³³⁸. Çalıştığı dönemde Senato Azınlık Liderliği ve Senato Finans Komitesi başkanlıklarını yapmış olan Dole'a, Senato'da düzenlenen törende, 14 Mayıs 2001 yılında, bir Taşnak lobi kuruluşu olan ANCA tarafından (sözde) Ermeni soykırımının, ABD'de tanınması için gösterdiği çabalardan ötürü 'yaşam boyu başarı' ödülü verildi³³⁹.

Bu arada, ABD Başkanlık seçimini kaybeden Demokrat Partili başkan aday Al Gore'un yardımcısı, Connecticut Senatörü Joe Lieberman, ABD Kongresi'ndeki Ermeni lobisine katıldı. ABD Senatosu'nda, (sözde) 'Ermeni soykırımını anmak için düzenlenen bir törende, Ermeni lobisine mensup yaklaşık 100 kadar milletvekili ve senatöre katılan, Musevi asıllı Lieberman, Musevi asıllı bir Amerikalı olarak: “(sözde) *soykırımdan kurtulanların, kurbanların anısının daima hatırlanması ve dünyanın unutmamasına izin verilmemesini özel bir yükümlülük olarak gördüğünü*” söyledi. Daha önceki yıllarda Kongre'ye gelen Ermeni tasarılarına karşı Türkiye'ye destek veren Lieberman'ın bu "U-dönüşü", siyasi çıkar kazanmaya yönelik bir hareket olarak değerlendirildi³⁴⁰.

AAA ve ANCA'nın yürüttüğü lobi faaliyetleri kendi içlerinde bazı farklılıklar gösterse de özellikle Türkiye karşıtı faaliyetlerde ortak çalışmalar sergiler ve bir araya gelirler. Bu beraberlik ABD'deki 'Ermeni Sorunu' konusunda her zaman Ermeniler lehine gelişme gelişme gösterilemsine ve ilerleme kaydedilmesine yol açmıştır. Bu konuya Doç.Dr. Şenol Kantarcı, aynı zamanda doktora tezi olan 'Ermeni Lobisi' adlı yayınlanmış kitabında oldukça geniş yer verir. Kantarcı'ya göre her iki lobinin de ortak talepleri ve çalıştıkları konular şunlardır (aşağıdaki maddeler Kantarcı'nın kitabından değiştirilmeden alınmıştır)³⁴¹:

1. Her iki kuruluş da (AAA ve ANCA) ABD yönetiminin (sözde) soykırımı kabul etmesine yönelik çalışmalar sürdürmektedirler.
2. Her ikisi de ABD yönetiminin Dağlık Karabağ'ın bağımsızlığını tanımamasını istemektedirler.

³³⁸ Robert Dole, II.Dünya Savaşı sırasında yaralanmış ve kendisini bir Ermeni doktor iyileştirmişti. Tasarıya destek vermesinde bunun da etkisi olabilir, **The Washington Post**, 5 Kasım 1989.

³³⁹ Senatör Dole gerçekten Ermeni Sorunu'na baş koymuş kişilerden biridir. Bu konudaki çalışmaları Türkiye'yi ve Türk Basını'nı da bir dönem oldukça meşgul etmiştir. O dönemde Türk basınına yansıyan haberler için bkz., Ek-19; Ek-20.

³⁴⁰ www.turkishforum.com, 14 Mayıs 2001.

³⁴¹ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s. 187-188.

3. Her iki grup da Azerbaycan'a ABD yardımını bloke eden Bağımsızlığı Destekleme Kanununun 907. maddesi'nin (Section 907 of the Freedom Support Act) sürdürülmesi için yoğun çaba sarf etmektedirler.
4. Her iki grup da Ermenistan'a ABD yardımı için lobi faaliyetlerini yürütmektedirler.
5. Her iki kuruluş da Türkiye'ye silah satışının engellenmesi için kongre içerisinde faaliyet yürütmektedir.
6. AAA da istemesine rağmen özellikle ANCA tarafından Bakü-Ceyhan boru hattına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

1- Lobinin Kongre Üyelerini Etkileme Yöntemleri

ABD'de faaliyet gösteren Ermeni lobisi birçok diğer faaliyetinin yanı sıra, özellikle 1985 yılından bu yana çok oğun bir çalışma içerisindeyler. Parlamentoda, Ermeni lobisine yardım eden ya da etmesi muhtemel parlamenter, alt ve üst komisyon üyeleri, Temsilciler Meclisi üyeleri ve Senatör'lere her yılın Nisan ayı yaklaşırken yoğun olarak, (sözde) soykırım içerikli toplantı ve konuşmalar yapmaları, konuyu gündeme getirmeleri için yoğun kuliste bulunmaktadır. Yetkili ağızlardan önemli mesajlar talep etmektedirler³⁴².

Ermeni lobisi, Senatoda veya Temsilciler Meclisinde konuşacakları parlamenterleri konuşmalarından yaklaşık bir hafta önce motive etmeye başlarlar. Bu konuşmalardan birini Şenol Kantarcı, aynı adlı kitabında şu şekilde vermektedir: 24 Nisan 1990'da Senato'da, Senatör Levi konuşmasının bir yerinde, "*Bay Başkan, geçen Cumartesi ve Pazar Michigan'da "Ermeni Soykırımı" anma toplantılarında bulunmakla şereflendirildim. Cumartesi akşamı "Greater Detroit 75 Anma Komitesi" tarafından organize edilen etkileyici bir toplantıya katıldım...*"³⁴³.

Bu tip toplantılarda tarihin görgü tanıkları aranmaz ve (sözde) Ermeni Tehciri'nde bulunanlar, yaşananları birer hatıra ve çoğu zaman trajik öykü halinde torunlarına aktarmış, onlarda yeni kuşaklara aktarmaktadırlar. Böylece kulaktan kulağa anlatıla anlatıla efsane haline gelen bu hikâyeler dinleyiciler üzerinde etkili olmaktadır. Söz konusu aktarılanlar parlamenterlerce meclislere taşınarakta siyasileştirilmekte ve belge kanıt vs.

³⁴² Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.188.

³⁴³ **A.g.e.**, s.188.

aranmamaktadır. Bu konuşmalar ABD Temsilciler Meclisi ya da diğer platformlarda sıkça dile getirilmektedir. Bu tarz da benzer bir konuşmayı 22 Nisan 1998’de Temsilciler Meclisi Parlamenterlerinden McGovern da yapmıştır³⁴⁴.

Ermeni lobisinin, ABD siyasetleri üzerindeki çalışma yöntemlerinden birisi de, Ermenistan’a yaptırtıkları yurt dışı geziler ve tanıtım amaçlı turlardır. Bu turlarda incelemelerde bulunan siyasetler dönüşte gözlemlerini ve yaptıkları görüşmeleri hem Temsilciler Meclis’inde ve hem de Senato’da dile getirmektedirler. Örneğin; Senatör Pell’in Ocak 1990’daki (eski) Sovyet Ermenistan gezisi ve Senatör Dole’un 1989’daki yine Ermenistan gezileri bunlardan sadece birkaçıdır. Senatör Pell, gezi sonrası izlenimlerini yine 24 Nisan 1990’da Senato’da anlatmış, gittiği ülkedeki Ermeni mülteciler olan görüşmelerini ve onların yaşantılarıyla ilgili zorlukları aktarmıştır³⁴⁵.

Bu türden konuşmalar genelde iyi hazırlanmış, dinleyici üzerindeki psikolojik etkisi düşünülmüş metinler olmaktadır. Konuşmacı ya da konuşmacılar çoğunlukla metne bağlı kalır ve konuşmalarını anılarla süslerler. Örneğin; sözler genelde eski bir mektupla sürdürülür ve sanki çok önemli bir bulguymuş gibi bu mektupların kimden geldiği ve kime gönderildiği açıklanır ki belge görüntüsü verilmeye çalışılır. Yapılan duygu sömürüsü ile Kongre üyeleri üzerinde tasarıya destek etkisi amaçlanır. Türkiye’ye sormak ve anlatılanların yanlışlığı – doğruluğu üzerinde araştırma yapmak ihtiyacı hiçbir zaman hissedilmez³⁴⁶.

D-Lobinin Kongre Çalışmaları ve İşledikleri Ana Temalar

Ermeni lobisi ABD Kongre’sinde yoğun olarak özellikle aşağıdaki tasarılar üzerinde çalışmaktadır: Birincisi, (sözde) Ermeni soykırımını ABD Senatosu’ndan çıkartmak; ikincisi, ABD’nin Ermenistan’a her türlü yardımını sağlamak; üçüncüsü, Türkiye lehine olabilecek kararları, yardımları engellemek; dördüncüsü, Azerbaycan’a Dağlık Karadağ konusunda baskı yapmak, Ermenistan’ın işgalini meşrulaştırmak³⁴⁷. Bunun için işe önce düşman gördükleri Türkleri ve Türkiye’yi karalamaktan başlamaktadırlar. Bunun için halihazırda Avrupalı ve Amerikalının sahip olduğu Türkler ve Türkiye hakkındaki önyargıları kullanır ve üstüne politikalarını inşa ederler.

³⁴⁴ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.188.

³⁴⁵ **A.g.e.**, s.189.

³⁴⁶ Erol Göka, "Ermeni Sorununun (Gözden Kaçan) Psikolojik Boyutu", **Ermeni Araştırmaları**, S.1, (Mart-Nisan-Mayıs 2001), ss. 128–138.

³⁴⁷ www.turkishforum.com, 23 Nisan 2003.

1-‘Kötü bir Türk ve Türkiye İmajı’ Yaratmak

Tüm dünyada Türkiye karşıtı kampanya yürüten Ermeni lobisi gün geçtikçe büyüyor. Yalnızca ABD'de etkinlik gösteren Ermeni kuruluşlarının sayısı 1.200'ü aştı. Birçok kişiye iş olanağı sağlayan bu kuruluşlar, (sözde) soykırım kampanyası çevresinde başlı başına bir sektör yaratmış durumda. Ermeni Araştırmaları Enstitüsü'nce (EREN) yayımlanan incelemeye göre, Türkiye'ye (sözde) soykırımını kabul ettirmek için kampanya yürüten Ermeni lobisi, şubeler hariç, 1.228 organizasyona sahiptir. 1.887 yılından bu yana ABD'de yaşayan ve bugün sayıları 1 milyona yaklaşan Ermenilerin siyasi olarak etkin rol oynayan 182 kilisesi bulunuyor. 23 ayrı Ermeni çalışmaları ve Araştırma Merkezi koordineli çalışmaları ve (sözde) soykırım konusunda, sayısı 2 bini bulan yayınları ile dikkati çekiyor. Ermeni Diasporası, 100'ün üzerinde okul ve kütüphane, 17 kitabevi, 13 yayınevi, ABD'nin çeşitli eyaletlerinde çıkan ve sayıyı 21'i bulan günlük ve haftalık gazeteler, 17 ayrı Ermeni çalışmaları periyodiği, 188 bülten, 25 radyo ve 10 TV programı aracılığıyla (soykırım) soykırım propagandası yürütüyor. Ermeni lobisininin Türkiye aleyhine yürütmüş olduğu çalışmaların birincil faaliyetleri arasında Türkiye'nin dışarıdaki imajını kötülemek gelmektedir³⁴⁸. ABD'deki Ermeniler Türkiye'ye karşı şu iki amacı gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar:

a) Ermeni kültürünü korumak, Ermeni olarak ABD'de önemli bir yere sahip olmak,

b) Kötü bir Türkiye imajı yaratarak, Türkiye'nin ABD ve diğer ülkelerle ilişkilerini bozmak³⁴⁹.

Ermenilerin Hıristiyanlığı kabul eden ilk topluluk olması da, Hıristiyan dünyasının, gerek geçmişte gerekse günümüzde Ermenilerin yanında tavır almasında, onları desteklemesinde çok önemli bir etken olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Ermenilerin Hıristiyan oldukları için (sözde) soykırıma maruz kaldıkları konusuna ve Ermeni propagandalarına karşı, ABD'ne Osmanlı Büyükelçisi olarak atanan Ali Ferruh Bey'in, 1.898'de, göreve başlar başlamaz basınla iyi ilişkiler kurarak, Ermeni yalanlarını anlatması ve önde gelen Amerikan gazetecilerini etkilemesi hemen sonucunu vermiş ve Washington Post Gazetesi Başyazarı Mr. Richard, 1.899 yılının Mart ayına yazdığı bir yazı, birçok Amerikan gazetesinde yayımlanmıştır. Bu yazıdan kısa bir bölüm şöyle:

³⁴⁸ Cumhuriyet, 14 Haziran 2001.

³⁴⁹ Nisa Bayramoğlu, ABD'de Lobi Faaliyetleri, Dış Politika Enstitüsü, Ankara 1985, s.43.

*"Ermeniler Hıristiyan olduklarından dolayı zulme uğradıklarına inanmak artık kabil değildir. Buna da son derece eminiz ki, Ermeniler Osmanlı Hükümeti tarafından daima inayet ve atıfetlere mazhar olagelmışlerdir. Resmi ve gayri resmi memuriyetler istinasız onlara açıktır. Ermenilerin, güya, Osmanlı padişahı tarafından eziyet ve cefaya duçar edildiklerine inanacaklar, ancak ya cahil veya hasta adamlardır... Şunu bilmeliyiz ki, Ermeniler cezaya çarptırılıyorsa Hıristiyanlıklarından değil, isyan hareketlerinden ve kanuna karşı gelmelerinden dolayıdır. Türkler mezhep kavgalarında bulunmazlar ve asla etmediler. Şuna da tamamıyla eminiz ki, misyonerler Ermenileri haliyle bırakırlarsa bu bapta hiçbir mesele zuhur etmez. Bunları bildiğimiz cihetle, Ermeni komitesiyle asla münasebetleri olmamasını okuyucularımıza tavsiye ederiz"*³⁵⁰.

Ermenileri ilk Hıristiyan olmalarından dolayı haklı görme, destekleme ve (sözde) soykırımı maruz kaldıklarını dile getirme yönündeki çabalar, günümüzde Hıristiyan âleminin başı sayılan Papa tarafından bile dile getirilmektedir. Ermenistan'a resmi bir ziyarette bulunan Papa II. Jean Paul, Türk kamuoyunun dikkatini yeterince çekmeyen ve içeriği oldukça ağır bir konuşma yaparak (sözde) soykırımı kınamıştır. Konuyla ilgili 28 Eylül 2001 tarihli Milliyet gazetesinin haberi şöyledir:

*"Ermenistan ziyaretinin ilk gününde kendini tutmayı başaran Katolik dünyasının ruhani lideri Papa 2. Jean Paul, son gün kendini tutamadı ve '(Sözde) Ermeni Soykırımı'nu kınadı. Papa, Ermenistan ziyaretinin son gününde Eçmiazin Kilisesi'nde düzenlenen ayinden sonra Ermeni Patriği 2. Karekin ile ortak bir açıklama yayımladı. Açıklamada, '20. yüzyılın ilk (sözde) soykırımı olarak adlandırılan 1,5 milyon Katolik Ermeni'nin katli ve eski totaliter rejim zamanında binlerce kişinin yok edilmesi, bugünkü kuşağın hafızasında tazeliğini koruyan trajedilerdir" ifadesi kullanıldı. İki din adamının açıklamasında, 'bir hiç uğruna ben bu masumların, İsa adına şehit oldukları" ibaresi kullanıldı. Papa önceki gün Ermeni (sözde) soykırımı anıtını ziyaret etmiş, ancak burada 'soykırım' sözcüğünü kullanmamıştı..."*³⁵¹.

1890'lı yıllarda Anadolu'da görev yapan İngiliz Yüzbaşı Norman, yüzyılın sonuna doğru yaşana Ermeni olaylarının konusunda yaptığı araştırmaları 29 sayfalık bir rapor haline getirmiştir. Bu çok önemli raporda, İngiltere ve Avrupa kamuoyunun yanlış bilgilerle donatılmasına ve bu yüzden de Türk düşmanlığının giderek artmasına dikkat çeken Yüzbaşı Norman'ın raporu, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Ermeni lobileri

³⁵⁰ "Osmanlı'dan Günümüze Ermeni Sorunu", **Yeni Türkiye Dergisi**, S.38 (Nisan-2001), s.112.

³⁵¹ **Milliyet**, 28 Eylül 2001.

tarafından göz ardı edilmekte, yok sayılmaktadır. Söz konusu rapordaki bazı önemli bölümler şöyledir:

“...Anadolu'yu kana bulayan bu üzücü olayların, Müslümanların kışkırtılmadan Hıristiyanlara saldırarak başladığı da gerçeğe uymamaktadır. Her birinin ve bütün olayların Ermeniler tarafından başlatıldığı hakkında kuşku götürmeyen pek çok kanıt padişahın elindedir. İstanbul'daki olay da böyledir ve her şey burada ispata bile gerek olmayacak biçimde açıktır... Doğu politikamız başarısızlığa uğradı, hem de çok acı bir şekilde Türkleri kendimizden soğuttuk. Ermenilere boş ümitler verdik ve ülkeyi kana boğduk Ortaya çıkarttığımızı kötülüklerin çaresini bulmak görevimizdir fakat ne yazık ki Anadolu'da değerli hayatlarını yitirmiş olan binlerce kişiyi Türkiye'ye geri veremeyiz... İstanbul'daki politikamızın yanlış hem de kökünden yanlış olduğunu tereddüt etmeden söyleyebilirim. Bu haliyle bizi Türkiye'den uzaklaştırdınız. Türklerden uzak durup onlarla bir ilişkimiz olmadığını gösteriyoruz. Bütün Avrupa hükümdarları arasında bir İngiliz payesi olmayan tek kişi Abdülhamit'tir... Basınımızda, padişah açıkça soykırımlara yol açmak ve insanları mahkemesiz öldürmekle suçlanmaktadır. İspatı imkânsız olan bu suçlamalar saçma oldukları kadar da zalimcedir... Ermeni toplumunun durumunu düzeltmek ve Anadolu'daki olayların nedenlerini araştırmak için padişahın gösterdiği çabalar hep unutulmuştur... Düşüncelerimin, bütün İngilizler göz önüne alındığında sadece bir azınlığı temsil ettiğini ve bugün İngiltere'de genel düşüncenin, Türklerin aleyhine ve Ermenilerin lehine olduğunu biliyorum. Bu, Ermeni entrika ve hadiselerinin daha önce hiçbir zaman İngiliz halkının gözleri önüne serilmemiş olması yüzündendir... Bu birkaç sayfa içinde yazdıklarım, çarşı ve pazarda duyduğum dedikoduya dayanan aceleye getirilmiş ifadeler değildir. Ermeni isyancılara karşı yaptığı her ithamı dayandırdığım belgeyi her zaman vermekteyim...”³⁵².

Mr. Marling, nasıl 3 Eylül 1912'de Sir E. Grey'e sadece Balkanlar'ı ve Avrupa'yı değil, Arapları, Ermenileri, Kürtleri ve diğer ırkları da Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayırmak gerektiğini” bildirirken, Lor Curzon'da 11 Nisan 1920'de Mr. Wardrop'a şu şekilde karşılık veriyordu:

³⁵² C.B.Norman, **The Armenians Unmasked** (Ermenilerin Maskesi Düşüyor), yayına hazırlayan Yavuz Ercan, Ankara Üniversitesi, Ankara 1993, s. 22-23.

“Bogos Nubar Paşa ve Mr. Ahoronyan beni ziyarete geldiler, kendilerini aptalca hareketlerinden dolayı azarladım. Türkleri öldürmeleri için verdiğimiz silahların Azerbaycanlılara karşı kullanılmasının aptallığını anlattım onlara!..”³⁵³.

İngilizler kadar Ermenilere hamî kesilen bir diğer devlet olan Rusların dayatmasıyla Sait Halim Paşa tarafından imzalanan Vilayet-i Sitti’deki ıslahat hareketlerine, padişah II. Abdülhamit her ne kadar karşı çıksa da, padişah İngilizler tarafından sevilmediği için Rusların bu politikasına Avam Kamarası’da ‘dur!’ dememiştir. Islahatlar çerçevesinde bölgede açılan okullara atanan misyonerler, bugünkü ABD’deki Ermeni Diasporasının bir anlamda temellerinden birini atmaktaydılar. Taşnak Komitesi’nin merkezi durumuna getirilen Akdamar Kilisesi ve Manastırı’nın tüm personeli köy köy dolaşp, fikirlerini yaymakla meşguldüler³⁵⁴. Bu arada II.Abdülhamit’in İngilizler tarafından herhangi bir nişan verilmeyen padişah olduğunu belirtmek lazımdır.

2-Türkler Hakkındaki ‘Önyargı’ları Beslemek

Başta Ermeniler ve Rumlar olmak üzere, Türkiye aleyhine giriştikleri her olumsuz çalışmanın yurt dışında nasıl bu kadar kabul görebildiğini daha iyi anlamak için, Osmanlı’dan günümüze Türk ulusu ve Türkiye hakkında halihazırda yabancılarca edinilmiş yanlış intibahların basına ve kamuoyuna yansıyanlarından birkaç örnek vermek yerinde olacaktır:

David Hotham:

“Tarihsel önyargı sorununu da dikkate almamız gerekir. Türklerin yaptığı her şey, Avrupalıların gözünde hemen bir vahşet biçimini almıştır, aynı marifet daha önce başkalarınca yapılmış olsa bile. Tarih boyunca öteki uluslarca girilen sayısız kıyım hareketleri çerçevesi içinde (yazık ki bunların içinde biz İngilizler de varız), Ermeni kıyımının uyandırdığı gürültüye, kökleri çok eskiye kadar dayanan Türk düşmanlığının doğurduğu önyargıları da göz önüne almak dürüstlük olur³⁵⁵”.

Marc Galle:

“Tarih kitaplarında, Türkler çoğu zaman savaşçı ve askeri emperyalistler olarak tanıtılır. Bazen ‘Küçük Asya’nın Almanları da denir. Günümüzde, Türklerin Müslüman

³⁵³ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.253.

³⁵⁴ Necdet Sevinç, **a.g.e.**, s. 289.

³⁵⁵ Davit Hotham, (çev. Mehmet Ali Kayabal), **Türkler**, Milliyet yay., İstanbul 1973, s.247.

oldukları için Araplara benzediği; inançlarında demokratik olmayan İslami devletlerinininki ile aynı olduğu kanısı yaygındır. Medyalar, Türk devlet organlarınca yapılan insan hakları ihlallerini sürekli olarak gündemde tutar, ancak bunu yaparken ne özel koşulları göz önüne alır, ne de en azından komşu ülkelerdeki durumla karşılaştırmak yoluyla nesnel olmaya çalışır. Sözlüklerimiz Türk kimliği ile ilgili olarak olumsuz programlar yapan, hatta çoğu zaman yanlış tanımlar içeren sözcük ve deyimlerle doludur: İspanyolca ve Fransızcada, içlenmiş bir 'kabahat'in kolayca üstüne atılacağı el altında bulunan bir suçlu anlamın gelen Türk kafası', 'cabeza de turco', 'tete de turc' deyimleri vardır. Almandaki 'türken', sahtecilik yapmak anlamına gelir. İngilizcede 'Turk-Türk', aynı zamanda 'gaddar, vahşi, yönetilmesi zor insan' için kullanılır³⁵⁶...”

Bilginin ve tanıtımın olmadığı yerde tahmin yürütülür. Önyargıların temelinde yanlış, eksik ve deforme edilmiş bilgi vardır. Bilinmeyene kuşkuyla yaklaşılır. Türkler gibi, tarihsel süreç için olumsuz imajların içine hapsedilmiş, bu durumdan kurtulmak için de acaba harcamayan uluslar hakkında, önyargıları besleyen çok fazla malzeme bulunur. Ne hazindir ki, bu malzemenin büyük bir kısmını da, kendimiz veririz.

Türlere yönelik önyargılar, Doğu olgusuna yönelik önyargıların en önemli bölümünü kapsamaktadır. Ama Batılılar, bazı ayırımları yaparken, çok net bir görüş tarzı da ortaya koyabilmektedir. Arap da bir doğuludur ve İslam'dır, ama batılı için Arap denilince akla gelen ilk düşünceler, ilk imajlar, "1001 Gece Masalları", "Uçan Halı", "Bağdat Hırsız" gibi hikâyelerden oluşan bir dünyadır. İran da Doğu'dur, İslam'dır, ama İran denildiğin de akla gelen, egzotik Doğu'nun kapısı, gizemli bir dünya olur. Türkiye ve Türkler denilince, ilk akla gelen kabalık ve barbarlıktır.

Friedrich Engels:

“Batı Avrupa ve ABD halkının, Türkiye olayları konusunda doğruya yakın bir yargıya varmaları olanağı ancak son zamanlarda doğmuştur. Yunan isyanına kadar (1821) Türkiye, niyet ve amaç ne olursa olsun, bir 'terra incognita' (bilinmeyen toprak) idi ve halk arasındaki alelade bilgiler, tarihsel gerçeklerden çok, Arap usulü gece eğlentilerine yanmaktaydı...”³⁵⁷.

Kimi batılı tarihçilere göre Türklerin en büyük talihsizliği, Orta Asya'dan göç ederken, Hazar Denizi'ni, kuzeyden değil de güneyden geçmiş olmalarıdır. Eğer kuzeyden

³⁵⁶ Marc Gale, (çev. Kaya Türkmen), **Sevilmeyen Ülke Türkiye**, Bilgi yay., İstanbul 1995, s.10-11.

³⁵⁷ Gürbüz Evren, **a.g.e.**, s.241.

geçmiş olsalardı, Gagavuz Türkleri gibi Hıristiyan olacaklar ve Hıristiyan dünyası için sorun yaratmayacaklardı ama güneyden geçerek, İrani kavimlerle karşılaşmış ve İslamlaşmışlardır. Sadece bununla da kalmayan Türkler, İslam dünyasının fedaisi ve kılıcı rolüne soyunup, İslam dinini Avrupa'nın, Hıristiyan dünyasının orta yerine götürme cesaretini göstermişlerdir. Batı dünyasında fetihlerin yol açtığı korku kötü Türk imajına hizmet etmiş, önyargıları güçlendirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içindeki milliyetçilikleri gizlice kullanan Avrupa, bundan pek hoşnuttu ve onları Hugo ile Byron'un kaleminde dile getiriyor; Delacroix'nin fırçasıyla betimliyordu. Romantizm anlayışının gözde olduğu dönemde, Avrupa romantik bir biçimde, dağa çıkmış olan eşkyayı Praksiteles'in ve Sokrates'in mirasçıları olarak görüyordu Kuşkusuz, Ermenileri istediği gibi kullanacağı birer piyondan başka bir şey olarak görmüyordu ve sonunda (sözde) soykırımdan söz etmek onlara acımak ve hayran kalacak kadar iyi propagandalarını dinlemek üzere onları terk etti³⁵⁸.

"... Zavallı, pasif ve dürüst Türkler! Kendilerini müdafaaya girişmeyip suçlanmalarına göz yumuyorlar. Zavallı Türkler! Cehaletimizi aydınlatmaya çalışmayıp bu cehaletin yalnızca Yunanlılar tarafından değil, Ermeniler tarafından da sömürülmesine de ses çıkarmıyorlar; bütün ithamlara karşı en küçük bir direnme en küçük bir tekzip yok. Tabii, "böyle yazılmış" deyip geçiyorlar!"³⁵⁹.

Avrupalının tarihinde Türklerin Anadolu'daki varlığı, Haçlı Seferleri' ile birlikte ortaya çıkmıştır. Gerek Bizans kaynakları gerekse Haçlıların savaş anıları Türklere yönelik önyargıların ve Türk imajının temelini oluşturmuş, misyonerlerin raporlarında bu önyargıları güçlendirmiş, "Hıristiyan-Müslüman" ayrışmasını daha da belirginleştirmiştir. Buna benzer propagandaların ardından Hıristiyan dünyası Anadolu'yu ele geçirme ve Müslümanları yani Kâfir Türkleri geldikleri yere, Orta Asya'ya, sürülmesi gerektiğine inanmışlardır³⁶⁰.

İşte bu görüş, bugünlere de taşınmış ve ABD ile Avrupa'nın Türkiye üzerine oluşturdukları politikanın özünü oluşturmuştur. Araştırmacı-Yazar Gürbüz Evren, 'Ermeni Sorununda Çıkar Odakları' kitabında bu görüşü destekleyecek nitelikte, Türkler hakkında önyargıyı çok iyi örnekleyen bazı tanınmış kişilerin tarihteki sözlerine yer vermektedir:

³⁵⁸ Georges Maleville, (çev. Galip Üstün), **Ermeni Trajedisi**, Yılmaz yayınları, İstanbul 1991, sayfa 113.

³⁵⁹ Yahya Akyüz, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu**, s. 89.

³⁶⁰ İzmir Rehberler Odası-İZRO'nun Seminer Notları, "Haçlı Seferleri", Doç. Dr. Mehmet Ersan, İzmir, 2001.

J. Klaczko:

"Türk'e karşı duyulan geleneksel kin ve nefretin ve daha sonra onları Asya' ya sürme konusundaki çok sayıda projenin kökenini Hıristiyanlık ile Müslümanlık arasında bulunan, ortadan kaldırılması olanaksız düşmanlıkta aramak gereklidir..."³⁶¹.

Kardinal John Henry Newmann:

"Vizigotlardan Sarasenlere değin, Hıristiyanlık dini ile temasa geçen bütün ırklar, kavimler er ya da geç Hıristiyanlığı kabul etmişlerdir. Bu genel kuralın tek istinası Türklerdir. Hıristiyanlığı kabul etmek şöyle dursun, Hıristiyanlığı ortadan kaldırmaya çalışmışlar; tarih sahnesine çıktıkları 1048 yılından beri, Hıristiyan (Haçlı) düşmanlığının öncüsü, sözcüsü, simgesi olmuşlardır. Bu yüzden Türkler; Katolik Kilisesi'nin (Vatikan Devleti) 11-18. yy.lar arasındaki en önemli sorunu, düşman olarak görülmüştür. Hatta Papalık Devleti'nin son bin yılı Türklerle savaşarak geçirmiş de denebilir... Türklerin savaş gücünü inkâr etmiyorum. Ama işte bu güç, onları, imanun ve uygarlığın amansız düşmanı yapıyor. Onun için, Türklerle savaşmak onları yok etmek zorundayız..."³⁶².

Felix Valyi:

"... Uzun süreler, Bizans kaynakları, Avrupa'nın Yakın Doğu ya müteallik önyargılarının temelini oluşturmuş ve Hıristiyanlık Türk tehlikesine maruz bulunduğu sürece, Hıristiyan devletlerin politikacıları bunları nazarı itibara almıştır. Papa'lardan birisi, Aenas Sylvius ismiyle tanınan büyük hümanist, Pius II. Türklere karşı haçlı seferini oluşturmadan önce, Osmanlı problemini halletmek için çok basit bir yol düşünmüştür. Fatih Mehmet'e yazdığı şahsi bir mektupta onu bütün milletiyle birlikte Hıristiyanlığa kabul etmeye davet etmiş ve karşılık olarak kendisini Hıristiyanlığın Büyük Lideri ve Avrupa nizamının koruyucusu olarak ilan edeceğini bildirmiştir. Bu mektup, Avrupa'nın Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü suçlamaların sembolüdür. Avrupa, onun diğer fatihlerin yaptıklarından farklı olmayan bütün fetihlerini, eğer, Hıristiyanlık ailesine girmeyi kabul ederse, hazmetmeye hazırdır..."³⁶³.

Karl Marx:

"Richard Cobden, sorun üzerinde fikir ayrılığı olmadığını söyleyerek başladı: 'Gene de, görünen oydu ki, Türkiye konusunda büyük bir huzursuzluk vardı.' Bu neden

³⁶¹ Gürbüz Evren, a.g.e., s. 241.

³⁶² Erol Ulubelen, a.g.e., s.227.

³⁶³ Gürbüz Evren, a.g.e., s.242.

böyleydi? Son yirmi yıl içinde, Avrupa'daki Türklerin çağrılmamış konuklar olduğu, yurtlarının orası değil Asya olduğu, Müslümanlıklarının uygar devletler bünyesinde var olamayacağı, bir ülke kendi bağımsızlığını kendi koruyamazsa, o bağımsızlığı bizim hiç koruyamayacak olduğumuz ve Avrupa Türkiye'sindeki her Türk'e karşılık için Hıristiyan bulunduğu inancı giderek büyümüştür...³⁶⁴.

Patrik Doretheos'tan Loyd George'a:

"... Başkan Wilson bütün Türklerin Avrupa'dan atılıp Edirne ve havalisinin de Bulgarlara verilmesini istiyor..."³⁶⁵.

Martin Luther:

"Bugün Türklerin ayakları altında ezilip inleyen Hıristiyanlar vakti zamanı gelince, onları yargulayıp cezalandıracaktır... Türk Ordusu Şeytan'ın Ordusudur...". "İsa'yı Muhammet'e karşı savunmak amacıyla Türklerle savaşıyoruz. İşte bu savaşı kazanmak için, Hıristiyanları duaya davet ediyorum..."³⁶⁶.

L. Cahun:

"İnsanlar arasında Türkler, anlayış bakımından sonuncudur. İnançtan ötesini kavrayamazlar; anlamaya da çalışmazlar...". "Ordu, Türk için gerçek (somut) ulustur. İslam dininin Türkler üzerindeki etkisi iyi sonuç vermedi. Türkler, Müslüman Asya'nın Avrupa'ya karşı savaşan askeri oldu...". "Müslümanlık, Türk dehasına ters düştü. İslam, bu "Yarı Çinlilerden Acımasız İranlılar" yarattı..."³⁶⁷.

Paul Rycout:

"Bu ülkede (Osmanlı İmparatorluğu) bir elçi için, Türklerle samimi bir dostluk kurmakta gayretkeş olmamak şüphesiz iyi bir desturdur; hepsine ılımlı şekilde uygun bir davranış emin ve yeğdir; Çünkü bir Türk bir Hıristiyan'a karşı gerçek bir dostluğa yetenekli değildir..."³⁶⁸.

Jean Louis Carra:

³⁶⁴ Gürbüz Evren, **a.g.e.**, s.243.

³⁶⁵ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.226.

³⁶⁶ **A.g.e.**, s.243.

³⁶⁷ **A.g.e.**, s.243-244.

³⁶⁸ **A.g.e.**, s.244.

"Türkler, Hıristiyanlığın, sanat ile bilimin doğal, ezeli ve yeminli düşmanlarıdır. Bu nedenle onları Avrupa'dan kovmak lazımdır. Ancak önce taksim konusunda uyuşma sağlanmalıdır"³⁶⁹.

Victor Hugo:

"Oradan Türkler geçti: Her şey harabe ve matem..."³⁷⁰.

Önyargılar konusunda verilen örneklerin oldukça eski tarihlere ait olduğu, günümüzde bu türden yorum ve anlayışların ne kadar geçerli olup olmadığı hakkında zihinlerde soru işaretleri belirebilir, ancak, yakın geçmişte ve günümüzde, batılı ülkelerin önde gelen isimleri tarafından yapılan konuşmalarda dile getirilen görüşler, önyargıların değişmeden sürdüğünü kanıtlamaktadır:

Georges Clemanceau:

"Tarih bize, Türklerin birçok zaferleri yanında birçok yenilgilerini de bildiriyor: Zaptedilen uluslar, boyunduruktan kurtarılan uluslar... Ancak, bütün bu değişmeler sırasında, Avrupa'da, Asya'da, hatta Afrika'da herhangi bir ülkeye yerleşen Türk hâkimiyetini her zaman, o ülkenin refahının azalması ve kültür seviyesinin alçalması izlemiştir, aksini gösteren tek bir örnek yoktur. Türk hâkimiyetinin kalktığı her ülkede refah artmış, kültür düzeyi yükselmiştir. Bunun da aksini gösteren tek bir örnek yoktur..." Avrupa Hıristiyanları arasında olsun, Suriye, Arabistan ve Afrika Müslümanları arasında olsun, Türk galip geldiği her yeri harabeye çevirmiştir..."³⁷¹.

Michel Paillares:

"İnsan durumu ne kadar derinden incelerse, Türklerin artık Avrupa ile dolaysız temasta bulunmaması gerektiğine o kadar çok inanıyor: Türkler bir adalet ve ilerleme idaresi kurmaktan acizdir. Barış için sürekli bir tehlike olduklarından başka, boyundurukları altında yaşayan Hıristiyanlara aşırı eziyet edip gözyaşı döktürmektedirler, Beş asırdan beri sarık ve fes giymiş Türk barbarlığı, gâvurların başını kesmeyi kendine bir oyun biliyor..."³⁷².

³⁶⁹ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.244.

³⁷⁰ **A.g.e.**, s.244.

³⁷¹ **A.g.e.**, s.245.

³⁷² **Gös.Yer.**

Lord Byrce:

“Ermenilere yapılacak yardım 1453'te Müslümanlar tarafından ele geçirildikten sonra bile bir Hıristiyan şehri olarak kalan İstanbul'un Türklerden temizlenmesine yardımcı olacaktır”³⁷³.

Sir F. Cartwright'ten Sir E. Grey'e:

“... Gerçek Türkler, tutucu ve kırtasiyeciyi yaradılıştan insanlardır”³⁷⁴.

Lord Owen:

“Geleceğin Avrupa'sında Müslüman Türkler asla yer alamayacaklardır...”³⁷⁵.

Lord Curzon:

“... Türkler Avrupa'dan atılmalıdır. Amerikalı senatör Lodge'un dediği gibi İstanbul Türklerden tamamen alınmalı, bir veba tohumu olan, harplerin yaratıcısı, komşuları için bir küfür olan Türkler Avrupa'dan silinmelidir...”³⁷⁶.

Valerie Giscard d'Estaing:

“Türkiye'ye gerçek durum söylenmiyor. Türkiye'nin adaylığını kabul edelim diyenlerin gerçek eğilimi, Türkiye'nin AB'ne asla üye olamayacağı yönünde... Avrupalı yöneticilerin büyük bir bölümü Türkiye'nin bu projede yeri olmadığını biliyorlar ve biraraya geldiklerinde bunu dile getiriyorlar...”³⁷⁷.

Helmut Schmidt:

“Avrupa'nın geleceğinde ne olursa olsun Türkiye'nin yeri yoktur. Bu ülkenin globalleşmenin temel prensiplerine sahip olmadığı ve uluslararası kardeşliği içine sindiremediğini de görmeliyiz... Türkiye'nin birliğe girmesine izin verilmemelidir... Türkiye asla birliğe girmemelidir... Aydınlanma hiçbir zaman Türkiye'ye ulaşmadı, ulaşmayacaktır...”³⁷⁸.

Batılı ülkelerde medya, Türklere yönelik önyargıların sürekli canlı kalmasında önemli bir rol oynamaktadır. İzleyiciye sunulan Türkiye görüntüleri; yıkık dökük evlerden oluşan ve ortasından lağım sularının aktığı sokaklar, buralarda dolaşan kara çarşafılı

³⁷³ Osman Ulugay, **a.g.e.**, s.58.

³⁷⁴ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.81.

³⁷⁵ Erol Ulubelen, **a.g.e.**, s.81.

³⁷⁶ **A.g.e.**, s. 210.

³⁷⁷ Gürbüz Evren, **a.g.e.**, s.246.

³⁷⁸ “Almanya eski Başbakanı Helmut Schmidt, Stockholm'de yaptığı konuşma”; **Cumhuriyet**, 8 Haziran 2001.

kadınlar, sakallı, takkeli ve şalvarlı erkekler, burunları akan, yırtık giysiler içindeki çocuklar, camilerin önünde oturan kalabalıklar ve toplu namaz sahneleri şeklindedir. Yine bu görüntülerin devamı olarak, dağlarda oraya buraya, top, tank ve tüfekte ateş eden askerler, harabe köyler, sefalet içindeki köylüler, kadınları saçlarından sürükleyen, insanları gözleri dönmüşçesine, acımasızca copleyan polisler sunulur. Bunların ardından, bir yorumcu, Türkiye'nin, geri, insan haklarının bulunmadığı, Kürtleri dağlarda yok eden, tarihte (sözde) Ermeni soykırımı yapmış, Kıbrıs'ı işgal etmiş, komşuları için sürekli bir tehdit oluşturan, İslamcı örgütlerin cirit attığı bir ülke olduğu konusunda açıklamalarda bulunmaktadır.

3-(Sözde) “Ermeni Soykırımı”nı Gündemde Tutmak

Ermeni lobisi öncelikle (sözde) soykırımı ABD Senatosundan geçerek adım adım diğer ülkelerin parlamentolarından da geçmesini sağlamaya çalışmaktadır. (Sözde) soykırım hususunda Ermeni lobisi:

- a) Türk Devleti'ne “1915'te, 1,5 Milyon Ermeni'nin (sözde) soykırım sonucu öldürüldüğü” iddialarını ‘Kabul Ettirme’;
- b) Türk Devleti'ne ‘Özür Diletme’;
- c) Türk Devleti'ne ‘Tazminat Ödetme’;
- d) Doğu Anadolu'da “Ermenin Toprakları!” veya “Batı Ermenistan!” diye iddia ettikleri bölümün kendilerine verilmesini sağlama; yani ‘Toprak Talebi’.

1998 yılında Türk Amerikan Dernekleri Asamblesi (ATAA) Başkanı olan Tamer Açıkalin, Ermenilerin kısa ve uzun vadeli hedeflerini, her biri İngilizce “4R” harfi ile başlayan ve Türkçe “4 T” stratejisi olarak şöyle sıralamaktadır: 4 T+T = Tekrar Teşkilatlanma (Terör ve Tehdit), Tanınma ve Teşkilatlanma, Tazminat Talebi, Toprak Talebi. Buda başka bir ifadeyle şu şekilde açıklanabilir:

1) Birinci Hedef “Tekrar Canlanma, Yeniden Dirilme” (Resurrection): Ermeni Militanlar, işe 1973'te terörizm ile Los Angeles'te başladılar. Bu terör dalgası yıllarca sürdü ve pek çok Türk diplomatın yaşamına mal oldu. Militanlar bu kampanya ile Ermeni milliyetçiliğini “tekrar canlandırmayı ve diriltmeyi amaçladılar.

2) İkinci Hedef, “Tanıtma, Tanınma” (Recognition): Diğer bir deyişle dünyanın (sözde) Ermeni soykırımını bir “gerçek” olarak tanınmasını sağlamak. ABD'de bunu, yerel

düzeyde (New Jersey ve California'da) bir ölçüde gerçekleştirdiler. Şimdi Ermenilerin Fransa'da ve diğer Avrupa ülkelerinde, stratejilerinin amacı da budur. (Sözde) soykırımı meclislerden geçirtip, tarihi haklılığı sağlamak ve ardında da aşağıdaki amaçları gerçekleştirmek. Üstelik bunların yan getirileri de cabası. Örneğin; Fransa'da ASALA militanları masum sayılmaya başlandı ve teker teker serbest kalıyorlar³⁷⁹.

3) Üçüncü Hedef, “Tazminat, Zararı Ödeme” (Reparation-Restitution): Ermeniler ilk iki amacı gerçekleştirdikten sonra maddi – manevi kayıpları için Türkiye'den tazminat isteyecekler.

4) Dördüncü Hedef, “Toprak” (Repatriation): Bu kampanyanın sonunda Doğu Anadolu üzerinde toprak talepleri gelecek³⁸⁰.

Öyle ki bu fikir ve saplantı, politikanın alet edilmemesi gerekli olan sanata bile yansır. Ermeni Diasporası endeksli tüm edebiyat, müzik ve sinema yapıtlarında bile bu etki görülür. Ermeni asıllı bir Amerikalı bir müzik grubu “System of a Down”un bazı şarkı sözleri ilgi çekici bulunmakta ve ülkemizde de sıkça dinlenmektedir. Ermeniler, her fırsatı değerlendirerek ilerideki gelişmelerin altyapısını hazırlayıp daha şimdiden Türk gençliğinin kafasına girmektedirler. Grup Garmmy'e aday bile gösterilmiştir. ‘Ermeni Tehciri’nden ilham alan PLUCK isimli parçada “4R” yani bizim deyimimizle “4T” işlenmektedir. Bir başka şarkılarında da kâfirlerden bahsetmektedirler yani Türklerden³⁸¹.

Öte yandan yine (sözde) soykırımı gündeme getiren ve iddialara destek için çekilen yalan ve iftiralarla dolu “Geceyarısı Ekspresi” tarzı bir film içinse Editör Haluk Şahin, 20 Aralık 2002 tarihli Hürriyet gazetesinde yayımlanan “Ararat'ın Çöküşü” adlı yazısında söz konusu film için şunları söylüyor:

“Miramax tarafından dağıtılan ve 16 milyon dolara çıkmış olan filmin ticari açıdan tam bir fiyasko olduğuna kuşku yok. Boston civarındaki Ermeni kiliseleri ve kuruluşları bedava bilet dağıttıkları halde insanları salona çekemiyorlar. Çünkü sinema olarak kötü bir film var ortada. Çok fazla şeyi aynı anda anlatmaya çalışan, ama ne demek istediği anlaşılamayan, kopuk kopuk sahnelerden oluşan, senaryosunda 'Hadi yahu, öyle saçma şey olur mu!' dedirtecek türden mantıksızlıklar olan acemi işi bir film. Konuya özel ilgisi

³⁷⁹ Kürşad Bumin, “Garbisyan hangi gerekçeyle serbest bırakıldı?”, **Yenişafak**, 1 Mayıs 2001.

http://64.4.30.250/cgi-bin/linkrd?lang=EN&lah=ee1504a00d8eb8fe2d62c0050cedc4c7&lat=988960953&hm_action=http%3a%2f%2fwww%2eyenisafak%2ecom%2fkbumin%2ehtml

³⁸⁰ **Milliyet**, 2 Haziran 1998.

³⁸¹ www.systemofadown.com. ‘Pluck’ adlı şarkının sözleri için bkz., Ek-14.

olmayan Amerikalı seyircinin tahammül edebilmesi mümkün değil. Sözüm ona tarihi sahneler kesinlikle inandırıcı değil, hatta müsamere gibi. 1915 yılında Van'da yaşayan Ermeniler en iyi kumaşlardan Avrupai giysileriyle defilede dolaşır gibi arz-ı endam ediyor, Egoyan'ın Anadolu gerçeği konusundaki cehaletini ortaya koyuyorlar. Egoyan, 'Türklerin vahşeti'ni film içindeki filmde, yani ikinci elden göstererek ırkçılık suçlamasından kaçmaya çalışıyor, ama bu kurnazlığının bir işe yaramadığı görüşündeyim. Türklerle ilgili sahneleri ve küfürleri izlerken insanlık adına yüzüm kızardı ve "Hayır, Egoyan da dâhil hiç kimsenin bir başka halka bu kadar baĝnazca hakaret etmeye hakkı yok, olamaz!" diye düşündüm. Bir yıl kadar önce yazdığım bir yazıda 'Ararat' filmini peşinen mahkûm etmek yerine bekleyip izlemenin daha doğru olacağını savunmuştum. O yazıda sorduğum soruların yanıtını artık biliyorum. Şöyle demiştim: "Acılar elbette sanatçıların en has malzemeleri arasındadır. Yani 1960 doğumlu, Ermeni kökenli Atom Egoyan'ı o dönemi ele alan bir film yaptı diye suçlayamayız. Ama şu soruyu sorabiliriz: Nasıl bir film? "Kötü ve sıkıcı bir film". Tarihin çok acılı bir dönemiyle dürüstçe hesaplaşan, bir tarafın acılarının derinliklerine dalarken öbür tarafın acılarına gözlerini sımsıkı kapatan bir film mi? "Evet, aynen öyle ve o korkunç sahnelerin karşı tarafça da aynen çekilebileceğini, arşivlerde iki tarafı da çileden çıkartacak dehşet malzemesinin bulunabileceğini anlamak istemeyen bir film". Karşı tarafın tüm insanlarını 'Geceyarısı Ekspresi'inde olduğu gibi insanlık dışı yaratıklar olarak gösteren, onlara küfreden utanmazca ırkçı bir film mi? "Maalesef öyle. Egoyan, Ermenilerin Türklere göre üstün bir ırka ait olduğunu filmdeki Türk karaktere söyletiyor!". Acılara yeni acılar katarak, kin ve intikam duygularını kaşıyarak nefret duygularını körükleyen bir film mi? "Ta kendisi. Bu filmi izleyen Ermeniler tüm Türklere nefret ederler. Bu filmi izleyen Türkler ise uğradıkları hakaretler karşısında tüm Ermenilere kin duyarlar. Sanatın verdiği mesaj bu mu olmalı?". Yoksa gönliünün derinliklerinde affetmeyi ve barışmayı da insani bir duygu olarak göze alabilecek kadar cesur bir film mi? "Hayır, lafını eveleyip geveleyip, ettiği hakaretlerin bedelini ödememek için kurnazlıklara sığınan ahlaksız bir film. Korkak bir film"³⁸².

"Ararat filmi için baskı kampanyası" başlıklı yazıda şu görüşlere yer verilmektedir: "Ermeni asıllı yönetmen Atom Egoyan'ın, "(Sözde) Ermeni soykırımı" iddialarına yer verdiği "Ararat" filminin, Mayıs ayında Cannes Film Festivali'yle gösterime girmesi planlanırken dağıtıcı şirket Miramax'ın son anda vazgeçmesinden endişelenen ABD'deki Ermeni lobisi, baskı kampanyası başlattı. Bu çerçevede Ermeni toplumu üyeleri,

³⁸² Cumhuriyet, 28 Şubat 2002.

*Miramax'ın Başkan Yardımcısı Harvey Weinstein'ı mektup yağmuruna tutacak. Amerikan-Ermeni Ulusal Komitesi, Ermeni toplumu üyelerine gönderdiği mesajda, "Türk hükümeti, filmin sansürlenmesi için Miramax'a baskı yapıyor" denildi*³⁸³.

*"İtalya, Ararat'a izin vermedi... Ermeni asıllı Kanadalı yönetmen Atom Egoyan'ın tartışmalı "Ararat" filminin İtalya'da bürokratik bir gerekçeyle yasaklanması ülkeyi karıştırdı"*³⁸⁴.

*"İtalyan makamları, "(Sözde) Ermeni Soykırımı"nu anma etkinlikleri çerçevesinde İtalya'da gösterilmesi öngörülen "Ararat" filmini, dağıtım şirketinin sansür sertifikası için gerekli başvuruyu zamanında yapmadığı gerekçesiyle yasakladı. İtalyan Basını, filmin "(Sözde) Ermeni soykırımı"nu konu aldığı için yasaklandığını öne sürdü. Bu arada, İtalyan gazetelerine göre, Roma'daki Türk Büyükelçiliği, Türk hükümetinin filme karşı olduğunu belirtmekle birlikte filmin yasaklanmasında rol oynamadığını bildirirken Ermenistan'ın Roma Büyükelçisi Gagik Baghdasarian, İtalyan makamlarının gerekçesinin inandırıcı olmadığını savundu"*³⁸⁵.

"ASAM (Avrasya Stratejik Araştırmaları Enstitüsü³⁸⁶), Ermeni asıllı yönetmen Atom Egoyan tarafından çekilen "Ararat" isimli filmde yer alan iddiaları bilimsel verilerle çürütmek amacıyla bir kitap hazırladı. ASAM Başkanı Ömer Angin Lütem, "Ararat, Sanatsal Ermeni Propagandası" kitabının tanıtımı için dün basın toplantısı düzenledi. Ermenilerin, (sözde) soykırımın uluslararası ortamda tanınmasına yönelik bazı çabalarının boşa çıktığını anlatan Lütem, "filmin bu başarısızlıkların üstünün örtülmesi

³⁸³ **Cumhuriyet**, 28 Şubat 2002.

³⁸⁴ **A.g.g.**, 1 Mayıs 2003.

³⁸⁵ www.turkishforum.com, 24 Nisan 2003.

³⁸⁶ 1980'li yılların sonlarından itibaren uluslararası ilişkilerde Avrasya eksenli köklü bir değişim süreci yaşanmaktadır. Soğuk Savaş son bulmuş, Doğu ile Batı arasındaki nükleer dehşet dengesine dayalı dünya düzeni, tarihe mal olmuştur. ABD önderliğindeki tek kutuplu yeni yapılanma, beraberinde yeni umutlar, belirsizlikler ve yeni tehditler getirmiştir. Fırsatlar ve tehlikelerle yüklü bu farklı koşullarda Türkiye'nin jeopolitik konumunu değerlendirmek, Türk toplumunun maddi ve manevi yönleriyle ekonomik, sosyal ve kültürel değerlerini araştırmak amacıyla, 1993 yılında İstanbul'da Avrupa Asya Birliği Türk Ekonomik-Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Vakfı (Avrasya-Bir Vakfı) kurulmuştur. "Avrasya Dosyası" ismi ile üç aylık bir stratejik araştırma dergisi, bir grup akademisyen tarafından 1994 senesinde Ankara'da yayınlanmaya başlamıştır. Bu dergi çevresinde, yukarıda özetlenen kaygı ve amaçlarla bir araya gelen ve kısa zamanda genişleyen bir aydın halkası oluşmuştur. Avrasya-Bir Vakfı, 1996 yılında "Avrasya Dosyası" dergisine manevi ve mali destek vermeye başlamıştır. 1998 senesinden itibaren "Avrasya Dosyası" dergisi Avrasya-Bir Vakfı'nın yayın organı olarak çıkmaktadır. Yayın kelimesi tekrar olmuş diye. Vakıf, 1999 yılından itibaren çalışmalarına stratejik, politik, ekonomik ve sosyal alanları da dahil etme kararı alarak Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'ni (ASAM) kurmuştur. ASAM Türkiye'deki ilk stratejik bilgi bankası ve stratejik araştırmalar merkezi olarak Aralık 1999'da dokuz ay süren bir ön çalışmadan sonra, faaliyetlerine Ankara'da kendi binasında başlamıştır. 2000 yılının Mayıs ayında Stratejik Analiz dergisinin ilk sayısı çıkmış ve o tarihten sonra her ay düzenli olarak yayınlanmıştır. İzleyen yıllarda çok sayıda telif ya da çeviri rapor, araştırma ve kitap Türk düşünce dünyasına kazandırılmıştır.

amacıyla çekildiğini" söyledi. Lütem, filmin, kaynak olarak alındığı bildirilen Dr. Clarence D. Ussher 'in "Türkiye'de Bir Amerikan Doktoru" kitabıyla birçok noktada ayrı düştüğünü ifade etti. ASAM'ın hazırlattığı kitabın yazarlarından Yrd. Doç. Dr. Sedat Laçiner, filmin barış isteyen Ermenilerin çabalarının yok edilmesi için kullanıldığını ileri sürdü"³⁸⁷.

Bu iddiaların çeşitli ülkeler ve/veya ülke parlamentoları tarafından desteklenmesinin altında yatan en önemli sebeplerden birisi “Şark Meselesi”dir. Zira gerek Ermeniler gerekse Şark Meselesi’ni gündeminde tutan Türkiye karşıtı devletler kimi zaman Ermenilerin yanında yer alarak kimi zaman ise diğer meseleleri gündemlerine alarak bunları Türkiye’ye karşı kullanma amacı sergilemektedirler. Bütün bu iddiaları kabul ettirmek için Ermeni lobisi dünyanın diğer yerlerinde, ABD’de ve özellikle de 1985 yılından beri ABD Kongresinde hummalı bir çalışma içerisinde. Parlamentodaki Ermeni lobisi elemanları olarak nitelendirilebilecek senatörlere her yıl Şubat, Mart ve özellikle 24 Nisan öncesi ve 24 Nisan günlerinde (sözde) soykırımı anma toplantıları adı altında konuşmalar yaptırmaktadırlar.

Gerek AAA’nın gerekse ANCA’nın öncelikli konusu (sözde) soykırımın ABD tarafından kabulünün sağlanmasıdır. İki örgütte konuyu sık aralıklarla Kongre gündemine tasarı şeklinde getirmişler ve Kongreden çıkması için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Özellikle bu konu üzerinde her iki grup da farklı strateji ve taktikler denemiş ve denemektedirler. Ancak özellikle 1985 sonrası ABD-Türkiye ilişkileri ve bu ilişkilerdeki stratejik önem hemen her defasında tasarıların Kongreden geçişini engellemiştir. (Sözde) soykırım konusu üzerinde AAA genelde Kongre üzerinde çalışmalar yürütürken ANCA, ABD’ye (sözde) soykırımı ettirmek için tabana yönelik çalışma “grass roots” (köklere, tabana inme) faaliyetleri yürütmektedir. Dağınık birçok insanı ortak noktalarla bir çatı altında toplayıp ses getirmeyi amaçlamaktadır. Bu tarzda yapılan lobi faaliyetlerine de “doğal etkileme” lobiciliği de denmektedir. ANCA, Washington’un resmi olarak konuyu kabul etmesine ilave olarak eyalet ve şehirler bazında tabana yönelik çalışma faaliyeti yaparak “Hatırlanma Günü” olarak tanınması için lobi çalışmaları yapmış ve yapmaya devam etmektedir³⁸⁸.

Şu ana kadar ABD’de toplam 36 eyalet (sözde) soykırımı tanımıştır. Bunlardan bazıları: Michigan, the States of Maine, Massachusetts, New Hampshire, New Jersey, New Mexico, New York, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, Virginia, Wisconsin,

³⁸⁷ Cumhuriyet, 4 Nisan 2002.

³⁸⁸ Tayyar Arı, a.g.e., s.183.

Maryland, Alaska, California, Georgia ve Illinois. Ayrıca toplam 18 ülkenin parlamentosunda (sözde) soykırım tasarıları kabul edilmiştir³⁸⁹.

Bunların yanı sıra Boston gibi şehirlerde de 24 Nisan “(Sözde) Soykırım ve Hatırlanma Günü” olarak tanınmıştır. ANCA ayrıca Fransa ve Kanada gibi dünyanın diğer ülkelerinde de (sözde) soykırımı tanıması için çalışmalar yürütmektedir. ANCA, Türkiye’nin Avrupa Birliğine girmesi koşulu olarak (sözde) soykırımı tanıması şartının AB tarafından Türkiye’ye dayatılması için lobi faaliyetlerinde bulunmuştur. ANCA, ayrıca İsrail’i hem (sözde) soykırımı verdiği az destekten dolayı hem de Türkiye ile ittifak halinde bulunmasından dolayı açık bir şekilde eleştirmektedir. AAA ise Kongredeki çalışmalarının yanı sıra (sözde) Ermeni soykırımını destekleyen dokümanları artırma çabası içerisindedir. Bu amaçla kurmuş olduğu ANI’ya sponsorluk yapmaktadır. ANI, ABD kamu okullarında (sözde) soykırımın okul müfredatlarına girmesi için de lobi faaliyeti yürütmektedir. Ayrıca ANI, 2000 yılında (sözde) Ermeni Soykırımı Müzesi ve Anıtı (Armenian Genocide-Holocaust Museum and Memorial) diye bir müze projesini ortaya atmıştır. Müze, Washington D.C.’de G Street, 14. Cadde üzerinde ve Beyaz Saray’ın iki blok ötesindedir. Holocaust Memorial Müzesi’nin girişine Ermeniler tarafından, Hitlerin söylediğini iddia ettiği. “*Ermeni Katliamını kim hatırlıyor o halde Yahudilere aynı şeyleri yapabiliriz*” yazısı yazılmıştır. Ermeniler sözkonusu müzeye tam 168 milyon dolar bağışta bulunmuşlardır. ABD’nin içinde bu müze gibi diğer Holocaust Abidelerini ve kurumlarını desteklemek için yine milyonlarca dolar sarf edilmektedir. Holocaust için üniversite kürsüleri kurulmakta ve konferanslar düzenlenmektedir. Bu konu AAA’nın öncelikli gündem maddesi halindedir. ANI, kuruluş amacına uygun olarak 2000 yılında ‘Birleşik Devletler Holocaust’u Hatırlama Müzesi’ (US Holocaust Memorial Museum) üyelerinin de dahil olduğu “Ermeni Sorununa ABD’nin Tepkisi” konulu bir konferansı Washington’da gerçekleştirmiştir. Ayrıca Ermeniler, “Türk düşmanlığını” körüklemek için bugüne kadar, dünyanın 16 yerinde (sözde) soykırım anıtları dikmişlerdir. Bu 16 anıtın 3’ü ABD’de (New Jersey, Fresno ve Montabella) dir. Diğer 3’ü Lübnan (Beyrut)’da ve 4’ü Ermenistan’dadır. Ötekiler ise sırasıyla Bulgaristan (Filibe), Mısır (İskenderiye), Fransa (Marsilya), Suriye (Sao, Şam) ve İtalya (Venedik)’tedir³⁹⁰.

AAA’nın bilimsel aktivitelerini gerçekleştirdiği ANI, ayrıca Holocaust’u yaşayanlara ödendiği şekliyle (sözde) Ermeni soykırımından hayatta kalanlara ödenmesi

³⁸⁹ Kaya Büyükataman, Turkish Forum Başkanı, ‘Tarihçiler Konuşuyor’ Programı, TRT-Int, 10 Haziran 2006.

³⁹⁰ Cemal Anadol, **Tarihin Işığında Ermeni Dosyası**, İstanbul, 2002, s.383.

için sigorta şirketlerine yasal çalışmalar yürütmektedir. New York Life Sigorta şirketi 1915'teki sözde katliamda, 1915'ten önce bu şirkete sigorta olup poliçelerini alan 10.000 Ermeni'nin varislerine, poliçelerinin orijinal kıymetinden on misli fazla, tazminat ve bazı Ermeni sivil toplum kuruluşlarına da 3 milyon dolar ödemeyi kabul etmiştir. California'da hâlihazırda ödemeler başlamıştır. Şimdi binlerce Ermeni varis ve Ermeni lobileri heyecanlı bir beklenti içinde bayram etmektedirler. Sadece almakta oldukları ve alacakları tazminattan dolayı değil, sigorta şirketinin bu kararının dünyada ve Avrupa'da, benzeri poliçeler konusunda emsal teşkil edeceği için ve de asıl, kendi tabirleri ile tarihlerini kazandıkları ve soykırım iddialarını böylece, sözde kanıtlanmış olacağı, nihayet, bunun, ülkede hukuken tescil edilmesine ve diğer tazminat taleplerine yol açacağı için bu durum son derece tehlikelidir. Ermeniler lobi faaliyetleri için yılda yüzlerce profesyonel kişi çalıştırmakta bunlar arasında akademisyenler, hukukçular, tarihçiler, gazete ve televizyon mensupları ve sanatçılar bulunmaktadır. Bu kişiler Ermenilerden yılda 50 ile 100 bin dolar paralar almaktadırlar³⁹¹.

Biz ne yapıyoruz denirse eğer; Ermenilere, Yahudilere uygulandığı gibi bir soykırımın yapılmadığını savunan dünyaca ünlü tarihçi Bernard Lewis'in sırf bu sözlerinden dolayı Fransa'da yargılanmasına ve para cezasına çarptırılmasına seyirci kalmakta, Türkiye olarak bu konuda kendisine hiçbir destekte bulunmamaktayız. Bu olaydan sonradır ki doğal olarak Bernard Lewis'ten bu konuda hiçbir açıklama ve görüş gelmemiştir.

4- Ermenistan'a Yardım Sağlamak

ABD Temsilciler Meclisinde veya Senato'daki (sözde) Ermeni soykırımı görüşmeleri, tamamıyla Ermenistan'a yardım propagandalarının yapıldığı bir görüntü içermektedir. Kürsüye çıkan her parlamenter, o yıl (sözde) soykırımın kaçınıcı yılı ise, kutladıktan sonra, "*Ermenistan'a her ne pahasına olursa olsun mutlaka maddi, manevi yardımda bulunmalıyız*" diye temennilerini dile getirilmiştir. Bu temenniler dile getirilirken Ermenistan'a yardımın ABD çıkarlarına hizmet edeceği hemen bütün konuşmalarda vurgulanagelmektedir³⁹².

³⁹¹ www.turkishforum.com, 23 Nisan 2001.

³⁹² Cemal Anadol, **a.g.e.**, s.380.

Californialı parlamenter Levine: “Geçmişî hatırlamak önemli olduğu gibi, geleceğe doğru bakmak da hayatidir. Sovyetler Birliği’nin parçalanması ve bağımsız bir Ermenistan’ın yeniden doğması ABD ve Ermenistan arasında güçlü ilişkileri inşa etmenin yegane fırsatını dolayısıyla Transkafkasya bölgesinde ABD için liderlik şansını sunar. Fakat Bush yönetimi bu fırsatı ele geçirmede başarısız oldu”³⁹³.

ABD’nin bölgede liderliğinin eksikliği en fazla Dağlık Karabağ bölgesinde hissedilmiştir. Bush yönetiminin, Transkafkasya bölgesine yönelik son politikasını yeniden değerlendirmesi gerekir. Ermenistan ve Dağlık Karabağ bulunduğu coğrafya yüzünden büyük bir politik risk ile yüz yüze kalacaktır, bu kolayca tahmin edilebilir. Denize çıkış yolları yoktur ve her tarafı durağan olmayan potansiyel düşmanlarla çevrilmiştir. Son 10 yıllık süreçte bu gibi konuşmalar parlamenterler tarafından (sözde) Armenian Genocide toplantılarında ısrarla vurgulanmıştır. Gerçekte görüşmelerin ismi her ne kadar (sözde) Armenian Genocide toplantıları olsa da tamamen bu amacından çıkmıştır. Ermenistan Cumhuriyeti’ne ABD finansal ve teknik yardımını garanti altına alma hususu hem AAA hem de ANCA için öncelikli konu halindedir. Özellikle 1988 Ermenistan depremi bu yardımın Kongreden çıkışını kolaylaştırmıştır. 1995 yılında Porter’ın çalışmaları sonucu olarak Ermenistan’a insani yardım olarak 85 milyon dolar, gelişim yardımı olarak da 30 milyon dolar yardım yapılmıştır. Takip eden yıllarda ise Ermenistan’a ABD yardımı yıllık ortalama 90 milyon Amerikan dolarını bulmuştur. 1999 yılında Kongre Ermenistan’a yapılan yardımı 75 milyon Amerikan dolarına indirmeye teşebbüs etmişse de AC’nin çabalarıyla minimum 90 milyon dolarda olması sağlanmıştır. 2001 yılında her iki lobi grubu da yıllık olarak bu rakamın sağlanmasını zafer olarak nitelemişlerdir. Buna rağmen Temsilciler Meclisinden 2002 yılı için Ermenistan’a yardım 82,5 milyon dolar olarak açıklanmıřtır³⁹⁴.

Ermenistan’a yardım hususunda güvenlik altına alınması ve yükseltilmesi için AAA, ANCA ve yan kuruluşları benzer yöntemlerle yoğun lobi faaliyetleri yürütmektedirler. ANCA, Ermenistan ve Dağlık Karabağ’a yardımın sürdürülmesi için özellikle Kongre içersinde ‘Senato Dış Operasyonlar Tahsis Alt Komitesi’ne (Senate Appropriations Subcommittee on Foreign Operation) yönelik yoğun lobi yaparken diğer taraftan da tabana yönelik çalışma (grassroots) faaliyeti olarak ülke genelindeki Ermenilerin Kongre üyeleri ile kontak kurmaları ve onları bu yardıma ikna etmeleri için

³⁹³ Cemal Anadol, **a.g.e.**, s.380.

³⁹⁴ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.275.

çalışmalar yürütmektedir. AAA'da Ermenistan ve Dağlık Karabağ'a yardımın sürdürülmesi için lobi faaliyeti sürdürmektedir. AAA yıllık 90 milyon Amerikan dolarına ilave olarak Işık Kaynağı Partiküleri Senkrotronu Artırıcısı (Synchrotron Light Source Particle Accelerator-SESAME) için başlangıç fonu olarak 15 milyon dolarlık kredi sağlamıştır. AAA'nın yan kurumu olarak faaliyet gösteren Ermeni Yardımseverler Birliği'de (Armenian General Benevolent Union-AGBU) Erivan'daki Ermenistan Amerikan Üniversitesi için 9 milyon dolarlık federal yardım almıştır. Bunlara ilave olarak AAA, Ermenilere yardımı ve son zamanlarda pozitif olarak sosyal, politik Ermenistan'daki ekonomik dönüşümü şekillendirmeye yönelik olarak araştırmalar yapan NGO Eğitim ve Araştırma Merkezi adlı yeri (Training and Resource Center-NGO) kurmuştur³⁹⁵.

5-Türkiye'ye Yönelik Askeri Yardım ve Projeleri Engellemek

ANCA'nın lobi yaptığı öncelikli konular arasında, Türkiye'ye silah satışı engellemek ve Ermenistan'dan geçmeyecek olan Bakü-Ceyhan boru hattına Amerikan yatırımlarını önlemek gibi faaliyetler mevcuttur. NATO müttefiki olarak Türkiye, ABD'den önemli ölçüde askeri yardım almaktadır. ANCA, İnsancıl Yardım Koridoru Kanunu (Humanitarian Aid Carridor Act-HACA) altında Türkiye'ye yapılan ekonomik ve askeri Amerikan yardımının durdurulması için çaba sarf etmektedir. Aynı şekilde insan hakları ihlalinde silah satışlarını engelleyen 'Çalışma Tüzüğü' (Code of Counduct-CC) düzenlemesiyle Türkiye'ye silah satışlarının durdurulması talebini sürekli olarak Kongre'de yapmış olduğu lobi çalışmaları sırasında vurgulamıştır. Bu çalışmalarında ANCA, sürekli olarak Türkiye'nin (sözde) soykırımı inkâr ettiğini, Kürtlere kötü davrandığını, Ermenistan ve Dağlık Karabağ'a ambargo uyguladığını, Kuzey Kıbrıs'ı işgal ettiğini öne sürmektedir. ANCA, Bakü – Ceyhan projesinde Ermenistan yer almadığı için bu projeye ABD yardımını engelleme amaçlı kampanyalar düzenlemektedir. Kongre'deki AC'nin dört parlamenterisi tarafından Haziran 2001'de bölgede Ermenistan'ın katılımını engelleyen herhangi bir boru hattına karşı çıkılması, Ermenistan'ın dâhil olduğu rotanın etkinliği ve maliyeti gibi konuları içeren HR 162 adıyla bir tasarı sunmuşlardır. Enerji nakil hatları, yani Orta Asya ve Hazar petrolü ile doğal gazlarının Türkiye topraklarından geçmesi durumunda, Türkiye'nin elde edeceği kazançlarla güçlenmesini istemeyen, söz geçirilmesi ve kontrol edilmesi güçleşen bir ülke haline gelmesinden çekinen bazı büyük devletler, Ermeni sorunu ya da başka bir konuyu kullanacaklardır. Artık bir plan

³⁹⁵ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.275.

hikâyesine dönen Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattını engellemek için PKK'yı ortaya süren irili ufaklı tüm devletler, bize ister istemez geçtiğimiz yüzyılın başlarında, aynen Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı gibi uzunca bir zaman sürunceme de kalan, büyük çekişmeler ve çatışmalar yaşanan "Bağdat Demiryolu Projesi"ni hatırlatmaktadır³⁹⁶.

Stefanos Yerasimos'un bu politikaları hatırlatan sözleri oldukça dikkat çekicidir:

"... Ermenilerin kaderi sadece uluslararası diplomasinin tutkularına değil, aynı zamanda İmparatorlukta en iyi şartlarla yatırım yolları arayan Avrupa sermaye çevrelerinin çıkarlarına da bağlıydı. Duruma göre tehditte bulunmak veya tam tersine sırtını sıvazlamak; ayak diremek veya geri çekilmek gerektiğinde, Ermeni meselesi bunların hepsine elverişli bir araçtı. Bir diğerinin yararına, önüne set çekildiğini gören her hastım, Ermeni davasının ateşli savunucusu kesiliyor; bir demiryolu ya da bir maden ocağı imtiyazının kendisine verilmesine hazır her para babası ise, elçiliğinden, o an daha uzlaşmacı bir tavır takınmasını istiyordu. Olayların bu genel mahiyeti içinde, durumdan en çok yararlanan devlet Almanya oldu. Ermeni Meselesi'yle doğrudan doğruya ilgili hiçbir çıkarı bulunmayan Almanya, Osmanlı İmparatorluğu içine nüfuz etme tasarılarını geliştirmesine imkân veren bir tarafsızlığı korumasını bildi. Almanya'nın bu yolla elde ettiği en büyük imkân da Bağdat Demiryolu imtiyazıydı..."³⁹⁷.

Genel olarak, ABD Kongresi'ne rutin bir şekilde taşınan Ermeni tasarıları ve yılın belirli zamanlarında yürütülen anma konuşmaları, ABD'de Türkiye aleyhine çalışmalar yürüten Ermeni Diasporası'nın lobicilik faaliyetleri etkili olmaktadır.

Şükrü Elekdağ, Milliyet gazetesindeki köşesinde konuyla ilgili şöyle demektedir:

"Büyükelçide olsak, sonuçta devlet memuruyuz. Son görev yaptığım ve önemli sorunlarımızın olduğu bir ülkede, Türkiye'ye yönelik önemli gelişmeler oluyordu. Ne yapmamız konusunda Ankara'dan talimatlar geliyor, belirlenmiş bir politika varsa bize bildirilir düşüncesiyle bekliyorduk. O sırada iç politikayla uğraşmaktan, bize yanıt vermeye kimsenin fırsatı yoktu. Zaman geçtikçe içler daha da karışmaya başladı. İşte bu yüzden, yapılması gereken en doğru şeyin kendi kararımızı kendimizin vermesi olacağına inanmaya başladık. Sorun, her ne kadar (sözde) soykırımın uluslararası hukuk boyutu alanında ülkemizde deneyimli hukukçu bulunmamasından kaynaklanıyorsa da, bu eksikliğin dünyaca tanınan birkaç yabancı hukuk uzmanından mütalaa alınarak çoktan

³⁹⁶ Gürbüz Evren, **a.g.e.**, s. 246.

³⁹⁷ Stefanos Yerasimos, (Çev. Babür Kuzu), **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, Belge yay., 1987, İstanbul, s.396.

giderilmesi gerekirdi. Bu affedilmez ihmal derhal telafi edilmeli ve Ermeni iddiaları konusunda Türkiye'nin bugüne kadar bir türlü tüm boyutlarıyla ortaya çıkarılmamış olan resmi politikası derhal oluşturulmalıdır”³⁹⁸.

Aynı konuda Milliyet gazetesi yazarlarından Sami Kohen'in saptaması şöyledir:

“...Ne Fransa, ne de başka bir ülke ile ilişkilerimizin Ermeni engelini takılmasına ve ona tutsak hale gelmesine izin vermemeliyiz. Ama bu arada "Ermeni faktörü"nü ortadan kalkmadığını, fırtına yatışmış olsa da, havanın yer yer yeniden patlayabileceğini düşünerek gereken önlemleri almak gerektiğini unutmamalıyız... Bu bizi, Fransa'dan ABD ye, Kanada'dan Avustralya ya kadar, Midi ülkelerde Ermeni faaliyetine karşı ne yapmak gerektiğinin iyice belirlenmesi konusuna götürüyor... Bu mesele He yakından ilgilenen..., sayın milletvekili Bülent Akarcalı'nın deyişi ile, bütün olup bitenlerden sonra dahi, 'Türkiye'nin hala bu konuda net bir stratejisi yok.' Hatta, devlet olarak "ileriye dönük en ufak bir çabası da yok..Fransa'da Meclis kararından sonra ne yapıldı? Paris'teki deneyimli bir gözlemciye göre 'hiç bir şey.' Fransız kamuoyunu etkileyebilecek dinamik herhangi bir girişim yok...”³⁹⁹.

Ermeni lobisinin etkinliğini sağlayan diğer önemli faktör ise ABD'nin zaman zaman stratejik müttefiki olan Türkiye'ye karşı “Ermeni sorunu kartını” hep kullanma gereği duymasıdır. Bu kart Türkiye'nin Ortadoğu'da güçlü olmasını engellemekte, bölgede jandarma-devlet olma yolundaki Türkiye'nin önünü kesmektedir çünkü bu sayede iç sorunlarıyla (Enflasyon, PKK, Türban) ve dış sorunlarıyla (Ermeni, Kıbrıs, Kıta Sahaneliği) boğuşan bir Türkiye hiçbir zaman belini doğrultamaz ki zaten ABD'nin de istediği budur. Bu sorunlar sistematik olarak yaratılmış ve günümüze taşınmıştır.

Aslında ABD kuvvet komutanlarının 1947'de seslendirdikleri bu görüş, bir başka biçimde daha 1919'larda İngilizler tarafından ortaya konulmuş, İngiltere Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlarından Bay Hohler, 27 Ağustos 1919'da bakanlığına gönderdiği bir raporda şu görüşlere yer vermiştir:

*"Kürt sorununa verdiğimiz önem Mezopotamya bakımındandır. Kürtlerin ve Ermenilerin durumu beni hiç ilgilendirmez"*⁴⁰⁰.

Uluslararası politika ve bu politikaya egemen olan kurallar aslında bu denli basittir. ABD kuvvet komutanları ve İngiliz Müsteşar Hohler'in raporlarındaki, Türkiye'nin kendi

³⁹⁸ Milliyet, 8 Temmuz, 2001.

³⁹⁹ A.g.g.

⁴⁰⁰ Cemal Anadol, a.g.e., s.384.

payına çok büyük dersler almasını gerektiren bu cümleler, ülkeler arasında dostluk bağları yoktur, olsa olsa çıkar ilişkileri vardır, deyişine açık bir örnek oluşturmaktadır.

Her devletin kendi çıkarlarına destekçi bulma politikaları yüzünden başta Ortodoks-Gregoriyen olan Ermenilerin parça parça edilerek, sonunda Katolik (Fransız), Anglo-Sakson (İngiliz) ve Protestan (Amerikan) mezheplerine çekilerek, bölge üzerinde emelleri olan ülkelerin yandaşları durumuna düşürülmüş, kendi içlerinde de kamplaştırılarak bir araya gelmeleri de engellenmiştir. Zaten bugünkü Ermenistan'a tüm dünya Ermenileri yerleştirilecek olsa (almaz ya aldı farzedelim), bir arada yaşamaları mümkün değildir. Bu yüzden de Diasporanın bir tek yaşam alanı vardır o da Türkiye üzerinde ve bölgede çıkarı olan dış ülkeler⁴⁰¹. Aksi olsaydı, Lübnan'daki ve Romanya'daki Ermeni Diasporası da Fransa ve ABD kadar etkili olurdu. Kazakistan'daki Ermeniler, sayıca Fransa'dan daha az değildir ama aynı etkiyi kesinlikle gösteremezler çünkü Kazakistan ile Fransa'nın Türkiye ve Ortadoğu'ya bakışları çok farklıdır. Bundan dolayıdır ki Türkiye, 1947'lerde olduğu gibi bugün de hala ulusal kaynaklarının büyük bir bölümünü Güneydoğusundaki ilan edilmemiş savaşa aktarmakta, Yunanistan, Suriye ve Kıbrıs Rum kesiminin sergiledikleri düşmanca tutumlar nedeniyle askeri harcamalarını arttırmak zorunda bırakılmaktadır. 1940'ların sonunda Sovyetler Birliği, Türkiye'yi ekonomik bir bunalımın içine iterek zayıf düşürecek politikaların uygulayıcısı olmuştur. Bugün de ABD aynı misyonu üstlenmiştir⁴⁰².

27 Şubat 1947 günü ABD Başkanı George Marshall, ABD Ankara Büyükelçisi Edwin Wilson'a bir telgraf çekerek, Türkiye'nin Sovyetler ile yaşadığı Boğazlar ve Karadeniz Krizi sonrası, Türkiye'nin silahlandırılması ve savaşa hazır tutulması yönünde görüş bildirmiştir. Bu arada Ermeniler, Türkiye'ye karşı Hitlerle, II. Dünya Savaşı'nda anlaşmaya varmak istemişler ama Hitler, Ermenileri Türkiye'ye ihbar etmiştir⁴⁰³.

19 Ocak 1976 tarihinde ABD Temsilciler Meclisi'ne, Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü (CIA)'nın gizli anlaşmalarına ilişkin verilen ve PIKE raporu olarak anılan araştırmada Kürtler için şu sözleri sarf etmektedir:

"... Ne ABD Başkanı ve ne de Dr. Kissinger (dönemin ABD Dışişleri Bakanı) Kürtler için bir zaferi arzu etmektedirler. Onlar, yalnızca isyanların, Irak'ın

⁴⁰¹ Salahi Sonyel, **a.g.e.**, s.59.

⁴⁰² Cemal Anadol, **a.g.e.**, s.384.

⁴⁰³ Ercan Çitlioğlu, **a.g.e.**, s.58.

kaynaklarını tüketmeye yetecek düzeyde bir çatışmayı sürdürebileceklerinden emin olmayı ummaktadırlar... ”⁴⁰⁴ .

1914'lerde Rusya'nın, Ermenileri kullanarak Türkiye'ye uyguladığı politika ile 1990'larda Amerika'nın Kürtler aracılığı ile Irak'a uyguladığı politikalar arasında, ABD'nin bu politikasının Türkiye'nin görmekte olduğu yaşamsal zararlar hesaba katılmazsa, herhangi bir farklılık yoktur. 1947'de Türkiye'ye yönelik Sovyet tehdidine karşı ABD, "Marshall Yardımı" olarak bilinen askeri ve ekonomik yardım programı başlatır. Bu yardımlar gerçekten Türkiye'yi Sovyetlere karşı korumak için mi yoksa ABD, Ortadoğu'da kendi çıkarlarını korumak için mi vermiştir sorusunun bir kez daha sorulması gerekir. ABD kuvvet komutanlarının Türkiye'ye yapılacak askeri yardımlarla ilgili olarak ortaklaşa düzenleyip kongreye sundukları raporun, son ve çok çarpıcı cümlesinde bu sorunun yanıtı açık bir biçimde verilebilir:

"...Rusya, Türkiye'yi barış döneminde emip yutabilirse, bizim Ortadoğu'yu savaşla savunma yeteneğimiz tümüyle yok olur... ”⁴⁰⁵ .

Şu ana değin 22 ABD Senatörünün imzaladığı 87 sayılı Senato ortak kara tasarısında ise “24 Nisan 1984 günü tüm soykırım kurbanları özellikle Ermeni soyundan gelenleri anmaya adanmıştır. 1982 Ağustos’unda ABD Dışişleri Bakanlığı Bülteninde (US Department of State Bulletin), Ermeni terörizmi ile kuşkusuz ABD Dışişleri Bakanlığı’nın resmi görüşünü yansıtan bir makale yayımlanır. Makalenin sonunda şöyle bir anlatıma yer verilir:

"1915'te Küçük Asya'da (Anadolu) meydana gelen olaylar hakkında tarihi belgeler yeterli açıklıkta bulunmadığından, ABD Dışişleri Bakanlığı Türklerin Ermenilere karşı soykırım uyguladığından söyleyen herhangi bir iddiayı onamaz... ”⁴⁰⁶ .

Ancak Diasporanın şiddetli tepkileri sonucu, 1983 Nisan’ında bu sefer tam tersi yönde, aksine ilkini tekzip eden bir açıklama gelir: *"Bu Amerikan ulusal politikasını belirtir bir demeç değildir ve aynı zamanda Amerikan politikasında herhangi bir değişmeyi de göstermez”⁴⁰⁷ .*

⁴⁰⁴ Ercan Çitlioğlu, **a.g.e.**, s.59.

⁴⁰⁵ **A.g.e.**, s. 58.

⁴⁰⁶ **A.g.e.**, s.80.

⁴⁰⁷ **A.g.e.**, s.81.

Bir yanda güçlü Ermeni lobisinin etkileri ile "Ermeni sorunu"nu gündeminde canlı tutan ve 1984 yazında Şemdinli ile Eruh'u basıp bir gün kontrolünde tutan PKK'ya tam destek veren ABD ile öte yanda Bodrum'da tatilini yarıda kesme ihtiyacı bile duymamış, mayosuyla güneş banyosu yaparken gazetecilere durum değerlendirmesi yapmış bir Başbakanlı Türkiye. ABD, benzer politikalarıyla bugün Kuzey Irak'ta, (sözde) soykırım iddialarıyla Ermeniler Türkiye'nin sürekli siyasi gündemindedir⁴⁰⁸.

1996'da ABD Ortadoğu politikalarına uygun olarak "Ermeni Sorunu" kartına yeni bir şekil vermiştir. Bu biten ASALA terörü yerine canlanan PKK terörüdür. Dikkat edilirse Türkiye'nin gündeminden terör hiç eksik olmaz ve Türkiye'nin hep nedense bir terör grubu vardır. Bu NEMESIS olmuştur, sonra Sağ ve Sol Fraksiyonlar olmuştur, ardından ASALA ve derken PKK bazende Hizbullah. Konuyu daha iyi kavrayabilmek için bu örgütlere kısaca bir göz atmak gerekir:

NEMESIS, ilk bilinen Ermeni terör örgütü olup, Cemal ve Talat Paşaları öldürmüştür. ASALA (Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu) ise 1975 yılında, Beyrut'ta kurulmuş, her nedense PKK ile yakın benzerlikler taşır ve birbirini takip eden bir özellik arz ederler. PKK, 1975 yılında Diyarbakır'da kurulduysa da bazı kaynaklar bu kuruluşu, terör başı Abdullah Öcalı'nın 1972'de Lice'nin Fis köyünde yaptığı ilk toplantıya kadar götürür⁴⁰⁹.

GECE (Genç Eylem Grubu), merkezi Beyrut; EKO (Ermeni Kurtuluşu ve Hürriyeti), merkezi Paris; JCAG (Ermeni (sözde) Soykırım Adalet Komandoları), merkezi Paris; NAR (Yeni Ermeni Direniş Örgütü), merkezi Paris; ASALA-RM (ASALA Revolutionary Movement-ASALA İhtilalci Hareketi); 3 Ekim; 9 Haziran; Orly; Fransa Eylül⁴¹⁰.

ASALA'nın taşeronluğunu yapmış ve bilinen örgütler ise 24 Eylül İntihar Komando Timi; Aleks Yenikomeshian Komando Grubu; Antronig Paşa Komandoları; Avrupa 21. Komando Grubu; Ermeni Adalet Komitesi; Kara 24 Nisan Komando Timi; Kourken Yanikian Komando Grubu; Shahan Natali İntihar Komando Timi; Şehit Agop Darakcian Komando Timi; Şehit Raffi Balian Komando Grubu; Yanikian ve Sasunian Komandoları ve Yeghia Keşişian İntihar Komando Timi gibi örgütlerdir⁴¹¹.

⁴⁰⁸ Ercan Çitlioğlu, **a.g.e.**, s.82.

⁴⁰⁹ **A.g.e.**, s.15.

⁴¹⁰ Cemal Anadol, **a.g.e.**, s.389.

⁴¹¹ Ercan Çitlioğlu, **a.g.e.**, ss.16-19.

ASALA'ya yataklık ettiği kayıtlara geçen örgütlerlere gelince: Ebu Nidal; El Fetih; El Saika; FKÖ (1970-1980'de Arafat iktidara gelinceye değin) ve PFLP-Filistin'in Kurtuluşu İçin Halkçı Cephe'dir. Yalnız son örgüt, Filistin adını taşısa da Müslüman olmayıp Hıristiyan bir yönetim için terör eylemleri yapmaktadır. Kısaca, Lübnan'daki otorite boşluğu ASALA'yı, Kuzey Irak'taki otorite boşluğu PKK'yı doğurmuştur. Bu örgütler sadece Türkiye açısından terör örgütüdür ve ne Fransa ne de ABD tarafından uzun yıllar terör örgütü listelerine alınmamışlar, aksine beslenmişlerdir ve söz konusu ülkeler bu noktada Türkiye'yi hep yalnız bırakmışlardır. Örneğin Terörle en çok boğuşan ülke olan Türkiye, ünlü Rockefeller Vakfı'nın, İtalya'da düzenlediği Uluslar arası Terör Zirvesi'ne dahi çağrılmamış, buna gerek bile duyulmamıştır. Üstelik bu yıllar terörün Türkiye'de en gündemde olduğu dönemlerdir⁴¹².

⁴¹² Cemal Anadol, **a.g.e.**, 406.

IV. ABD KONGRESİ'NDE (SÖZDE) 'ERMENİ SOYKIRIMI' GÖRÜŞMELERİ

A-ABD Kongresi'nde Ermeni Sorunu (1894–1984)

ABD'de Türkiye aleyhine çalışmalar yürüten komiteler ABD'deki Ermeni göçmenlerinden para toplamış, toplantılar, açık hava mitingleri düzenlemişlerdir. 1890'lı yıllarda Avrupa ve Osmanlı Ermenileri arasında Hınçak ve Taşnak örgütlerinin etkin olarak çalışmalar yaptıkları görülmüştür.

1897 – 1923 arasında ABD'de, Ermeni Hınçak ve Taşnak Komitelerinin kurmuş olduğu tarihleri tam olarak tespit edilen 12 kuruluşun yanı sıra bunlara bağlı çeşitli bürolarla, 100'ün üzerinde örgüt faaliyet göstermiştir. Bu örgütler kısa sürede teşkilatlanmalarını genişletmiştir. ABD'de 1903'te 36, 1907'de 48 ve 1914'te 77 Taşnak Komitesi kurulmuştur. Hınçaklar da, 1500 kadar eğitilmiş “fedai” toplamıştır. ABD'de ilk çekirdek Ermeni lobiciliğinin bu şekilde başladığı söylenebilir.

İlk Ermeni tasarısı, 29 Ocak 1896'da ABD Senatosu'ndan Osmanlı Devleti'nin Ermenilere yönelik katliam yaptığı şeklinde onaylanarak çıkmıştır ve 31 Ocak 1896'dan itibaren de basında yer almıştır.

B-ABD Kongresi'nde Ermeni Sorunu (1985–2001)

Ermeni lobisi ve destekleyicileri, tasarılarını 1984 yılında yasalaştırmayı başaramayınca bu defa 1985 yılında amaçlarına ulaşmak için Kongre'de oldukça kapsamlı çalışmalara başlamış, bu amaçla sadece 1985'te dört ayrı tasarı sunma hazırlığına girişmişlerdir. Sonuçta diğerleri az sayıda taraftar topladığı için “H.R. 192 sayılı tasarı” görüşmeleri yapılmış ancak tasarı, 4 Haziran 1985'te reddedilmiştir. Bu tasarıları 1987 yılında “132 sayılı tasarı” izlemiş bundan da sonuç çıkmayınca 1990'lı yıllarda Senatör Robert Dole'ün 212 sayılı Ermeni Tasarısı gündeme gelmiştir. 1991 yılında değişen dengeler Birinci ABD-İrak Savaşı'nın çıkması ABD'nin stratejik müttefiki olan Türkiye'ye duyduğu ihtiyaç, bu tasarının da Ermeni lobisi için bekleneni vermeyen bir neticeyle sonuçlanmasına neden olmuştur. Bu defa 2000 yılında “398 sayılı tasarı-H.R.

596” olarak, yeni bir Ermeni tasarısı, Kongre’de, Uluslararası İlişkiler Komitesi’nden çıkararak Temsilciler Meclisi’nde görüşülmek istenmişse de ABD Başkanı Clinton’un gündeme getirdiği ciddi ulusal güvenlik kaygıları nedeniyle, tasarı görüşmeye bile açılmadan geri çekilmiştir. 3 Aralık 1894 yılında başlayan ABD Kongresi’ndeki Ermeni tasarıları yani başka bir deyişle Ermeni Sorunu görüşmeleri çeşitli zaman aralıklarında dünyadaki çeşitli siyasi gelişmelerdeki seyirler sebebiyle zaman zaman sekteye uğramış veya uykuya yatırılmış olsa da konu, 1984 yılından itibaren düzenli olarak ABD Kongresi’nde yeniden işlenmeye başlamıştır. İlk olarak 1894 yılında ABD Kongresi’ne taşınan mesele, 3 Aralık 1894 tarihli bir kararla Osmanlı Devleti’nin haksız yere suçlanmasına ve kınanmasına sebep olmuştur. Daha sonra Ocak 1896’da yine ABD Kongresi’nde her iki meclisin de gündemine getirilmiş ve Osmanlı Devleti aleyhine bir karar kabul edilmiştir⁴¹³.

1909 yılında Adana olayları sırasında ABD Hükümeti, Osmanlı Devleti’ne Ermeni sorunu ile ilgili olarak gözdağı verme amacıyla iki savaş gemisini Osmanlı kara sularına göndermiştir. Bu olaydan 7 yıl sonra ABD Kongresi’ne taşınan “9 Şubat 1916 Kararı”, daha sonra “11 Mayıs 1920 Kararı” olarak Kongre’den çıkmıştır. Bundan sonra Kongre’ye yönelik Ermeni propagandasının 55 yıllık suskunluk dönemini takiben 9 Nisan 1975’te konu tekrar Temsilciler Meclisi’ne getirilmiştir. 1975 yılında Temsilciler Meclisi’nde kabul edilen Ermeni Tasarısına tepki olarak Türk-Yunan anlaşmazlığında ortaya çıkan Kıbrıs olayıyla bağlantılı olan ambargo gibi diğer nedenlerle de Türkiye tarafından, karşı bir hareket olarak, 1975 Temmuz’unda Türkiye’de bulunan Amerikan Üsleri’nin faaliyetlerine son verilmiştir. Bu durum ABD’nin Türkiye üzerinden yürüttüğü “comint” ve “elint” istihbaratını durdurmuş, ayrıca İncirlik Üssü’ndeki faaliyetlere getirilen kısıtlama da ABD’nin Ortadoğu’daki gücüne sekte vurmuştur. Türkiye ile ABD’nin uygulanan silah ambargosu yüzünden ilişkileri gergin bir düzeyde olduğu için bu dönemden sonra da Ermeni örgütlerinin, yöntem değiştirerek farklı bir yola, teröre yöneldikleri gözlemlenmiştir. 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren ise, Ermeni iddialarını içeren bir tasarının Amerikan Kongresi’nden geçmesini sağlamaya çalışmışlardır⁴¹⁴.

Türkiye’ye karşı fanatik Ermeni grupları tarafından uygulanan 1970’ler ile 1980’lerin Ermeni terörünün yerini, 1980’lerin ortalarından itibaren ABD Kongresi’ne

⁴¹³ Tayyar Arı ,a.g.e., s. 274

⁴¹⁴ A.g.e., s. 273

defalarca getirdikleri Ermeni tasarıları almıştır. Bu amaçla, 12 Eylül 1984'te Temsilciler Meclisi'ne (sözde) Ermeni soykırımını, ABD'nin kabul etmesi istenen Ermeni karar tasarısını götürmüşlerdir.

Genel olarak bakıldığında Ermeniler gerek ABD Kongresi'nde gerekse uluslararası platformlarda "Ermeni Sorununu" tek taraflı ve maksatlı bir şekilde gündeme taşımış ve halen taşımaktadırlar. Ermenilerin bu tür tasarıları ABD ve diğer parlamentolardan çıkartmak için sarf ettikleri çabaların esasında yatan neden, (sözde) soykırımın tanınması, Türkiye'ye tazminat ödetilmesi ve toprak talebi gibi istekler gelmektedir. Yani, Ermeni lobisi adım adım uluslararası topluluğu (sözde) soykırım yapıldığı kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken de uluslararası toplumun moral desteğini kazanmaya özen göstermişler, göstermeye devam etmektedirler. Bu açıdan bakıldığında Ermenilerin, Amerikan Kongresi'nden (sözde) Ermeni soykırımını kabul ettiren bir karar tasarısını geçirtme çabalarını uluslararası forumlarda ve diğer ülke parlamentolarında gösterdikleri faaliyetlerle birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Ermenilerin, Amerikan Kongresi'nde gösterecekleri başarının, diğerlerine de örnek olacağı ve iddialarını destekleyen yasaların birbirini takip edeceğini söylemek doğru olacaktır. Diğer bir deyişle Ermeniler bu karar tasarısının kendileri için *Balfour Deklarasyonu* olacağını hesaplamaktadırlar⁴¹⁵.

Dönemin ABD Başkanı Reagan, Kongre'ye yönelik açıklamalarında çok net bir şekilde karar tasarısının geçmesine karşı olduğunu beyan etmiştir. Bu konudaki önemli gelişmelerden birisi 1980 tarihli "Türk-Amerikan Savunma ve İşbirliği Antlaşması'nın 5 yıllık süresinin dolmuş olmasıdır⁴¹⁶. Zira 1985 yılına gelindiğinde adı geçen antlaşmanın yenilenmesi söz konusu olmuştur⁴¹⁷. Bu amaçla yapılan müzakereler sırasında, Türk tarafı, Ermeni karar tasarısı gibi önerilerin Amerikan Kongresi'nden geçişinin önlenmesi için

⁴¹⁵ **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1985; Balfour Deklarasyonu: I. Dünya Savaşı sırasında Chaim Weizmann önderliğindeki Siyonist hareket İngiltere ve ABD hükümetleriyle sürekli ilişki içinde oldu. Yapılan görüşmeler sonucunda, 2 Kasım 1917'de İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Balfour, Yahudi Lord Rothschild'e gönderdiği mektupta, hükümetin Yahudi Siyonist isteklerini sempatiyle karşılaması fikrini onayladığını, Filistin'deki Yahudi olmayan toplumların medeni ve dinsel haklarına ve başka herhangi bir ülkedeki Yahudilerin yararlandıkları haklara ve siyasal statüye zarar verecek hiçbir şey yapılmaması koşuluyla, Yahudi halkı için Filistin'de ulusal bir yurt kurulması, bunun için her türlü olaylığın gösterilileceğini bildirdi. Böylece, Şerif Hüseyin'in Arap Krallığı'nın bir parçası olarak gördüğü Filistin'de, Yahudilere ulusal bir yurt olarak kurmaları vaadinde bulunarak, bugüne dek sürecek bir sorunun temelleri atıldı; Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, C.I, İstanbul, 2001, s.203.

⁴¹⁶ Bu antlaşmaya göre: "Ortak çabalara zararlı olabilecek yersiz hareketlere şiddetle karşı çıkacağız" denilmekte ise de Amerikan yönetimi Kongre'ye bu yönde bir karar çıkmasını engellemek için gerçekten ciddi çabalar içine girmekten çok, genel politika olarak Türkiye'yi böyle bir kararı içine sindirmesi için iknaya çalışmıştır, **Cumhuriyet**, 20 Nisan 1987, (Emekli Büyükelçi ve Dışişleri Eski Bakanı Hasan Esat Işık'ın yazısı).

⁴¹⁷ "1985 Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması (SEİA)" ile ilgili bilgi için bkz. İlhan Uzgel,"ABD ve NATO İle İlişkiler", **Türk Dış Politikası**, C. II, İstanbul, 2001, s.55-59.

Amerikan Hükümeti'nin azami gayreti sarf edeceği hususunda teminat istemiş ve açık olmasa da bu anlama gelebilecek bir ifadenin söz konusu antlaşmaya konulması sağlanmıştır. Zaten Reagan, Başkanlık koltuğuna oturduktan sonra Kongre'den tasarının geçişine karşı olduğunu Kongre'ye hitaben yapmış olduğu açıklamalarında ortaya koymuştur. 1985 yılı Şubat ayında Temsilciler Dış İlişkiler Komitesi'de '1986 Yılı Dış Yardım Programı' sırasında konuşma yapan Savunma Bakanı Caspar Weinberger: "(Sözde) *Ermeni soykırımı tasarısının kabulünün ABD'yi küçük düşüreceğini*" belirtmiş ve Türkiye ile ilişkilerin gerileceği noktası üzerinde durmuştur. Yani Reagan Yönetiminin "1986 Yılı Dış Yardım Programı" görüşmeleri sırasında Weinberger, anma günleriyle ilgili bu tür tasarıların, hangi temele dayanırsa dayansın Kongre tarafından kabulü halinde bunu o güne değin 50'den fazla Türk vatandaşının ölümüne sebep olan Ermeni terörizmini desteklemekten başka bir şey olmayacağını ifade etmiştir⁴¹⁸. Reagan'dan sonra Başkanlık koltuğuna oturan George Bush, Reagan gibi Türkiye'ye açık destek vermemiştir. Ortaya çıkan durum Türkiye için o dönemde hayli sorun yaratmıştır⁴¹⁹.

Ermeniler, bu tür bir tasarımı daha önce 1975 yılında Temsilciler Meclisi'ne sunmuşlardır. Tasarı, burada kabul edilmişse de Senato'dan geçememiştir⁴²⁰. Türkiye ile ABD'nin, uygulanan silah ambargosu yüzünden ilişkileri gergin bir düzeyde olduğu için bu girişim Türkiye'de pek yankı uyandırmamıştır. Zaten bu dönemden sonra da Ermeni terör örgütlerinin bu defa yöntem değiştirerek farklı bir yola, teröre yöneldikleri gözlemlenmiştir. Amaç olarak bundan sonra Ermeni iddialarını içeren bir tasarının ABD Kongresi'nden geçmesini sağlamaya çalışmışlardır. Ermeni lobisi ve destekleyicileri, tasarılarını 1984 yılında yasalaştırmayı başaramayınca bu defa 1985 yılında amaçlarına ulaşmak için Kongre'de oldukça kapsamlı çalışmalara girişmişlerdir.

1-1985 Yılı Ermeni Faaliyetleri

Kongre'de bu çalışmalar yürütülürken dışarıda da Ermenilere ait "Milli Anma Komitesi" yoğun faaliyetlerde bulunarak ABD ve dünyanın diğer bölgelerinde çeşitli

⁴¹⁸ "Ermeni lobisi, Reagan yönetimine ateş püskürüyor. Savunma Bakanı Weinberger'in soykırım lafı, büyük şok etkisi yarattı", **Tercüman**, 11 Mart 1985.

⁴¹⁹ "Soykırım tasarısı, California Temsilcisi Coelho Tarafından Genel Kurula Getirildi", **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1986.

⁴²⁰ Ermeni tasarısı, 28 Ocak 1975'te Temsilciler Meclisi'ne verilmiş ve komisyondaki tartışmalardan sonra 8 Nisan 1975 yılında 55'e karşı 332 oyla kabul edilmiştir. Ancak tasarı Senato tarafından onaylanmadığı için hukuken herhangi bir geçerlilik kazanmamıştır. Dönemin Dışişleri eski bakanı ve Washington eski Büyükelçisi Melih Esenbel, bu dönemde ABD ile gergin ilişkiler içerisinde olunmasına rağmen Türk tarafından yapılan girişimler sonucunda, tasarı Senato'da kabul edilmemiştir, **a.g.g.**, 9 Nisan 1987.

etkinliklerin yapılması için organizasyon faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır. Yunanistan’da basın toplantısı düzenleyen Ermeniler, 24 Nisan günü için Atina’da bir dizi gösteri düzenleyeceklerini ve bu gösterilere binlerce Ermeni’nin katılacağını açıklamışlardır⁴²¹. Aynı tarihlerde İngiltere’de yaşayan 10 bin kişilik Ermeni topluluğunu temsil eden Ermeni Kilisesi, Başbakan Margaret Thatcher’in (sözde) soykırım tezini kabul etmesi için etkin çalışmalara başlamıştır⁴²². İngiltere’deki Ermeni Kilisesi’nin önderliğinde yapılan çalışmalarda çeşitli gösteriler yapılmıştır⁴²³. “1915 (sözde) soykırımını” resmen tanınması ve uluslararası örgütlerde bu tezi savunması talebini içeren bildiriye Başbakanlık binasına bırakmışlardır⁴²⁴. Ayrıca daha önce 24 Nisan günü Londra’daki Türk Büyükelçiliği önünde bir kınama gösterisi düzenleyeceklerini açıklayan Kilise Komitesi bunu gerçekleştirerek Trafalgar Alanı’na yürümüşlerdir. İngiliz BBC Televizyonu, Ermenilerin yürüyüşlerine genişçe yer vermiştir. Aynı televizyon Türkiye haritası üzerinde Doğu Anadolu’nun Ermeni anayurdu olduğu iddiasını Ermenilerin ağzıyla tekrarlamıştır⁴²⁵.

Paris’te, Ermeni anıtıyla ilgili bir kararın Paris Belediye Meclisinde oybirliğiyle çıktığı görülmüştür⁴²⁶. 24 Nisan 1985’te temeli atılan bu anıta ilave olarak Lyon şehrinde de bir başka anıtın açılışı yapılmıştır. Lyon’un Bellecoue Meydanı’na dikilen 6 m yüksekliğindeki anıtın açılışına şehir yöneticileri de katılmıştır⁴²⁷.

Aynı şekilde Kanada’da yaşayan Ermeniler, Ottawa’da geçen Mart ayında Türk Büyükelçilik binasını basıp bir Kanadalı görevliyi öldürerek Büyükelçiyi ağır yaralamışlardır⁴²⁸. 24 Nisan’da da 1000 kadar Ermeni önce parlamento binası önünde bir gösteri düzenlemiş daha sonra Türk Büyükelçiliği’ne doğru yürüyüşe geçmişler ve elçilik binası önünde yürüyüşlerini çeşitli sloganlar atarak bitirmişlerdir. Ermenilerce daha önce tehdit edilen Kanada Hükümeti dolayısıyla da polisi olaya seyirci kalmıştır⁴²⁹.

⁴²¹ “Atina 1 Numaralı Terörist Üssü; Londra’da yayınlanan Memo dergisinde yayınlanan bir habere göre Yunanistan çoğu terörist gruplara ev sahipliği yapıyor”, **Hürriyet**, 24 Nisan 1985.

⁴²² **Milliyet**, 19 Nisan 1985.

⁴²³ **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1985.

⁴²⁴ **Milliyet**, 19 Nisan 1985.

⁴²⁵ **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1985.

⁴²⁶ “Marsilya Eski Belediye Başkanı ve şimdiki Savunma Bakanı Ermeni asıllı Gaston Defferre tarafından dikilen soykırım anıtı gösterildi”, **a.g.g.**, 19 Nisan 1985; “Bahsi geçen anıtın dikilmesi daha sonra Fransız Hükümeti tarafından engellenmiştir”; **Günaydın**, 15 Aralık 1981.

⁴²⁷ **Milliyet**, 24 Nisan 1985.

⁴²⁸ “Ermeni terörü bu defa Kanada’da can aldı. Ottawa’daki Büyükelçilik binamız basıldı. Coşkun Kırca aşağıya atlayarak hayatını kurtarabildi, kolu ve bacağı kırıldı. Kanadalı muhafız öldü”. Kanada hükümeti artık polis verecek. Teröristler Kevork Maraşlıyan, Ohannes Nubaryan, Raffi Parot Titizyan”, **Tercüman**, 14 Mart 1985.

⁴²⁹ **Milliyet**, 2 Nisan 1985.

Güney Kıbrıs Rum kesiminde ise “Ermeni Milli Konseyi” tarafından Türkiye’nin altı ilinin Ermenilere ait olduğunu belirten bir bildiri yayınlamışlardır⁴³⁰.

Almanya’nın Bremen şehrinde James Karnusyan Başkanlığında, 200 kadar Ermeni’nin katıldığı bir toplantı düzenlenmiş ve bu toplantıda Federal Almanya’ya çağrıda bulunularak Türkiye’ye yapılan askeri ve ekonomik yardımların kesilmesini istemişlerdir⁴³¹. Ayrıca Alman WDR televizyonu 23 Nisan akşamı yayınladığı programda 15 dakikalık Ermeni iddialarına yönelik bir yayın gerçekleştirmiştir. “70 yıl Önce Ermenistan’da “(sözde) soykırım” adı altında yayınlanan programda, Türkiye’deki savaş koşulları içerisinde bölgede yaşayan Ermenilerin, diğer azınlıklar gibi büyük acı çektikleri ve Ermenilerin sembolünün Ağrı Dağı olduğu temaları vurgulanmıştır⁴³².

Vatikan’da Papa II. Jean Paul, Vatikan’da düzenlenen ayinde 70 yıl önce ölenler için dua etmeleri çağrısında bulunmuştur⁴³³. Bulgaristan’ın başkenti Sofya’da “(Sözde) Ermeni soykırımını kınama günü” çerçevesinde çeşitli anma törenleri yapmışlardır⁴³⁴.

New York’ta yaklaşık 1000 kişilik bir Ermeni topluluğunun yaptığı yürüyüşte konuşma yapan Senatör Alfonse d’Amato, Reagan yönetimince (sözde) soykırımın tanınmasını, tasarıya karşı çıkan Dışişleri Bakanlığı’ndaki bürokratları “Türkiye’ye yağ çekmekle” suçlamıştır. New York Valisi Mario Como ise bu toplantıya bir mesaj göndererek “24 Nisan gününün ‘Ermeni Günü’ olarak kabul edildiğini açıklamıştır. Toplantıdan sonra New York’taki Türkevi’ne doğru yürüyüşe geçen yaklaşık 500 kişilik Ermeni grup polis tarafından dağıtılmıştır⁴³⁵. New York’un Yahudi Belediye Başkanı Edward Koch, “24 Nisan’ın ‘İnsanın insana Zulüm Günü’ olarak anılmasını isteyen bir bildiriye Ermeni Patriği Torkom Manukyan’a vermiştir⁴³⁶.

24 Nisan 1985 Yılında New York Televizyonu’nun 13. Kanal’ında Ermenilerle ilgili bir program yayınlanmıştır. ABD’deki Ermeni lobisinin 250 bin dolara yayınlattıkları

⁴³⁰ “Bir siz eksiktiniz/Bir bu eksikti.” Kıbrıs’lı Ermenilerde Türkiye’den toprak istiyor. Türkiye’den 6 ilin verilmesini istiyorlar, **Tercüman**, 20 Nisan 1985.

⁴³¹ **Milliyet**, 24 Nisan 1985.

⁴³² **Güneş**, 5 Mayıs 1985.

⁴³³ “Papa’da Ermeni oyununa alet oldu.” 09 Haziran 1977’de Vatikan’da Türk Büyükelçisi Taha Carım’ın Vatikan’da Ermeni teröristlerce öldürüldüğünü çabuk unuttu ve 24 Nisan törenlerine katıldı”, **Tercüman**, 26 Nisan 1985.

⁴³⁴ **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1985; **Hürriyet**, 25 Nisan 1985.

⁴³⁵ “New York Valisi Mario Como, ‘24 Nisan’ı –Ermeni Günü- ilan ettiklerini” açıkladı.”, “Küstahlar, Türkevi’ne yürümeye kalktılar”, **Milliyet**, 23 Nisan 1985.

⁴³⁶ “Ermeni-Yahudi İşbiliği, NewYork’un Yahudi asıllı Belediye Başkanı Edward Koch, Ermeni Başpiskoposu Manukyan’a bir belge verdi”, **Tercüman**, 18 Nisan 1985: “Fransız Sosyalist Partisi Birinci Sekreteri Lionel Jospin, Taşnaklı Hrayr Manukyan ve Henri Papazyan ile görüştü”, **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1985.

ve tamamen Ermeni propagandasının yapıldığı yayında, Ermeni asıllı Babanyan ailesinin üç nesli ekrana çıkartılmıştır. Ailenin ikinci nesilden üyesi olan Harityun Babanyan, Maraşlı olduğunu söyledikten sonra, 1915 yılında altı yaşında olduğunu belirterek o günlere ait oldukça ayrıntılı bilgiler vermiştir. O yaşta bir çocuğun bu kadar ayrıntıyı teknik olarak aradan 70 yıl geçtikten sonra bu kadar detaylı bir şekilde hatırlamasının şaibesi bir tarafa konuşmasında Babanyan: *“...senelerce sustuktan sonra, Musevilerin başarısını kendimize örnek alıp örgütlü mücadeleye başladık. Davamıza dört elle sarıldık ve bundan sonra her yola, her yönetime başvuracağız. Ne zaman bir Türk’ün öldürüldüğünü duysam, sevinçten yüreğim yağ bağıyor”* dedikten sonra yanında getirdiği torunlarının minik yüreklerine kin ve intikam tohumları aşıladığını televizyon ekranları karşısında *“Biz Ermeniyiz!”* diye bağırarak göstermeye çalıştığı sırada TV yetkilileri araya girerek, *“Hayır, sizler Amerikalısınız!”* diye uyarıda bulunarak tepkilerini dile getirmişlerdir⁴³⁷.

California’da ise Ermeni asıllı Vali George Dökmeciyan, 24 Nisan’ı *“(Sözde) Ermeni Soykırım Günü”* ilan eden bir açıklama yapmış ve eyaletteki bayrakları yarıya indirtirmiştir. Dökmeciyan’ın Los Angeles Times’da, kendisinin 1983 yılında Reagan’la bir görüşme yaptığını ve bu görüşmede Reagan’ın Ermeni davası konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu kendisine belirttiğini ve Ermeni halkına yapılanlardan ötürü kendisinin üzüntü duyduğunu belirttiği konuşmasını Reagan’a hatırlattığını ifade eden bir beyanı yayınlamıştır. Her yıl 24 Nisan tarihinde dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Los Angeles’ta da yine 24 Nisan günü yaklaşık 5 bin Ermeni yürüyüş yapmış, Türkiye aleyhine sloganlar atılmış ve Türk bayrağı yakılmıştır⁴³⁸.

Bu arada Amerikalı Psikoloji Profesörü Sarabehar Kosnik, Kongre’de Ermeni lobisinin önde gelen isimlerinden olan Senatör Carl Levin’e ve ABD Başkanı Ronald Reagan’a bir mektup göndermiş ve tarihi bir yanlışlığın eşiğinde oldukları uyarısında bulunmuştur. Mektubunda Profesör Kosnik şunları ifade etmiştir:

“Uygar bir insan, bir bilim adamı ve hepsinden önemlisi, Amerikalı bir Yahudi olarak, takdir edersiniz ki, insanın insana baskısına benim kadar sert tepki gösterebilecek çok az kişi vardır. Ancak bilmenizi isterim ki, hazırladığınız kanun tasarısı, gerçekleri tahrif eden, tarih bilginizin kılığını gösteren, büyük bir hatadır. Böyle bir hatanın

⁴³⁷ “Ermeniler, New York TV’sinin 13.kanalına 125 milyon lira (250.000 \$) ödeyerek programı satın aldılar”, **Milliyet**, 27 Nisan 1985.

⁴³⁸ “Her yıl 24 Nisan tarihinde dünyanın birçok yerinde rutin olarak Ermeniler yürüyüş ve gösteri yapmaktadırlar”, **Hürriyet**, 26Nisan 1985.

işlenmesi ve bu hatanın Türkiye'deki demokrasiyi zor duruma düşürecek bir nitelik taşıması, duyduğum rahatsızlığın boyutlarını daha da artırıyor. Konuyla ilgilendiğinize göre, size bir önerim var: Önce Osmanlı İmparatorluğu'na ve Türklere ait tarih bilginizi genişletin. O zaman göreceksiniz ki, insanlık onuruna saygı göstermek açısından din, dil ve ırk gözetmeyen Türkler, tarihte hepimize ders verecek nitelikte bir örnek yaratmışlardır. Ben, Türk asıllı bir Musevi ailenin kızıyım. Benim gençliğimde, Türkiye'deki Museviler, Polonya'da, Rusya'da, İspanya'da, Fransa'da ve Almanya'daki Musevilerin yaşadığı acı olayların hiçbirini yaşamadılar. Hepsi sınırsız bir özgürlük içerisinde yaşadılar ve halen de öyle yaşıyorlar. Bu durum yalnızca Museviler için değil, Türkiye'deki bütün etnik gruplar için geçerlidir. Bütün bu nedenlerle, işlediğiniz tarihi hatanın daha büyük boyutlara ulaşmasını istemiyorsanız, size tasarınızı hemen geri çekmenizi öneririm”⁴³⁹.

Aynı tarzda bir başka mektup ta İsrail Büyükelçisi Moshe Arad tarafından 25 Ekim 1989 tarihinde “(sözde) soykırım tasarısı” hamisi Senatör Dole'a da yazılmıştır”⁴⁴⁰.

Sovyetler Birliği'nde Komünist Parti yayın organı olan Pravda gazetesi 24 Nisan 1985 tarihli sayısında ilk defa ve açık bir şekilde (sözde) soykırımın yapıldığına ait bir makaleyi yayınlamıştır. Erivan Devlet Üniversitesi Rektörü ve Ermenistan Bilimler Akademisi üyesi S. Ambartsunyan tarafından kaleme alınan makaleye Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan kısa ancak sert bir yanıt verilmiştir⁴⁴¹. Türk Dışişlerinin bu tepkisi Sovyet yönetimi tarafından dikkate alınmamış olmalı ki, bu defa Sovyet Ermenistan'ı Komünist Partisi Başkanı Karen Demirciyan, televizyonda 1915 yılında Osmanlı Devleti'nin yarım milyon (500.000) Ermeni'yi öldürdüğünü iddia eden bir konuşma yapmıştır. Bu iddialarında cevabı yine bir Rus General Majewski'den gelmiştir⁴⁴².

1985 yılı içerisindeki Ermeni propagandalarından birisini de Londra'da basılan bir kitabın Türkiye'de çeşitli adreslere postalanması hadisesi oluşturmuştur. 'Zed Press' adlı yayınevi tarafından 1983 yılında İngilizce olarak basılmış “The Armenian From Genocide To Resistance” (Soykırımdan Direnişe Ermeniler) adlı bu kitap, Ermeni asıllı Gerard Chailand ve Yves Terson adlı iki Fransız vatandaşı tarafından yazılmıştır. Kitabın önsözünde: “*Bu gün terörizmi kınayanlara iki gerçek hatırlatılmalıdır. Birincisi dün unuttukları (sözde) Ermeni soykırımını bütün kamuoyuna daha iyi anlatmak, ikincisi de bir*

⁴³⁹ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.277.

⁴⁴⁰ **Milliyet**, 8 Ekim 1989.

⁴⁴¹ **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1985.

⁴⁴² **Milliyet**, 8 Kasım 1989.

(sözde) soykırımı tanımamakla büyük bir skandala neden olanlara bu dev suçu dünyada kınanır hale getirmektedir...” denilmektedir⁴⁴³.

1985 yılı içerisindeki Ermeni gösterilerinin en büyüğü Beyrut'ta gerçekleşmiştir. 25 bin kişinin katıldığı gösteriye Piskopos I.Karekin, Katolik papaz Kasparyan yöneticilik yapmışlardır⁴⁴⁴.

Avusturya'nın başkenti Viyana'da, Ermenistan'daki Eçmiyazin Kilisesi'ne bağlı olan Ermeni grup, buradaki kiliselerde bir dizi ayinler düzenlemişler, Viyana televizyonu da bu ayinleri Ermeni iddialarıyla birlikte televizyonlarından yayınlamışlardır⁴⁴⁵. Benzer sahneler Almanya'da da tekrarlanmıştır⁴⁴⁶.

Ancak bu yıl içerisindeki en ilginç olaylardan birisi de Kudüs'teki gösteriler sırasında vuku bulmuştur. Burada yapılan bir ayinde, I. Dünya Savaşı sırasında kendileri aslen Osmanlı vatandaşı olan savaş sırasında İngiliz ordusu saflarına geçen ve sırtlarında bu ülkenin üniformasını taşıyan savaş sırasında ölmüş olan 24 Ermeni için dua edilmesi olmuştur. Benzer bir hadise de 27 Nisan tarihinde Washington'da gerçekleşmiştir. Washington Arlington Mezarlığında yapılan törende, bu mezarlığa, I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz birlikleri safına geçip 7. Türk Ordusuna karşı savaşarak ölmüş olan Ermenilerin anısına küçük bir anıt dikilmiş ve aynı yere ayrıca kaçak Ermenilerin Osmanlı Devleti'nin müttefiki Almanlara karşı Fransız ordusunda verdikleri Argon Savaşı için de küçük bir anıt dikilmiştir⁴⁴⁷.

Bu yılın önemli olaylarından birinin hiç de şüphesiz Arjantin Parlamentosu'nun meclis kanadının Ermenilere (sözde) soykırım uygulandığını iddia eden kararı almış olmasıdır⁴⁴⁸.

⁴⁴³ **Milliyet**, 24 Nisan 1985.

⁴⁴⁴ **Tercüman**, 1 Mayıs 1985.

⁴⁴⁵ **A.g.g.**, 30 Nisan 1985.

⁴⁴⁶ “Ermeni eylemleri artıyor. Berlin'de Haus Der Kirche” Protestan Kilisesi'nde toplandı. Protestan Papaz Manfred Richter iddiaları tekrarladı. Berlin Hür Üniversitesi öğretim üyesi Krikor Mıngyan aynı şeyleri SFB Radyosu'nda tekrarladı”, **a.g.g.**, 16 Nisan 1985.

⁴⁴⁷ “Şecat arzedilen Ermeniler suçüstü yakalandı. Washington'daki mezarlığa, Türk ordusuna karşı savaşan Ermenilerin anısına plaket diken Ermeni Lobisi ihanetlerini belgelediler. Arlington'daki tören, düşmanla işbirliği yaptıkları için Ermenilerin göç ettirildiklerini açıklıyor ve bu sayede Türk tezide doğrulanmış oluyor”, **Tercüman**, 28 Nisan 1985.

⁴⁴⁸ **Hürriyet**, 28 Nisan 1985.

a) '192 Sayılı Tasarı'nın ABD Parlamentosu'na Taşınması

1985 yılı içerisinde Ermeniler, Amerikan Kongresi'ne (sözde) soykırım iddialarıyla ilgili olarak 4 tasarı sunma hazırlığı içerisinde girmişlerdir. Bunlardan birincisi Robert Dole tarafından sunulan 'H.J.R. 37 sayılı tasarı', Mart ayında California Milletvekili Tony Coelho tarafından sunulan '192 sayılı tasarı', yine Mart ayında Carl Levin tarafından sunulan 'S.J.R. 101 sayılı tasarı' ve Nisan ayı sonunda California Milletvekili Charles Paşhayan tarafından sunulan 'H.R. 142 sayılı tasarı ki ABD dış politikasının (sözde) Ermeni soykırımını dikkate almasını istemektedir, sunulmuş ancak '192 sayılı tasarı'nın dışındakiler çok az sayıda taraftar topladığı için Kongre'ye sunulma şansını bulamamıştır⁴⁴⁹.

1985 yılında ABD Temsilciler Meclisi'nde 192 sayılı kanun tasarısı için görüşmeler yapılmıştır⁴⁵⁰. Tasarı, "24 Nisan 1986 tarihinin tüm (sözde) soykırım kurbanlarına, özellikle 1915–1923 yılları arasında Türk-Osmanlı İmparatorluğu makamlarınca gerçekleştirilen, (sözde) soykırım kurbanı olan 1.5 milyon Ermeni asıllının anısına 'İnsanın İnsana Zulmünü Hatırlama Ulusal Günü olarak" belirlemeyi amaçlamıştır. Tasarı, California Demokrat temsilcisi Tony Coelho tarafından hazırlanmıştır⁴⁵¹.

Temsilciler Meclisi'nde 218 imza toplayabilmek için bir ay süreyle imzaya açık tutulan tasarı, sadece ilk gün 50 imza toplamıştır Ermeni lobisi yoğun çabalarıyla, Nisan sonunda 220 imza toplamayı başarmıştır. Böylece 1985 yılında 435 kişi olan Temsilciler Meclisi'nde bir yasa tasarısının doğrudan gündeme getirebilmesi için gerekli olan yarıdan bir fazla milletvekilinin imzası elde edilmiştir⁴⁵².

b) '192 Sayılı Ortak Karar'ın Görüşülmesi ve Tartışmalar

1985 yılında 192 Sayılı Ortak Kararın görüşülmesi oldukça ilginç ve hararetli tartışmalarla geçmiştir. Cumhuriyetçi Parti üyelerinden çoğunluğu tasarının kabulü halinde bunun Türk-Amerikan ilişkilerine ağır darbe vuracağını söylemişler ancak bunun

⁴⁴⁹ **Tercüman**, 11 Mart 1985; **a.g.g.**, 31 Mart 1985; **a.g.g.**, 5 Nisan 1985.

⁴⁵⁰ "192 nolu tasarı komisyondan geçti", **Hürriyet**, 19 Nisan 1985; "Ermeni Ulusal Komitesi, ABD Demokrat Parti Temsilcisi Lee Hamilton, soykırım kabul edilmeli dedi. 192 sayılı yasaya 206 üye destek veriyor", **Milliyet**, 6 Mart 1986; "ABD'de Lobiler savaşı hızlandı. Özal'ın gezisine 48 saat kala. Senatör Richard Langar ve Yunan asıllı Senatör Paul Sarnebas, Türkiye'ye yapılacak yardım kesilmeli. Türkiye/Yunanistan yardım oranı 7/10", **Tercüman**, 25 Mart 1985.

⁴⁵¹ **A.g.g.**, 11 Mart 1985; **a.g.g.**, 25 Mart 1985; **a.g.g.**, 15 Nisan 1985; **a.g.g.**, 18 Nisan 1985.

⁴⁵² **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1986.

karşısında Demokrat grubun temsilcileri ve özellikle bu grubun temsilcileri ve özellikle bu grubun başlarında olan Ermeni tasarınsının sahibi Tony Coelho, “*tasarının gerekli olduğunu ve bunun Türk Hükümeti’ni hiçbir şekilde etkilemeyeceğini*” söylemiştir⁴⁵³.

Tartışmalar sırasında söz alan Temsilciler Meclisi Üyesi Moakley konuşmasında şunları söylemiştir: “*1,5 milyon Ermeni’nin öldürülmesinin 20. Yüzyılın ilk (sözde) soykırımı olduğunu, bu olaylardan kurtulanların halen sağ olduklarını, bu insanların geçirdikleri sarsıntının büyük çapta unutulmuş olması nedeniyle yüzyıl boyunca diğer milletlerden insanların çeşitli soykırımlara maruz kaldığını ve (sözde) Ermeni soykırımından henüz uzun bir zaman geçmeden Adolf Hitler’in 6 milyon Yahudi’yi imha ederken ‘bu gün Ermenilerin yok edilmesinden kim bahsediyor?’ diyerek kurtulmaya çalıştı*”. Ermeni sorunuyla ilgili Kongre’de yapılan tartışmalarda sıklıkla kullanılan temalardan birisi Moakley’in yukarıda söylediği gibi “*1,5 milyon Ermeni’nin öldürülmesi ve bunun da 20. Yüzyılın ilk (sözde) soykırımı olduğu*” yönündedir⁴⁵⁴.

Bu tema ABD Kongresi’nde konuyla ilgili her yıl yapılan bütün konuşmalarda özellikle vurgulanmıştır. Ermeni lobisi veya Ermeni propagandacılarının en önemli iddialarının başında gelen “*20.yüzyılın ilk (sözde) soykırımı*” iddiası, olaya orijinalite koymak istemiyle genelde kullanılmış ve günümüzde de kullanılmaktadır⁴⁵⁵.

Amaç hadiseyi önemli bir ilkle başlatarak dünya kamuoyunun ilgisinin çekmekten ileri gelmektedir. Bahsi geçen söylemi hemen her yıl yapılan (sözde) soykırım görüşmelerinde görmek mümkündür.

Moakley ve kendisinden sonra gelen hemen bütün konuşmacıların aynı iddiayı sürdürmüşlerdir. Önceleri 600 bin, sonra 800 bin Ermeni’nin öldüğünü ileri sürmüşler, bu sayı daha sonra giderek artırılmış ve 1,5 milyona varılmıştır. Durum öyle bir hal almıştır ki aşağıda görüşmelerde de görüleceği üzere zaman zaman 2 milyon ve üzerinde Ermeni’nin yok edildiği iddialarına kadar uzanmıştır. Oysa 1917 tarihli İngiliz Salnamesine göre Anadolu’da 1.056.000 Ermeni bulunmaktadır⁴⁵⁶. Anadolu’daki Ermeni nüfusu hakkında diğer yabancı kaynaklara bakıldığında da “*1.5 milyon Ermeni’nin öldürüldüğü*” söylemi

⁴⁵³ **Hürriyet**, 19 Nisan 1985.

⁴⁵⁴ **Cumhuriyet**, 9 Nisan 1987; **a.g.g.**, 23 Nisan 1987; **a.g.g.**, 25 Nisan 1987; **Milliyet** 18 Mart 1986; **Tercüman**, 16 Ekim 1989.

⁴⁵⁵ “Eğer I.Dünya Savaşı sırasında yaşanan acılar, karşılıklı çatışma ve boğazlaşmalar “soykırım” olarak nitelendirilirse; denilebilir ki, bu -20.yy’ın ilk soykırımı-Türkiye’de gerçekleşti, ancak sözkonusu soykırımı uğrayanlar Ermeniler değil aksine Türklere, Selami KILIÇ, “Bazı Alman Çevrelerindeki Soykırım İddialarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Yeni Türkiye**, S.38 (Nisan, 2001), s.34.

⁴⁵⁶ Hüsamettin Yıldırım, **Ermeni İddiaları ve Gerçekler**, Ankara, 2000, s. 23.

tamamen tutarsızlık göstermektedir⁴⁵⁷. Bu rakamlara ilave olarak Patrikhanenin Berlin Kongresi'nde ileri sürdüğü 3 milyon rakamı ise bir daha tekrar edilmemiş ve daha sonra 1.780.000 olarak telaffuz edilmiştir. Bu rakam bile Patrikin bağımsız Ermenistan kurulacağı düşüncesiyle özellikle 6 vilayette (Vilayet-i Sitti) çok abartılı rakamlar verdiği bilinmektedir. Patrik Nerses'in İngiliz Sefiri'ne gönderdiği 24 Haziran 1880 tarihli mektup oldukça dikkat çekicidir. Nerses bahsi geçen mektubunda nüfus sayımı yapılırken Müslüman evlerin en çok 3 ila 8'er kişilik aileler olarak hesaplandığı, Ermenilere ait evlerin her birinde yaklaşık 60'ar kişi yaşıyormuş gibi hesaplanması gerektiğini yazmıştır⁴⁵⁸.

“Sevk ve İskân” kararının çıkış sebebi tamamen Ermenilerin Osmanlı Devleti'ne ihaneti yüzünden alınmıştır. Osmanlı Hükümeti'nin 1908 Anayasası'yla Türk ordusu içerisine Ermenileri de aldığı ancak, Ermenilerin Zeytun'da isyan ettikleri, Türk Ordusu içerisinde bulunan Ermenilerin firar ederek Rus ordusuna katıldıkları özellikle Rusların Sarıkamış'taki başarılarından sonra Ermenilerin Osmanlı ordusunu arkadan vurmaya başladığını ve henüz sevk ve iskân kararı çıkmadan Nisan 1915'te Van'a Rus ordusuyla birlikte giren Ermenilerin Van'da Türk halkına yönelik katliam yaptıkları bilinmektedir⁴⁵⁹.

C–1986–1989 Yılları ABD Kongresi'nde Ermeni Sorunu

1-1986 Yılı Ermeni Faaliyetleri

ABD Demokrat Partisi'nin Milli Komitesi'ne bağlı “Etnik Amerikan Konseyi'nin Kasım ayında yapılacak olan seçimlerde muhtemelen Demokrat Parti'nin Senato'daki üstünlüğü ele geçirmesi düşüncesinde 6 Şubat'ı St. Varanatz Günü⁴⁶⁰, 24 Nisan'ı ‘(Sözde) Ermeni Soykırımı Günü’ ve 28 Mayıs'ı da ‘Ermeni Bağımsızlığı Günü’ olarak kutlama kararı almasıdır⁴⁶¹. 22 Mart 1986'da New York'ta Ermeni ve Rum Lobileri kendilerini

⁴⁵⁷ Bazı kaynaklara göre Osmanlı Devleti'nde o dönemde yaşayan Ermenilerin sayısına ilişkin değişik veriler: “Vahan Vardapet: 1.263.000; Constenson: 1.400.000 (1.150.000 Anadolu ve 250.000 Rumeli); Ravenstein: 760.000 (Anadolu); Lynch: 1.058.484; Zelenof: 921.000 ve Osmanlı Kaynakları: 1.160.000-1.300.000”, Kamuran Gürün, **a.g.e.**, s.136.

⁴⁵⁸ Kamuran Gürün, **a.g.e.**, s. 136-138.

⁴⁵⁹ Erdal İltar, **Zeytun İsyanları**, Türk Dünyasını Araştırma Yayınları, Ankara, 1999, s.43.

⁴⁶⁰ Ermenilerin, dinsel özgürlüklerini kazandıkları gün.

⁴⁶¹ **Milliyet**, 23 Nisan 1985.

Türkiye'ye karşı güçlendirme yolunda New York'ta bulunan bölücü Kürtlerle “Strateji ve Eylem Birliği” kararı alarak bir toplantı gerçekleştirmişlerdir⁴⁶².

2- 1987 Yılı Ermeni Faaliyetleri

Ne zaman Türk-Amerikan ilişkilerinde bir düzelme durumu olsa, hemen “(Sözde) Ermeni Soykırım Tasarısı” gündeme gelir. Seçimle iş başına getirilen milletvekilleri (Temsilciler Meclisi Üyeleri) ve senatörler-ulus devlet olgusunu yerleştirmeye çalışan ancak yüzlerce yabancıнын bir araya gelmesiyle mozaik bir durum sergileyen bir ülkede ne pahasına olursa olsun seçilmeyi amaçlayan hırslı politikacılar olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bunların yanında Rum ve Ermeniler gibi, Türk düşmanlığıyla yoğrulmuş azınlıkların güçlü olduğu bölgelerde, birçok Kongre üyesi, inanmasalar da hatta milli menfaatlerine uymasa da bu tür azınlık grupların hissiyatını okşayan kanun ve tasarılarla kolaylıkla oy verebilmektedirler.

ABD Kongresi'nde, “Ermenileri Anma Günü” olarak 23 Nisan 1987'de Temsilciler Meclisi'nde hemen ertesi gün Senato'da çeşitli konuşmalar yapılmıştır. Temsilciler Meclisi'nde konuşan üyeler şunlardır: Pashayan, Moorhead, Perkins, Lehman, Michel, McHugh, Dornan, Howard, Torres, Johnson, Bolant, Kennedy, Dyson, Fazio, Ford, Atkins, Roybal, Green, Weiss, Martinez, Feighan, Lipinski, Toricelli, Morrison, Coelho, Boxer, Matsui, Manton, McGrath, Gallego ve Roukema. Bu konuşmacıların istisnasız hepsi (sözde) Ermeni soykırımını kınadıklarını belirtir konuşmalar yapmışlardır. Tasarının sunucuları, Usul Komitesi'nden basit çoğunlukla oylanma kararını çıkarmışlardır.

Tasarıyla ilgili olarak ABD Savunma Bakan Yardımcısı Richard Perle, tasarının Kongre'den geçmesi halinde Türkiye'nin bunu büyütmemesi gerektiğini, tasarının Kongre'den geçmesinin –Türkiye için- dünyanın sonu demek olmadığı ve tasarının kabulünün terörist saldırılara sempati duyulduğu anlamına gelmediği, şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamanın hemen arkasından Cumhurbaşkanı Kenan Evren tasarının geçmesi halinde Mayıs sonunda ABD Başkanı Ronald Reagan'ın davetlisi olarak Washington'a yapması kararlaştırılmış olan ziyareti erteleyeceğini Washington'a bildirmiştir. Açıklamanın ardından Amerikan yönetimi Richard Perle'nin açıklamasını

⁴⁶² **Cumhuriyet**, 6 Nisan 1986; **Tercüman**, 14 Mart 1985; “Ermeniler, (ASALA için) hata yaptık, yeni bir örgüt kurmalıyız. Türkiye'deki diğer azınlıklarla birlikte hareket etmeliyiz”, **Milliyet**, 11 Nisan 1985.

daha da yumuşatarak, Ankara'ya yaptığı telkinlerde tasarının geçmesi halinde Başkan tarafından veto edileceği şeklindeki açıklamasını Türkiye'ye elçileri aracılığıyla bildirmiştir⁴⁶³.

Kongre'de bu tartışmalar sürerken FBI Başkanı William Webster'in Ermeni terör örgütleri üzerine hazırlanmış olduğu rapor ortamı değiştirmiştir.

ABD'de Türk diplomatlarını hedef alan saldırıları düzenleyen örgütlerin başında gelen Adalet Komandoları Örgütü'nün düzenlediği terör eylemleri arasında, Los Angeles Başkonsolosu Kemal Arıkan ve Boston'daki Fahri Türk Konsolosu Orhan Gündüz'ün öldürülmeleri, Ottawa Büyükelçiliği'nin basılması ve Los Angeles Havalimanı'na bombalı saldırı girişimi bulunmaktadır⁴⁶⁴.

ABD'deki Federal Araştırma Bürosu (FBI) tarafından hazırlanan "ABD'de Ermeni Terörü" başlıklı rapor, Adalet Komandolarının bu ülkedeki etkili Ermeni kuruluşlarıyla yakın ilişki içerisinde olduğunu göstermiştir. FBI belgelerine göre: "Adalet Komandoları" ABD'deki "Devrimci Ermeni Federasyonu" (Armenian Revolutionary Federation-ARF) bünyesinden doğan bir kuruluştur. Dolayısıyla, Taşnak partisinin bir koludur. ABD' de önde gelen iki Ermeni lobi kuruluşundan biri olan "Ulusal Ermeni Komitesi" (Armenian National Committee), "Devrimci Ermeni Federasyonu'nun siyasi kanadını oluşturmaktadır. "Ulusal Ermeni Komitesi", (sözde) soykırım tasarısının kabul edilmesi için Kongre üyeleri nezdinde kulis yürüten başlıca lobi kuruluşu olarak göze çarpmıştır⁴⁶⁵.

Bulgular, ARF'nin Adalet Komandoları adlı terör örgütü ile Kongre'de kulis yürüten ANCA adlı lobi kuruluşunun ana örgütü olduğu sonucunu ortaya çıkartmaktadır. ABD'de gerek lobcilik gerekse terör faaliyetlerinin gerisinde bulunan ARF'nin uzun dönem stratejisi Türkiye'den toprak talebi içermektedir. ABD'deki Ermeni kuruluşları ve topluluklarının Ermeni teröristlerine sağladıkları yakın destektir. Bu desteğin en çarpıcı kanıtı ise cinayet suçuyla yargılanan ve mahkûm edilen Ermeni teröristlerin kurtarılması için açılan bağış kampanyalarıdır. Ermeni terörü ve Kongre'de yapılan lobcilik faaliyeti, ABD'deki Ermeni Kuruluşları'nın uzun dönemli stratejilerinin birbirini tamamlayan iki unsurunu oluşturmaktadır. ARF bir yandan Ermeni teröristlerine arka çıkarken, diğer

⁴⁶³ Cumhuriyet, 5 Nisan 1987.

⁴⁶⁴ Devletçe, şehit Diplomat Orhan Gündüz'ün dul eşine 'şehit ve dul maaşı' bağlanmamış olduğundan iki çocuğu ile zor günler yaşamıştır. Kendisine dönemin ABD Büyükelçisi Şükrü Elekdağ yardım eli uzatmış, Meral hanım dostlarının yardımları ile ancak ayakta kalabilmiş ve 2 oğlunu büyük zorluklarla okutabilmiştir. "Şükrü Elekdağ'ın Açıklamaları", www.turkishforum.com, 29 Mayıs 2001.

⁴⁶⁵ Tayyar Arı, a.g.e., s.170.

yandan da Kongre’de Ermeni (sözde) soykırım tasarısını geçirmeye çalışmış ve günümüzde de çalışmaya devam etmektedir⁴⁶⁶.

a) ‘132 Sayılı Tasarı’nın Temsilciler Meclisi’ne Getirilmesi

Fanatik Ermeni lobicilerinden Richard Lehman tarafından 24 Nisan 1988 gününü bütün ABD’de “Ermeni (sözde) soykırım kurbanlarını anma günü” ilan edilmesini öngören 132 sayılı Ermeni karar tasarısı, 3 Ağustos Pazartesi ile 7 Ağustos Cuma tarihleri arasında Temsilciler Meclisi’nde oldukça hararetli tartışmalara sahne olmuştur⁴⁶⁷. 3 Ağustos’ta Temsilciler Meclisi Usul Komisyonu, tasarıyı 5’e karşı 8 oyla gündeme almış ve bunu bu tür tasarılar için uygulanan üçte iki çoğunlukla değil, basit çoğunlukla oylamayı kararlaştırmıştır. 4 Ağustos Salı günü ABD Dışişleri Bakanlığı bir bildiri yayınlamış ve Reagan Başkanlığındaki Amerikan yönetiminin tasarıya karşı olduğunu açıklamıştır. Ayrıca Dışişleri Bakanı George Shultz 1985 yılında yaptığı yöntemi tekrar uygulamıştır. Shultz, daha önce yaptığı gibi Temsilciler Meclisi’nin 435 üyesine bir mektup göndermiştir. Mektupta Shultz, böyle bir kararın alınmasının iki ülke arasındaki dostluğun yara alacağını ve ABD’nin çıkarlarını olumsuz yönde etkileyeceğini belirterek milletvekillerine uyarıda bulunmuştur. ABD’de bunlar olurken Türkiye’de Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Robert Strausz-Hupe’yi bakanlığa çağırarak kararın kabulü halinde Türk-Amerikan ilişkilerinin zarar göreceğini vurgulayıcı bir görüşme yapmıştır. 5 Ağustos Çarşamba günü tasarı meclis gündeminde olmasına rağmen gündem diğer konularla çok yüklü olduğundan ertesi güne ertelenmiştir⁴⁶⁸.

b) Washington Büyükelçisi Şükrü Elekdağ’ın Çabaları

6 Ağustos Perşembe günü tasarıyı destekleyenler, Genel Kurul’un sabahki oturumunda güçlerini yeterli görmemişler ve Temsilciler Meclisi Başkanı Jim Wright’ın da büyük rolü ile tasarıyı geri çektiklerini açıklamışlardır. Ancak Ermeni lobisinin birkaç saat sonra yaptığı hesaplar uyarınca fikir değiştirerek, tasarının görüşülmesi için tekrar yoğun bir baskıya başlamışlardır. Bu sırada, Ermeni lobisinin önde gelen ve her ikisi de Michig isimlerden olan, Posta ve Kamu Hizmetleri Komisyonu Başkanı William Ford ve Usul Komisyonu Üyesi David Bonier, Temsilciler Meclisi Başkanı Jim Wright ile sert bir

⁴⁶⁶ Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.171.

⁴⁶⁷ Richard Lehman, Ermenilerin yoğun olarak bulunduğu California Eyaleti Temsilciler Meclisi üyesidir.

⁴⁶⁸ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.224-225.

tartışmaya girişmiştir. Bu tartışma sonunda tasarı yeniden gündeme alınmıştır. 7 Ağustos Cuma sabahı erken saatlerinden itibaren Büyükelçi Şükrü Elekdağ, Kongre üzerinde yoğun çalışmalara başlamış ve henüz tasarı gündeme alınmadan yaklaşık 40 Temsilci ile bir görüşme yapmıştır. Ayrıca, Tasarı Temsilciler Meclisi'ne getirildiği sırada Elekdağ, Türk görüşlerini savunacak olan Milletvekilleriyle uzun toplantılar yapmış ve izlenecek stratejiler konusunda karara varmışlardır⁴⁶⁹.

Yapılan Strateji Saptama Toplantısı'nda ilk olarak Usul Komitesi'nin kararının yanlışlığı açısından karşı çıkılmasına karar verilmiştir. Nitekim oturumda Türk tezini savunan Temsilciler Meclisi Üyeleri'nden Horton, Solarz, Mody, Murtha, Leath, Lott ve Taylor gibi milletvekilleri tasarinin görüşülmesine usul yönünden karşı çıkmışlar ve Usul Komitesi Kararı'nın oylanmasını talep etmişlerdir. Ayrıca bu üyeler, Shultz'un uyarısı doğrultusunda böyle bir kararın iki ülke ilişkilerini zedeleyeceğine dikkat çekerek tasarıya karşı çıkmışlar ve usul açısından itiraz etmişlerdir. Aslında bu itiraz bir taktik olarak yapılmıştır. Tasarı aleyhinde olan üyeler, usul yüzünden yapılacak bir oylamada karşı tarafın ne kadar sağlayacağını görmek istemişlerdir. Genel Kurul'da zaman zaman elektrikli geçen tartışmalar olmuştur. Oylama öncesi yapılan tartışmalarda 16 milletvekili 'Türk tezini' savunmuş, 14 milletvekili ise 'Ermeni tezini' savunmuştur. Sonunda bu konuda sunulan öneri oylamaya açılmış ve 201 olumlu, 189 olumsuz ve bir çekimser oyla kabul edilmiştir. Böylelikle tasarinin basit çoğunlukla oylanması imkânı ortadan kaldırılmıştır. Tasarinin savunucuları, tasarıyı 2/3 çoğunlukla oylatmak zorunluluğunda kalınca bu yola gitmemişlerdir. Böylece Ermeni lobisi 1984'ten sonra 1985 ve 1987'de peş peşe 3 defa yenilgiye uğratılmıştır. 1985 yılında olduğu gibi 1987 yılındaki 132 sayılı kararın ortadan kaldırılmasındaki en büyük rollerden birisini hiç şüphesiz dönemin Washington Büyükelçisi Şükrü Elekdağ oynamıştır⁴⁷⁰.

⁴⁶⁹ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.240-241.

⁴⁷⁰ **A.g.e.**, s.242.

D- I. ABD – Irak Savaşı Dönemi ABD Kongresi’nde Ermeni

Sorunu

1- Senatör Dole Tarafından Senato’ya Sunulan ‘212 Sayılı Ermeni Tasarısı’

1990 yılı, Ermeni lobisinin (sözde) soykırımı kabul ettirme stratejisinde 1988 ve 1989’a oranla daha yoğun çabalar içerisine girilecek bir yıl olarak önemli tutulmuş ve bütün hazırlıklar bu yönde yapılmıştı. Ermeni kuruluşları, 1990 yılını iddia ettikleri (sözde) soykırımın 75. Yıldönümü olarak kutlamayı kararlaştırmışlardır. 29 Eylül 1989’da Kansas Senatörü Robert Dole tarafından Senato Genel Kuruluna sunulan “Ermeni Tasarısı” ancak 1990 yılının Şubat ayının üçüncü haftasında görüşülmeye başlamıştır⁴⁷¹.

Dole, Ermenistan’a Ağustos ayında bir ziyaret yapmış ve Başkan Bush’dan Ermeni Katolikosu’na bir mesaj götürmüştür. Ermenistan ziyaretleri dönüşünde, Senatör Dole ve Bakan olan eşi Elizabeth Dole, 24 Nisan’ın (sözde) Soykırımın 75. Yıldönümünü Anma Günü kabulünü öngören bir karar tasarısı hazırlığı içine girmiş, bu amaçla da ABD Başkanı George Bush’la Maine Eyaleti’nin Kennebunkport kasabasında görüşerek Senato’ya bir “Ermeni Tasarısı” sunmak isteğini bildirmişlerdir⁴⁷². Dole’a ayrıca destek veren birçok senatör, büyükelçi ve bürokrat ta bulunmaktadır⁴⁷³.

2-Bush’un Takip Ettiği Denge Politikası

Bush – Quayle ekibinin seçimi kazanması için Ekim 1988’de yeni bir “Amerikan Ermenileri Komitesi” kurulmuştur. Bu komitenin fahri başkanları California Valisi Dökmeciyan ile Temsilciler Meclisi Üyesi Pashayan, aktif başkanı ise Türk düşmanlığı ile tanınmış Barry Zortian’dır. Komitede 14 eyaletten oldukça zengin Ermeniler yer almıştır.

⁴⁷¹ Dolayısıyla özellikle 1989 yılında – 1988 Ermenistan depreminin de etkisiyle Ermeni lobisi 75. yıl için hazırlık dönemi yaşamıştır. **The Washington Times**, 12 Ekim 1989.

⁴⁷² **Milliyet**, 1 Kasım 1989.

⁴⁷³ “Ermeni davasına baş koymuş ünlüler: Temsilciler Meclisi Başkanı, Thomas O’Neil; Kongre’nin en eski ve kıdemli üyesi; William Broomfield. 1984 başkanlık seçimlerinde Demokratlardan aday olan eski astronot John Glenn; son seçimlerin başkan adayı Alan Cranston; Senator Edward Kennedy; Temsilciler: Frank Annunzio, Leo Aspin, Michael Barnos, Tony Coelho, Edward Feighan, Hamilton Fish, James Florio, Benjamin Gilman, Nancy Johnson, Richard Lehman, Matew Martinez, Carlos Waxman, Jim Wright, Gus Yatron; Senatörler: Joseph Biden, Rudy Boschwitz, Bill Bradley, Dennis Deconcini, Robert Dole, Carl Lewin, Claiborne Pell, Paul Sarbanos (Yunan Lobisi Lideri); Büyükelçiler: Lübnan Büyükelçisi Abdullah Bouhabib (1915 yılı ABD Büyükelçisi Henry Morgenthau’nun torunudur. Morgenthau, o dönemde yaptığı uydurma haberlerle sorunun bugüne taşınmasına yardımcı olmuştur; torunu da bu görevi sürdürmektedir”, **Tercüman**, 21 Mart 1985.

Kalabalık Ermeni kitlelerinin bulunduğu eyaletler: California, Connecticut, Florida, Illinois, Maryland, Massachusetts, Michigan, New England, New Hampshire, New Jersey, New York, Ohio, Pennsylvania, Rhode Island, Virginia ve District of Columbia'dır⁴⁷⁴.

Türkiye'den Cumhurbaşkanı'nın ve Başbakan'ın gönderdiği mektuplara dahi cevap vermeyerek Türkiye'nin sert tavrına önceleri tepkisiz kalan Bush, ancak tepkiler yoğunlaşınca Washington yönetimi bu sefer Robert Dole tarafından Senato'ya sunulan tasarının geri çekilmesi için çalışmalara başlamış ve bu yönde bazı senatörlere baskı yapmıştır⁴⁷⁵. Bu senatörlerden bazıları Beyaz Saray'ın isteğine uyararak imzalarını geri çekmeye başlamışlar ve Bush yönetiminin Genel Kurul'a getirdiği Batı Virginia Senatörü Robert Byrd'ün itirazı üzerine tasarı Adalet Komisyonu'na gitmek zorunda kalmıştır⁴⁷⁶. ABD Başkanı Bush, seçimlerden önce bizzat imzaladığı yazılı bir belgeyle (sözde) Ermeni soykırımının tanınması için çalışacağını söz vermişken, bunu seçildikten dört gün sonra bildirmiştir.

17 Ekim'de Adalet Komisyonu'nda ilk sözü alan Senatör Metzenbaum, Ermenilere ait kayıpların olduğunu ancak bunun bir (sözde) soykırım olarak kabul edilmesinin tartışmalı olduğunu ve 1985 yılında '69 Saygın Akademisyen⁴⁷⁷,in imzaladıkları ortak bildiri⁴⁷⁸ bunun bir (sözde) soykırım olmadığını açıkça belirttiklerini ifade etmiştir.

Adalet Komisyonu Başkanı Joseph Biden ise oturum boyunca tasarının kabul edilmesi için yoğun çaba harcamıştır. Sonuçta tasarı ABD Senatosu Adalet Komisyonu'nda yapılan görüşmelerden sonra oylamaya sunulmuş ve buradaki oylamada 7'de 7 oy almış ancak Komisyon Başkanı'nın oyu ile 6 karşı 8 "Evet" oyu ile Genel Kurula gönderilmiştir⁴⁷⁹.

Türkiye kendine yapılan çok önemli ve olumlu girişimleri bile yeterince takip edemediği, bu türden faaliyetlerin dünya kamuoyunda sürekli yer alması ve bilinmesi yönünde pek çaba harcadığıda söylenemez. Bu durumun en iyi örneklerinden biri de, "İnsanlık Dışı Davranışları Anma Milli Günü" nedeniyle ABD Temsilciler Meclisi'nin 192

⁴⁷⁴ **Milliyet**, 2 Kasım 1989; "Türkiye'nin tasarıya tepki olarak ABD için getirdiği kısıtlamalar Washington'da tepki yarattı. Dole'u Pprotesto hattı: (300) 42 67 00, **Tercüman**, 27 Ekim 1989.

⁴⁷⁵ **The Washington Times**, 12 Ekim 1989.

⁴⁷⁶ **Tercüman**, 17 Ekim 1989; "ABD Senatosu'ndan soykırım komedisi. Senatör Kennedy; Ermeni Belgeleri 1913'e kadar tam olarak açıklanıyor. Ondan sonrası için kesin bir şey söylenemez. ABD Dışişleri sözcüsü Margaret Tutwiller; Türkiye ile yakın ilişkilere önem verdiklerini ve yaşanan bu tür acı olaylara karşı olduklarını dile getirdi", **a.g.g.**, 19 Ekim 1989.

⁴⁷⁷ Bkz., Ek-6.

⁴⁷⁸ Bildirinin aslı için bkz., Ek-9.

⁴⁷⁹ **The Wall Street Journal**, 26 Kasım 1989; **The Washington Post**, 26 Ekim 1989.

sayılı kararında Türkiye ile ilgili kullanılan dilin düzeltilmesi yönünde Amerikan Temsilciler Meclisi Üyeleri'nin dikkatine sunulmak amacıyla, 19 Mayıs 1985 tarihli New York Times gazetesinde yayımlanan, Amerikalı 69 bilim adamının kaleme aldığı bir bildiridir. New York Times gazetesinin Amerikan kamuoyu üzerinde büyük etkiler yapabileceği herkes tarafından bilinmektedir. Oldukça etkileyici ve inandırıcı bir üslupla kaleme alınan bu bildiri ne yazık ki Türkiye tarafından gerektiği gibi kullanılmamaktadır. Söz konusu bildirin bazı bölümleri şöyledir:

“...Türkiye’de 1915 ve 1923 yılları arasında gerçekleştirilen (sözde) soykırımın kurbanları olan 1,5 milyon Ermeni kökenli insan.... Çekincelerimiz “Türkiye” ve (sözde) Soykırım” sözcüklerinin kullanılması konusunda odaklanmakta olup.... Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı zamanında gerçekleşen hiçbir olaydan sorumlu tutulamaz. Ancak “Türkiye” adını kullanarak kararı yazanlar 1915 ve 1923 yılları arasında vukuu bulduğu iddia edilen (sözde) soykırımın sorumluluğunu Türkiye’ye yüklemek istemişlerdir... (Sözde) soykırım suçlamasına gelince, bu açıklamayı imzalayanların hiçbiri Ermenilerin çektikleri acıların boyutlarını küçümseme amacını taşımamaktadır. Aynı şekilde söz konusu bölgedeki Müslüman halkın da acılarının farklı şekilde değerlendirilemeyeceği görüşündeyiz... Şu ana kadar ortaya konan kanıtlar, toplumlararası bir iç savaşın (Müslüman ve Hıristiyan gruplar arasındaki) I. Dünya Savaşı sırasındaki bulaşıcı hastalıklar, kıtlık ve Anadolu ve çevresindeki alanlardaki katliamlar ve acılar ile daha da karmaşık bir hale geldiğine işaret etmektedir. Gerçekten de söz konusu yıllar boyunca, bölgede, geçen on yılda Lübnan’da yaşanan trajediden çok farklı olmayan bir sürekli savaş durumu yaşanmıştır. Hem Müslüman hem de Hıristiyan nüfus arasındaki kayıplar büyük rakamlardadır. Ancak saldırgan ve masum olanı ayırt edebilmek, çok sayıda Hıristiyan kadar Müslüman’ın da içinde bulunduğu Doğu Anadolu halkının hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan olayların nedenlerini belirleyebilmek için tarihçilerin ulaşmaları gereken daha birçok belge ve bulgular vardır... Osmanlı Ermenilerinin Tarihi’ tarihçiler arasında sıkça tartışılan bir konudur ve tarihçilerin çoğu da 192 sayılı karardaki ifadelerle katılmamaktadır. Kongre bu kararı kabul ederse, tarihsel sorunun hangi yanının doğru olduğuna yasa yolu ile karar vermeye çalışmış olacaktır. Tarihsel olarak şüpheli varsayımlara dayalı böylesine bir karar, sadece dürüst tarihsel araştırmaya zarar verir ve Amerikan yasama sürecinin güvenilirliğini sarsar”⁴⁸⁰.

⁴⁸⁰ Bu bildirin tamamı ve İngilizce orijinal metni için bkz., Ek-9; Ek-12.

Bu Türkiye için son derece önemli bir gelişmedir. Öyleki; Ermeni lobilerine karşı son yılların belki de en büyük ataklarından biri, Türk'lerden değil, ABD'de bulunan tarihçi ve bilim adamlarından gelmiştir. 19 Mayıs 1985 tarihinde 69 Türk, Osmanlı ve Orta Doğu Etütleri alanında uzmanlaşmış tarihçi, dilbilimci, sosyal bilimci ve araştırmacı bir bildiri imzalayarak bunu ABD Kongresi'ne sunmuşlardır. Bu metin o kadar etkili olmuştur ki, ABD Kongresi'ne o yıl verilen bir (sözde) Ermeni soykırım karar tasarısı (House Joint Resolution (H.J.R) 192) Kongre'de gerekli desteği bulamamıştır. Amerikalı Akademisyenlere göre I. Dünya Savaşı sırasında Doğu Anadolu'da yaşanan olaylar bir soykırım değildir. ABD Kongresinden ayrıca "tarih yazmayı tarihçilere bırakmasını" istemişler, politik nedenlerle tarihin saptırılmasının sonunda, tarih bilimini zedeleyeceğini vurgulamışlardır. Bu bildiri 23 Nisan 2001 yılında yine tamamı akademisyen toplam 125 Türk Bilim Adamı tarafından destek ve kabul görerek imzalanmıştır⁴⁸¹.

3-1991 Yılı I.ABD-İrak Savaşı'nın Kongre'deki Ermeni Tasarıları ve Görüşmelerine Yansıması

1991 yılına kadar olan görüşmelerde genel olarak ABD Parlamentosu'nun etkin bir şekilde lobi faaliyeti yürüten Ermeni Milli Komitesi (ANCA) ve Amerikan Ermeni Asemblisi (AAA)'nın etkisi altında kaldığı söylenebilir. 1991 yılı ABD'de sürekli olarak Kongre'ye taşınan Ermeni sorunu ve Türkiye için bir dönüm noktası olmuştur⁴⁸².

4-1991 Sonrası ABD'nin Yeni Ortadoğu Politikalarına Göre Şekillenen Ermeni Sorunu

a) 1992 Yılı ABD Kongresi'nde Yapılan Konuşmalar

1992 yılında ABD Kongresi'nde, Nisan ve Mayıs aylarında Senato ve Temsilciler Meclisi'nde (sözde) Ermeni soykırımı anma toplantıları şeklinde konuşmalar yapılmıştır. 1992 yılında Kongre'de yapılan bu konuşmalardaki en dikkat çekici nokta konunun diğer yıllara oranla daha yoğun şekilde Senato'da ele alınmış olmasıdır. 1992 yılını diğer yıllardan ayıran önemli bir nokta da, artık bağımsız bir Ermenistan'ın varlığıdır. Genel olarak bakıldığında ABD ile Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkaslar konusunda politikalarının

⁴⁸¹ www.turkishforum.com, 26 Nisan 2001. 125 kişinin tam listesi için bkz., Ek-7.

⁴⁸² Tayyar Arı, **a.g.e.**, s.220.

örtüştüğü söylene de iki ülke Azerbaycan-Ermenistan çatışmasında oldukça farklı yaklaşımlar içinde olmuşlardır. ABD'nin bu dönemde sürekli Ermenistan yanlısı bir politika içerisinde olduğu gözlemlenmiştir⁴⁸³.

b)1993 Yılı ABD Kongresi'nde Yapılan Konuşmalar

1993 görüşmelerinde “İnsan Hakları” kavramı ve “Hıristiyanlık” olgusunun duygu sömürüsü perspektifiyle Ermenilerin gönlünü kazanma ve Ermeni kuruluşlarına yönelik ödüllendirmelerin yapılmasıdır⁴⁸⁴.

E-1996-1999 Yılları ABD Kongresi'nde Ermeni Sorunu

1-1996 Yılı ABD Kongresi'nde Yapılan Konuşmalar

1996 ile 1999 yılları arasında ABD Kongresi'nde (Temsilciler Meclisi'nde ve Senato'da), tartışılan Ermeni sorunu önceki yıllarda dile getirilen iddiaların birer tekrarı niteliğindedir. 1998 yılında Ermeni lobisi tarafından yeni bir karar tasarısı girişimi olmuştur. Ermeni lobisi milletvekillerinden Temsilciler Meclisi Üyesi David Bonior ve George Radnovich tarafından imzaya açılan 55 sayılı karar tasarısında, (sözde) soykırım iddiaları tekrar ortaya atılarak imzaya açılmış, ancak başarılı olamamışlardır⁴⁸⁵.

2- 1997-1999 Yılı ABD Kongresi'nde Yapılan Konuşmalar

1999 yılı Kasım ayında bir Cumhuriyetçi ve bir Demokrat temsilci tarafından 134 Kongre üyesinin imzasıyla (sözde) Ermeni Soykırımı Konusunda Eğitim ve Anma Kararı” adını taşıyan yeni bir Ermeni tasarısı Kongre'ye sunulmuştur. Tasarıda 1915-1923 arasında Anadolu'da 2 milyon Ermeni'nin Tehcir'e tabi tutulduğu ve 1,5 milyon Ermeninin öldürüldüğü ileri sürülmüş, ABD Dışişleri Bakanlığı ve bununla ilgili diğer kamu görevlilerinin konu üzerinde eğitilmesi öngörülmüştür. Ayrıca tasarısı, ABD başkanlarının her yıl 24 Nisan'da yayınladıkları ve katliam kelimesiyle ifade ettikleri

⁴⁸³ Tayyar Arı, **a.g.e.**, 221.

⁴⁸⁴ **A.g.e.**, s.222.

⁴⁸⁵ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.262.

olayları (sözde) soykırım olarak tanımlarını istemiştir. 398 sayılı bu karar tasarısı 2000 yılı Eylül ayında görüşülmeye başlanmıştır⁴⁸⁶.

Gerek ABD Kongresi'nde gerekse Ermeni tezini savunan tarihçilerde gözlemlenen ortak nokta 1915'teki 'Tehcir' uygulamasından bahsederken Ermeni siyasi olaylarını tamamıyla geçiştirmeleridir. Hatta olayın (sözde) soykırım olduğunu ispatlamak için bundan söz etmemeyi tercih etmişlerdir⁴⁸⁷.

F-2000-2001 Yılları ABD Kongresi'nde Ermeni Sorunu

1) '398 Sayılı Ermeni Karar Tasarısı' Görüşmeleri

28 Haziran 2000'de Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan, ABD Kongresi'nde etkin olarak Ermeni lobi faaliyetleri yürüten Amerikalı parlamenterlerle bir toplantı yaptı. Toplantıda Koçaryan, Türkiye'nin (sözde) Ermeni soykırımını tanımamasının bölgedeki işbirliğinin artışına sebep olacağını Amerikalı milletvekillerine anlatmış ve bu durumdan da Türkiye'nin fayda göreceğini belirtmiştir. Koçaryan ayrıca, Azerbaycan'ın Ermenistan'a yönelik ambargosu devam ettiği müddetçe bu ülkeye ABD yardımlarının kısıtlanmasını gerektiren yasa maddesi Section 907'nin önemini milletvekillerine anlatmıştır. Koçaryan'ın toplantı yaptığı Ermeni lobisinin önde gelen isimleri tarafından 1999 Kasım ayında 134 Kongre üyesinin imzasını toplayarak Kongre'ye sundukları Ermeni tasarısı, 14 Eylül 2000 yılında 398 sayılı tasarı olarak Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesininin 14 üyeli Uluslararası Operasyonlar ve İnsan Hakları Alt Komitesinde görüşülmeye başlanmıştır⁴⁸⁸.

Tartışmalar sırasında söz alan ABD'li tarihçi Prof. Dr. Justin Mc Carthy, "*konunun tarihçilere bırakılması gerektiğini*" belirtmiş ve "*bunun için Osmanlı, Rus ve Ermeni arşivlerinde incelemeler yapılması gereği üzerinde*" durmuştur. Prof. Mc Carthy, söz konusu dönemde yaklaşık 3 milyon Türk'ün hayatını kaybettiğini, Ermenilerin bu durumu söz konusu dahi etmediklerini, Türkiye'nin ise iki taraf arasında düşmanlığı körüklemek için olayın üzerinde durmadığını belirttikten sonra Ermeni iddialarına değinmiş ve Ermenilerin iddia ettikleri 1,5 milyon (sözde) Ermeni'nin soykırıma tabi tutulmasının

⁴⁸⁶ İlhan Uzgel, **a.g.e.**, ss.55-59.

⁴⁸⁷ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.263.

⁴⁸⁸ **Asbarez**, 29 Haziran 2000.

imkânsız olduğunu çünkü o dönemde toplam Ermeni nüfusunun dahi iddia edilen rakamın çok altında olduğunu söylemiştir⁴⁸⁹.

Ünlü tarihçi 1915 olaylarını ise adı geçen eserinde kısaca şu şekilde izah eder:

“Şu anda Türkiye’ye karşı Ermeni lobisinin kullandığı ana doküman 1916 yılında Viscount Bryce ve Arnold Toynbee tarafından yazılan Blue Book (Mavi Kitap’tur. Bununla birlikte, bu kitap bir savaş propaganda birimi olan ve resmi olarak da Savaş Propagandası Bürosu olarak bilinen Wellington House yayınıdır. Tesadüf eseri bir defterin günümüze kadar gelmesi sayesinde, kendileri tarafından iddia edilen ve kitapta yer alan hikâyelerin güvenilir kaynaklara dayanmadığı görülmektedir. Bunların çoğunun söylentilerden ibaret olduğu ve Türkiye’de bulunan Amerikalı misyonerlerce üretildikleri anlaşılmaktadır. Morgenthau, Lepsius ve diğer Anti-Osmanlı yazarları da benzer kaynaklara güvendiler ve birçok kez kullanılmış bu kaynakları yeniden işleyip kullanılır hale getirdiler. Osmanlı Anadolu’sunun son yıllarında düzeninde bozulmalar olmasına rağmen tüm uluslara ait milyonlarca insan orada savaştan dolayı oldu. Böylelikle Mavi Kitap’ta yer alan zulüm hikâyeleri de gerçek dışı düşünülebilir”⁴⁹⁰.

“I.Dünya Savaşı patlak verdiğinde Londra’da, Wellington House’da gizli, bir propaganda birimi kuruldu. İngiltere’de savaş hakkında moral vermeye çalışılırken, bu birimin amacı İngiltere düşmanlarını gözden düşürmek ve ABD’de yapılan İngiltere davası için destek toplamaktı. Wellington House’in başında Lloyd George’un yakın arkadaşı ve Liberal MP’li Charles Masterman vardı. Bu amaç için çalışanlar arasında ABD’nin Britanya Büyükelçisi olarak görev yapmış aristokrat aydın Viscount Bryce ve onun yakın arkadaşı da bulunmaktaydı. Vekillerden biri kendinden daha genç bir tarihçi olan Arnold Toynbee idi. Gerçekten var olduğu 1935’e kadar bilinmeyen Wellington House kayıtları savaş sonunda tahrip edilmişti. Ancak şans eseri günümüze kadar kalabilen kaynakların ciltlenmiş defterinin raf üzerinde muhafaza edilmiş olması büyük bir şans. Çünkü bu sayede kullanılan kaynakları biliyoruz. Ayrıca üretilen birçok kitabın adlarını biliyoruz ve durum şu ki bunların toplam 7 milyon adedi ABD’ye gönderildi. O zamanın teknolojisi göz önüne alındığında şaşırtıcı bir rakam. Neredeyse o dönemin tüm seçkin yazarları, örneğin Arnold Bennet, John Buchan ve diğerleri Wellington House için çalıştılar. En önemli yayınevleri de onlarla işbirliği içerisinde çalıştılar. Kâğıtlar, kitaplar ve broşürler hazırladılar. Savaş duygularını şekillendirmek amacıyla kitaplara birçok referans

⁴⁸⁹ Justin Mc Carthy, a.g.e., s.221.

⁴⁹⁰ A.g.e., s.222.

eklediler. Çoğunlukla bu referansları teşhis etmek mümkün değil. Wellington House'in ana ilgi odağı Almanya idi. Ancak Osmanlı imparatorluğu da büyük ilgi çekmekteydi. Britanyalı görevliler Osmanlı görevlilerine karşı arkadaşça hisler içindeydiler ve birileri bu iyi niyetli imajı yok edip yerine Türk memurların kötü, tehlikeli ve güvenilmez olduklarına dair bir imaj yerleştirmeyi amaçlıyorlardı. Wellington House tarafından yayınlanan Osmanlı konuları üzerine yazan yazarların ve kitapların listesi birçok sahtekârlığı açığa vuruyordu. Örneğin; Committee of Union and Progress'in Suriyeli bir üyesi olduğu ileri sürülen Fa'iz'in yaşam öyküsü Wellington House tarafından yayınlandı. Fa'iz hiç yaşamamış gibi görünüyor ve onun yaşam öyküsü tüm olaylar hakkında bilgi veriliyor gibi gösteriliyor. Öyle ki bunların içinde Talat Paşa'nın özel konuları üzerine yazan yazarların ve kitapların listesi birçok sahtekârlığı açığa vuruyordu. Örneğin; Committee of Union and Progress'in Suriyeli bir üyesi olduğu ileri sürülen Fa'iz'in yaşam öyküsü tüm olaylar hakkında bilgi veriyor gibi görünüyor. Öyle ki bunların içinde Talat Paşa'nın özel konuşmaları dahi bulunmakta, ancak bunlardan Talat Paşa'nın haberdar olup olmadığı bile şüpheli. Wellington House eski Anglo-Amerikan itilafı yansıtıyordu ve İstanbul'da bulunan Amerikan Büyükelçiliği ve Türkiye'de çalışan Amerikalı misyonerlerle de iyi ilişkileri bulunmaktaydı. Bunların, Ermeniler arasında bulunan milliyetçi gruplar ve anti-Osmanlı gruplarıyla da yakın ilişkileri vardı”⁴⁹¹.

“Ermeni ayaklanmaları ve savaş sonucunda 1915 tarihinde Doğu Anadolu'nun birçok ilinde düzen bozulmaya başlamıştı. Bryce ve Toynbee Türk zulmunu iddia eden materyalleri toplayıp yayınlamaya başladılar. 1916'da parlamentodan önce Lloyd George, Bryce ve Toynbee'yi, bunları Mavi Kitap' ta toplamaları için cesaretlendirdi ve kitap radikal milliyetçi Ermenilerin klasik dokümanı haline geldi. Toynbee, misyoner kaynaklarından edindiği suçlamaları inanır hale geldi. Ayrıca bunları kendi düşünceleriyle de süslemeye başladı. Toynbee ülkesi savaşta olan bir adamdı ve böyle bir zamanda ülke için yalan söylemeye inanan bir kişiydi. Sonraki kariyer hayatının gösterdiği gibi aslen anti-Türk değildi, ancak 1916 yılında Anadolu'daki olaylardan çok uzak kalmıştı. Yapmış olduğu kaynak incelemeleri gösteriyordu ki olaylara çok da hâkim değillerdi ve itimatnameleri de çoğunlukla abartılı ve saptırılmıştı. Örneğin pek çok rapor Batılı bir gözlemciye 'seyyah'a dayandırılıyordu fakat bu durumda bu seyyah az seyahat etmiş yerel bir Ermeni idi. Yaklaşık raporların yüzde onunda kaynak belirtilmemiş. Diğer kaynaklar da hemen hemen değişmeyerek söylentiye dayanıyor ve neredeyse hiç görgü tanığı

⁴⁹¹Justin Mc Carthy, a.g.e., s.223.

raporları yok. Bu zayıf temelli olgulara dayanan ve Wellington House tarafından yayınlanan hikâyeler Almanya için hazırlanan zulüm raporları ve Belçika'daki büyük gaddarlık iddiaları ile benzerlik göstermektedir. Savaş sona erdikten sonra Belçika Hükümeti bu raporların kanıtlanması ümidiyle soruşturma yaptı ancak birçok kişinin bildiği üzere bunların temeli olmadığı kanıtlandı. Mavi Kitap' ta yer alan zulüm hikâyeleri benzer bir kategori oluşturmaktadır. Gerçek kaynaklardan yoksunlar ve dışarıdan olan gözlemciler tarafından desteklenmemişler ve birçok durumda yapılan tanıklıklarda sınırlamalar bulunmakta, ayrıca bunların gerçek olup olmadığı ya da gözlemcilerin on yargılı olup olmadıkları belirsizdir. Örneğin; Van'da bulunan Amerikalı misyonerlerce hazırlanan raporda ayaklanmalardan sonra Van'da yaşayan tüm Müslümanların Ermeniler tarafından öldürülmediklerine dair bir referans bulunmamaktadır. Aynı zamanda belirli yerlerde Kürtlerin mezar kalıntıları vardı ve bu yerde bulunan kimselerin bundan habersiz olmaları da imkânsızdı. Bu dokümanların pek çoğunun kaynağı İstanbul'daki Amerikan Büyükelçiliğinin kendi içindeki sirküler ve kaynak gösterdiği raporlardı. Detayların benzer sirkülasyonu, Osmanlı imparatorluğu'nu Ermeni katliamı ile suçlayan iki önemli yazar olan Büyükelçi Morgenthau ve Lepsius'un raporlarında gözlemlenebilir. Şüphesiz ki çok sayıda insan oldu. Anadolu'da savaş başlangıcında sayıları 1,3 milyona yakın olan Ermeni'nin savaş sonunda 1 milyona yakını hayatta kaldı. Sadece 300 bini öldü. Ama bunun yanında yine savaş esnasında yaklaşık 3 milyon Osmanlı Müslüman öldü. Düzenin bozulması sonucunda her gruptan, Yahudiler de dâhil olmak üzere, büyük sayıda kayıplar verilmiştir. Bu soykırım mıydı? Bu nasıl tanımladığınıza bağlı. Eğer soykırım çok sayıda insan gruplarının birbirlerini örtüp öldürmesi olarak algılıyorsanız, I.Dünya Savaşı'nda Anadolu'da soykırım olduğunu söyleyebilirsiniz. Ancak eğer Fransız Topluluğunun kastettiği gibi alırsanız yani ülke içinde belli bir grubun sistematik olarak hükümet politikası olarak kokunun kazanması olarak alırsanız o zaman soykırım yoktur"⁴⁹².

“I.Dünya Savaşı'ndan sonra anti-Alman propagandasına inanç hızla kayboldu ve unutuldu. Ne yazık ki daha sonra Ermeni milliyetçileri tarafından davalarında kullanıldı. Türklerin buradaki hataları belirtmek için yanıtları olmadı. Mavi Kitap'ın yeni sayısı üçüncü kez yayınlandı. Sarafyan, Wellington House'un geçmişi hakkında ya da kitapta yer alan zulüm hikâyeleri için kullanılan kaynakların gerçekliğinden hiçbir şekilde bahsetmiyor. Doğrusu, Britanya I.Dünya Savaşı propagandası Türkiye ve Türk insanına

⁴⁹² Justin Mc Carthy, a.g.e., s.224.

karşı tüm zehirli çalışmaları sürdürmekte. Osmanlı tarihinde Ermeniler saygın ve onurlu bir rol oynamışlardır ki onların torunları bugünkü Türkiye Cumhuriyetini kurmuşlardır. Ancak 1870'lerde Türkiye'deki Ermeni topluluklarında bulunan birçok insan Çarlık Rusyasının etkisi altına girdi ve Ruslar tarafından terörist milliyetçi hareketlere teşvik edildiler. Bu teröristler Taşnak ve Hınçak'lar olmak üzere iki rakip gruba ayrıldılar. Bunlar sistematik olarak önce Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Ermeni halk liderlerine daha sonra da imparatorluğun kendisine saldırdılar. I. Dünya Savaşı'nda Rusların lehinde olan Ermeni grupları Türkiye'deki orduyla çatıştı. Doğu'da bulunan kasabaları ve köyleri esir aldılar ve Türk nüfusunu da içeren garnizonların kökünü kazıdılar. Bu olaylar Osmanlı otoritelerinin nüfusun potansiyel vefasız bölümünü savaş alanı dışına ve Suriye'ye doğru itmesine neden oldu. Koşullar çok zordu. Bu girişim güzel değildi ancak Osmanlı otoriteleri Ermeniler'e karşı zulüm uygulayan görevlileri bulup cezalandırıyorlardı. I.Dünya Savaşı'nın başında Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan toplam Ermeni sayısı 1,3 milyondan azdı. Savaşta bir milyonu hayatta kaldı. Bunlarda ülkeden çıkartılarak Suriye, Lübnan ya da Sovyetler Birliği'ne sürüldüler. Ermenilerin tam tersine savaş esnasında Anadolu'da 3 milyon Osmanlı Müslüman (Türkler) öldü. Bunların büyük bir kısmı ya doğrudan Ermenilerin ellerinde ya da dolaylı olarak imparatorluğa karşı oluşturdukları karşıtlık sonucunda oluşan savaş şartları yüzünden oldu”⁴⁹³.

“I. Dünya Savaşı'nda Anadolu en fazla yağmalanan topraklardan biriydi. Osmanlı hükümeti görevlilerinin Ermenileri öldürdüğüne dair hiçbir gerçek döküman bulunamamıştır. Hem 1918'de Osmanlı Hükümeti hem de 1918'dan 1923'e kadar İngiliz otoritelerin İstanbul'u işgali esnasında bu olaylar titizlikle incelenmiştir. Bazı yerel topluluklarda iki tarafın düşünce ayrılıkları yüzünden acılan davalar vardı, ancak bunların hiçbirinde öldürme ile ilgili resmi bir politika yoktu. Ayrıca I.Dünya Savaşı'nda Anadolu'da silahlı ayaklanmaları da içeren ve Osmanlı otoritelerinin zarar görmemeleri için Ermenileri savaş sınırları dışına çıkarmaları ile Nazilerin yaptıkları kırım (masum Yahudi sivillere uygulanan saldırılar ve kümeler halinde yok edilmeleri için uygulanan kasıtlı metotlar) arasında bağlantıları olduğu düşüncelerinde hiçbir doğruluk bulunmamaktadır. Gaz odalarının kullanılması ve diğer Nazi metotları iddiaları mantık dışı, yanlış bulgular ve yazarların tarihi anlamaktan ne kadar uzak olduklarının göstergesidir. Ayrıca hatırlanmalı ki II. Dünya Savaşı'nda iki radikal Ermeni grubu anti-

⁴⁹³ Justin Mc Carthy, a.g.e., s.225.

Semitik eğilimlere yöneldiler ve Nazilerle beraber çalıştılar, Alman güçleri Selanik'te bulunan Yahudi nüfusunu yok ederek, orayı işgal etti. Diğer aşırı uç gruplar gibi radikal Ermeni milliyetçileri de bir araya gelerek kasti soykırım politikaları izlendiği iddiaları ile destek bulmaya çalışmaktalar. Gerçekte hiç bir doğruluğu bulunmayan bu iddiaların kötü amaç taşıdığı görülmektedir”⁴⁹⁴.

“Günümüzde soykırım iddialarına yakışır bir politika Çeçenistan'da izlenmektedir ve bu karşılaştırılamayacak bir protestodur. Bunlar Çeçenlerin insanlığa daha az yakın olmasından mı kaynaklanmakta? Türk Ermenileri Osmanlı İmparatorluğu'nun, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve de Türkiye'nin kendi ülkeleri olduğu düşüncesini takdir ederek, radikal uç Ermeniler tarafından öldürülme pahasına olsa her zaman soykırım iddialarını reddettiler. Radikal Ermeni hareketleri her zaman şiddet dolu uç taktiklere hayranlık beslenerek geliştirildi. Örneğin; 1970'lerde Moskova Metro'sunu bombaladılar ve dünyanın farklı şehirlerinde yaşayan 40'tan fazla Türk diplomatını öldürdüler. 1990'larda ise radikal bir Ermeni olan Nagorno Karabağ korkunç bir şekilde yaklaşık 1.25 milyon Azeri Türk'ü evlerinden etti. Radikal Ermenilerin yürüttükleri kampanya amacına ulaşmıyor. Bu masum ölüleri ya da zulüm kurbanları onurlandırmak için yapılan bir hareket değil. Bu aşırı uçlar tarafından Türkiye Cumhuriyeti'ne ve onun vatandaşlarına karşı yürütülmek üzere dikkatlice hesaplanmış bir kampanyadır. Radikal Ermenilerin istedikleri Türklerle ilgili kalıtsal bir suç ve her zaman güvendiklerin de tam olarak bunu Irkçı suçun bir turu olduğu düşüncesidir. Bu hareket doğrudan Ermenilerin günümüzde Kafkasya'daki komşuları pahasına toprak için yaptıkları amansız bir mücadele ile bağıntılıdır. Milyonlarca Türk insanı, Ermeni komşularına herhangi bir kin beslemiyor. Ancak I.Dünya Savaşı'nda büyükbabalarının trajik bir şekilde öldürülmelerinden derin üzüntü duyuyorlar ve burada kaybedilen Türkler hiç hesaba katılmıyor ve bu işin asıl sorumlusu Batılılar nedense hiç suçlanmıyorlar. Ancak Ermenilerin tarihsel yakınmaları her zaman Batı dünyasında dinleyici bulabiliyor. Ermeniler, bu olayları gerçeği gizli tutmak ve Balkanlarda ve Kafkaslarda tamamen kotu tek taraflı davranışların sonucu olan kısa dönemli etnik şikâyetleri destekleme amaçlı yapılan propagandalar için kullanıyorlar”⁴⁹⁵.

Bu arada, Ermeniler yine boş durmayıp her türlü gayrimenkullerinin takip ve tescili için Beyrut'ta bir tapu arşivi kurdular. Arşivde hem Osmanlı dönemine, hem de günümüze

⁴⁹⁴ Justin Mc Carthy, **a.g.e.**, s.226.

⁴⁹⁵ **A.g.e.**, s.226.

ait belgeler kayıt altına alınıyor⁴⁹⁶. Büyükelçi Gündüz Aktan, “Ermenilerin çok ciddi bir enformasyon topladıklarını ve kendilerini haklı çıkaracak dökümantasyon yığınağı yaptıklarını” söylemektedir⁴⁹⁷.

Ermeni lobisinin önde gelen isimlerinden olan ve Demokrat Parti New Jersey milletvekili Frank Pallone, tasarının geçmemesi halinde (sözde) soykırımın tekrarlanabileceğinden endişe ettiğini söylemiş ve Türkiye'nin her fırsatta Ermenistan'ı engellemeye çalıştığını savunmuştur. Türkiye'de Kars'ta düzenlenen bir toplantıda Ermeni heyetinin geri gönderilmesini eleştiren Temsilciler Meclisi Üyesi Pallone, Türk Hükümeti'nin Ermenilere bilerek (sözde) soykırım uyguladığını iddia etmiştir. Toplantıda tasarı yanlısı konuşmalar yapan diğer milletvekilleri de, (sözde) soykırım ile holokaust arasında paralellik kurmaya çalışmışlardır. New Jersey milletvekili Pallone, bu konuyla ilgili olarak, Türkiye'nin Almanya'yı örnek alarak (sözde) soykırımı kabul etmesi gerektiğini söylemiş ve bu gün için Almanya ile İsrail'in iyi ilişkiler içerisinde olduğunu belirtmiştir⁴⁹⁸.

Demokrat Partinin California milletvekili olan Brad Sherman, Almanya'nın 'holocaust'u kabul ettiğini ve eğer inkâr etmiş olsaydı bugünkü güçlü Almanya olamayacağını söylemiştir. Cumhuriyetçilerden New Jersey temsilcisi Christopher Smith ise Türkiye'nin ABD'nin sağlam müttefiki olduğunu söyleyenlere karşılık olarak Almanya'nın da ABD'nin oldukça iyi bir müttefiki olduğunu ancak hiçbir diplomatın holokaust'u inkâr etmediğini söylemiştir. Toplantıda ABC televizyonunda yayınlanan – sunuculuğunu Peter Jennings'in yaptığı ve (sözde) soykırımı anlatan –yaklaşık 5 dakikalık bir haber katılımcılara izlettirilmiştir. Toplantıda söz alan fakat konuşmasının başında Türk Hükümeti adına konuşmadığını belirten Emekli Büyükelçi Gündüz Aktan, Ermeni Hükümeti'ne, (sözde) soykırım iddialarını Lahey Uluslararası Adalet Divanı'na götürmesi çağrısında bulunmuştur. Tasarının kabulü halinde Türk halkının büyük tepki göstereceğini söyledikten sonra durumun bununla da kalmayıp Türk-Amerikan ilişkilerine de zarar vereceğini ifade etmiştir⁴⁹⁹.

Toplantıda söz alan Cumhuriyetçi Parti'nin Colorado milletvekili Thomas Tancredo, Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlıya karşı bir başkaldırının sonucu olarak kurulduğunu ve şimdi Türklerin neden ataları döneminde yaşanmış zulümlerin bedelini

⁴⁹⁶ www.turkishforum.com, 20 Nisan 2001.

⁴⁹⁷ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s. 324.

⁴⁹⁸ **A.g.e.**, s. 325.

⁴⁹⁹ **A.g.e.**, s. 326.

ödemek zorunda kaldığını belirten sözler söylemiştir. Indiana milletvekili Dan Burton ise oldukça etkili bir konuşma yapmıştır: *“Temsilciler Meclisi’ne daha önce Afrikalı köle ticaretiyle ilgili tasarı getirdiğimizi hatırlamıyorum. 18 milyon Afrikalıyı ABD’ye getiren atalarımızı kınayan bir tasarı yok. ABD’ye geldiğimizde 7 milyon Kızılderili vardı. Şu anda 300 bin Kızılderili bulunuyor. Peki! bu insanlara ne oldu?”* demesi toplantıda oldukça etkili olmuşsa da tasarı 21 Eylül’de “sözlü oylama” ile alt komiteden geçmiştir⁵⁰⁰.

Tasarının alt komiteden geçişi olan “21 Eylül” tarihi aynı zamanda Ermenistan’ın bağımsızlığını kazandığı tarihtir. Tasarının, Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi’nin Uluslararası Operasyonlar ve İnsan Hakları Alt Komitesi’nden geçmesindeki en önemli etken 7 Kasım 2000 yılındaki seçimlerdir. California Eyaleti, Pasadena, Burbank ve Glendale⁵⁰¹, deki seçimlerde Ermeni oylarını alacak olan kişinin Temsilciler Meclisi’ne girişinin garanti olması, yukarıdaki oylamanın Ermeniler lehine çıkmasında en önemli faktör olmuştur⁵⁰².

Ağustos ayı içerisinde Temsilciler Meclisi Başkanı Cumhuriyetçi Dennis Hastert, ABD’deki Ermeni cemaatine tasarının Temsilciler Meclisi’ne kadar ulaşması için elinden geleni yapacağına dair söz vermişti. Hatta Hastert, Rogan’ın daveti üzerine Glendale’e gelmiş ve Ermeni temsilcilerle görüşmüş ve Kongre üyelerinin tasarının onaylanması için verdikleri ortak söz olarak kabul edilen bir duyuru yapmıştı⁵⁰³.

2) ‘398 Sayılı Tasarı’ya Türkiye’nin Tepkisi

Tasarının alt komiteden geçmesinden sonra Türk kamuoyu ortaya çıkan durumdan oldukça etkilenmiştir. Toplantıya konuşmacı olarak katılan ve çıkan karara tepki gösteren Gündüz Aktan, bu tepkisini NTV’de şu sözleriyle dile getirmiştir: *“ İddiaları kabul etmek çıkış değildir. ABD kamuoyu ile Türk kamuoyu arasında çok önemli bir zihniyet farkı var, onlar Kızılderili soykırımı için olabilir deyip geçebiliyorlar. Ama Türkiye bunu asla*

⁵⁰⁰ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s. 327.

⁵⁰¹ Söz konusu bölgenin (Pasadena-Burbank-Glendale) toplam nüfusu 18 milyon civarındadır. Bu yerlerden özellikle Glendale, “Küçük Ermenistan”olarak nitelendirilen Ermenistan dışında etnik olarak Ermeni nüfusunun en yoğun olduğu yerleşim birimidir. 7 Kasım’da ki seçimlerde toplam 435 üyeli Temsilciler Meclisi’ne 50’nin üzerinde temsilci gönderen California eyaletinin en çekişmeli sandalyelerini de Pasadene-Burbank-Grandale’deki oyların dağılımının belirlemesidir. Bölgede faal olarak seçim çalışmalarında bulunan Cumhuriyetçi kanattan hukukçu Jim Rogan ile Temsilciler Meclisi’nin Cumhuriyetçi başkanı Dennis Hastert’in Ermeni tasarısının alt komiteden geçmesinde önemli katkıları olmuştur.

⁵⁰² **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1985; 24 Nisan 1986; **Hürriyet**, 26 Nisan 1985; **Milliyet**, 10 Ağustos 1986.

⁵⁰³ **Asbarez**, 25 Eylül 2000.

edemez. Öncelikle böyle bir iddia tarihi gerçeklere aykırı düşmektedir. Atalarımızın işlemediği bir suçu kabullenmek büyük bir moral çöküntü yaratır”⁵⁰⁴.

“Sorun ancak hukuk yoluyla çözülebilir. Ermeniler şimdiye kadar hiç Uluslararası Adalet Divanı’na gitmekten söz etmedi, girişimde bulunmadı. Çünkü Divan’dan asla soykırım kararı çıkmaz. Barışçı bir çözüm hakemlik kurumuna başvurarak elde edilebilir. Taraflar görüşlerini bağımsız hakemlere iletir, hakemler de adil bir karar alır”⁵⁰⁵.

398 sayılı tasarı olarak Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi’nin Uluslararası Operasyonlar ve İnsan Hakları Alt Komitesi’nden geçerek Uluslararası ilişkiler Komitesi’ne taşınması Türkiye’de 29 Eylül 2000 tarihinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer başkanlığında toplanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK)’nun da öncelikli gündem maddesini oluşturmuştur⁵⁰⁶.

MGK’nın aylık olarak yaptığı olağan toplantısında Ermeni lobisinin iddialarıyla ilgili gelişmelerin esefle karşılandığı belirtilmiş ve Ermeni sorununa karşı daha etkin tedbirlerin alınmasını kararlaştırmıştır. Ermenistan’ı uyararak ve ABD’ye karşı sitemde bulunulan açıklamada, girişimlerin militan Ermeni çevrelerin yönlendirilmesiyle gündeme getirildiği ifade edilmiş, “sübjektif yargılar, sahte belgeler, dâhili ve harici politik kazanımlar esas alınarak yürütülmek istenen gayretlerin, bölge ve dünya barışına olumlu katkısının olmayacağı düşünülmektedir” denilmiştir. MGK’nın açıklamasında: “*Tarihi gerçekler, resmi belgeler, kilise kayıtları ve şahitler ortada oldukça aynı coğrafi bölgede birlikte yaşamak zorunda olan iki halkın arasına aslı olmayan konular yaratarak, nifak tohumları sokmanın ve buna itibar etmenin taraflara kazanç sağlamayacağı bilinmesi, başta komşu ülke Ermenistan yönetimi ve halkı ile herkesin yararına olacaktır*” şeklinde ifadeler yer verilmiştir⁵⁰⁷.

Cumhurbaşkanı Sezer’in başkanlık yaptığı MGK toplantısında konu üzerinde bir takım tedbirlerin alınması düşünülmüştür. Görüşülen bu tedbirler doğrultusunda Türkiye, ilk olarak H-50 numaralı hava koridorunu kapatmayı ve Erivan’a yapılan charter seferlerini durdurmayı düşünmüştür. Dışişleri Bakanlığı’nın yapmış olduğu çalışmalarla belirlenen tedbirler arasında ise, Erivan’ın Ankara’nın toprak bütünlüğünü tanımadığını, böylesi bir konunun oldukça önemli olduğunu ve söz konusu durumla ilgili bir kampanyanın başlatılması gereği üzerinde durulmuştur. Bu amaçla, ilk olarak 23 Ağustos 1990’da

⁵⁰⁴ **Cumhuriyet**, 30 Eylül 2000.

⁵⁰⁵ Duygu Sezer “Ermenilerin Gizli Hesapları”, **Milliyet**, 10 Ağustos 1986.

⁵⁰⁶ **Cumhuriyet**, 30 Eylül 2000.

⁵⁰⁷ Duygu Sezer, “Ermenilerin Gizli Hesapları”, **Milliyet**, 10 Ağustos 1986.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin, yayınlamış olduğu Bağımsızlık Bildirgesi'nde vurgulanan konuların üzerine gidilmesi kararlaştırılmıştır. 23 Ağustos 1990 tarihli Ermenistan Sovyet Cumhuriyeti'nin bildirgesinin 11. Maddesinde yer alan “*Ermenistan Cumhuriyeti, 1915'te Osmanlı Türkiye'si ve Batı Ermenistan'da işlenen Türk soykırımın uluslararası alanda kabul edilmesi için sürdürülecek çabaları destekleyecektir*” ifadesi ve Türkiye'nin Doğu Bölgesi'ni Batı Ermenistan olarak tanımlaması, düzenlenecek bu kampanyada üzerinde hassasiyetle durulması gereken öncelikli konular arasında yer almıştır. Ermenistan'la sınırları belirleyen 1921 tarihli Kars Antlaşması'nın tanınması çağrısında bulunulması gibi uygulamaların yapılması da kararlaştırılmıştır⁵⁰⁸.

MGK'nın almış olduğu ABD'ye yönelik tedbirleri ise: eğer karar tasarısı Uluslararası İlişkiler Komitesinden çıkıp genel kurulda onaylanırsa ilk olarak Keşif Güç'ün görev süresinin uzatılmayacağı yaptırımının hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır. ABD'nin bu yaptırımla ilgili muhalefeti olur ise “*Siz Temsilciler Meclisi'ne nasıl etki edemiyorsanız, aynı şekilde yönetim olarak biz de TBMM'ye etki edemiyoruz*” şeklinde bir savunma yapılması kararlaştırılmıştır. Toplantıdan çıkan diğer önemli stratejik adımlardan birisi de Irak'la olan ilişkilerin geliştirilmesi hatta Irak'ta Türkiye'nin temsilinin büyükelçilik düzeyinde olması, Fransa, Rusya ve Ürdün'ün Bağdat'a uçak indirmesiyle başlayan gelişmeler doğrultusunda konjüktürel olarak uygun adımlar atılması karara bağlanmıştır⁵⁰⁹.

Her ne kadar resmi olarak dile getirilmese de düşünülen tedbirlerden birisi de İncirlik üssünün kapatılması, bu bağlamda görev süresinin uzatılmaması konusunun gündeme getirilmiş olmasıdır⁵¹⁰.

3) '398 Sayılı Tasarı' ile İlgili Dış Basındaki Tepkiler

398 sayılı Ermeni tasarısı görüşülürken, ABD Kongresi'nde yine doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren bir başka tasarı için imza kampanyası başlatılmış ve 87 imza toplanmıştır. Kürt tasarısı olarak hazırlanan 46 numaralı tasarı ABD Temsilciler Meclisi'nin Demokrat ve Cumhuriyetçi partililerden 6 üye tarafından hazırlanmıştır.

⁵⁰⁸ Türkiye-Sovyetler Birliği ve Türkiye-Ermenistan arasındaki sınırı çizen 16 Mart 1921 tarihli Kars Antlaşmasını, Ermenistan Parlamentosu, 6 Aralık 1989'da aldığı bir kararla fesh etmiştir. Bu yüzden de Türkiye, Kars Kapısını 1993'te kapatmıştır. Ayrıca aldığı bir diğer kararla da, Türkiye'nin “*Ermeni Soykırımı'nı kabul etmesi için yapılacak her türlü çalışmayı destekleyeceği*”ni beyan ederek Türkiye ile olan ilişkilerini çıkmaza sokmuştur. 23 Aralık 1990 Bağımsızlık Bildirgesi; 17.Madde: “*Türkiye'ye Soykırımı Kabul Ettirmek*”.

⁵⁰⁹ **The Wall Street Journal**, 9 Ekim 2000.

⁵¹⁰ **Tercüman**, 27 Ekim 1989.

Aralarında Ermeni tasarısında imzası bulunan parlamenterlerin bulunduğu Temsilciler Meclisi üyelerinin hazırladığı tasarı iki maddeden oluşmuştur. Birinci madde “*cezaevinde bulunan DEP’li milletvekillerinin acil olarak salıverilmesinin istenmesi*”, ikinci madde ise “*Kürtlere kültürel haklar, Kürtçe eğitim ve TV yayınının acilen tanınması*”nı öngörmüştür⁵¹¹.

4) ‘398 Sayılı Tasarı’nın Genel Kurula Getirilmesi

21 Eylül 2000’de Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesinin İnsan Hakları ve Dış Operasyonlar Alt Komitesinde 398⁵¹² sayılı karar olarak kabul edilmesinden sonra 3 Ekim’de de Uluslararası İlişkiler Komitesi’nde tartışılmaya başlanmıştır. Tasarının Uluslararası İlişkiler Komitesi’nde görüşülmeye başlanmasından önce tasarıya karşı çıkmak üzere ABD’ye gelen beş kişilik Türk Milletvelili heyetinden bir kişinin konuşma yapmasına izin verilmiştir. Türk milletvekillerinden Mehmet Ali İrtemçelik’in yapmış olduğu konuşmada Kongre’nin tasarıyı kabul etmesi halinde karşı tedbirlere ilişkin Türkiye’nin tavrının ne olacağını anlatmıştır. İrtemçelik, ABD’ye geliş amaçlarının kimseyi tehdit amacı taşımadığını, Türk-ABD ilişkilerini korumaya çalıştıklarını ve Amerikalı meslektaşlarının sağlıklı davranmaları gerektiği konularının altını çizmiştir⁵¹³.

Tasarının görüşülmesi yaklaşık 3 saat sürmüştür. Komite, toplantısına Cumhuriyetçi kanattan Dan Burton’un insan hakları ihlallerinde bulunan bütün ülkeleri kınamaya davet eden konuşması ve tasarıda değişiklik yapılmasını öngören teklifin tartışılmasıyla başlanmıştır. Burton, tarafından önerilen değişiklik teklifi, Başkan’ın 24 Nisan teklifini okuyan Lantos tarafından kabul edilmiştir. Son oylamadan önce Cumhuriyetçi partinin Californialı milletvekili Dana Rohrabacher, Genç Türklerin (sözde) soykırımın suçlusunu olarak yer aldıkları tasarıdaki kavramın değiştirilmesi ile ilgili bir teklifte bulunmuş ve Rohrabacher’in isteği doğrultusunda “Genç Türkler” kavramı Osmanlı İmparatorluğu” olarak değiştirilmiştir. Görüşme sonunda tasarı, 11’e karşı 24 oyla kabul edilmiştir⁵¹⁴.

⁵¹¹ **Tercüman**, 28 Ekim 1989.

⁵¹² Temsilciler Meclisi’ne 596 sayılı tasarı olarak getirilmiştir.

⁵¹³ Bu arada Türk Dışişleri Bakanlığı bir açıklama yapmıştır. Açıklamada Dışişleri Bakanı İsmail Cem karardan duyduğu üzüntüyü dile getirmiş ve Temsilciler Meclisi’nin komitenin kararını onaylaması halinde Ankara-Washington ilişkilerinin ciddi şekilde bozulabileceği uyarısında bulunmuştur.

⁵¹⁴ **Asbarez**, 4 Ekim 2000.

Böylece, 398 numaralı tasarı olarak Uluslararası İlişkiler Komitesi'nde görüşülen tasarı aşağıdaki şekliyle H.R.596 olarak Temsilciler Meclisi'ne havale edilmiştir. Bu tasarı ABD'nin (sözde) Ermeni soykırımı konusundaki kayıtlarını doğrulamakta ve iki maddeden oluşmaktadır. Tasarının Uluslararası İlişkiler Komitesinden çıkmış şekli şöyledir:

1) (Sözde) Ermeni soykırımı ile ilgili ABD kayıtlarında kaydedilen, insan hakları, etnik temizlik ve soykırım ile ilgili konularda ABD'nin dış politikasının yansız bir anlayışı ve hassasiyeti yansıtması konusunda Başkan'a çağrıda bulunmaktadır.

2) Başkanlık tarafından yayımlanan 24 Nisan mesajlarında (sözde) Ermeni soykırımının uygun bir biçimde karakterize edilmesi istenmektedir.

5) '398 Sayılı (HR.596) Ermeni Tasarısı'nın Geri Çekilmesi

(Sözde) Ermeni soykırımı ile ilgili olarak, George Radanovich ve David Bonior adlı iki Ermeni yanlısı Temsilciler Meclis üyesi tarafından 18 Kasım 1999 tarihinde ABD Temsilciler Meclisi'ne bir karar tasarısı sunulmuştur. Söz konusu tasarının giriş bölümünde, Ermeniler tarafından ileri sürülen, ancak gerçeklerle bağdaşmayan (sözde) soykırım iddiaları tekrarlanmakta, sonuç bölümünde ise, ABD Federal görevlilerin meslek içi eğitimlerinde (sözde) Ermeni soykırımı konusunda bilgilendirilmeleri ve eğitilmeleri öngörülmekte, ayrıca ABD Başkanı'ndan bundan sonra yayımlayacağı '24 Nisan' mesajlarında Ermenilerin uğradığı mezalimi (!) olmadığı halde sanki bir soykırım gibi ifade etmesi istenmektedir. Tasarı 10 Ekim 2000 tarihinde Temsilciler Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmesi için gündeme alınmıştır.

20 Ekim 2000 tarihinde ABD Temsilciler Meclisi'nde '(sözde) Ermeni soykırımı tasarısı' Meclis Başkanı Dennis Hastert tarafından geri çekilmiştir. Günlerdir bu tasarıyı geçirmek için yoğun çaba harcayan Meclis Başkanı'nı bu ani kararı vermeye iten sebep, kendisinin de belirttiği gibi, Başkan Clinton'ın son mektubudur. Hastert, Clinton'ın son uyarısı üzerine, ülkenin 'üstün menfaatlerini' düşünerek, tasarıyı oya koymaktan vazgeçmiştir. '(sözde) Ermeni Soykırımı Tasarısı'nın ABD Temsilciler Meclisi'nden geri çekilmesinin esas sebebi, hiç kuşkusuz Ortadoğu'da savaş rüzgârlarının esmesi olmuştur. Aslında Uluslararası İlişkiler Komitesi'nin tasarıyı genel kurula sevk etmesinin ardından Ermenilere söz vermiş olan Cumhuriyetçi Temsilciler Meclisi Başkanı Dennis Hastert, tasarının genel kuruldan çıkacağını hesaplamıştı. Pentagon ve Hükümet milletvekillerine böyle bir yasanın Washington-Ankara ilişkilerine zarar vereceğini ve Washington'un

bölgedeki çıkarlarını büyük ölçüde zedeleyeceğini söylemişlerdir⁵¹⁵. Ancak, tasarının çekilmesindeki en önemli etken, T.M.Ü. Hastert'e son anda gönderilen iki mektup olmuştur. Bu mektuplardan birincisi ABD Başkanı Bill Clinton tarafından diğer mektup ise ABD Genel Kurmay Başkanı Henry Shelton tarafından verilmiştir⁵¹⁶.

Tasarı, Temsilciler Meclisi Başkanı Cumhuriyetçi Hastert tarafından Meclis Genel Kurul'u gündemine alınmıştı. Uluslararası İlişkiler Komitesi yönetimine “*Bu tasarımı bu gün kesinlikle çıkartacağız*” diye görüşme için hazır olmaları konusunda uyarı Hastert, Clinton'dan gelen mektup üzerine bocalamıştır. Hastert, mektubu aldıktan kısa bir süre sonra ABD Başkanı Clinton'un gündeme getirdiği ciddi ulusal güvenlik kaygıları nedeniyle tasarımı geri çektiğini ilan etmiştir. Ankara-Washington gündeminde bulunan diğer konuları ikinci plana iten ve ilişkilerde ciddi olarak pürüz yaratma potansiyeli taşıyan tasarı 20 Ekim'de (Türkiye saatiyle 19 Ekim'i 20 Ekim'e bağlayan gece 01.40 civarında) tasarının güçlü destekçilerinden olan Temsilciler Meclisi'nin Cumhuriyetçi Başkanı Dennis Hastert tarafından geri çekilmiş aslında çektirtilmiştir. Böylece, hem 7 Kasım seçimlerinde Ermeni oylarına talip olan Kongre üyeleri hem de tasarımı kabul ettirmek için çaba sarf eden Ermeni lobisi yenilgi almıştır⁵¹⁷.

Tasarının geri çekilmesinde birkaç önemli faktör rol oynamıştır. Bunlardan en önemlisi şüphesiz, MGK'nın 29 Eylül 2000 tarihinde almış olduğu tedbir nitelikli kararlarıdır. Tasarının, Temsilciler Meclisi gündemine alınmasından bir hafta önce Yemen'de gerçekleşen ve on yedi Amerikalı denizcinin hayatına mal olan terörist saldırısının da tasarıda geri adım atılmasında rolü olmuştur⁵¹⁸. Bununla birlikte, ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Pearson'un Washington'da meclis üyelerine yönelik olarak yaptığı ikna çabaları da tasarının çekilmesindeki etkenler arasında gösterilebilir⁵¹⁹.

Olayın bir diğer boyutu ise, tasarının Temsilciler Meclisi'ne getirildiğinde çıkacak sonucun ne olacağı sorusunun yanıtıdır. Temsilciler Meclisi Uluslararası İlişkiler Komitesi'nden çıkan karar tasarısının altında hâlihazırda 141 Kongre üyesinin imzası bulunmaktaydı. Ermeni lobisinin topladığı bu imzaların dışında yaklaşık 100 parlamenterin desteği de sözlü olarak teyit edilmişti. Zaten tasarının Temsilciler Meclisi'nde kabul görmesi için 210 oy yeterli olmaktadır. Ancak durum bu aşamaya gelmeden tasarının önü

⁵¹⁵ www.turkishforum.com, 28 Eylül 2000.

⁵¹⁶ **Milliyet**, 21 Ekim 2000.

⁵¹⁷ **Gös. Yer.**

⁵¹⁸ ABD yönetimi tasarının geri çektilmesinde en önemli unsur olarak bu durumun olduğunu empoze etmeye çalışmıştır.

⁵¹⁹ **Chicago Tribune**, 10 Ekim 2000.

tasarının savunuculardan olan Hastert tarafından kesilmiştir. Durum görünürde Ermeni lobisi için bir yenilgi olarak görülse de, Clinton'un mektubu, kararın Genel Kuruldan çıkması kadar ağır olmuştur. Öyle ki, Clinton, mektubunda olayı dolaylı olarak da olsa kabul ettiğini, her yıl 24 Nisanı kendisinin de hatırladığını fakat ABD'nin Ortadoğu, Orta Asya ve Balkanlardaki çıkarlarına zarar vereceğinden şimdilik Kongre'den çıkmaması gerektiğini açık bir dille ifade etmiştir. Ancak, 7 Kasım 2000 tarihinde seçilen yeni kongre döneminde, '(sözde) soykırım' tasarısının 2001 yılının ilerleyen aylarında tekrar gündeme getirileceğinden kimsenin şüphesi olmamalıdır. Nitekim ABD başkentindeki en müessir Ermeni Lobisi olan 'Amerikan Ermeni Ulusal Komitesi (ANCA) seçimler öncesinde, ülkenin müstakbel başkanı George W.Bush'a bir tebrik mektubu gönderir: "*başkan olması halinde Ermeni tezlerinin kabulü yönünde çalışacağı*" vaadini hatırlatarak, (sözde) soykırım tezlerine sahip çıkmasını istemiştir. 24 Nisan günü yaklaşırken aynı başkana bu sefer yapacağı konuşmalarda Türk kuruluşları tarafından olmayan bir (sözde) soykırımdan bahsetmemesi için uyarı mektupları gönderilmiştir⁵²⁰.

G-California Meclisi'nde Ermeni Sorunu

20 Nisan 2001'de House Rules Committee'de etkili bir savunma yapılmasına rağmen ne yazık ki California House Rules Committee'den SJR 5 ve ACR 22 geçmiş bulunmaktadır. Buna rağmen Californiada'ki meclis üyelerine mektup ve e-mail ile tepkiler iletilmiştir⁵²¹.

Ermeni nüfusunun büyük bölümünün bulunduğu ABD'nin California eyaletindeki Glendale kenti Belediye Başkanı Gus Gomez, 24 Nisan'da (sözde) 'Ermeni soykırımı'nı anmak için kentte Amerikan bayraklarının yarıya indirilmesi önerisini onaylanmıştır⁵²². Ama öte yandan "*bizim ülkemizde cereyan etmemiş bir olay için bayrağımız niye yarıya indiriliyor?*" diyen Amerikalılar Belediye Başkanı'na protesto mektupları yağdırmışlardır⁵²³.

Gerek Ermeni Diasporasının büyük bir bölümü, gerek onları destekleyen çevrelerin, gerekse Ermenistan Devleti'nin en üst düzey yöneticilerinin öncelikli hedefi, (sözde) Ermeni soykırımını Türkiye'ye kabul ettirmektir. Türkiye Ermenistan ile iyi ilişkiler kur-

⁵²⁰ Bu mektubun bir örneği için bkz., Ek-10; Ek-12.

⁵²¹ www.turkishforum.com, 20 Nisan 2001.

⁵²² Bu konuda Ermeniler tarafından kendisine yazılan birçok mektup ve elektronik posta sözkonusudur. Bkz., www.turkishforum.com, 19 Nisan 2001.

⁵²³ www.turkishforum.com, 21 Nisan 2001.

muyor diye dünya kamuoyunda yargılanmak istenmektedir. Bu gibi tepkilere en iyi yanıt Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan ve Ermenistan Cumhurbaşkanı Robert Koçaryan'ın açıklamalarıdır.

Ermenistan Cumhurbaşkanı, Ağustos 1998 tarihli konuşmasında;

"Birçok devlet 1915 yıllarında Ermenilere yapılan (sözde) soykırımı kınamış ve insanlığa karşı işlenen bir suç olarak değerlendirmiştir. İnanyorum ki, Türkiye de bu soruna bakış açısını yeniden değerlendirecektir... Bizler için bu, ağır bir yük ve tarihi bir gerçektir. Bundan kurtulmak için, Almanya'nın Nazi döneminde işlenen suçlardan dolayı özür dilemesi gibi, bunu gerçekten kabul ederek, pişmanlık duymak gerekiyor. Türkiye tarafından bu yapıldığı takdirde, Kafkasya bölgesine bambaşka bir ortam hakim olacaktır" derken, 24 Nisan 2000 tarihli konuşmasında ise, "1,5 milyon Ermeni'nin öldürüldüğü gerçeğini tüm dünyanın tanınması bütün toplumlara karşı ısrarlı bir politika izleyeceğim" demektedir.

Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan 10 Ekim 2000 tarihli televizyon konuşmasında şunları söylemektedir:

"Ermenistan'ın dış politikasında (sözde) Ermeni soykırım tasarısı öncelikli yer alıyor. Türkiye'nin tepkisini yersiz buluyoruz. (Sözde) soykırımın tanınması bizim desteklediğimiz bir meseledir, dış politikamızın bir parçasıdır"⁵²⁴.

Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi'ndeki 28 Şubat 1918 tarihli bir belge (Kasım 1917-Mart 1918 tarihli belge) Anadolu'da esas kimin katliam işlediğini tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi. Alman diplomat hazırladığı raporda, 'Ermeni çeteler, Erzincan'da çok büyük tahribat yaptılar. Köylerdeki halkın kökünü kazıdılar' dedi⁵²⁵. Bussche isimli Alman diplomat, Sivas'taki Alman Konsolosluğu'ndan gelen bilgi notunu bakanlığın kayıtlarına su cümleyle geçiriyor:

"...Ermeni çeteler Esindscian'da (Erzincan) çok büyük boyutta tahribat yaptılar. Tam anlamıyla köylerde yaşayan halkın kökünü kazıdılar"⁵²⁶.

⁵²⁴ Ünal Çeviköz, "Uluslararası İlişkilerde Yeni Dengeler", **Görüş Dergisi**, S. (Ağustos-Eylül) , Ankara, 2001, s.13.

⁵²⁵ 28 Şubat 1918. Saat: 12.25. Yer: Alman İmparatorluğu (Kaiserreich) Dışişleri Bakanlığı'nın Berlin'deki Merkez Binası.

⁵²⁶ İşte soykırımı yalanlayan Alman belgesi:

http://64.4.30.250/cgi-bin/linkrd?lang=EN&lah=4588eeffa70a55215eebb9a839141f96&lat=988262311&hm__action=http%3a%2f%2fwww%2ehurriyet%2ecom%2etr%2fhur%2fturk%2f01%2f04%2f22%2fdunya%2f01dun%2ehtm, www.turkishforum.com, 23 Nisan 2006.

Ermeni Diasporası, Anadolu'da yaşayan Ermenilerin Türkler tarafından (sözde) soykırıma uğratıldıklarını öne sürüp, 24 Nisan'ı "(sözde) soykırım günü" olarak tüm dünyaya kabul ettirmek için yoğun bir kampanya başlatırken, Alman Dışişleri Bakanlığı'nın tozlu arşivlerinde kalmış bu belge, aslında Ermenilerin Anadolu köylerinde Türklerin "Kökünü kazıdığını" tüm çıplaklığı ile gözler önüne seriyor⁵²⁷. Ermenilerin iddia ettiği tarihten üç yıl sonra hazırlanmış bu rapor, Anadolu'da Ermeni varlığını gözler önüne sermesi açısından büyük önem taşıyor.

1-Başkan Bush'un Tavrı

ABD Başkanı George Bush, Ermenilerin yoğun kampanyasına karşılık, I. Dünya Savaşı sonrası Ermenilerin çektiği acıları anlatan açıklamasında, (sözde) soykırım sözcüğünü kullanmadı. ABD'deki Ermenilerden yoğun baskı kampanyasına karşılık Başkan Bush, kendisinden önceki ABD başkanlarının 24 Nisan bildirimlerinde yayınladığı "katliam" kelimesini bile kullanmaktan kaçınırken, sadece "*Ermenilerin öldürülmesi*" deyişine açıklamasında yer verdi. Başkan Bush, açıklamasında, "*bugün tarihin en büyük trajedilerinden birinin anıldığı bir gün. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında yaklaşık 1.5 milyon Ermeni'nin zorla göç ettirildiği ve öldüğü tarih*" ifadesini kullandı. Açıklamada, Ermenilerin öldürülmesinin, 20'inci yüzyılı kararttığını ve bugünü de gölgelediği belirtilirken, Başkan Bush, "*bugün ben de Ermeni asıllı Amerikalıların ve yurt dışındaki Ermeni toplumunun, kaybettiği pek çok masum yaşamın yasını tutmasına katılıyorum*" dedi⁵²⁸.

Bush, bu trajedinin yasını tutarken, Ermeni kültürü, dini ve kimliğinin de kutlanmasını, bu yılın, Ermenistan'da 'Hıristiyanlığın kuruluşunun 1.700'üncü yıldönümü' olarak kutlanmasını istedi. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ölmekten kurtulanların birçoğunun ABD'yi tercih ettiğini belirten Bush, Ermeni kültürünün, ABD'yi zenginleştirdiğini kaydetti. Başkan Bush, geçmişte kurban giden Ermenilerin anısını onurlandırmanın en iyi yolunun, bugünkü Ermenistan'ın güvenliği ve refah bir geleceğe ulaşmasına yardım olduğunu belirtti. Bush açıklamasında, "*ABD'nin, Ermenistan ve komşularını, Yukarı Karabağ sorununa kalıcı ve adil bir çözüm bulunması çabalarından ötürü gösterdiği destekle gurur duyuyorum. Umarım bu yıl Güney Kafkasya bölgesinde*

⁵²⁷Söz konusu belge, Alman Dışişleri Bakanlığı'nın arşivinde gizli bulunmaktadır. Alman İmparatorluğu Dışişleri Bakanlığı Merkez Binası'nın arşivinde "190 dosya" ve "Türkiye 41" ülke numarasıyla kayıtlı belgenin günümüz Alman Dışişleri Bakanlığı'ndaki kayıt numarası ise R 22346'dır.

⁵²⁸ **Milliyet**, 25 Nisan 1991.

Ermenistan ve bütün komşuları arasında barış ve uzlaşma göreceğiz” dedi. ABD Başkanı, “geçmişî hatırlamamıza ve çıkarılan derslerin daha iyi bir gelecek kurma arayışımızda rehberlik etmesinde izin verin. Amerikan halkı adına bütün kalbimle bütün Ermenilere en iyi dileklerimi sunuyorum ve bu günü anıyorum“ ifadesini kullandı⁵²⁹.

Bush’un açıklamasının, ABD’deki Ermeni toplumunda büyük kızgınlık yaratması bekleniyor. Ermeni örgütleri, başkanlık kampanyasının başından beri Bush’a, (sözde) soykırımı tanınması için yoğun baskı uyguluyordu. I. Dünya Savaşı sonundaki Ermeni olaylarını "(sözde) soykırım" olarak nitelendirmeyi reddeden ABD Başkanı George Bush, California eyaletini ziyareti sırasında Ermeniler tarafından yuhalandı. California’nın enerji sorunlarını görüşmek üzere bu eyalete giden Bush, Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı Fresno kentinin havaalanına, Washington'a dönmek üzere geldiğinde, bir grubun gösterisiyle karşılaştı. Havaalanı yakınında, (sözde) soykırımın tanınmasını talep eden pankartlar açan göstericiler, Bush'u yuhalandı. Bush'a 24 Nisan açıklamasında (sözde) soykırım sözcüğünü telaffuz ettirebilmek için bu yıl büyük bir kampanya düzenleyen Ermeni lobisi, umduğunu bulamayınca, seçim öncesinde verdiği sözü tutmamakla suçladığı Bush'a karşı cephe aldı⁵³⁰.

ABD başkanları, geçmişte de 24 Nisan tarihinde yaptıkları açıklamalarda, (sözde) “soykırım” sözcüğünü kullanmaktan daima özenle kaçınmışlardı. Minnesota Eyaleti Valisi eski pankreas güreşçisi Jesse Ventura, Saint Paul Belediye Başkanı Norm Coleman ve Minneapolis Belediye Başkanı Sharon Sayles Belton, 24 Nisan’ı '(sözde) Ermeni soykırımını anma günü' ilan ettiler. 24 Nisan'da Minnesota'da, Ermenistan’ın Washington Büyükelçisi Arman Kirakosyan'ında katılımıyla bir anma töreni düzenlenecek. Bu ödül furyasından Fransız Büyükelçisi’de nasibini aldı. (Sözde) soykırımı resmen tanıyan Fransa’ya jest olsun diye Fransa’nın Washington Büyükelçisi François Bujon de l'Estang'a da bir ödül verildi⁵³¹.

⁵²⁹ **Cumhuriyet**, 25 Nisan 1991.

⁵³⁰ **Hürriyet**, 26 Mayıs 1991.

⁵³¹ **Milliyet**, 25 Nisan 1991.

2-Diasporada ve Kamuda Sağduyular

Öte yandan; kamuoyunda sanılanın aksine bu sefer İngilizlerin Erivan ve Ankara Büyükelçilikleri (sözde) soykırımla ilgili bir soru üzerine “(sözde) *soykırım olmamıştır*”, “olanlar üzücüdür ama BM’in bu konudaki tanımına uymaz” dediler⁵³².

Türkiye tüm bunlara rağmen iyi niyet gösterilerine devam ediyor. Bunlardan birisi de 100 Amerikalı Ermeni’nin Türkiye’ye davet niteliğinde yapacağı ziyaretti. Türkiye’de yaşayan 65.000 Türkiye Ermenilerini temsilen Patrik Masrob II’de düzenlenecek törende bir konuşma yapacak⁵³³.

Bununla birlikte Turkish Forum’un sayfalarında yayınlanan, Sabah Gazetesinden bir haber herkesi şaşırtacak nitelikte. Haber, New York’ta görevli bir Ermeni din adamıyla yapılan röportajı iletiyor. Yazı şöyle: “*Khajak Barsamyan’ın Türk-Ermeni sorunu üzerine yaptığı değerlendirmelerdeki akılcı yaklaşım şaşırttı. Serin bir New York sabahı, Manhattan’ın o ünlü caddelerinden birinde kurulu Ermeni Kilisesinin görkemli salonunda Amerikalı Ermenilerin ruhani lideri Khajak Barsamyan ile beraberiz. 7–12 Haziran tarihlerinde Ermenistan’ın başkentinde düzenlenen Eçmiadzin törenleri için Erivan’a gidecek Amerikalı Ermenilerin heyecanı ile çalışıyor. Barsamyan Erivan’dan önce ilk kez dedelerinin Anadolu’da doğdukları toprakları da ziyaret edecek olan Amerikalı Ermenilerin Türkiye seyahatlerinin önemini anlatırken "size ne ikram edelim?" diye soruyor. Amerika’da olduğumuz için "Amerikan kahvesi olabilir" diyorum. Hemen araya giriyor ve "karşılıklı Türk kahvesi içelim mi?" diyor. Ve yanımıza gelen yaşlı kadın görevlinin temiz Türkçesiyle yönelttiği soru bizi bir daha şaşırtıyor*”.

“-Kahveniz sade mi olsun?”

“*Kahvemizi yudumlarken Başpiskopos kendini anlatmaya başlıyor: "1951’de Arapkir’de doğdum. Türkçeyi büyükannemden öğrendim. Okul sonrası Avrupa’ya ve Kudüs’e gittim. Din adamı oldum." Bir gün önce Ermeni Asamblesi Başkanı Van Kirkorian ile de konuştuğumda Ermenilerin Türker’e bakış açılarının alışılmışın dışında olmadığını görmüştüm. Bugüne dek ne Asamblesi Başkanı ne de ruhani liderin Türkler için olumlu konuştuklarını duymadığımdan sorularımı Başpiskoposa yöneltirken dikkatliydim. Barışın biran önce sağlanması için atılacak adımların neler olması gerektiğini sorduğumda Barsamyan, dini giysileri içinde kendinden emin ve de barışçıl bir tavırla konuşuyor:*

⁵³² www.turkishforum.com, 1 Ağustos 2001.

⁵³³ www.turkishforum.com, 3 Haziran 2001.

"Benim siyasi ve ekonomik bir kaygım yok. Ben sadece Allah'ın kuluyum ve her şeyi kalpten, inanarak söylüyorum. Önce gerçekleri kabul etmemiz lazım. Çevremizdeki her şeyden bizler sorumluyuz. Soykırım diyoruz ama ondan da bizler sorumluyuz ve diyaloga başlarsak eğer, gerçeklere o zaman ulaşabiliriz".

"Khajak Barsamyan, Kaliforniya, Arizona ve Washington State dışındaki tüm eyaletlerdeki 67 Ermeni kilisesinin bağlı olduğu New York'ta kurulu Amerikan Ermeni Kiliseleri Başpiskoposuydu. Kararlı ve samimi ifadelerle konuşurken, Amerikan Senatosunu etkileyen ve geniş lobi faaliyeti ile seslerini yükselten Asamblesi başkanının bir sözünü kendisine hatırlattım. "Bazı Ermeniler biz Türker'e, yaklaşık 100 yıl sonra bile nefretle bakıyor, Türkleri eli kanlı görüyor. Siz de benim elimi sıkarken elimde kurumuş kan izlerinin olduğunu düşünüyor musunuz?" Bu sorum, sevgi ve barıştan söz eden din adamını rahatsız etti. "Hayır" dedi hemen. "Hayır, ben sizi katil dedenin torunu olarak görmüyorum. Sizi kendimize yakın hissediyorum. Yılların birikimi ile bazı duygulara rağmen sizi yakın hissediyoruz".

"-Siz bir ruhani lideresiniz ve bu duygularınızı kinle beslenen insanlara anlatamıyor musunuz?"

"-Her şey zaman ister. Zamanla onlar da öyle düşünüp hareket edecekler. Soykırım bir konudur, doğrudur veya yanlıştır demiyorum ama bir konudur. Konu olarak bunu kabul edip diyaloga girmeliyiz. Soykırım demeyelim".

"-Türkler'e diyalog aşamasında soykırım yaptınız demekle yanlış bir başlangıç yapılmıyor mu?"

"-Aslında "soykırım" demek de önemli değil. Bunun adı "Türk-Ermeni sorunu" olsun. Peki, öyle diyelim ve artık birlikte oturup konuşalım. Ortak komiteler kurulsun. Sorunu, bilimsel komitelerde konuşalım. Göreceksiniz sonunda pozitif bir durum çıkacaktır. Sizi çok iyi anlıyorum, Türkiye için de çok zor bir durum. Bana da katilsin deseler ben de rahatsız olurum".

"-Bugün yaşanan durum politik değil mi sizce?"

"-Evet, politik tavırlarla sizi mahkûm ediyorlar, bunu çok iyi anlıyorum. Siz ve ben, sunu bilmek zorundayız ki Anadolu'da birbirini seven insanları, sokakta sevgi ile oyun oynayan çocukları ayıran nedenler neydi? Bu ayrımı, bu durumu belki ne Türkler ne de Ermeniler yaratmadı. Peki, kim, kimlerdir bizi ayıran? Bu gerçekleri ancak birlikte diyalogla ortaya çıkarabiliriz. İnsan ilişkilerinde, aile hayatında da kavgalı ortamlarda

konusursak eğer, sorunları çözme şansımız olur. Aramızda üçüncü kişiler var mı onu iste bu diyalog sonunda anlayabileceğiz”.

“-Siz bu kadar emin ve açık konuşuyorsunuz, bazı Ermeniler ise aksini söylüyor. Politik bakışsa apayrıdır. Burada bir yanlışlık olabilir mi diye kendi kendime sormadan edemiyorum? Haklisiniz ama benim dediklerim Allah’ın dedikleridir. Onların sözlerinden etkilenmem. Çünkü Tanrı’dan uzaklaşınca gerçeklerden de uzaklaşırsınız”⁵³⁴.

H- ABD Kongresi’nde Ermeni Sorunu Görüşmelerinde

Vurgulanan Ana Temalar ve Kullanılan Dil

- Konuşmalarda Ermeni Azınlığı deyimi yerine ‘Hıristiyan Ermeni Azınlığı’ deyimi kullanılmıştır.
- Konuşmalarda ‘Osmanlı Devleti’ veya ‘Osmanlı İmparatorluğu’ terimleri yerine ‘Osmanlı Türk İmparatorluğu’ (Ottoman Turkish Empire) terimi kullanılmıştır.
- 1915 ‘sevk ve iskan’ hadisesinden bahsedilirken sık sık ‘20. yüzyılın ilk (sözde) soykırımı’ deyimi kullanılmıştır.
- Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne alınması koşulu olarak (sözde) soykırımı kabul etmesi gereği birçok konuşmada vurgulanmıştır.
- Hemen bütün konuşmalarda ‘masum kadınlar’, ‘çocuklar ve yaşlılar’ terimleri kullanılmıştır.
- Ermeniler için ‘innocent’ (masum), ‘harmless’ (zararsız), ‘blameless’ (suçsuz) kelimeleri sıkça tekrar edilmiştir.
- ‘... to deny this reality is to murder them again’ (bu gerçeği inkâr etmek, onları yeniden öldürmektir) gibi ağır duygu sömürüsü içeren cümleler sık sık kullanılmıştır.
- Dağlık Karabağ olayı Ermenistan lehine ‘evsiz-yurtsuz-zavallı Ermeniler’ terimleriyle Kongre’ye sunulmuştur.
- Hemen bütün konuşmalarda Hitler’in Polonyalıları ve Yahudileri katli işlenmiştir.

⁵³⁴ Pınar Türeñç, “İşte Cesur Sözler”, **Sabah**, 10 Haziran 2001.

- Hitler'e atfedilen “*bugün (sözde) Ermeni soykırımını kim hatırlıyor?*” sözü hemen bütün konuşmalarda vurgulanmıştır⁵³⁵.
- ‘Anadolu’nun 3 bin yıllık Ermeni yurdu’ olduğu konuşmalarda vurgulanmıştır.
- Sürekli olarak insan haklarından bahsedilmiştir.
- Türkiye ve Irak’ın Kürtlere baskı uyguladığı vurgulanmıştır.
- ‘İnsan hakları’, ‘etnik temizlik’, ‘(sözde) soykırım’ gibi kelimeleri hemen bütün konuşmacılar kullanmışlardır.
- 1894 ile 1896 yılları arasında 300 bin Ermeni’nin yaşamlarını kaybettiği konuşmalarda vurgulamışlardır.
- 1913-1916 yılları arasında İstanbul’da ABD Büyükelçiliği yapan Henry Morgenthau’nun anıları her fırsatta delil olarak ileri sürülmüştür.
- Türk Hükümeti’nin bu (asılsız) olayı inkâr ettiği ve kabul etmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- 24 Nisan tarihinin Ermeni Halkı için özel bir gün olduğu o gün İstanbul’da 200 Ermeni ileri geleninin tutukladığı ve öldürüldüğü konuşmalarda sürekli bir şekilde tekrar edilerek vurgulanmıştır.
- Konuşmacılar, zaman zaman ABD’nin olayı resmen ‘(sözde) Ermeni soykırımı’ olarak kabul etmesini istemişlerdir.
- Gerek Temsilciler Meclisi’nde gerekse Senato’da hemen bütün konuşmacılar ‘...1923’e kadar 1,5 milyon Ermeni katledildi! ve 500 binden fazlası evlerinden sürüldü...’ cümlesini konuşmalarında vurgulamışlardır.

⁵³⁵ B. Andronian’ın “Talat Paşa’nın Telgrafları” ile ilgili uydurma kitabının 3. cildinde (sözde) “22 Ağustos 1939 günü Obelsarzburg’de Hitler’in bu toplantı da, Polonya’ya saldırı talimatı verilmiş yalnız toplantının resmi zaptı tutulmamıştı. Ama toplantıda bulunan generallerin bizzat kendileri not almışlardı. Harbin sonunda generallerin tuttukları bu notlar, müttefiklerin eline geçmişti ve harp suçlarının Nürnberg’teki muhakemesi sırasında savcı söz konusu notları toplantı zaptı gibi mahkemeye tevdi etmişti. Savcı, Nürnberg Mahkemesinde 26 Kasım 1945 tarihli oturumunda mahkemeye delil olarak 2 zabıt sunacağını söyledi. “*Bunların dışında, bana, bir gazeteci tarafından 3. zabıt yollandı ama bu zabıt üzerinde oynamalar yapıldığı tespit edildiğinden, ‘bunu, delil olarak sunmuyorum’* demişti. Bu konuyu da, Prof Heath Lowry, Nürnberg zabıtları üzerinde yaptığı araştırmaları ortaya çıkardı ve bulgularını 1985 yılında “Political Communication and Persuasion” dergisinde yayımladı. Hitler, 22 Ağustos günü yapılan toplantıda da, ne Ermenilerden bahsetmişti ne de evleviyetle Yahudilerin ismini ağzına almıştır. Bunlar, Nürnberg Mahkemesi zabıtlarında da mevcuttur. Fakat ne yazıkki bu hakikati bilmelerine rağmen, Ermenilerin en meşhur tarihçisi Hovanissian bunu çarpıtarak yazar.

- ABD'nin geçmişte Ermenistan'a kucak açtığı, yardım ettiği ve gelecekte de yardım edeceği ve etmesi gerektiği konuşmalarda vurgulanmıştır.
- Kongre üyeleri 1915 yılında Tehcir'i yaşayan ve bugün hayatta kalanlarla yüz yüze görüştiklerini konuşmalarında belirtmişlerdir.
- Bu (asılsız) olayın ABD'deki okul müfredatlarına konulmasını istemişlerdir.
- Konuşmalarda zaman zaman UCLA gibi ABD'de bulunan Ermeni Enstitülerine, çalışmalarından ötürü övgü dolu sözler sarf edilmiştir⁵³⁶.

1985–2001 arasında ABD Parlamentosu çatısı altında Temsilciler Meclisi ve Senato'daki görüşmelerde Ermeni Sorunu aynı kurgu içerisinde ortaya konulmuştur. Mesele, ciddi bir görüşme havasında olmayıp, bir kilise veya cami vaazı veya demagojik bir tiyatro temsili şeklinde dramatik bir atmosferde kelime oyunları ile ortaya konulmuştur. Ermeni lobisi tarafından sistemli bir şekilde organize edilen bu görüşmelerde örneğin, 'Hıristiyan Ermeni Azınlığı' gibi bir terim ile meseleyi 'haç-hilal' çatışmasına dönüştürmek. Hıristiyan âleminin dini duygularını sömürmek, böylece zayıf noktalarından vurarak Türkiye'ye karşı tarafgir bir tutum içerisine girmelerini sağlamak hedeflenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu veya Osmanlı Devleti gibi kavramların yerine 'Osmanlı Türk İmparatorluğu' (Ottoman Turkish Empire) gibi bir kavram kullanılarak muhtemelen bugünkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı Devleti için dahi doğru olmayan bu iftira kampanyasının içerisine dâhil edilmek istenmiştir. Görüşmelerin en dikkat çekici yanı, konuşmacıların hemen hepsinin 'gerçekte böyle bir hadise olmuş mu, olmamış mı?' hadisesini aydınlığa kavuşturmak yerine, bir ön yargı ile (asılsız) olayı kınayarak konuşmalarına başlamış olmalarıdır. Konuşmalarda Ermeni İsyancıları, 'özgürlük aşkı için temiz bir mücadele' şeklinde lanse edilmiştir⁵³⁷.

Yahudi soykırımı ile birlikte kullanılmasına alışılmış bir terminoloji gibi sık sık yer verilmiştir. Özellikle de Hitler'in Polonyalıları ve Yahudileri katli sürekli olarak Ermeni sorunuyla birlikte işlenmekle kalmamış, mesele Almanların Yahudilere yapmış olduğu muameleye benzetilmiştir. Hitler'in söylediği iddia edilen söz, hemen bütün konuşmalarda konuşmacılar tarafından ağır bir duygu sömürüsü olarak sürekli dile getirilmiştir. Hitler'e atfedilen bu sözde güya, Almanya, Polonya'ya saldırmadan önce 22 Ağustos 1939'da Obersalzberg'te generalleriyle yaptığı gizli bir konuşmada "ölüm kıta'larına Polonyalıları

⁵³⁶ Şenol Kantarcı, **a.g.e.**, s.263.

⁵³⁷ **A.g.e.**, s.264.

çoluk, çocuk, genç ihtiyar ortadan kaldıran emri vermiş ve cümlesini “zaten Ermenileri kim hatırlıyor ki” diye bitirmiştir. Bu iddia Nürnberg Mahkemesi’ne ‘USA 28’, koduyla kaydedilmiştir. Mahkemece yapılan uzun araştırmalar sonucu Hitler’in hiçbir yerde bu tür bir konuşma yapmamış olduğu tespit edilmiş ve ‘USA 29’ koduyla yeni durum kayıtlara geçmiştir.

ABD Kongresi’nde Temsilciler Meclisi ve Senato’da yapılan görüşmelerde (asılsız) “Hitler’in Sözü” gibi birçok yanıltıcı bilgiler tekrarlanmıştır. Örneğin, Birleşmiş Milletlerin (sözde) Ermeni soykırımını tanıdığını ifade etmişlerdir. Bir hükümetler arası kuruluş olan BM’de aslında, böyle bir karar hiçbir zaman alınmamıştır.

Ermeniler konusunda ise artık moda terimler haline gelen genocide (soykırım), torture (işkence), ethnic cleansing (etnik temizlik) ve human rights (insan hakları) gibi kavramlar konuşmalara yerleştirilmiştir. Konuşmaların hemen hepsi, tek elden çıkmış ve konuşmacıya yardımcı olmak üzere hazırlanmış konuşma notlarına dayanılarak yapıldığı izlenimi vermektedir. Hemen bütün konuşmalarda ‘Ermenilerin 3 bin yıldır Anadolu’da oldukları’, Tehcir olayından bahsedildiğinde ‘masum kadınlar, çocuklar ve yaşlılar’ kavramlarının sıklıkla dile getirildiği gözlenmektedir. Görüşmelerde dikkat çekici bir diğer önemli husus ise; görüşmelerin ‘sözde’ soykırım görüşmeleri havasından çıkıp ‘Ermenistan’a Yardım Kampanyası’, ‘ABD-Ermenistan Cumhuriyeti İlişkileri’ ve ‘ABD’deki Ermenilerin ABD’ye Olan Katkıları’ gibi konuların sürekli vurgulandığı bir forma dönüşmesidir.

I- Tüm Kongreler Ve Alınan Kararların Değerlendirilmesi

1–1979 Paris Kongresi

Ermeni terörü Paris Kongresi 3–6 Eylül 1979 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu kongrede ASALA aktif bir rol oynamış sonuç olarak ta terör örgütüne katılımlar artmıştır.

a) Kongrede Alınan Kararlar:

1) Pan-Ermenizm hareketi hızlandırılacak, Ermenilik kavramı Diaspora çevresinde politize edilecek ve dünyada ‘Bir Ermeni’ gücü yaratılacaktır.

2) Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğindeki Ermenilerin, Ermeni sorunlarına yardımcı olma imkânları araştırılacak ve gerekli katkıların sağlanmasına çalışılacaktır.

3) Toprak istek ve talepleri doğrudan Türkiye'den yapılacaktır.

4) Ermeni Kilisesi, milli karaktere kavuşturulacaktır.

5) Bir Ermeni bankası kurulması çalışmaları başlatılacaktır.

6) Merkez büroları kurulacak, yayın ve haberleşme imkânları geliştirilecektir.

2-1983 Lozan Kongresi

Toplu katliam şekline varan eylemlerin başta Ermeniler olmak üzere tüm dünya kamuoyunu tedirgin etmesi üzerine “ Ermeni siyasi görüşlerini birleştirmek ve tek doğrultuda hareket etmelerini sağlamak” amacıyla Lozan Kongresi toplandı. ASALA bu kongreye katılmadı. İlimliler çoğunlukta idi. Kongre sonunda Taşnaklar'da ve ASALA'da bölünmeler görüldü. Alt terör ve tim grupları zaman zaman başı-boş yeni örgütler şeklinde harekete giriştiler ve büyük bir kısmı tutuklandı.

a)- Kongrede Ele Alınan Önemli Konu ve Öneriler:

a) Bir kurucu heyet oluşturulmalı, temel politikalar saptanmalı, toprak taleplerinin esasına ilişkin görüşler belirlenmeli, bu istek bir esasa bağlanmalı

b) Milliyetçi, demokratik düşüncede bir ulusal kurtuluş hareketi oluşturulmalı

c) Bu kongreler, Dünya Yahudi Kongrelerine benzer ve onun gücünde demokratik parlamenter bir niteliğe ulaştırılmalıdır.

b)-Kongrede Alınan Kararlar:

a) Kongrelerin demokratik parlamenter bir niteliğe ulaştırılması için gereken hazırlıklar yapılacak ve bir 'Anayasa' hazırlanacaktır.

b) Kurucu heyet, hem anayasa hazırlıklarını yapacak, hem de çeşitli siyasi görüşlerin sentezini oluşturacak çalışmalarını bu metne katacaktır.

c) Kongre çalışmaları, bir bildiri ile dünya kamuoyuna açıklanacaktır.

7-13 Temmuz 1985 tarihleri arasında Sevr'de toplanan ve adına 'II. Dünya Ermeni Örgütleri Kongresi' denilen kongrede temel amaç, hazırlanan 'Ermeni Anayasası' kabulü idi. Bu suretle, Ermenileri Dünya çapında temsil edecek bir birliğin oluşturulmasına çalışılacaktı. Bu kongreye Ermeni terör örgütleri resmen katılmadı. Taşnaklar'ın temsil niteliği uzun tartışmalara sebep oldu. ASALA bu kongrede de temsil edilmedi. Şiddetli tenkitlere maruz kaldı.

c)- Kongrede Ele Alınan Öneriler:

a) 'Tek Ermenilik, tek amaç, tek mücadele, tek ses' bir slogan halinde önerildi ve kabul edildi.

b) Sevr'in geçerli, Lozan'ın geçersiz olduğu ileri sürüldü.

c) 'ASALA desteklenmemeli' önerisi kabul edildi.

d) Türkiye'ye karşı sürekli savaşın devam etmesi önerildi, bu öneri kabul edildi.

e) Türkiye'nin yayılımcı politikasına karşı Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rumlarının sürdürdükleri savaşın desteklenmesi önerildi, kabul edildi.

f) Kongrenin 'Sürgündeki Filistin Ulusal Konseyi' ne benzer bir nitelik taşıması önerisi, gerekli gelişmelerin izlenmesi suretiyle kabul edildi.

d)- Kongre Sonuçları

A) Kongre, hazırlanan ve bir anayasa niteliği verilen 'Ermeni Anayasası' metnini kabul etti.

B) Kongre, amaçlar erişebilmek için çok yönlü bir stratejinin uygulanmaya konulmasını da kabul etti. Buna göre:

"Türk sömürgeciliği ile mücadele için, Ermeni ve diğer halklar arasında olduğu kadar, Ermeni Ulusal Kurtuluş hareketi ile Türkiye'deki ilerici-devrimci hareketler arasında da ittifaklar kurulması" ve "Ermeni halkının mücadelesinin kaçınılmaz olarak baskı altındaki öteki halkların davasıyla bağımlı olduğu" nun bilinmesine karar verildi.

"III. Dünya Ermeni Kongresi, kendisinin her hangi bir devlet ya da güçle ilişkisinin bulunmadığını ilan ederken, Ermeni halkının mücadelesine saygı duyan ve destekleyenlerin yardımlarını kabul edeceğini" de kararlaştırdı.

C) Kongre, Lozan Antlaşması'nda imzası bulunan devletlere, Birleşmiş Milletlere, Sovyetler Birliğine, Sovyet Ermenistan'ı Cumhuriyetine, ABD'ye, Avrupa Konseyine, Bağlantısızlar hareketine başvurarak, "Ermeni halkının, sömürgeciliğin kaldırılmasından yararlanmayan tek halk olduğunun" bildirilmesine karar verdi ve bu karar uygulandı.

D) Kongre, Türkiye'nin 1915 (sözde) soykırımını kabul etmesi için zorlanmasına ve böyle bir kabul halinde Ermeni topraklarının kurtarılması yolunun açılacağına inanarak, bu niyetini kullanmaya karar verdi. Gerekli yerlere bildiriler dağıtıldı, başvurular yapıldı.

E) Kongre, Sovyet Ermenistan'ında Ermeni kültürünün korunmasına yardımcı olduğu için (Eski) Sovyetler Birliği'ne teşekkür eden bir kararı kabul etti.

Bu kararda, Sovyetlerin (sözde) soykırımı kabul etmiş olması ve Nisan 1985 tarihli Pravda'da bu hususta bir makalenin yayınlanmış olması övgü ile anılırken, (sözde) soykırım tasarısının kongreden geçmesini sağlayamadığı için Amerika yönetimi eleştirildi.

J- Ermenilerin Çeşitli Ülke Parlamentoları İle Uluslararası Resmi Kuruluşlar Nezdinde Dile Getirdiği (Sözde) Soykırım İddiaları

1) 20 Nisan 1965 Uruguay Senato ve Temsilciler Meclisinin 13.326 numaralı kanunu: 24 Nisan'ın "Ermeni (Sözde) Soykırımını Hatırlama Günü" olarak kabul edilmesi teklifi.

2) 9 Nisan 1975 ABD Temsilciler Meclisinin 148 numaralı kararı: Başta 1915 yılında (sözde) soykırımı uğratılan Ermeniler olmak üzere, (sözde) soykırım mağdurları için, "24 Nisan"ın İnsanlığa Karşı İşlenen Suçları Hatırlama Günü olarak kabul edilmesi" teklifi.

3) 29 Nisan 1982 Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin karar bildirisi: 1915'te Türkler tarafından başlatılan (sözde) Ermeni soykırımı ve 1974 yılında Kıbrıs'ın Türkiye tarafından işgali sırasında Kıbrıs halkına karşı işlenen cürümler nedeniyle "*Türkiye'nin kınanması*" teklifi.

4) 12 Eylül 1982 ABD Temsilciler Meclisi'nin 247 numaralı kararı: Yukarıdakinden farklı olarak 1915–1923 yılları arasında 1,5 milyon Ermeni'nin (sözde) soykırımından bahsedilmesinin sağlanması teklifi.

5) 18 Temmuz 1987 Avrupa parlamentosunun kararı: Türkiye’yi, Ermenilerin 1915–1917 yılları arasında (sözde) soykırıma tabi tutulduğunu kabul etmeye davet eden çok ağır bir karar alınması⁵³⁸.

6) 05 Mayıs 1993 Arjantin Senatosunun 1554/92 numaralı karar ve bildiri: 1915–1917 yılları arasında 1,5 milyon Ermeni’nin Türkler tarafından öldürülmesinin 20. asrın (sözde) soykırımı olduğu ve Dağlık Karabağ’da Ermeni nüfus çoğunluğuna karşı insan hakları ihlalleri yapıldığı öne sürülmektedir.

7) 14 Nisan 1995 Rusya’da, Duma kararı: 1915–1922 yılları arasında yapılan Tehcir’in sorumlularının kınanması, 24 Nisan’ın (sözde) soykırımı anma günü olarak kabul edilmesi.

8) 23 Nisan 1996 Kanada Müşterek Meclis kararı: 24 Nisan 1915’te vuku bulan ve 1,5 milyon insanın hayatı ile ilgili olduğu iddia edilen insanlık trajedisinin ve her yıl 20–27 Nisan haftasının “İnsanlığa Karşı İşlenen Suçların hatırlanma Günü” olarak tanınması.

9) 25 Nisan 1996 Yunanistan Parlamento kararı: 24 Nisan tarihinin Türkiye tarafından Ermenilerin (sözde) soykırıma tabi tutuldukları gün olarak anılmasının kabul edilmesi.

10) 11 Haziran 1996 ABD Temsilciler meclisinin 3540 sayılı kararı: Osmanlı İmparatorluğunun 1915–1923 yılları arasında Ermenilere uyguladığı katliamın Türkiye tarafından tanınması halinde Ekonomik Destek Fonu’ndan 22 milyon doların Türkiye’ye verilmemesi.

11) 26 Mart 1998 Belçika Senatosunun 1–736/ 3 numaralı kararı: 1915 yılında Osmanlı İmparatorluğu’nun son hükümetinin Ermenilere (sözde) soykırım uyguladığı tarihi gerçeğini, Türkiye Hükümeti’nin kabule davet edilmesi.

12) 24 Nisan 1998 Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nden bir grup milletvekilinin bildiri: “24 Nisan 1915 tarihi Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan Ermenilerin yok edildikleri tarihtir. Bu günü 20. yüzyılın ilk (sözde) soykırımı olarak anıyoruz ve (sözde) soykırım kurbanlarını selamlıyoruz” söylemlerinin talfuz edilmesi⁵³⁹.

⁵³⁸ Aynı kararda, Kıbrıs, Yunanistan, demokrasi, insan hakları vb. birçok konu da yer almıştır, **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1996.

⁵³⁹ Sözkonusu bildiri; Fransa, Yunanistan, Romanya, Rusya, Ukrayna, Avusturya, GKRRK, Danimarka, Norveç, Hollanda, Slovakya, İspanya, İngiltere, İtalya, Finlandiya, Portekiz, İsviçre, Belçika, Çek Cumhuriyeti ve Litvanyalı 51 parlamenter tarafından imzalanmıştır.

13) 29 Mayıs 1998 Fransa Meclisi kanun teklifi: “*Fransa 1915 yılında meydana gelen Ermeni (sözde) soykırımını açıkça tanır*” cümlesinden oluşan kanun teklifi kabul edilip senatoya gönderildi. Senato teklifi görüşmeyi reddettiği için kanun teklifi kadük olmuştur.

14) 29 Mart 2000 İsveç Parlamentosu bildirisi: Ermeni halkına yapılan (sözde) soykırım konusunda yansız, bağımsız uluslararası araştırmalar yapılması önemlidir. Bu konuda sağlanacak gelişmeler Kafkaslar’daki dengeler ve gelişmeler için önem taşımaktadır.

15) 11 Mayıs 2000 Lübnan Parlamentosu kararı: Lübnan’ın 1.5 milyon Ermeni’nin katledilmesinin 85. yıldönümü nedeni ile (sözde) soykırımı kınaması ve bu asılsız soykırım iddialarının uluslararası kabul görmesi halinde gelecekteki soykırımların önleneceğine inandığını açıklaması.

16) 18 Eylül 2000 tarihinde ABD’nin California Eyalet Parlamentosu’nda kabul edilen ve Eyalet Valisi tarafından imzalanarak yürürlüğe giren bir kanun: 1915–1923 yılları arasında Türklerin elinde mağdur olan Ermenilerin sigorta şirketlerine karşı dava açabilme imkânı sağlamıştır. Bu kanuna göre, 1885–1911 yılları arasında düzenlenmiş 7.671 poliçe ile 45 kişi adına, California mahkemelerinde New York Life Sigorta Şirketi aleyhine dava açıldığı, poliçelerin toplam tutarının üç milyar doları bulduğu haberleri alınmıştır.

17) 20 Ekim 2000 ABD Temsilciler Meclisi: Seçim ortamından istifade edilerek temsilciler meclisinden geçirilmek istenen (sözde) Ermeni soykırım iddialarının kabulünü öngören tasarı, başkan Bill Clinton’ın, “*şu aşamada konuyu gündeme getirmek ulusal çıkarlarımıza aykırıdır*” şeklindeki beyanattı üzerine Temsilciler Meclisi başkanı Dennis Haster tarafından geri çekildiği için kadük olmuştur⁵⁴⁰.

18) 7 Kasım 2000 Fransa Senatosu kanun teklifi: “*Fransa 1915 yılında meydana gelen (sözde) Ermeni soykırımını tanır*” cümlesinden oluşan kanun teklifi senatoda oylanıp kabul edildi ve görüşülmek üzere Milli meclise gönderildi. Teklifin kanun haline gelmesi için Milli Meclis’ten geçmesi gerekmektedir⁵⁴¹.

⁵⁴⁰ Tasarının düşmesinde T.C. Cumhurbaşkanı ve Hükümetin girişimlerinin yanı sıra Gnkur. Bşk. Org. Hüseyin Kıvrıkoğlu’nun ABD Dnz. Kur. Bşk. Org. Henri Shelton’a mektup yazarak ABD Parlamentosu nezdinde girişimde bulunmasını sağlaması önemli rol oynamıştır.

⁵⁴¹ Fransa Meclisinde cereyan eden görüşmeler sırasında, bazı milletvekilleri ve bu arada kararın raportörü Mösyö Fransua Rosbuluan “*Ermeni genositini 1915’te İstanbul’daki Muhakeme zaten, teyid etmiştir*” dedi. Bahsettiği bizim tarihimizin utanılacak bir sayfasını teşkil eden, İstanbul’daki Nemrut Mustafa Paşa Divanı

19) 10 Kasım 2000 Vatikan, Papa II. John Paul'un bildirisi: "... liderler artık ne Allah'tan korkuyorlar nede insanlardan utanıyorlar. 20. asır aşırı ihlallerle belirginleşti. Bu asırda başlayan (sözde) Ermeni soykırımı daha sonraki şiddet hareketlerinin başlangıcı idi..."⁵⁴².

Papa bu sefer 1915'te Türkiye'de ölen bir papazı "din şehidi" yani "aziz" ilan etti. The New York Times'ın 25 Nisan 2001 tarihinde verdiği habere göre: "Vatikan 1915'te öldürülen bir Ermeni Katolik Papazı ve komünistlerin zulmüne uğramış 26 Ukraynalıyı dini şehit sayılmaları gerektiğini ileri sürdü. Bu aziz ilan edilmeyi gerektiren ilk adımdır. Mardin başpapazı Ignace Maloyan, Osmanlıların Doğu Anadolu'da yaşayan Ermenilere karşı başlattığı (sözde) soykırım sürecinde öldürülmüş olduğundan anısına "anma günü" düzenlendi"⁵⁴³.

Aynı Papa, 27 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirdiği Erivan gezisi çerçevesinde de, Eçmiadzin'de düzenlenen törende yaptığı konuşmada (sözde) "soykırımı" kınamıştır"⁵⁴⁴.

20) 15 Kasım 2000 Avrupa Parlamentosu, Türkiye raporu görüşmeleri: "Türkiye Hükümetini ve TBMM'yi modern Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasından önce Ermeni azınlığa karşı gerçekleştirilen (sözde) soykırımın tanınmasına ve Ermenistan'la arasında normal diplomatik ve ticari ilişkilerin yeniden tesis edilmesi ve halen yürürlükte olan ambargonun kaldırılması amacıyla, Ermenistan ile bir diyalog başlatmaya davet eder" mahiyetindeki değişiklik önergesi kabul edilerek, 'Türkiye'nin Avrupa Birliği Katılım Ortaklığı' belgesine dâhil edilmiştir"⁵⁴⁵.

21) 16 Kasım 2000 İtalyan Millet Meclisi'nin kararı: İtalyan meclisi, Avrupa parlamentosunun raporunda yer alan aşağıdaki konuları not etmiştir: "Türkiye Hükümeti'ni ve TBMM'yi modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce Ermeni azınlığa karşı gerçekleştirilen (sözde) soykırımın tanınmasına ve Ermenistan'la arasında normal

Harbidir. Boğazlıyan Kaymakamı Mehmet Kemal Beyi idama mahkum eden bu divanı harp, o muhakeme sırasında 28 şahit dinler, şahitlerin 28'i de "Ermenilerin katledildiğini duyduk; ama, görmedik. Kaymakamın bu konuda talimat verdiğini de duyduk ama şahit olmadık" diye şahadette bulunurlar; ama ona rağmen onu idama mahkûm etmiştir. İşte bu mahkemenin kararını bize Fransız Milletvekilleri, dayanak diye göstermektedirler.

⁵⁴² **Milliyet**, 11 Kasım 2000.

⁵⁴³ **Hürriyet**, 29 Eylül 2000.

⁵⁴⁴ "Pope paid tribute yesterday to the 1.5 million Armenians massacred in eastern Turkey between 1915 and 1923 in what Armenians insist was an act of genocide. Speaking in Yerevan during a visit to Armenia, he avoided the word genocide, which he has not hesitated to use in the past, and instead he used the Armenian term Metz Yeghern, which means...", www.msnbc.com, 27 Eylül 2001.

⁵⁴⁵ **Hürriyet**, 16 Kasım 2000.

diplomatik ve ticari ilişkilerin yeniden tesis edilmesi ve halen yürürlükte olan ambargonun kaldırılması amacıyla, Ermenistan ile diyalog başlatmaya davet eder”⁵⁴⁶.

22) 24 Kasım 2000 İngiltere İçişleri Bakanlığı'nın mektubu: 27 Ocak 2001 tarihinde tüm dünyada resmi olarak düzenlenecek “ (Sözde) Soykırım Kurbanlarını Anma Günü’nde, İkinci Dünya Savaşı yıllarında meydana gelen Nazi zulmüne ve yakın tarihte meydana gelen olaylara yer verileceği ifade edilmiştir. Ermeni lobisinin, Ermenilerin de anılması isteği kabul edilmemiştir. ABD’de 24, Kanada da 2, Avustralya’da 1 eyaletin senato veya meclislerinden (sözde) Ermeni soykırım iddialarının kabul edildiğine dair kararlar çıkmış veya bildiriler yayımlanmıştır.

23) 18 Ocak 2001 Fransa Ulusal Meclisinde (sözde) Ermeni soykırımı kararı: Alınan kararda “*Fransa ‘1915 Ermeni (sözde) soykırımını’ tanır*” ifadesi yer almaktadır.

Bilindiği gibi, Türkiye’nin başına gelen, işgal felaketi, İkinci Dünya Savaşı’nda, Fransa’nın da başına geldi ve Vichy’de bir sözum ona bağımsız kısım kaldı, Fransa’nın gerisi Alman işgaline girdi. İşgal altındaki Fransa’ya General De Gaulle, şöyle tarif etmiştir:

*“Düşmanla işbirliği, değişik siyasi kararlar, inzibati ve bazen askeri operasyonlar, idari tedbirler, propaganda yazıları ve nutukları yollarıyla sadece milli itibarı küçültücü bir görünüme girmekle kalmamış, aynı zamanda, yığınla Fransız’ın zulme uğraması yol açmıştır. Menfaat grupları tarafından alkışlanan bazı resmi görevlilerin ve bir muhbirler ordusunun yardımıyla, 60.000 kişi idam edilmiş, ancak 50.000’i hayatta kalabilecek 200.000 kişi sürgüne gönderilmiştir. Ayrıca direnişçilikle suçlanarak Vichy Mahkemeleri tarafından kadın ve erkek 35.000 kişi mahkûm, 70.000 şüpheli enterne edilmiş, 35.000 memur görevden, 15.000 subay ordudan uzaklaştırılmıştı. Şimdi, bunun birikmiş kızgınlığı açığa çıkmıştır. Şüphesiz, hükümetin soğukkanlılığını koruması gerekiyordu; ancak, bu kadar cinayetin üzerine bir sünger çekmek, korkunç bir apsenin devamlı şekilde ülkeyi zehirlemesine müsaade etmek olurdu. Adaletin yerine getirilmesi elzemdi”*⁵⁴⁷.

“*Ortaya çıkmış*” dediği kızgınlık, General De Gaulle’in kurtuluştan sonra, işbirlikçileri yakalanıp öldürülmeye başlanmasıydı. “*Hükümetin, duruma hâkim olması*” demesi de o yüzdendi. General De Gaulle, “*hükümet, adaletin yerine getirilmesi*” sözüyle de, ne yapıldığını, yine hatıratında şöyle yazıyor: “*60.000 suçlu tutuklanıyor. Bunlardan*

⁵⁴⁶ **Milliyet**, 18 Kasım 2000.

⁵⁴⁷ **Cumhuriyet**, 20 Kasım 2001.

39.000'i hapis cezasına mahkûm oluyor, 2071'i idama mahkûm oluyor". İdama mahkûm olanlardan 768'inin idam kararını De Gaulle onaylamış ve karar infaz edilmiştir. 800.000 kişilik görevliler kadrosundan 20.000 kişi temizleme komisyonlarına havale ediliyor. Bunlardan 14.000 kişi, Danıştay yolu açık olmak üzere, inzibati cezalara çarptırılıyor, 5.000 kişi de işten atılıyor. Ayrıca yönetimin başındakileri muhakeme etmek üzere özel bir mahkeme kurulduğunu da biliyoruz. Mareşal Patten, Başbakan Lavall, Amiral Esteven, General Derns ve Vichy Devletinin Genel Sekreteri Josef Darvant, bu mahkemede muhakeme edildiler, hepsi idama mahkûm edildi. Askerlerin idam cezasını, General De Gaulle müebbet hapse tahvil etti.

Fransa'da bu yapılmışken, İstanbul işgal altındaydı ve işgal kuvvetleriyle işbirliği yapan türlü masum insanları ihbarlar yoluyla işgal kuvvetlerine bildiren kişiler, Fransa'dakilerden daha az hain değildi. Ama Türkiye, kurtuluştan sonra bunların hiçbirinin kılına dahi dokunmamıştır. Bizim İstiklal Muharebeleri bitip Lozan Anlaşması yapıldıktan sonra yaptığımız yegâne husus, Türkiye'nin hanedandan 150 kişiyi sınır dışı etmesi olmuştur. Fransa Meclisindeki bu müzakerelerden ve alınan karardan sonra, Türkiye'nin yapması gereken asıl, bu General De Gaulle'ün yazdıklarını hatırlatarak, Fransız Milletvekillerine, senatörlerine, hükümet üyelerine, ilgililere birer mektup göndermekti. Bunu yapabilecek en yetkili ve en kolay yapabilecek kişi, Paris'teki Türk Büyükelçisiydi ama ne yapıldı, Türkiye Paris'teki büyükelçiyi Türkiye'ye çekti. En lazım olduğu ve orda olması gerektiği bir dönemde, kendisi Paris'te değil Ankara'daydı.

(Sözde) Ermeni yasa tasarıları incelendiğinde, bunların yoğun olarak ABD ve Fransa'da gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Bunun sebebi, Sovyet Ermenistan'ından sonra, Ermeni nüfusunun en yoğun olarak ABD'ye ve Fransa'ya yerleşmiş olmasıdır. Ermeniler Amerikan toplum nüfusunun çok ufak bir kısmını teşkil etmelerine rağmen toplum hayatında sayılarına oranla çok fazla mevkilere erişmişlerdir. Özellikle Ermeni cemaat ve teşkilatlarının yürüttüğü faaliyetler, (sözde) soykırım meselesinin Amerikan gündemini meşgul etmesini kolaylaştırmaktadır.

K- Günümüzde Türkiye-Ermenistan İlişkileri

Türkiye geçtiğimiz 20 yılda özellikle Ermenistan'ın Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazandığı yıllarda, başta dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal olmak üzere tüm üst düzey yetkililerden sıcak mesajlar göndermiş, deprem gibi felaketlerde başta

buğday olmak üzere gıda ve ilaç gibi sağlık yardımı yapmış ama bunun sonucunda herhangi bir cevabi yaklaşım görememiştir. Türkiye'nin 'zeytin dalı' uzatma politikası devam eden yıllarda sürmüş ve günümüzde de devam etmektedir. Yıllardır Ermenistan'la sınır kapısının açılması konusu Türkiye'de tartışılmaktadır. Soyut olarak, bu kapının açılmasının hem Türkiye'ye hem de bölgeye faydalar getireceği ifade ediliyor. Kapının açılmasıyla Türkiye'nin Kafkaslarla olan açmazlarından biri çözülecek, Ermenistan'ın Rusya'ya olan bağılılığı ve izolasyonu sona erecek ve belki Ermenistan ekonomik olarak Türkiye ile entegre olacak, bu da hem ilişkilerdeki gerilimin düşmesine yarayacaktır ama şu anda Ermenistan'la ilişkilerin düzeltilmesi gerektiğinin avukatlığını yapanlar, Türkiye'nin kapıyı açarak ilk adımı atmasına Ermenistan'ın da Türkiye ile olan sınırlarını tanıyarak, (sözde) soykırım iddialarının tanınması için sürdürdüğü uluslararası kampanyaya son vererek ve Dağlık Karabağ ihtilafında uzlaşmaya vararak karşılık vereceğini öne sürüyor. Fakat ne yazık ki, Türkiye'nin atacağı böyle bir adım muhtemelen tam tersi bir etki yapacak ve Ermenistan yönetimindeki demokratik olmayan güçlerin iktidarını daha da sağlamlaştıracaktır⁵⁴⁸.

Ermenistan Devlet Başkanı Levon Ter-Petrosyan döneminde Türkiye ve Ermenistan, aralarındaki tüm farklılıklara rağmen gayri resmi yollardan ilişkilere bir ivme kazandırdılar, resmi yollardan birbirlerine karşı sert herhangi bir saldırıda bulunmadılar. Saldırgan bir şekilde (sözde) soykırımın tanınması için takınılan tavır esasen ABD ve Avrupa'daki Ermeni Diasporası tarafından sergilenmektedir. Tüm bu değişimler, Dağlık Karabağ'ın lideri Robert Koçaryan'ın Ermenistan başbakanı olması ve Şubat 1998'de de Ter-Petrosyan'ın iktidarına son vererek devlet başkanlığı koltuğuna oturmak için yola koyulmasıyla başladı. Koçaryan, Ter-Petrosyan'ın yasakladığı Türkiye karşıtı Taşnak Partisi'ni hükümetine aldı. Onun hükümeti (sözde) soykırımın tanınmasını Ermenistan dış politikasının resmi bir hedefi haline getirdi. O dönemden sonra Ermenistan'ın Avrupa ve ABD üzerindeki baskısı, uluslararası kamuoyunun da (sözde) soykırım iddialarını tanınması için Türkiye üzerindeki baskısı artmaya başladı. Bu arada Koçaryan hükümeti içerde giderek zayıflamaktadır. Şuanki hakim olan siyasi ortam içinde Petrosyan'ı istifaya zorlayan unsurlar bulunmaktadır. Yapılan son devlet başkanlığı seçimini Koçaryan ciddi suistimal iddiaları altında çok zor kazandı. Onun en büyük rakibi Stepan Demirciyan'a yönelik halk desteğinin seviyesi Ermeni politik sahnesindeki uzmanları bile şaşkına çevirdi. Demirciyan'ın popülaritesi Ermenistan içinden gelen bazı sinyalleri de doğruluyor:

⁵⁴⁸ Ömer Ersun, "Ermenistan, Soykırım İnadı ve Kaybedilen Gerçek", **Stratejik Analiz**, ASAM Yay., S.60V, (Nisan 2005), s.16-28.

Koçaryan hükümetine destek veren halkın duyduğu hüsrana gittikçe güçleniyor. Son on yılda Ermenistan nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan 1 milyondan fazla Ermeni hâlihazırda ülkeyi terk etti. Zayıf bir durumda bulunan Koçaryan bağımsız medyaya karşı artan bir şekilde baskı uygulamaya, parti programında Türkiye ile Gürcistan'dan toprak talebi bulunan Taşnak Partisi'nin desteğine de eskisinden daha fazla güvenmeye başladı⁵⁴⁹.

Bu bağlamda eğer Türkiye kapıları açarsa tamamı da Türkiye'nin zararına olan üç sonuç ortaya çıkacaktır. Birincisi, giderek artan Türkiye karşıtı bir politika izleyen otoriter bir yönetime de fakto ekonomik bir yardım sağlanmış olacak. Bu durum Koçaryan iktidarını daha da güçlendirecek ve Türkiye karşıtı olmayan, Koçaryan'a karşı koyabilecek demokratik bir muhalefetin ortaya çıkmasını zorlaştıracaktır; İkincisi, böyle bir durum Ermeni Diasporasındaki sertlik yanlıları için büyük bir başarı sayılacaktır. Onlar, son on yıldır yürüttükleri Türkiye karşıtı lobi faaliyetlerinin sonucu olarak Türkiye'nin boyun eğdiğini ve isteklerini kabul ettiğini düşünecek ve böylece çabalarının karşılığını almış olacaklardır. Bu durumda Ermenistan'la kapıları açmak Türkiye karşıtı Ermeni faaliyetlerini azaltmayacak, artıracaktır; Üçüncüsü, Türk-Azeri ilişkileri bir daha onarılmayacak bir biçimde ağır bir darbe yeyecektir. Ermenistan'ın işgal altındaki Azeri topraklarıyla ilgili olarak bir tavize yanaşmadan kapıların açılması, Türkiye'nin Azeri kardeşlerini terk ettiği şeklinde algılanacaktır. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki yakın ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda bu durum Türkiye'nin Kafkasya'daki büyük gayeleri ve stratejik çıkarları için büyük bir yenilgi olacaktır. Kafkasya'daki çıkarlarını Azerbaycan üzerinde odaklayan Türkiye için böyle bir adım saçma olacaktır. Sadece Azerilerin Türk olmalarından dolayı değil, ayrıca Azerbaycan Kafkasya'nın en büyük ve sahip olduğu enerji kaynaklarıyla bölgenin en zengin ülkesidir. İran ve Rusya ile komşu olmasından dolayı da stratejik bir konumdadır. Türkiye, Azerbaycan'ı kaybetmeyi göze alamaz, fakat Ermenistan kapısını açması böyle bir sonucu doğurabilir. Günümüz politik realitelerinin ışığında eğer Türkiye kapılarını açarsa ciddi bir hata olur. Aslında Türkiye'nin Ermenistan'a yönelik politikası 1992'den beri açıktır. Ermenistan illegal olarak Azerbaycan toprağını işgal ettiği ve bir milyon Azeri Türkü kendi topraklarında sefalet içinde mülteci durumunda kaldığı sürece, her ne kadar sürekli olarak iletişim kanallarını açık tutsa da

⁵⁴⁹ Mahmut Niyazi Sezgin, "Seçim Maratonu Sonrasında Ermenistan İç Politikası", **Stratejik Analiz**, ASAM Yay., S.40/IV, (Ağustos 2003), s.57-60.

Türkiye ilişkilerin normalleştirilmesinin imkânsız olduğuna hükmedecektir. Türkiye'nin Avrupa tarafından eleştirilen bu politikası bazı prensipler üzerine kurulmuştur⁵⁵⁰.

İlk adım kesinlikle Ermenistan tarafından atılmalıdır. Çünkü Türkiye, tavrını Ermenistan'ın atacağı adıma göre belirleyecektir. Ermenistan'la ilişkilerini geliştirmekten yana olan Türkiye bunu her ortamda belirtmiştir ama buna karşılık Ermenistan'ın radikal hükümeti, Türkiye ile olan sınırlarını tanımadığını belirtmiş, Türkiye'nin doğusunu (sözde) 'Batı Ermenistan' diye adlandırmıştır. 2002 yılında Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Ermenistan'a İran sınırındaki dört Azeri eyaletinden çekilmesi karşılığında ticari ilişkilerin onarılmasını teklif etmiş ama bu girişimi karşılık bulmamıştı. Karabağ sorununu çözüme kavuşturmak ve Ermeni halkı için ekonomik şartları geliştirmeye yönelik bu öneriyi Koçaryan reddetmişti.

Geçtiğimiz aylarda da Başbakan Recep Tayip Erdoğan'ın sıcak mesajına Ermenistan Dışişleri Bakanı Vartan Oskanyan'dan cevap gelmiş, Erdoğan'ın geçen aylarda ilettiği (sözde) soykırımın olup olmadığının ortak bir komisyon kurularak araştırılması önerisini reddetmediklerini, 'evet ama' yanıtını verdiklerini savunmuştur. Ziyaret ettiği Washington'da ABD yönetimi ve Kongre üyeleriyle görüşen Oskanyan, düzenlediği basın toplantısında, dile getirdiği 'evet ama' yanıtını açıklarken, çeşitli önkoşulları ileri sürmüştür:

"Birincisi, Türkiye'de bir üniversitede Osmanlı döneminde Ermeniler konusunda bir konferans planlanıyor, ancak buna müdahale ediliyor, böyle bir ortamda nasıl konuşabilirsiniz ki?; İkincisi böyle bir komisyon ne kadar süreyle görev yapacak, 15 yıl mı? O kadar sürede sınır kapalı mı kalacak? En basit bir diplomatik ilişki benzeri bir durum olmadan, böyle bir işe nasıl girişilebilir?"⁵⁵¹.

Ayrıca Oskanyan, Türkiye'den Gürcistan'a ve Azerbaycan'a uzanacak bir demiryolu projesinin bulunduğunu hatırlatarak, bir de öneride bulunmuştur:

"Kars ile Ermenistan'ın Gümrü kenti arasında zaten bir demiryolu hattı var. Oradan da Gürcistan'a uzanıyor. Bu hat kullanıma sokulursa, en az 600 milyon dolarlık bir masraftan kurtulunur. Biz bunun için ilgili ülkelerden hiçbir şey talep etmeyiz"⁵⁵².

⁵⁵⁰ Hatem Cabbarlı, "Ermenistan İktidar Mücadelesinde Siyasi Partilerin Rolü ve Önemi", **Stratejik Analiz**, ASAM Yay, S.52V, Ağustos 2004, s.75-80.

⁵⁵¹ "Basın Özetleri", www.mynet.com, 01 Mart 2006.

⁵⁵² "Basın Özetleri", www.mynet.com, 01 Mart 2006.

Ermenistan Dışişleri Bakanı Oskanyan, Türkiye ile ilişkilerde birinci önceliği sınırın açılmasına verdiklerini belirterek şu iddiayı ortaya atmıştır:

*"Biz, Türkiye ile savaş halinde değiliz. Bu durumda sınırın kapalı olması, bizim limanlara ulaşmamızın engellenmesi, uluslararası yasalara aykırıdır"*⁵⁵³.

2006 Eurovision Şarkı Yarışmasında da Türkiye komşusu Ermenistan'a en yüksek puanı vererek başta Ermeniler olmak üzere herkesi şoke etmiş, kardeş ülke Azerbaycan'ı da bir o derece hayal kırıklığına uğratmayı göze almıştır⁵⁵⁴.

1- "Ermeni Sorunu'nun diğer (Kürt-Yunan-Rum) Sorunlarıyla

Örtüşmesi

Emperyalist güçlerce bu konuda oynanan son bir oyun da, gündemdeki Ermeni meselesinin yanına, bir de Kürt meselesinin çıkartılarak, Kürt-Ermeni işbirliği ile çıkarlarını korumak ve Türkiye'yi köşeye sıkıştırmak istemeleri, adeta 'Şark Meselesi'ni yeniden sahneye koymaya çalışmalarıdır.

Kürt-Ermeni işbirliğinde başrolü oynayan Rusya 'Kürdolog' yetiştirmek için 'Kürdoloji Enstitüleri' açmakta, Ermeni'lerle Kürt'lerin aynı ırktan olduğu yalanını ortaya atarak, tarihi emelleri olan sıcak denizlere inme hedefini Kürtler'in sırtından gerçekleştirmek istemektedir. Bu çerçevede, ABD'de özel eğitim görmüş Ermeni misyonerleri Anadolu'ya çeşitli kimlikler altında sızarak, Müslüman Kürtler arasında bölücü faaliyetler yürütmektedirler. Ermeni misyonerler, Kürt'lerle Ermeni'lerin aynı soydan geldikleri yolundaki telkinlerinin yanı sıra, özellikle Alevî Kürtlere kendilerinin zorla Müslüman yapılan Hıristiyanlar oldukları yalanıyla onları kandırmaya çalışmaktadırlar. Maksat, Kürt'lerin sempatilerini kazanarak, 'Büyük Ermenistan' hayaline gidecek yolun önünü açmak için onların desteklerini kazanmaktır.

'Ermeni sorunu' çok nadir olarak yarı-gerçekler ve saptırmalar olmadan yazılmaktadır. ABD ve Batı Avrupa'da bir 'yapma tarih rüzgârı' esmektedir. Ermeni sözcüleri Nazi Almanya'sındaki soykırımın (holocaust) acılarını hiçbir zaman unutulmaya niyetli olan bir grupla dayanışmaya girmiş ve Ermeni'lerin yaşadığı olaylar bir Yahudi soykırımı ön-provası olarak gösterilmeye başlanmıştır. Televizyon gösterileri ve gazete

⁵⁵³ "Basın Özetleri", www.mynet.com, 01 Mart 2006.

⁵⁵⁴ **Sabah**, 31 Mayıs 2006.

makaleleri bu efsaneyi tekrarlayıp güçlendirmekte, Avrupalı ve Amerikalılar da gerçeği hiç duymadıklarından buna kolayca inanmaktadırlar. Yeni kuşak Ermeniler, ilerde onları teröre sürükleyerek hikâyeler öğrenmektedirler.

2- (Sözde) Soykırımı Tanıyan ABD'nin, Türkiye'deki Değişen

Konumu

ABD'de Türkiye aleyhine davalara bakan uluslar arası hukuk doktoru avukat Günay Övünç⁵⁵⁵, “*Ermeni karar tasarılarının hukuki değil siyasi belge oldukları için Türkiye ye karşı açılacak muhtemel tazminat davalarında bir ağırlığı olamayacağını*” söyledi ve sözlerine şöyle devam etti.

“Bu tip tasarıların hukuki gücü pek yoktur. Senato ve başkanın onayına sunulamayacağı için kanun niteliği taşıyamayacaktı. Ayrıca hükmedici ifadeleri yoktu. Ayrıca Türkiye'nin davalı olduğu bir davada, eyalet mahkemeleri yetkili olamaz. ABD'de bir başka ülkeye karşı açılan davalara sadece federal mahkemeler bakmakla yükümlüdür. Neticede her şey Türkiye'nin gücüne bağlı. Eğer Türkiye güçlü olursa, büyük devletler Türkiye ile arasını iyi tutmaya çalışır ve anti – Türk etnik lobileri bir şey yapamaz.

Bu Ermeni tasarısı son 15 yılda Kongre ye gelen tasarıların arasında hukuk bakımından en zayıf, ancak zamanlaması en mükemmel olanıydı. Türkiye güçlendikçe ilerde bu tür tasarıları geçirmekte daha da zorlanacaklarını bilen Ermeniler, bu zayıf tasarıyı seçim zamanına denk getirip zorladılar. Belki de bu Ermenilerin son şansıydı.

Türkiye'ye karşı (sözde) soykırım iddiasına ilişkin herhangi bir davanın ABD federal mahkemelerinin usul kanunları çerçevesinde başarılı olma şansı az diye düşünüyorum. ABD'de Yabancı Egemen Dokunulmazlıklar Kanunu (American Foreign Sovereign Immunities Act) adlı usul kanunu yabancı ülkeleri dokunulmaz kılar. Bu

⁵⁵⁵ Makedonya kökenli bir Amerikalı, Türk ailenin çocuğu olarak 1963 te Chicago'da doğan Günay Övünç (Evinch), 1986'da Davis'teki Kaliforniya Üniversitesi'nin İktisat ve Siyaset Bilimi Bölümlerinden çifte diploma aldı. Amerikanın hukuk alanındaki en iyi üniversitelerinden Washington & Lee Üniversitesi'nde uluslar arası hukuk doktorası yapan Övünç, (sözde) Ermeni soykırımı meselesi konusunda hazırladığı doktora tezini 1991'de tamamladı. Daha sonra Fulbright bursuyla aynı konuda iki yıllık bir araştırma yapan Övünç, 1993'te David Saltzman la birlikte Washington da Saltzman & Evinch hukuk müşavirliği firmasını kurdu. Öğrencilik yıllarından beri Türk Amerikan derneklerinde faaliyet gösteren ve Ermeni meselesiyle gönüllü olarak ilgilenen Günay Övünç, 90'ların ortalarında Türkiye'nin bazı davalarına bakmaya başladı. Övünç, şimdiye kadar ABD'de biri Rumlar diğeri bir Amerikan şirketi tarafından Türkiye aleyhine açılan iki davayı da kazandı, www.turkishfroum.com, 04 Nisan 2001.

dokunulmazlık ancak bazı çok özel şartlarda kaldırılarak böyle bir davaya bakılabilir. Öncelikle Türkiye'nin dokunulmazlığının kaldırılması gerekir.

Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti ile Osmanlı Devleti arasında organik bir bağ olduğunun ispatlanması lazım. Ayrıca bir de zaman aşımı faktörü var. Anadolu daki olaylar BM nin (sözde) soykırım anlaşmasına Türkiye nin imzasını atmasından uzun yıllar önce gerçekleşmiş. Dolayısıyla hukukun geriye işlememesi prensibiyle de çelişiyor. Ayrıca Federal Mahkeme mi, Uluslar arası Adalet Divanı mı bu davaya bakmalı sorusuna bir cevap bulunmalı. Velhasıl bütün bu şartların hepsinin gerçekleşmesi bana çok zor görünüyor. Fakat diyelim ki usul açısından bütün bu engeller aşıldı ve davanın esasına ilişkin celseler görülmeye başlandı. Bence, (sözde) soykırım suçunu açıklayan 1948 tarihli BM konvansiyonunda ki unsurları ve şartları yeterli bir şekilde ispatlamaları çok güç.

ASALA ve JCAG gibi Ermeni terör gruplarının planı (sözde) soykırım suçunu Türkiye ye kabul ettirmek, Türkiye den tazminat almak ve ardından Türkiye'den Ermenistan'a yontmak istiyorlar.

Ermeni karar tasarısının bir maddesinde dönemin Dışişleri Müsteşarı Stuart Eizenstat'ın 9 Nisan 1999 tarihli bir mektubundan söz edilmektedir. Eizenstat bu mektubu bir Ermeni kuruluşunun mektubuna cevaben yazmış. Tasarıda Osmanlı Bankasınca (sözde) soykırım dönemi sonrasında alıkonulan Ermeni emvalinin geri alınması konusunu ABD Hükümeti'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı gündeme getireceğine söz verdiği iddia edilir.

Amerikalı liderlerin ve memurların (sözde) Ermeni soykırımı iddiaları ve Türkiye'nin savunmaları ile ilgili yeterli bilgileri yok. Çoğu iddia ile ilgilenirken konuyla yeni tanışmış oluyor. O mektup Dışişleri Bakanlık Müsteşarı Stuart Eizenstat tarafından çok saf bir şekilde yazılmış. Ermenileri memnun edecek ifadeler var ama hükümeti bağlayıcı olmayan diplomatik bir dille yazılmış. Türkiye o mektuba itiraz etti mesele diplomatik şekilde kapandı. Mevcut Ermeni karar tasarısı o mektuba hayat vermez. Osmanlı Bankasının paraları meselesi de Lozan da görüşüldü”⁵⁵⁶.

Övünç, sözlerinde son derece haklıdır ve bu sözleriye Türkiye'nin haklılığını bir kez daha gözler önüne sermekte, Devlet ve Millet olarak nasıl ciddi bir sorunla karşı karşıya olduğu açıkça ortaya koymaktadır.

⁵⁵⁶ Ali Aslan'ın 30 Nisan 2001 tarihinde yayınlanan “Ermeniyeye Hodri Meydan” isimli makalesi için bkz. http://64.4.30.250/cgi-bin/linkrd?lang=EN&lah=64ca57e624213e5cf915fff2a8ca8168&lat=988961575&hm_action=http%3a%2f%2fwww%2eaksiyon%2ecom%2etr%2f2000%2f308%2fdishaberler%2f2%2ehtm

SONUÇ

Tüm bu anlattıklarımızdan çıkarılacak sonuç, bu duruma uzun yıllar sessiz ve duyarsız kaldığımız için düştüğümüz bu hallerin bize hala iyi bir ders olmadığı asılsız (sözde) soykırım iddiaları karşısında, meseleyi 'teessüf ederiz', 'üzüldük' gibi atalet politikaları ile halletmeye çalışmamızdan geldiğimizdir. Konunun uzmanlarından ABD Louisville Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Justin McCarthy'nin de dediği gibi, sessizliğimiz Ermeni sorununu yok etmekte etkili olamamıştır. Davasına inanmış, iyi eğitilmiş ve kitle iletişiminin önemini kavramış bir millet ve hükümetle ancak insanların bize inanmalarını sağlayabilir, bu sahte (sözde) soykırım görüntüsünün üstesinden gelebiliriz.

Ermeni Diasporası ve Türkiye aleyhine yürüttükleri çalışmaları etkisiz kılmak için çok güçlü tarihi bilgi ve bilincine ihtiyacımız vardır. Ancak ve ancak Ermeni Sorunu'nu siyasi arenada, tarihi gerçeklere dayandırarak, hukuki yöntemlerle çözebiliriz. (Sözde) Ermeni soykırımı iddialarına karşı etkili ve kalıcı bir mücadele verebilmek için, öncelikle ulusal bir politika oluşturulmalıdır. Türkiye'nin bu konuda yaşadığı sıkıntıların temelinde politikasızlık yatmaktadır.

Türkiye, lobicilik çalışmaları konusunda çok geridir. Lobicilikten anladığımız tek şey, lobicilik şirketlerine yüklü miktarlarda paralar ödeyip, bir köşede onları seyrederek, bizim adımıza bir şeyler yapmalarının beklemek olmuştur. Bu konuda yaşanan en son gelişme Avrupa Birliği ile ilgilidir. Bu çarpıcı örnek, aslında bu alanda ne denli zavallı durumlara düştüğümüzü göstermektedir. Aktif meslek yaşamları sırasında Türkiye karşıtı tavırlar takınanlardan, emeklilikleri sırasında, bizden alacakları paralar karşılığında Türkiye'yi savunmalarını beklemek, yalnızca bize özgü bir anlayış olsa gerekir. 6 Haziran 2001 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Necati Doğru'nun da belirttiği gibi Dışişleri Bakanlığı'mızın, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş yolunu tıkayan Almanya'daki direnişi kırmak için anlaşmaya vardığı lobi şirketlerinin çoğunun aslında, Almanya eski Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Gencher, Alman eski Genelkurmay Başkanı Naumann, Merkez Bankası eski Şefi Pohl, Almanya'nın ünlü gazete yazarı Peter Scholl-Latour ve Almanya'nın meşhur televizyon yönetmenlerinden Bresser gibi eskiden Türkiye aleyhtarı

çalışan kişi ve kuruluşlardır. Türkiye maalesef lobicilik konusunda daha kendine metod ve hedef seçememiştir⁵⁵⁷.

Dış tanıtım ve propaganda alanlarında her zaman yetersiz kalan Türkiye, kendini anlatmayı, tanıtmayı kesinlikle bilmediği için dünya kamuoyunda sürekli zor duruma düşmüştür. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Aşırı duygusal ve bu yüzden de kolayca tam dünyaya kızıp içine kapanan bir ulus olmamız yüzünden, kendimizi anlatmak yerine dünyanın bizi anlamasını beklemek gibi çok önemli bir yanlışın içine düşülmektedir. “Nasıl olsa biz haklıyız, bir gün bizi anlayacaklar” şeklinde ortaya çıkan bir yanlış tutumda ısrar ederek, sadece karşı tarafın elini güçlendirecek kozlar verdiğimizizi ve meydanı tamamen rakiplerimize bıraktığımızı anlamamanın zamanı çoktan gelmiştir.

(Sözde) Ermeni soykırımı iddialarına karşı uluslararası platformlarda verilecek her türlü mücadele için, her şeyden önce büyük maddi destek gerekmektedir. Unutmayalım ki, (sözde) soykırımın dünya kamuoyu gözünde tamamen inandırıcı olması düşüncesiyle, ülkemizden devşirilen bazı insanlara araştırmalar yaptırılmakta, kitaplar yazdırılmaktadır. Bu kişiler tüm dünyada dolaştırılarak, bir Türkün ağzından (sözde) soykırım yapıldığı anlatılan toplantılara katılmaları sağlanılmaktadır. Bunlar çok sığ ve yetersiz çalışmalardır. Asıl yapılması gerekli olanlar: araştırmalara hız vermek; kitap, broşür, gazete, dergi vb. yayınlamak; belgesel film çekmek; fotoğraf sergisi açmak; konferans, panel, sempozyum vb. etkinlikler düzenlemek, olaylara yerinde müdahale etmekten geçmektedir. Türkiye'nin, böylesi can alıcı bir konuya ödenek ayırması gibi bir lüksü olmamalıdır. Seçim yatırımlarına milyarlar döken, her 'il'e bir havalimanı yapan hükümetlere, (sözde) Ermeni soykırımı iddialarına yanıt verme, tezlerimizi dünyaya anlatma çalışmalarına ödenek ayırma, lehimize yayın yapacak medya kuruluşlarına sahip olma gibi politikaları savunmaları gerektiği açıkça anlatılmalıdır.

Türkiye'nin bu konudaki geç kalmışlığın ve yetersizliğin bir diğer örneği de, Ermeni lobisinin (sözde) soykırımı kabul ettirme konusunda Batı'da elde ettiği başarıların ardından, ilk Ermeni Araştırmaları Enstitüsü (EREN)'nü daha birkaç yıl önce kurmuş olmasıdır. Zamanın Devlet Bakanı Tunca Toskay' da, açılışta yaptığı konuşmada enstitünün açılışını çok geç kalınmış, ancak çok isabetli bir adım olarak nitelemiştir⁵⁵⁸.

⁵⁵⁷ **Cumhuriyet**, 6 Haziran 2001.

⁵⁵⁸ 2001 yılı Şubat ayında ASAM bünyesinde, müstakil bir birim olarak Ermeni Araştırmaları Enstitüsü kurulmuştur. Enstitünün, ilk sayısını 2001 Mayıs ayında çıkardığı üç aylık Ermeni Araştırmaları ve Review of Armenian Studies dergileri ile yayın hayatına devam etmektedir. Faaliyet alanını genişleten Enstitünün adı, 2006 Ocak ayında “İnsanlığa Karşı Suçlar Araştırma Enstitüsü” (İKSAREN) olarak değiştirilmiştir.

Öte yandan Türkiye'nin sürekli "ortak çalışma grupları oluşturalım" ve "gelin arşivleri beraber karıştıralım ve karşılaştıralım" çağrılarına ARF ve Ervian'dan olumsuz yanıt gelirken, geçen aylarda "Mavi Kitap"ın yeni baskısını yapan Londra merkezli Gomitas'tan bu konuda bir adım atılmış ve dâhil pek çok (sözde) "soykırım" savunucusunun özgürce katıldığı bir konferans gerçekleşmiştir⁵⁵⁹. İstanbul Üniversitesi organizasyonunda gerçekleşen toplantıda tüm katılımcılar ve izleyenler, kendilerine en ters gelen konularda bile gayet olgun ve yapıcı davranmışlar, özellikle ASAM'dan Gündüz Aktan ve arkadaşlarının sunumları katılımcılar üzerinde oldukça etkileyici olmuştur. Aktan ve arkadaşları gerek görsel olarak ve gerek belgelerle çok doyurucu bir çalışma sergileyerek, izleyenlere adeta "demek istenirse oluyormuş" dedirtircesine başarılı bir konuşma yapmışlardır⁵⁶⁰.

Burada kaydedilen iki önemli gelişme söz konusudur: Birincisi, Gomitas örgütü, Türk tarih kurumuyla ortak çalışmalar düzenlemeyi ve arşiv çalışmalarını birlikte yürütmeye 'evet' demiştir; İkincisi, ASAM öncülüğünde Türk araştırmacıların, Ermeni Diasporasını mahkemeye, iddiaları ispata davet etmesidir. Sorulan tüm sorulara yanıt aramışlar ama bulamamışlardır.

Bu arada bir olumsuz gelişme de ABD'nin, Ermeni Lobisinin baskısına dayanamayıp Emekli Büyükelçilerin (sözde) soykırıma ilişkin yapacakları konferansları iptal etmesi olmuştur. ASAM Başkanı Emekli Büyükelçi Gündüz Aktan ve 'İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Araştırma Enstitüsü' Başkanı Emekli Büyükelçi Ömer Lütem'in, 18–28 Mart'ta Güney California ve Chicago Üniversitelerinde (sözde) Ermeni soykırımına ilişkin Türkiye'nin görüşünü ortaya koyan konuşmaların yapılacağı "Türk Ermeni İlişkileri: Türk Perspektifi" adlı konferanslar, 24 Nisan (sözde) soykırımı anma gününün hemen öncesinde Ermeni lobisi tarafından engellenmiştir. Üniversite yönetimi gerekçe olarak da konferans konusunun kamu diplomasisiyle ilgisi olmadığı, politik bir konuyu işleyecek olması olarak gösterildi. Aktan ve Lütem'in katılacakları Washington Georgetown ve New

2004-2005 yıllarında, yönetiminde bir nöbet değişimi olan ASAM, kuruluş amaçları doğrultusunda çalışmalarını sürdürmektedir.

⁵⁵⁹ Londra merkezli Ermeni yanlısı İngiliz yayınevi olup sürekli Türkiye aleyhtarı ve (sözde) soykırımı destekleyen yayınlarıyla tanınmaktadır.

⁵⁶⁰ www.turkishforum.com, 25 Ağustos 2001.

York Columbia Üniversitelerindeki konferansın yapılması da engellendi ve ancak bu üniversitelerde açık bir oturum düzenlenmesine izin verilmiştir⁵⁶¹.

Geçen yıl, Boğaziçi Üniversitesi'nde (sözde) Ermeni soykırımı iddialarını savunan Türk ve yabancı konuşmacıların davet edildiği konferans ertelenmiş, bunun üzerine başta ABD'deki Ermeni lobisi olmak üzere değişik akademik kurum ve kuruluşların yoğun tepkisiyle karşılaşılmıştı. Söz konusu konferans daha sonra Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiş, (sözde) Ermeni soykırımı iddialarını destekleyen konuşmalarda rahatlıkla dile getirilmişti. Bunu takip eden süreçte çeşitli üniversitelerde de benzer konferanslar düzenlenmiş ve Türkiye kendi topraklarında (sözde) soykırım iddialarına izin vermiştir⁵⁶².

Türk dostu Claude Farrere'in Türk insanının kimyası üzerine ilginç tespitleri vardır. Farrere'ye göre, Türkler itham edildikleri zaman gururlarına yediremez, çok kere küskün bir şekilde susar, ya da duyulmayacak kadar mırıldanırlar. Herkes de bunu suçun kabulü şeklinde anlar. Asılsız Ermeni soykırımı haksız iddialarında olduğu gibi, Bunlar Türkün ruhunda birikir ve gün gelir ufacak bir haksızlık daha yapıldığında çılgınca tepki gösterir, yakar yıkarlar, bu sefer yine suçlu görünürler⁵⁶³.

Demek ki suskunluk işe yaramamaktadır. Ermeni Terörü gibi Diasporanın da tüm gayesi intikamdır. Eğer aksi ispatlanmazsa, Türk düşmanlığı sürecek, yalancılar kendilerini yine tarih önünde haklı çıkarıp, aklayacaklardır. Bu konuda Ermenilerin çok yol kaydettikleri, Türklerinse çok yol kaybettikleri bir gerçektir. Başta Türk akademisyenlerinin ve ardından da Türk Dışişlikleri'nin son derece başarısız olduklarını üstüne basa basa vurgulamak gerekir. Ermeniler, sözde iddialarına binlerce uydurma malzeme ve ortam yaratırlarken, Türkler ellerindeki gerçek belgeleri ve tezlerini savunan ortam ve durumları bir türlü gereğince yaratamamış ve harekete geçmek içinse bir yüzyıl beklemeyi tercih etmişlerdir. Türk insanı birgün mutlaka Ermeni Diasporasının elindeki silahın aynısını kullanma ve taktiğe aynı taktikle cevap verme tekniğini öğrenecek, 'yarına daha bugünden hazır olma' yöntemini keşfedecektir.

Öte yandan (sözde) soykırım iddialarına karşı yapılabilecekleri kısaca ele alacak olursak, (sözde) Ermeni soykırımının tartışıldığı meclislerde diğer ülkelerin yaptığı soykırımların tartışılmasını gündeme getirilebilir. Böylece meclisin gerçek niyetinin 'soykırımlar mı yoksa yoksa Türkiye'yi mi hedef aldığı kamuoyuna duyurulabilir. Aynı

⁵⁶¹ www.turkishforum.com, 25 Nisan 2001.

⁵⁶² **Cumhuriyet**, 31 Mart 2006.

⁵⁶³ Bu gözlemi Pierre Loti de yazmıştır; **Aktüel**, S. 452 (Ocak, 2000), s.42-43.

zamanda Türkiye'yi (sözde) soykırımla suçlayan ülkelerin kendi katliamları belgelerle ortaya konulup, o ülkelerin kamuoylarında bu tip tasarıları gündeme getirerek ortalığı karıştıran Ermeni lobisine karşı bir empati oluşturulabilir. Fransa Dışişleri Bakanı Barnier'in geçtiğimiz günlerde Cezayir'deki katliamlarla ilgili tarihçilere havale edilemsi önerisi Ermenilerin bu ülke parlamentosuna taşıdığı (sözde) soykırım içinde kullanılabilir.

Bu arada, Rusların da, Stalin döneminde 1934 ve 1939 yılları arası, milyonlarca insanın öldürüldüğü, Ahıska Türkleri, Kırım Tatarları ve Yakut Türklerini mecburi göçe maruz bırakıldığı ve Sibiryaya sürülen Kırımlılardan 200.000 kişinin aynı şekilde yollarda telef olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde, Norveç'te 1920'lerde ve 1930'larda Tatar kızlarını topluca kısırlaştırarak bu nesli soykırıma uğratmıştır. Bunlar gündeme getirilebilir.

İngiltere'ye gelince 1788 ile 1938 arası dönemde Avustralya'da 719.000 siyah derili aborjini yok etmiş, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Dresden kentine sığınan Alman göçmenlere havadan bomba yağdırarak 200.000 kişinin ölümüne neden olmuştur. Bunun yanında Almanya ise, 1891 yılında Namibya'da yerel halktan 117.000 kişiyi öldürmüş, 1933-1945'lerde Yahudiler ve diğer insanlardan 21.000.000 kişiyi kurşuna dizerek, fırınlarda yakarak ve gaz odalarında zehirleyerek soykırım yapmıştır. Çingenelerin yüzde 94'ünü kısırlaştırılmıştır. Bu konu İngiliz tarihinde bir kara yapraktır.

I. Dünya Savaşı'nda Danimarka'ya sığınan 250.000 Alman mülteci binlerce çocuk ve yetişkinin tifüs, ishal ve çeşitli hastalıklardan öldüğü herkesçe malumdur. Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ndeysen 100 Türk ve 100 İngiliz öldürülerek, 30 Türk köyü yakılmıştır. 1963'de 500 Türkün öldürülmesi, 130 Türk köyünün yakılması ve 25.000 Türkün evlerini terk etmek zorunda bırakılması unutulmamalıdır. Yunanistan, Batı Trakya bölgesindeki 400 bin Türkü hukuki, siyasi, kültürel ve dini baskılar sonucu bölgeyi terk etmek zorunda bırakmıştır. Karikatür krizine çanak tutan Danimarka'ya bu hatırlatılabilir.

Bulgaristan da 1970-1989 yıllarında 1.500.000 Türk, Pomak ve Çingene asimilasyon başlatarak, 310.000 Türk'ün isimlerini polis zoruyla Bulgar ve Hıristiyan isimleriyle değiştirmiş, 360.000 Türkü zorunlu göçe tabi tutmuştur. Buna karşın, Rus ordusu Türk topraklarına girerken Ermenilerin yaptığı katliamlar ve Türklerin onlara tepkileri sürerken, Orta ve Batı Anadolu'nun her yerinde yaşayan Ermenilere Türkler tarafından fiske vurulmamış, hiçbir kötü muamele yapılmamıştır.

Amerika kıtasına ayak basan kolonistlerin Kızılderili ve daha sonrada Afrika'dan getirttikleri zencilere yaptıkları, Haçlılarında Kudüs'te yaptıkları, İngilizlerin Hindistan'da

ve Tasmanya’da yaptıkları katliamlar, Rusların Kırım ve Anadolu’da yaptıkları, İspanyolların ve Portekizli denizcilerin, G. Amerika’da yaptıkları, Almanların Yahudilere karşı yaptıkları soykırım ve Yahudilerin Mısır’dan kaçıp vaad edilen topraklara, Filistin’e girerken, ne kadar çoluk-çocuk varsa yok etikleri ve Filistin’de bugün yapmaya devam ettikleri nedir?

Fransızların 1830’da başlayan Cezayir işgali 132 yıl sürmüş ve 1.5 milyon Cezayirliye mal olmuştur. Ayrıca Ortodokslara yaptıkları St. Barthelemy katliamı⁵⁶⁴, Gironde Belediye Başkan Yardımcısı’nın 1 milyon Musevi’nin fırınlarda yakılmasından sorumlu olduğu suçları ve yine 1947’de 89 bin Madagaskarlıyı katletmeleri tarihte var olan katliamlardır. Ülkemizde de, Adana, Antep⁵⁶⁵, Maraş ve Urfa’da, Taşnak ve Hoybun⁵⁶⁶ Cemiyetlerinin örgütlenmesiyle binlerce insanın katledilmesini neden tartışmıyoruz?

Dünya Savaşı sonrasında kurulan – Nürnberg Mahkemesi- uluslararası değildi, savcısı da, yargıçları da savaştan galip çıkanlardan – yani taraf olanlardandı aynen günümüz gibi. Hıristiyan olmalarıyla övünenler, Goethe’yi ve en gözde bilim adamlarını yetiştiren Almanlar, Shakespeare’e bayılan İngilizler, Descartes’la yetişen Fransızlar, Thoreau’yu ve Franklin’i seven, ağızlarından –İncil- lafını düşürmeyen Amerikalılar vahşette ve barbarlıkta yarışmış, sonra da bizi yargılamaya kalkmaktadırlar.

İşçi Partisi Genel Başkanı Doğu Perinçek’in 3 Mayıs 2001’de Radikal gazetesinde yer alan beyanatında da söylediği gibi Türkiye, tezlerini “Kurtuluş Savaşı’nın Haklılığı” temeline dayandırmalıdır. Ermeni çetelerinin ve gönüllü birliklerinin Çarlık Rusya’sı, İngiltere ve Fransa tarafından örgütlendiğini, ABD’nin misyonerleri vasıtasıyla başta Merzifon olmak üzere birçok Ermeni’yi Protestanlaştırıp, kışkırttığını ve yan yana yüzyıllardır barış içinde yaşamış insanların boş yere savaşa sürüldüğünü belirlemek gerekir.

Türkiye, ‘(sözde) Ermeni soykırımı’ tezlerini bugün yeniden dünya piyasasına süren büyük devletlerin eskiden de olduğu gibi hasmane amaçlar taşıdıkları, Ortadoğu ve Balkanlar üzerindeki emelleri için Anadolu toprakları’nda yaşayan Türk kimlikli azlıkların

⁵⁶⁴ St. Barthelemy Katliamı; 24 Ağustos 1572’de Paris’te Papa’nın emriyle toplam 40.000 Ortodoks’un öldürülmesi olayıdır.

⁵⁶⁵ Sadece Antep’te 7.000 Türk katledilmiştir.

⁵⁶⁶ Türkiye’de Ermeni kalmadığı için Kürtler’i eline aldı. Kürtler’le Ermeniler arasında işbirliği gerçekleştirmek için Lübnan’da Hoybun Cemiyeti adında bir cemiyet kurdu. 1930 Ağrı İsyanı’nı yapan bu cemiyettir. O isyan sırasında Ermenistan’dan yardım gelecekti, Rusya, Ermenistan’ın böyle bir şey yapmasına izin vermediği için o isyan bastırıldıktan sonra cemiyette ortadan kalktı.

maşa gibi kullanılarak bu emperyalist oyunlara alet edildikleri ve edilmekte oldukları anlatılmalı, tarihten belgeler söz konusu devletler ve dünya kamuoyuna teşhir edilmelidir.

Türkiye tek başına kendisine hiçbir zaman tehdit oluşturmayacak Ermenistan yerine bütün oklarını ‘Diaspora Ermenileri’ ve ‘Ermeni lobi kuruluşları’ üzerine çevirmeli, Türkiye’yi (sözde) soykırım suçlusu ilan eden büyük devletlerde lobi çalışmalarını başlatmalı ya da yoğunlaştırmalıdır. Çünkü artık “Ermeni sorunu” bir tarihsel olay değil siyasal olaydır. Bu yüzden soruna siyasi yaklaşılmalı ama tarihten misallerle ve belgelerle konuşulmalıdır. Tarihi olarak konu lehimize çevrilerek olayın hukuki boyutu ele alınmalıdır. Ama tüm bunlar çok güçlü siyasi iradelerle olacak bir iştir ve Türk siyasetçileri gözlerini Avrupalı ya da ABD’li meslektaşlarına çevirmelidir.

Türk tarihçileri, göç esnasında öldürdükleri iddia edilen fakat gerçekte Irak, Suriye, Filistin ve diğer bazı bölgelere yerleştirilmiş olan Ermeni ailelerinin peşine düşmelidir. Hatta bu araştırmalarda Ermenilerin göç edip yerleştiği Avrupa ülkeleri ve ABD’yi de kapsamalıdır. Sorunun Kurtuluş Savaşı ve Lozan’la çözüldüğünü vurgulanmalı, konuyla ilgili olarak arşivlere göndermeler yapılırken, Türk Aydını’nın Türkiye’nin çıkarlarını göz ardı etmeyen ve Batı işbirlikçisi görünmeyen tutumlar içine girmelidir. Türkiye’nin Ermeni iddialarıyla geçerli mücadelesi tam bir kararlılık ve tutum isteyen mücadeledir ve bunun için gerekirse ‘Ulusal Direnme Programı’ hazırlanmalıdır.

2015 yılı, Ermeniler için deyim yerindeyse (sözde) soykırımın miladıdır ve Ermeniler bu yıllara doğru lobi faaliyetlerini iyice yoğunlaştıracaklarından Türkiye’yi büyük olasılıkla dışta zor günler beklemektedir. Ayrıca 2015 yılında 4T (4R)’nin gerçekleştirilmesine en azından bir ya da iki maddesinin yerine gelmesi için var gücüyle bastıracaklarından (sözde) soykırım tasarıları yoğun bir biçimde parlamentoların gündemine gelmeye başlayacak, Türkiye’yi siyasi kısıpaca alacaktır. Eğer kısa sürede Türkiye kendini bu konuya yeterince hazırlamaz ve karşı atağa geçmezse, o zaman ‘Lahey Adalet Divanı’ yolu görülür ki, bu da ‘erken gelen gol’ demektir. “Tehcir”in haklılığını ve 1915’te yaşananların ‘Yahudi Soykırımı’ndan farklılığını her şeyden önce dünyaya anlatılmalı, Bogos Nubar’ın 11 Aralık 1918’de Fransız Dışişleri bakanına yaptığı yazılı bir müracaatta; “390 bin Ermeni’nin ‘Tehcir’ sırasında yeni yerleşim yerlerine vardığı”nı belirten yazısı her ortamda vurgulanmalıdır. Tarihi belgeler ışığında kabul görececek “Türk Tezleri”nden sonra ancak mahkeme Türkiye’ye çözüm getirebilir.

Kafkasya, Orta Asya ve Balkan ülkelerinin dostluğu, desteği büyük önem taşımaktadır. Türkiye, yerine göre Osmanlı, yerine göre Modern Türkiye ve bazen de İslam kimliğini oynayarak Orta Doğu'yu da içine alan bu geniş coğrafya da lobicilik yapılmalıdır. (Sözde) soykırımın geçmediği ülkelerle hemen diyaloglar yoğunlaştırılmalı, sığağı sığağına konu işlenmelidir. Ayrıca tarihte yardımına koştuğumuz ülkeler de (örn; İrlanda, Kore) uzakta da olsalar lobicilik yapılmalıdır. Dünyanın çeşitli ülkelerine dağılan Türkleri, Ermenilerin Diaspora organizasyonuna benzer bir şekilde örgütlenmesine önayak olunmalıdır.

Türkiye'deki Ermeni yurttaşlarımızın ve Ermeni patriğinin Türkiye içerisindeki beyanlarının yurt dışına taşınması profesyonel ekiplerce ele alınmalıdır. Türkiye'deki Ermenilerin karşı lobi çalışmalarına katılmaları sağlanmalıdır. (Sözde) Ermeni soykırımı iddialarını kabul etmenin Avrupa Birliği'ne giriş için ön şart olması yönünde çok dikkatli olmak ve güçlü politikalar geliştirilmelidir.

Türkiye-Azerbaycan, Türkiye-Gürcistan işbirliği artırılmalı, Ermenistan, yalnızlığa itilmeli, uluslararası platformlarda sıkıştırılmalıdır. Mesela Karadeniz'de kıyısı yok iken, "Karadeniz Asamblesi"ne üye yapılması, 16 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan ettiğinde ilk tanıyan ülkeler arasında Türkiye'nin de olması ve 1991'de buğday yardımı yapılması yanlış adımlardı ve tekrarlanmaması gerekmektedir. Ermenistan'ın Azerbaycan'da işgal ettiği topraklardaki kazançlarını meşrulaştırmak için (sözde) Ermeni soykırımını dile getirdiği vurgulanmalıdır. Üniversitelerimizden, diplomatlarımızdan, psikologlarımızdan oluşan ve dil bilen heyetler oluşturarak uluslararası konferanslara gönderilmeli ve Türkiye'de de uluslararası konferanslar düzenlenmelidir. Ayrıca Ermeni meselesi hakkında Türkiye'de hazırlanan eserleri, çeşitli yabancı dillere çevrilmeli, medyanın gücü bu etkinliğe mutlaka dâhil edilmelidir.

Tarihte unutmak diye bir şey yoktur ve devletlerarası ilişkiler böyle bir terminolojiyi kabul etmezler. Bu yüzden adımlar atılırken 'santraçta hamle misali' bir önceki ve bir sonraki adımlarla uyum içinde olunmalıdır. Dış politika, 'kararlılık' ve 'süreklilik' ister. "Hükümetler geçici ama devletler kalıcıdır" prensibi hep göz önünde bulundurulmalıdır. Adnan Menderes'in siyasi yaşama hediye ettiği, insan belleğinin unutkanlıkla sakat olduğunu ifade eden '*hafıza-i beşer nisyan ile maluldür*' sözleri bir kez daha hatırlanmalıdır.

“Defamation of Character” ve “Anti-Defamation” yani ‘karakteri kötülemek’ ve “kötüleyene karşı hareket’ diye basitçe izah edebileceğimiz yasa, TAA-Türk Amerikan Asamblesi tarafından milletlerarası hukuk’a kazandırılmasına öncülük edilmiştir. Bu kanun maddesi sayesinde bir millet ve ülkeye siyasi, hukuki saldırı düzenlendiğinde ispatlayamaz ve karşı taraf aksini ispatlarsa kuruluş ya da bir devlet aleyhine dava açılıp tazminat alınabilmektedir. Özellikle Musevi lobisi bunu sıkça tekrarlamaktadır. Bu tarz yöntemler denenebilir. Ayrıca, Ermenilerin çıkarttığı bir kanun olan “Hate Crimes-Hate Laws” yani ‘nefret suçu-nefret yasası’ sayesinde, Ermeniler kendilerine yapılan şahsi bir aksiyonda eğer karşı taraf Türk ise ki bu aşığılama demektir, birkaç misli tazminat alabilmektedirler. Bunun önüne geçilmesi gerekmektedir.

Ülke yaşamının Amerikan Doları'na endekslendiğı, her geçen gün daha da fakirleştirildiğimiz, toplumun tüm katmanlarının borsadan, dolardan, dövizden ve faizden başka bir şey düşünmediğı, dış borç ve işsizlik buhranıyla boğuşan bir ülkede tele-vole ve futbol kültürünün beyaz dizilerle bir olup toplumumuzun sosyal dinamiklerini yok etmeye yüz tuttuğı bir dönemde, ülkemizde Ermeni sorunundan bana ne denilecek noktaya çoktan gelmiş bulunmaktayız. Özellikle bu soruların üstesinden gelecek ve bu toplumu bu politik tartışmalara entegre edecek güçlü ve siyasi kadroların henüz Türkiye'nin yönetimine gelmemiş olması da ülkece bu konuya hala hazırlanamayışımıza beraberinde getirmektedir. Dış ülkelerin dayatmalarına karşın Ermeni sorununu kalıcı hale getiren diğere bir neden de karşı çıkışları yapacak konuya hâkim kadroların bulunmamasından ya da yetersiz olmasındandır. Buna dışa bağımlılığı ve borçlu ülke olmamızı da eklemeliyiz.

Dileğimiz en yakın zamanda “*artık bıçak kemiğe dayandı*” sözünü hatırlatacak bir çalışmanın başlatılması ve Türkiye'nin ‘Ermeni Sorunu’na tüm hassasiyetlerini ortaya koyarak gereken önemi vermesidir. Bunun için de konuya var gücüyle eğilecek bir ‘siyasi irade’ gereklidir.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri (BCA), 030 18 01 01 023 7 12; 030 18 01 01 023 7 18; 030 18 01 01 025 49 19; 030 18 01 01 027 70 03; 030 18 01 01 025 49 19; 030 18 01 02 8 7 7.

II. SÜRELİ YAYINLAR

A.GAZETELER

Agos

AZG, Armenian Daily

Chicago Tribune

Cumhuriyet

Deutsche Zeitung

Günaydın

Güneş

Hürriyet

İkdam

İleri

Milliyet

New York Times

Tercüman

The Wall Street Journal

The Washington Post

Turkish Daily News

Türkiye

Zaman

B. DERGİLER

Aktüel

Belleten

Avrasya Etüdüleri

Ermeni Araştırmaları Dergisi

Stratejik Analiz

The Economist

Times

Yeni Avrasya Dergisi

Yeni Türkiye Dergisi

III. ESERLER

Akgün, Seçil, **“General Harbord’un Anadolu Gezisi ve Ermeni Meselesine Dair Raporu”**, İstanbul, 1981.

Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yay., İstanbul.

Anadol, Cemal, **Tarihin Işığında Ermeni Dosyası**, İstanbul, 2002.

Arı, Kemal, **Büyük Mücadele**, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1995.

Arı, Tayyar, **Lobiler ve Dış Politika**, Alfa Yay., İstanbul, 2000, s.273.

Ataöv, Türkkaya, **“Another Falsification “Statement” (1926) Wrongly Attributed to M.Kemal Atatürk**, Ankara, 1988.

Avcıoğlu, Doğan, **Milli Kurtuluş Tarihi**, İstanbul, 1983.

Aybars, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri**, Milliyet yay, İstanbul, 1998.

- Aybars, Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, (Yeni Baştan yazılmış 4. Bası), Ankara, 1995.
- Aybars, Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000.
- Bayramoğlu, Nisa, **ABD’de Lobi Faaliyetleri**, Dış Politika Enstitüsü, Ankara 1985.
- Binark, İsmet, **Asılsız Ermeni İddiaları ve Ermenilerin Yaptıkları Mezalim**, ATO yay., Ankara, 2001.
- Çaycı, Abdurrahman, **Türk Ermeni İlişkileri’nde Gerçekler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2000.
- Çitlioğlu, Ercan, **Yedekteki Taşeron: ASALA**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1998.
- Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Lügat**, Aydın Kitabevi, Ank: 2004.
- Djuvara, G. (Çev. Pulat Tacar), **Türkiye'nin Paylaşılması Hakkında Yüz Proje**, Gündoğan yay., Ankara, 1999.
- Duru, Orhan, **Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları**, Karacan yay., İstanbul, 1978.
- Earle, Edward Mead, (çev. Kasım Yargıcı), **Bağdat Demiryolu Savaşı**, Milliyet yay., 1972.
- Ercan, Yavuz, **Kudüs Ermeni Patrikhanesi**, T.T.K. yay., Ankara, 1988.
- Evren, Gürbüz, **Ermeni Sorunundaki Çıkar Odakları**, Ümit Yay., Ankara, 2002.
- Evren, Gürbüz, **“Ermeni Sorunu” Semineri**, ARO-Ankara Rehberler Odası yay., Ankara, 2001.
- Gale, Marc, (çev. Kaya Türkmen), **Sevilmeyen Ülke Türkiye**, Bilgi yay. 1995 İstanbul.
- Gürün, Kamuran, **Ermeni Dosyası, Rezi Kitabevi**, Ankara, 1983.
- Halaçoğlu, Yusuf, **Ermeni Tehciri ve Gerçekler**, TTK Yay., Ankara, 2001.
- Haydaroğlu, İlknur Polat, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Yabancı Okullar**, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990 Ankara.

- Hocaoğlu, Mehmet, **Abdülhamit Han'ın Muhtıraları**, Oymak Yayınları, İstanbul, 1986.
- Hocaoğlu, Mehmet, **Arşiv Vesikalarıyla Tarihte Ermeni Mezalimi ve Ermeniler**, İstanbul 1976.
- Hotham, David, (çev. Mehmet Ali Kayabol), **Türkler**, Milliyet yay., İstanbul 1973.
- İlter Erdal, **Zeytin İsyanları**, Türk Dünyasını Araştırma Yayınları, Ankara, 1999.
- Jaeschke, Gotthard (Çev. Cemal Köprülü), **Kurtuluş Savaşı ile ilgili Belgeleri**, Ankara, 1986.
- Kantarıcı, Şenol, **Ermeni Lobisi**, Ankara, Aktüel yay., 2004.
- Kemal, Mustafa, (Büyük) **Nutuk**, TDK yay., Ankara, 1981.
- Kırkpınar, Kenan, **Ulusal Kurtuluş Savaşı Döneminde İngiltere ve Türkiye (1919–1922)**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2004.
- Kocabaşoğlu, Uygur, **Anadolu'daki Amerika**, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- Lowry, Heath, (çev. Belkıs Torfilli), **Büyükelçi Morgenthau'nun Öyküsü'nün Perde Arkası**, İsis Yayınları, 1991 İstanbul.
- Maleville, Georges, (çev. Galip Üstün), 1915 Osmanlı-Rus-**Ermeni Trajedisi**, Toplumsal Dönüşüm Yay., İstanbul, 2003.
- Maraşlıyan, Levon, **Ermeni Sorunu ve Türk-Amerikan İlişkileri**, Belge Yayınları, İstanbul, 2000.
- Mayewski, General, (Çev. Azmi Süslü), **Les Massacres Commis Par Les Armeniens**, (Ermenilerin Yaptıkları Katliamlar), 1986, Ankara.
- Mazıcı, Nurşen, **Ermeni Sorunu'nun Kökeni 1878–1919**, Derya yayınevi, 1947 İstanbul.
- Mc Carthy, Justin, (çev Bilge Umar), **Ölüm ve Sürgün**, İstanbul, 1998.
- Minyan, Avork, **Osmanlı Ermenileri ve İttihat Terakki**, Aras Yay., İstanbul, 2005.
- Oran, Baskın, **Türk Dış Politikası**, C.I, İstanbul, 2001.

- Orel, Şinasi-Yuca, Süreyya, **Ermenilerce Talat Paşa'ya Atfedilen Telgrafların Gerçek Yüzü**, TTK, Ankara, 1983.
- Öke, Mim Kemal, **Uluslararası Boyutlarıyla Ermeni Sorunu**, İz yay., İstanbul, 1996.
- Özkan, Zafer, **Ermeni Terörünün Kaynakları**, TTK Basımevi, Ankara, 2001.
- Saray, Mehmet, **Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri**, Ata. Araş. Mer. yay., Ankara, 2005.
- Sevinç, Necdet, **Osmanlı'dan Günümüze Misyoner Faaliyetleri**, Milenyum Yay., İstanbul, 2002.
- Shaw, Stanford, **History of the Otoman Empire and Modern Turkey**, Cambridge University Pres, 1977.
- Süslü, Azmi, **Ermeniler ve 1915 Techir Olayı**, Ankara, 1990.
- Şahin, Recep, **Tarih Boyunca Türk İdarelerinde Ermeni Politikaları**, İstanbul, 1988.
- Şimşir, Bilal, **British Documents on Ottoman Armenians**, T.T.K. yay, Ankara 1982.
- Şimşir, Bilal, **Malta Sürgünleri**, Bilal Şimşir, Bilgi yay., Ankara, 1985.
- Şimşir, Bilal, **Şehit Diplomatlarımız (1973-1994)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2000.
- Turan, Ömer, **Avrasya Coğrafyasında Misyonerlik Faaliyetleri**, İstanbul, 1971.
- Türkmen, Fikret, **On Soruda Ermeni Sorunu**, Ege Üniversitesi Yay., İzmir, 2001
- Ulagay, Osman, **Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı**, İstanbul 1974.
- Ulubelen, Erol, **İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye**, Çağdaş yay., İstanbul, 1982, 2.baskı.
- Uras, Esat, **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Belge Yayınları, İstanbul 1987.

- Walker, Christopher, **Armenia and Karabagh, the Struggle for Unity**, Londra, 1991.
- Yavi, Ersal, **Türkler, Ermeniler, Kürtler**, İzmir, 2001.
- Yerasimos, Stefanos, (Çev. Babür Kuzu), **Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, Belge yay., 1987, İstanbul,
- Yıldırım, Hüsamettin, **Ermeni İddiaları ve Gerçekler**, Ankara, 2000.
- Yılmaz, Mustafa, **Atatürk Döneminde Bakanlar Kurulu Kararı İle Yasaklanan Yayınlar**, Ankara, 1998.

IV. MAKALELER

- Akgönül, Samim, “Fransa Ermeni Toplumunu ve Türkiye: Propaganda ve Lobcilik”, **Ermeni Araştırmaları**, S.5\II (Bahar 2002).
- Aktan, Gündüz, “Hukukta Soykırım ve Ermeni Meselesi”, **Görüş dergisi**, S. (Ağustos-Eylül), Ankara, 2001.
- Bal, İdris ve Çufalı, Mustafa, (ed.), “Dünden Bugüne Türk-Ermeni İlişkileri”, **Ermeni Araştırmaları**, Ankara, 2003.
- Bumin, Kürşad, “Garbisyen hangi gerekçeyle serbest bırakıldı?”, **Yenişafak**, 1 Mayıs 2001.
- Cabbarlı, Hatem, “Rusya’da Ermeni Diasporası: Oluşumu ve Faaliyetleri”, **Ermeni Araştırmaları**, S.3, (Eylül-Ekim-Kasım 2001), Ankara, 2001.
- Ersun, Ömer, “Ermenistan, Soykırım İnadı ve Kaybedilen Gerçek”, **Stratejik Analiz**, ASAM Yay., S.60\V, (Nisan 2005).
- Göka, Erol, “Ermeni Sorununun (Gözden Kaçan) Psikolojik Boyutu”, **Ermeni Araştırmaları**, S.1 (Mayıs 2001).
- İşçi, Sedat, “Yeni Dünyanın Osmanlıları”, **Yeni Aktüel Dergisi**, 2005.
- Kasım, Kamer, Türk-Ermeni Barıştırma Komisyonu: Kısa Süren Bir Diyalog Girişimi, **Stratejik Analiz**, S.22\II Şubat 2002.
- Kılıç, Selami, “Bazı Alman Çevrelerindeki Soykırım İddialarına Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Yeni Türkiye**, S.38 (Nisan, 2001).

- Kışlalı, M.Ali “Soykırım Mücadelesi”, **Radikal**, 3 Mayıs 2001.
- Laçiner, Sedat, “Britanya’da Ermeni Diasporası ve Ermeni Sorunu”, **Armenian Studies**, Vol:1 (3), September, October, November, 2001.
- Laçiner, Sedat ve Bal, İhsan, “İngiltere Ermenileri, Lobcilik ve Ermeni Sorunu”, **Ermeni Araştırmaları**, S.7\II (Sonbahar 2002).
- Okutan, M. Çağatay, “1915 Ermeni Tehciri’ne Kavramsal Bir Yaklaşım”, **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, S.29(Ekim 2003).
- Sezer, Duygu, “Ermenilerin Gizli Hesapları”, **Milliyet**, 10 Ağustos 1986.
- Sezgin, Mahmut Niyazi, “Seçim Maratonu Sonrası Ermenistan İç Politikası”, **Stratejik Analiz**, ASAM Yay., S.40\IV, (Ağustos 2003).
- Sonyel, Salahi, “Büyük Devletlerin Osmanlı imparatorluğu’nu Parçalama Çabalarında Hristiyan Azınlıkların Rolü”, **Bellekten**, S.195 (Aralık, 1985), ss.647–656.
- Şafak, Nurdan, “Osmanlı Devleti’nden ABD’ye Ermeni Göçü”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, ‘Ermeni Meselesi’ S.131, (Nisan 2001).
- Tololyan, Khachig, “Elites and Institutions in the Armenian Transtation”, **Diaspora**, IX\ (Spring 2000).
- Türenç, Pınar, “İşte Cesur Sözler”, **Sabah**, 10 Haziran 2001.
- Uzgel, İlhan, “ABD ve NATO İle İlişkiler”, **Türk Dış Politikası**, C. II, İstanbul, 2001.

V. DİĞER KAYNAKLAR

http://64.4.30.250/cgi-bin/linkrd? lang=EN&lah=64ca57e624213e5cf915fff2a8ca8168&lat=988961575&hm__action=http%3a%2f%2fwww%2eaksiyon%2ecom%2etr%2f2000%2f308%2fdishaberler%2f2%2ehtm

<http://64.4.30.250/cgi->

[bin/linkrd? lang=EN&lah=ee1504a00d8eb8fe2d62c0050cedc4c7&lat=988960953&hm__action=http%3a%2f%2fwww%2eyenisafak%2ecom%2fkbumin%2html](http://64.4.30.250/cgi-bin/linkrd?lang=EN&lah=ee1504a00d8eb8fe2d62c0050cedc4c7&lat=988960953&hm__action=http%3a%2f%2fwww%2eyenisafak%2ecom%2fkbumin%2html)

<http://www.asbarez.com/TARC/110501-FAAE.htm>

<http://www.armenianDiaspora.com/culture.html>.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, C.1-3. 3.basım, 1959. Ank. TBMM Matbaası. 23.IV.1336 tarihli I.İnikat-19.IV.1336 tarihli 18.İnikat.

U.S. Library of Congress-'Bristol Papers', General Correspondence, Container #34, Letter dated 28 March 1921, addressed to Dr. James L Barton, 14 Beacon St., Boston, Massachusetts, and written by Mark L. Bristol, Rear Admiral, U.S. Navy, United States High Commissioner.

www.hyeetch.nareg.com.au.

www.msnbc.com

www.mynet.com

www.systemofdown.com

www.TeTedeTurc.com

www.turkishforum.com

Bant Kaydı, Dr. Kaya Büyükataman, TF Başkanı, “*Tarihçiler Konuşuyor*” Programı, TRT-Int, 10 Haziran 2006.

Bant Kaydı, Doç.Dr. Şenol Kantarcı, ASAM Üyesi, “*Tarihçiler Konuşuyor*” Programı, TRT-Int, 10 Haziran 2006.

Bant Kaydı, Yrd. Doç. Dr. Kemal Arı, “*Ermeni Sorunu*” Konferansı, Karşıyaka/İzmir, 12 Haziran 2006.

EKLER

Ek-1:Ermenilerin Çıkardığı Başlıca İsyanlar

1889 Haziran 23, Musa Bey Olayı;	1895 Kasım 09, Arapkir;
1890 Haziran 20, Erzurum;	1895 Kasım 15, Sivas;
1890 Temmuz 15, Kumkapı Gösterisi;	1895 Kasım 15, Merzifon;
1890 Kayseri-Yozgat-Merzifon Olayları;	1895 Kasım 15, Maraş;
1894 Ağustos 28, I. Sasun Aykalanması;	1895 Kasım 22, Muş;
1895 Eylül 16, I. Zeytun;	1895 Aralık 03, Kayseri;
1895 Eylül 19, Bab-ı Ali Gösterisi;	1895 Aralık 03, Yozgat;
1895 Eylül 29, Sivas-Divriği;	1895-1896, I. Zeytun;
1895 Ekim 02, Trabzon;	1896 Haziran 1-2, I.Van;
1895 Ekim 06, Eğin;	1896 Ağustos 14, Osmanlı Bank. Baskını;
1895 Ekim 07, Kayseri-Develi;	1897 Temmuz 22, II. Sasun Olayları;
1895 Ekim 09, Akhisar;	1904 Nisan 13, II. Sasun Ayaklanması;
1895 Ekim 21, Erzincan;	1905 Temmuz 21, Yıldız Suikastı;
1895 Ekim 25, Gümüşhane;	1909 Mart 27, Adana Olayları;
1895 Ekim 25, Bitlis;	1909 Nisan 14, Adana İsyanı;
1895 Ekim 26, Bayburt;	1915 Temmuz 23, Boğazlıyan;
1895 Ekim 27, Maraş;	1915 Ağustos 01, Maraş-Fındıkçık;
1895 Ekim 29, Urfa;	1915 Ağustos 09, Urfa-Germüş;
1895 Ekim 30, Erzurum;	1915 Eylül 14, Antakya-Musa Dağı;
1895 Kasım 02, Diyarbakır;	1915 Eylül 29, Urfa;
1895 Kasım 02, Siverek;	1916 Şubat 07, Islahiye;
1895 Kasım 04, Malatya;	1916 Nisan 04, Akdağmadeni;
1895 Kasım 07, Harput;	1916 Nisan 09, Tosya;

Kaynak: Evren, Gürbüz, **Ermeni Sorunundaki Çıkar Odakları**, Ankara, 2002.

Gürün, Kamuran, **Ermeni Dosyası**, Ankara, 1983.

Mazıcı, Nurşen, **Ermeni Sorunu'nun Kökeni 1878-1919**, İstanbul, 947.

Ek-2: Türkiye'nin Ermeni Teröründe Verdiği Kayıplar

- 01.01.1973: Los Angeles Konsolosu ve Yardımcısı öldürüldü.
- 22.10.1975: Viyana Büyükelçisi öldürüldü.
- 24.10.1975: Paris Büyükelçisi öldürüldü.
- 28.12.1975: Beyrut Büyükelçiliğimize roketle saldırıldı
- 16.10.1976: Beyrut Büyükelçiliği Birinci Sekreteri sokakta yürürken öldürüldü. Ertesi gün Büyükelçiye ve üç diplomata saldırıldı.
- 15.05.1977: Paris Turizm Bürosu'na saldırıldı.
- 09.06.1977: Vatikan Büyükelçisi öldürüldü.
- 03.01.1978: Bürüksel Büyükelçiliği'ne ve Londra'da ki bir Türk bankasına saldırıldı
- 02.06.1978: Madrid Büyükelçisi'nin eşi ve kardeşi öldürüldü.
- 06.12.1978: Cenevre Türk Hava Yolları Bürosu'na bombalı saldırıldı
- 08.07.1979: Cenevre'de konsolosluk aracına bombalı saldırıldı.
- 27.08.1979: Frankfurt Türk Hava Yolları Bürosu'na bombalı saldırıldı
- 05.10.1979: Kopenhag T.H.Y. Bürosu'nda iki bomba patladı. Üçüncüsü patlamadı.
- 12.10.1979: Hollanda Büyükelçisi'nin oğlu (Ahmet Benler,22 yaşında) öldürüldü.
- 31.10.1979: Milan Türk Hava Yolları Bürosu'na bombalı saldırıldı.
- 18.11.1979: Paris Türk Hava Yolları Bürosu'na bombalı saldırıldı.
- 01.12.1979: İstanbul Havalimanında bombalı saldırıldı.
- 17.12.1979: Türk Hava Yolları Londra Bürosu'na bombalı saldırıldı.
- 22.12.1979: Amsterdam Türk Hava Yolları Bürosu'na saldırı. Bu olaydan birkaç saat sonra Türk Büyükelçiliği Paris Basın Ataşesi, Paris'te Champs Elysees üzerinde yürürken kurşunlara hedef oldu.
- 06.02.1980: Bern Büyükelçiliği'ne saldırıldı.

10.03.1980: Roma Türk Hava Yolları Bürosu'na saldırıldı.

Kaynak: Gazigiray, A.Alper, **Ermeni Terörü'nün Kaynakları**, İstanbul, 1982

Özkan, Zafer, **Ermeni Terörünün Kaynakları**, TTK Basımevi, Ankara, 2001.

Laçiner, Sedat, "Britanya'da Ermeni Diasporası ve Ermeni Sorunu", **Armenian Studies** Vol:1 (3), September, October, November, 2001, s.38-39.

Ek-3: Ermeni Terör Olayları ve Gerçekleştiği Ülkeler

Ermeni terör örgütleri, 49 terörist eylemle en çok eylemi Fransa'da gerçekleştirmiş 7 Türk Görevlisini şehit etmişlerdir. İngiltere'de herhangi bir kaybımız yoktur. Bunda birincil neden Fransa ve ABD'nin aksine İngiltere'de teröristlere tanınmayan toleranstır.

ABD'de gerçekleştirilen eylemler:

- 03.01.1977 Los Angeles, Prof. Dr. Stanford Shaw'a bombalı suikast
- 06.10.1980 Los Angeles, Türk Konsolosluğunu kundaklamaya teşebbüs
- 12.10.1980 New York, Türk temsilciliğinin bombalanması
- 02.02.1981 Los Angeles, İsviçre Konsolosluğunu bombalama teşebbüsü
- 22.02.1981 Los Angeles, bir Ermeni halı mağazasının bombalanması
- 26.06.1981 Los Angeles, İsviçre bankasının bombalanması
- 20.08.1981 Los Angeles, İsviçre firmasının bombalanması
- 10.10.1981 Hollywood, Palladium'un bombalanması
- 20.11.1981 Los Angeles, Türk Başkonsolosluğunun bombalanması
- 28.01.1982 Los Angeles Türk Başkonsolosunun öldürülmesi
- 31.05.1982 Los Angeles, Air Canada bürosunun bombalanması
- 22.03.1982 Cambridge/M, Türk Başkonsolosunun evinin bombalanması
- 04.05.1982 Boston, Türkiye Fahri Başkonsolosunun öldürülmesi
- 22.10.1982 Boston, Amerikan uçak şirketine ait büroları bombalama teşebbüsü

Almanya'da gerçekleştirilen eylemler:

- 27.08.1979 Frankfurt, T.H.Y. bürosunun bombalanması
- 24.04.1982 Köln, Türk bankasına bombalı saldırı
- 24.04.1982 Dortmund, Türk merkezinin bombalanması

25.08.1983 Berlin, Fransa evinin bombalanması

Avustralya'da gerçekleştirilen eylem:

17.02.1980 Sydney, Türk Başkonsolosunun öldürülmesi

Avusturya'da gerçekleştirilen eylem:

27.10.1975 Viyana, Türk Büyükelçisinin öldürülmesi

Belçika'da gerçekleştirilen eylemler:

03.01.1978 Brüksel, Türk Büyükelçiliğine bombalı saldırı

02.02.1980 Brüksel, T.H.Y. ve Aerofloyd bürolarının bombalanması

24.05.1983 Brüksel, Türk müesseselerinin bombalanması

14.07.1983 Brüksel, Türk Kültür Ataşesinin öldürülmesi

Danimarka'da gerçekleştirilen eylemler:

04.10.1979 Kopenhag, T.H.Y. bürolarının bombalanması

04.04.1981 Kopenhag, bir Türk diplomatının öldürülme teşebbüsü

11.08.1981 Kopenhag, İsviçre havayolları bürosunun bombalanması

15.09.1981 Kopenhag, T.H.Y. bürolarının bombalanması

Fransa'da gerçekleştirilen eylemler:

27.10.1975 Paris, Türk Büyükelçisinin öldürülmesi

27.05.1976 Paris, bir bombanın kendiliğinden infilakı

15.05.1977 Paris, Türk seyahat bürosuna bombalı saldırı

08.07.1979 Paris, T.H.Y. bürosuna bomba atma

18.11.1979 Paris, Uluslararası uçak bürolarının bombalanması
22.12.1979 Paris, Türk Büyükelçilik mensubunun öldürülmesi
13.01.1980 Paris, Uçak şirketi Sabena bürosunun bombalanması
14.01.1980 Paris, Lufthansa bürosuna bombalama teşebbüsü
02.02.1980 Paris, Rus merkezi danışma bürosunun bombalanması
26.09.1980 Paris, Türk Basın Ataşesini öldürmeye teşebbüs
13.10.1980 Paris, İsviçre turizm bürosunun bombalanması
05.08.1980 Lyon, Türk Başkonsolosunun öldürülmesi
19.04.1980 Marsilya, Türk Başkonsolosluğuna roket atma teşebbüsü
05.12.1980 Marsilya, İsviçre Başkonsolosluğuna bomba atma teşebbüsü
09.11.1980 Strassburg, Türk Başkonsolosluğunun bombalanması
13.01.1981 Paris, Türk diplomatına suikast
05.02.1981 Paris, Air France/TWA bürolarını bombalama
04.03.1981 Paris, İki Türk diplomatının öldürülmesi
28.05.1981 Paris, Ermeni Kültür Merkezinin bombalanması
11.06.1981 Paris, T.H.Y. bürosunun işgal edilmesi
20.08.1981 Paris, Alitalia bürosunun bombalanması
22.08.1981 Paris, Olympic Airways bürosunu bombalama
24.09.1981 Paris, Türk Konsolosluğunda rehin alma
26.10.1981 Paris, bir otomobilin bombalanması
26.10.1981 Paris, restoran “Le Fougues”in bombalanması
26/27.10.1981 Paris, Rossy Havalimanının bombalanması
28.10.1981 Paris, “Cinema le Berlitz”in bombalanması
30.11.1981 Paris, bir otomobilin bombalanması
13.11.1981 Paris, resmi bir araca el bombası atılması
14.11.1981 Paris, seyahat bürosuna el bombası atılması

14.11.1981 Paris, bir parkta bomba atılması
15.11.1981 Paris, bir restoranın bombalanması
16.11.1981 Paris, Doğu istasyonunun bombalanması
15.12.1981 Paris, İsviçre Havayollarının işgal edilmesi
17.01.1982 Paris, üç ayrı bankanın bombalanması
19.01.1982 Paris, Air France Bürosunun bombalanması
26.01.1982 Paris, bir bankanın bombalanması
12.08.1982 Paris, Türk turizm bürosunun önünde duran polislere ateş açılması
20.07.1982 Paris, Türk kahvehanesinin bombalanması
24.07.1982 Paris, bir restoranın bombalanması
30.07.1982 Gagny, bir bankada bombanın kendiliğinden infilakı
08.08.1982 Paris, telefon kulübesini bombalama teşebbüsü
22.01.1983 Paris, T.H.Y. bürosunun bombalanması
22.01.1983 Paris, T.H.Y. bürosunu bombalama teşebbüsü
28.02.1983 Paris, T.H.Y. bürosunun bombalanması
21.03.1983 Paris, Ara Toranyan'ı öldürme teşebbüsü
15.07.1983 Orly Havalimanı'nın bombalanması
04.12.1983 Paris, Ara Toranyan'ı öldürme teşebbüsü
30.09.1983 Marsilya, Ticaret Fuarı'na bombalı saldırı

Hollanda'da gerçekleştirilen eylemler:

12.10.1979 Den Haag, Türk Büyükelçisi'nin oğlunun öldürülmesi
22.12.1979 Amsterdam, T.H.Y. bürosuna bombalı saldırı
21.07.1982 Rotterdam, Türk Başkonsolosunu öldürme teşebbüsü

Irak'ta gerçekleştirilen eylem:

01.07.1981 Bağdat, İsviçre Havayolları bürosunu bombalama

İngiltere'de gerçekleştirilen eylemler:

03.01.1978 Londra, Türk bankasına bombalı saldırı

17.12.1979 Londra, T.H.Y. bürosuna bombalı saldırı

15.12.1980 Londra, Fransız seyahat bürosu ve Sncf bürosunu bombalama

09.09.1982 Londra, bir Türk diplomatını öldürme teşebbüsü

İran'da gerçekleştirilen eylemler:

12.03.1981 Tahran, Türk Büyükelçiliğine bombalı saldırı

28.06.1980 Tahran, İsviçre Havayollarına bombalı saldırı

16.08.1981 Tahran, Türk Büyükelçiliğinin bombalanması

16.09.1981 Tahran, İsviçre Büyükelçiliğinin bombalanması

26.10.1981 Tahran, Air France'a bombalı saldırı

21.11.1981 Tahran, Air France'a bombalı saldırı

21.07.1983 Tahran, Atp/Fransız ticaret bürolarının bombalanması

24.07.1983 Tahran, Fransız ticaret misyonunun bombalanması

28.07.1983 Tahran, Fransız Büyükelçiliğini bombalama teşebbüsü

07.08.1983 Tahran, Fransız Büyükelçiliğinin bombalanması

11.08.1983 Tahran, bir arabaya yerleştirilen bombanın infilakı

07.09.1983 Tahran, bir arabaya yerleştirilen bombanın infilakı

İspanya'da gerçekleştirilen eylemler:

- 02.06.1978 Madrid, üç Türk elçilik mensubunun öldürülmesi
24/25.11.1979 Madrid, uluslararası uçak şirketi bürosunu bombalama
20.01.1980 Madrid, yabancı uçak şirketlerinin bürolarının bombalanması
29.12.1980 Madrid, yabancı uçak şirketlerinin bürolarının bombalanması
02.02.1980 Madrid, Alitalia uçak şirketinin bürosunun bombalanması
29.12.1980 Madrid, iki yabancı uçak şirketinin bürolarının bombalanması
02.11.1981 Madrid, İsviçre Havayollarını bombalama teşebbüsü

İsviçre'de gerçekleştirilen eylemler:

- 28.05.1976 Zürih, Türk Konsoloslukuna bombalı saldırı
28.05.1976 Zürih, bir Türk bankasına bombalı saldırı
31.05.1976 Zürih, Türk seyahat bürosuna bombalı saldırı teşebbüsü
06.12.1978 Cenevre, T.H.Y. bürosunu bombalama
17.12.1978 Cenevre, T.H.Y. bürosunu bombalama
22.08.1979 Cenevre, konsolos yardımcısını öldürmeye teşebbüs
06.02.1980 Bern, Türk Büyükelçisini öldürmeye teşebbüs
25.04.1980 Monthey, bir Ermeni'ye şantaj yapılması
04.11.1980 Cenevre, Adliye Sarayının bombalanması
20.10.1980 İntellaken, Paris İntallaken yolcu trenine bombalı saldırı teşebbüsü
03.10.1980 Cenevre, patlayıcı maddenin kendiliğinden infilakı
25.11.1980 Cenevre, İsviçre bankasının bombalanması
09.06.1981 Cenevre, bir Türk Konsolosluk memurunun öldürülmesi
19.07.1981 Bern, Federal Meclis Binasının bombalanması
20.07.1981 Zürih, Havalimanının bombalanması
21.07.1981 Lozan, büyük bir mağazanın bombalanması

22.07.1981 Cenevre, merkez istasyonunun bombalanması
03.10.1981 Cenevre, adliye binası/ merkez postanesinin bombalanması
29.10.1981 Cenevre, İsviçre bankasını bombalama teşebbüsü
02.11.1981 Cenevre, bankayı bombalama teşebbüsü
27.01.1981 Mayland, İsviçre müesseselerine bombalı saldırı
17.01.1982 Cenevre, park eden bir otomobilin bombalanması
15/16.03.1982 Cenevre, polis araçlarına bombalama teşebbüsü

İtalya'da gerçekleştirilen eylemler:

09.06.1977 Roma, Türk Büyükelçisinin öldürülmesi
30.10.1979 Milano, T.H.Y. bürosunu bombalama
08.11.1979 Roma, T.H.Y. bürosunu bombalama
09.12.1979 Roma, bir İtalyan bankasını ve dört uçak şirketi bürolarını bombalama
23.12.1979 Roma, bir İtalyan pansiyonunu ve dört uçak şirketi bürolarını bombalama
03.10.1980 Milano, T.H.Y. ve Monda Dori bürolarının bombalanması
18.02.1980 Roma, yabancı uçak şirketlerinin bombalanması
10.03.1980 Roma, T.H.Y. bürosunun bombalanması
17.04.1980 Roma, Türk Büyükelçisinin öldürülmesi için teşebbüs
10.11.1980 Roma, İsviçre'ye ait kuruluşların bombalanması
19.11.1980 Roma, T.H.Y. bürosunun bombalanması
25.10.1981 Roma, bir Türk diplomatını öldürmeye teşebbüs

Kanada'da gerçekleştirilen eylemler:

08.04.1982 Ottawa, bir Türk diplomatının öldürülmesi
27.08.1982 Ottawa, bir Türk diplomatının öldürülmesi
15.01.1982 Toronto, bir bombanın gazete kutusunda infilakı

- 17.01.1982 Toronto, iki arabayı kundaklama
13.05.1982 Toronto, Türk Konsolosluğunun bombalanması

Lübnan'da gerçekleştirilen eylemler:

- 28.12.1975 Beyrut, Türkiye Büyükelçiliğine roketli saldırı
16.02.1976 Beyrut, Türk Büyükelçiliğinde çalışan sekreteri öldürme teşebbüsü
12.1976 Beyrut, Türk Büyükelçiliğine bombalı saldırı
19.01.1981 Beyrut, bir aracın bombalanması
12.11.1981 Beyrut, Air France/ Fransız Kültür Merkezinin bombalanması
15.11.1981 Beyrut, Fransız müesseselerine bombalı saldırı
15.03.1982 Beyrut, Fransız Kültür Merkezinin bombalanması
26.03.1982 Beyrut, Bir sinemanın bombalanması
29.10.1983 Beyrut, Türk Büyükelçiliğine silahlı saldırı

Portekiz'de gerçekleştirilen eylemler:

- 07.06.1982 Lizbon, bir Türk diplomatının öldürülmesi
15.08.1982 Lizbon, Lufthansa/Air France bürolarının bombalanması
27.07.1983 Lizbon, Türk Büyükelçiliğine silahlı saldırı

Rusya'da gerçekleştirilen eylem:

- 07.01.1977 Moskova, Metro'ya bombalı saldırı

Sırbistan'da gerçekleştirilen eylem:

- 09.03.1983 Belgrad, Türkiye Büyükelçisinin öldürülmesi

Türkiye’de gerçekleştirilen eylemler:

- 29.05.1977 İstanbul, Havalimanına bombalı saldırı
29.05.1977 İstanbul, Taksim meydanında bomba infilakı
06.05.1979 İstanbul, Havalimanına bombalı saldırı
25.12.1979 İstanbul, bir otobüs ve bekleme salonuna bombalı saldırı
07.08.1982 Ankara, Esenboğa Havalimanının bombalanması
16.06.1983 İstanbul, bir Pazaryerine silahlı saldırı

Yunanistan’da gerçekleştirilen eylemler:

- 11.03.1978 Atina, Türk diplomatının arabasına bomba yerleştirme
31.07.1980 Atina, Türk Ataşesine suikast düzenlenmesi
08.12.1982 Atina, Kuveyt Havayolları bürosunun bombalanması

Kaynak: Gazigiray, A.Alper, **Ermeni Terörü’nün Kaynakları**, İstanbul, 1982.

Özkan, Zafer, **Ermeni Terörünün Kaynakları**, TTK Basımevi, Ankara, 2001.

**Ek-4: Ermeni Terör Örgütleri Tarafından Öldürülen Türk ve
Diğer Ülke Vatandaşları**

<u>Tarih</u>	<u>Yer</u>	<u>İsim</u>	<u>Görev</u>
27.01.1973	Santa Barbara	Mehmet BAYDAR	Başkonsolos
27.01.1973	Santa Barbara	Bahadır DEMİR	Konsolos
22.10.1975	Vienna	Danış TUNALIGİL	Büyükelçi
24.10.1975	Paris	İsmail EREZ	Büyükelçi
24.10.1975	Paris	Talip YENER	Elçilik kuaförü
16.02.1976	Beyrut	Oktar CİRİT	Elçilik başkâtibi
09.06.1977	Roma	Taha CARİN	Büyükelçi
02.06.1978	Madrid	Necla KUNERALP	Büyükelçinin eşi
02.06.1978	Madrid	Beşir BALCIOĞLU	Eml. Büyükelçi
02.06.1978	Madrid	Antonio Torres	İspanyol Kuaför
12.10.1979	The Hague	Ahmet BENLER	Büyükelçinin oğlu
22.12.1979	Paris	Yılmaz ÇOLPAN	Turizm Ataşesi
10.03.1980	Roma	(2 İtalyan vatandaşı)	Turizm Bürosu
31.07.1980	Atina	Galip ÖZMEN	İdare Ataşe
31.07.1980	Atina	Neslihan ÖZMEN	İdare Ataşenin kızı
05.08.1980	Lyon	(1 Fransız vatandaşı)	Türk Konsolosluğu
05.08.1980	Lyon	(2 Fransız vatandaşı)	Türk Konsolosluğu
17.12.1980	Sydney	Sarik ARIYAK	Başkonsolos
17.12.1980	Sydney	Engin SEVER	B.Kons. Koruması
04.03.1981	Paris	Reşat MORALI	Çalışma Ataşesi
04.03.1981	Paris	Tecelli ARI	Büyük Elç. Din Gör.
12.03.1981	Tahran	1 Koruma	Türk elçiliği
12.03.1981	Tahran	2 koruma	Türk elçiliği
09.06.1981	Genova	Mehmet YERGÜZ	Sekreter
24.09.1981	Paris	Cemal ÖZEN	Koruma
28.01.1982	Los Angeles	Kemal ARIKAN	Başkonsolos

26.03.1982	Beyrut	(1 Lübnan vatandaşı)	Tiyatro salonu
26.03.1982	Beyrut	(2 Lübnan vatandaşı)	Tiyatro salonu
04.05.1982	Boston	Orhan GÜNDÜZ	Türk vatandaşı
07.06.1982	Lizbon	Erkut AKBAY	İdari Ataşe
07.06.1982	Lizbon	Naide AKBAY	İdari Ataşenin eşi
01.07.1982	Rotterdam	Kemalettin DEMİRER	Başkonsolos
27.08.1982	Ottawa	Atilla ALTIKAT	Askeri Ataşe
09.09.1982	Burgaz	Bora SUELKAN	İdari Ataşe
28.02.1983	Paris	Renee MORIN	Fransız sekreter
09.03.1983	Belgrat	Galip BALKAR	Türk Büyükelçisi
14.07.1983	Brüksel	Dursun AKSOY	İdari Ataşe
27.07.1983	Lizbon	Cahide MIHCIOĞLU	Başkonsolos vekili
28.04.1984	Tahran	Işık YÖNDER	Türk Elç. Gör. eşi
20.06.1980	Vienna	Erdoğan ÖZEN	Elç. Çlş.Sos. İşl. Dan.
19.11.1984	Vienna	Enver ERGÜN	İns. Hkl. Gelş. Dan.
12.03.1985	Ottawa	(1 Kanada vatandaşı)	Elçilik Görevlisi

Kaynak: Şimşir, Bilal, **Şehit Diplomatlarımız (1973–1994)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2000.

Ek-5: Öldürülen 34 Diplomatımızın Ükelere Göre Dağılımı

ABD: 3	İran: 1
Avustralya: 2	İspanya: 1
Avusturya: 2	İtalya: 1
Belçika: 1	Kanada: 1
Burgaz: 1	Portekiz: 3
Fransa: 7	Yugoslavya (Eski): 1
Hollanda: 1	Yunanistan: 3
Irak: 1	

Kaynak: Laçiner, Sedat, **Britanya’da Ermeni Diasporası ve Ermeni Sorunu**, Armenian Studies Vol:1 (3), September, October, November, 2001, s.38-39.

Ek-6: Türk Tezini Destekleyen ve ‘Bildiri’yi İmzalayan 69 Akademisyen

ALAN FISHER Professor of History Michigan State University

ANDREAS G. E. BODROGLIGETTI Professor of Turkic & Iranian languages
University of California at Los Angeles

ANDREW COULD Ph. D. in Ottoman History Flagstaff, Arizona

AVIGDOR LEVY Professor of History Brandeis University

BERNARD LEWIS Cleveland E. Dodge Professor of Near Eastern History Princeton
University

CAESAR FARAH Professor of Islamic & Middle Eastern History University of
Minnesota

CARTER FINDLEY Associate Professor of History The Ohio State University

CORNELL FLEISCHER Assistant Professor of History Washington University,
Missouri

DANIEL G. BATES Professor of Anthropology Hunter College, City University of New
York

DANKWART RUSTOW Distinguished University Professor of Political Science City
University Graduate School New York

DAVID THOMAS Associate Professor of History Rhode Island College

DONALD QUATAERT Associate Professor of History University of Houston

DONALD WEBSTER Professor of Turkish History, Retired

DR. ALAN DUBEN Anthropologist, Researcher New York City

DR. HEATH W. LOWRY Institute of Turkish Studies Inc. Washington, D.C.

DR. PHILIP STODDARD Executive Director, Middle East Institute Washington, D.C.

DR. SVAT SOUCEK Turcologist, New York City

ELAINE SMITH Ph. D. in Turkish History Retired Foreign Service Officer Washington
DC

ELLEN ERVIN Research Assistant Professor of Turkish New York University

EZEL KURAL SHAW Associate Professor of History California State University
Northridge

FRANK TACHAU Professor of Political Science University of Illinois at Chicago

FREDERICK LATIMER Associate Professor of History Retired University of Utah

GRACE M. SMITH Visiting Lecturer in Turkish University of California at Berkeley

GUSTAV BAYERLE Professor of Uralic & Altaic Studies Indiana University

HALIL INALCIK University Professor of Ottoman History, Member of the American
Academy of Arts & Sciences University of Chicago

HOWARD REED Professor of History University of Connecticut

ILHAN BASGOZ Director of the Turkish Studies Program at the Department of Ural-
Altaic Studies Indiana University

J. C. HUREWITZ Professor of Government Emeritus Former Director of the Middle East
Institute (1971–1984) Columbia University

JAMES KELLY Associate Professor of Turkish University of Utah

JAMES STEWART-ROBINSON Professor of Turkish Studies University of Michigan

JOHN HYMES Professor of History Glenville State College West Virginia

JOHN MASSON SMITH, JR. Professor of History University of California at Berkeley

JOHN WOODS Associate Professor of Middle Eastern History University of Chicago

JON MANDAVILLE Professor of the History of the Middle East Portland State
University Oregon

JUNE STARR Associate Professor of Anthropology SUNY Stony Brook

JUSTIN McCARTHY Associate Professor of History University of Louisville

KARL BARBIR Associate Professor of History Siena College, New York

KATHLEEN BURRILL Associate Professor of Turkish Studies Columbia University

KERIM KEY Adjunct Professor Southeastern University Washington, D.C.

MADLINE ZILFI Associate Professor of History University of Maryland

MARGARET L. VENZKE Assistant Professor of History Dickinson College
Pennsylvania

METIN KUNT Professor of Ottoman History New York City

METIN TAMKOC Professor of International Law and Regulations Texas Tech
University

MICHAEL FINEFROCK, Professor of History College of Charleston

MICHAEL MEEKER Professor of Anthropology University of California at San Diego

PETER GOLDEN Professor of History Rutgers University, Newark

PIERRE OBERLING Professor of History Hunter College of the City University of New
York

RALPH JAECKEL Visiting Assistant Professor of Turkish University of California at
Los Angeles

RHOADS MURPHEY Assistant Professor of Middle Eastern Languages, Cultures &
History Columbia University

RIFAAT ABOU-EL-HAJ Professor of History California State University at Long Beach

ROBERT OLSON Associate Professor of History University of Kentucky

ROBERT STAAB Assistant Director of the Middle East Center University of Utah

RODERIC DAVISON Professor of History George Washington University

RONALD JENNINGS Associate Professor of History & Asian Studies University of Illinois

SARAH MOMENT ATIS Professor of Turkish Language & Literature University of Wisconsin at Madison

SHAFIGA DAULET Associate Professor of Political Science University of Connecticut

STANFORD SHAW Professor of History University of California at Los Angeles

THOMAS NAFF Professor of History & Director, Middle East Research Institute University of Pennsylvania

TIBOR HALASI-KUN Professor Emeritus of Turkish Studies Columbia University Berkeley

TIMOTHY CHILDS Professorial Lecturer at SAIS, Johns Hopkins University

TOM GOODRICH Professor of History Indiana University of Pennsylvania

ULKU BATES Professor of Art History Hunter College, City University of New York

WALTER DENNY Professor of Art History Associate & Near Eastern Studies University of Massachusetts

WALTER WEIKER Professor of Political Science Rutgers University

WARREN S. WALKER Home Professor of English & Director of the Archive of Turkish Oral Narrative Texas Tech University

WILLIAM GRISWOLD Professor of History Colorado State University

WILLIAM HICKMAN Associate Professor of Turkish University of California,

WILLIAM OCHSENWALD Associate Professor of History Virginia Polytechnic
Institute

WILLIAM PEACHY Assistant Professor of the Judaic, Near Eastern Languages &
Literatures The Ohio State University

Kaynak: www.turkishforum.com, 26 Nisan 2001.

Ek-7: 69 Akademisyene Destek Veren 125 Türk Akademisyeni

A. Enis Çetin, Professor, Department of Electrical and Electronics Engineering, Bilkent University, Ankara, Turkey

A.Eren Doğan, Research Scientist, Department of Economics, Social Sciences Institute, Ankara University, Ankara, Turkey

Ahmet Hadi Adanalı, Assistant Professor, Divinity School, Ankara University, Ankara, Turkey

Ahmet Karagözoğlu, Assistant Professor, Department of Finance, Hofstra University, Hempstead, New York

Ali Ayata, Associate Professor of Pediatrics, Medical College, S. Demirel University, Isparta, Turkey

Ali R. Köymen, Professor of Physics, The University of Texas at Arlington, Arlington, Texas

Aslıhan Turhan, Postdoctoral Fellow, Hematology, Mount Sinai School of Medicine, New York

Aydin K. Sunol, Professor, Department of Chemical Engineering, University of South Florida Tampa, Florida

Aydın S. Tunçbilek, Associate Professor, Department of Biology, Erciyes University, Kayseri, Turkey

Ayhan İstanbullu, Research Scientist, College of Technical Education, Dumlupınar University, Simav, Turkey

Ayla İmre, Adjunct Professor Emeritus of Mathematics, University of Colorado at Denver, Denver, Colorado

Aysen Gürcan Namlu, Assistant Professor, Computer Education and Instructional Technologies Department, Anadolu University, Eskisehir, Turkey

Ayşe Saktanber, Associate Professor, Department of Sociology, Middle East Technical University, Ankara, Turkey

Azer H. Hasret, Researcher, Turkish Mythology, Academy of Sciences of Azerbaijan, Baku, Azerbaijan

Azmi Güran, Professor Emeritus of Electrical Engineering, University of Pennsylvania, Philadelphia; Baden, Switzerland

Bahri Üstünsöz, Associate Professor, Department of Radiology, Health Sciences Center, Louisiana State University, New Orleans, Louisiana

Bayram Yılmaz, Research Assistant Professor, Department of Environmental Health and Toxicology, State University of New York at Albany, Rensselaer, New York

Bekir Karlık, Associate Professor, International Computing Institute, Ege University, İzmir, Turkey

Beyhan Karahan, Associate Professor, School of Architecture and Design, New York Institute of Technology, New York City

Can Ömer Kalaycı M.D., Visiting Scientist, Brigham and Women's Hospital, Pulmonary Critical Care Division, Harvard University, Boston, Massachusetts

Cem Alptekin, Professor and Dean, School of Education, Boğaziçi University, İstanbul, Turkey

Cem Ünsal, Project Scientist, Institute for Complex Engineered Systems, Carnegie Mellon University, Pittsburgh, Pennsylvania

Cevat Tosun, Fulbright Scholar and Visiting Professor, School of Health, Physical Education and Leisure Services, The University of Northern Iowa; also, Associate Professor and Director of School of Tourism and Hotel Management, Mustafa Kemal University, İskenderun, Hatay, Turkey.

Cevdet Emre Alper, Associate Professor, Department of Economics, Boğaziçi University, İstanbul, Turkey

Cezmi Akdiş, M.D., Professor, Swiss Institute of Allergy and Asthma Research, Davos, Switzerland

Cihat Küçüküseyin, Professor, Department of Pharmacology, Cerrahpasa College of Medicine, University of İstanbul, Turkey

Coşkun Bayrak, Associate Professor, Computer Science Department, University of Arkansas at Little Rock, Little Rock, Arkansas

Doğan Perinçek, Associate Professor, Department of Earth and Environmental Sciences, Kuwait University, Kuwait

Duygu Erten, Adjunct Professor, Department of Civil and Environmental Engineering, University of Southern California, Los Angeles, California

Elmeddin Alibeyzade, Doctor, Academy of Sciences of Azerbaijan, Baku, Azerbaijan

Emin G. Türker, Dean, Engineering and Technology, Lakeland Community College, Kirtland, Ohio

Emrehan Zeybekoğlu, Assistant Professor, The School of Foreign Languages, Boğaziçi University, İstanbul, Turkey.

Ercan Öngör, Professor and Head of Retinal Diseases, Çapa Medical College, İstanbul University, İstanbul, Turkey

Ercüment Tarcan, M. D., Head of 1st General Surgery Division, Atatürk Educational and Research Hospital, İzmir, Turkey

Erdal Özkan, Associate Professor, Petroleum Engineering Department, Colorado School of Mines, Golden, Colorado

Erdal Özkan, Professor, College of Agriculture, Food Sciences and Environmental Engineering, The Ohio State University, Columbus, Ohio

Ethem Alpaydın, Associate Professor of Computer Engineering, Boğaziçi University, İstanbul, Turkey

Faruk Özcan, Professor, Department of Urology, Medical School, İstanbul University, İstanbul, Turkey

Fatih Doğan, Magister Legum (LL.M-Freiburg) , International Trade Law, Albert-Ludwigs-Universitaet-Freiburg, Germany

Ferat Şahin, Assistant Professor, Electrical Engineering Department, Rochester Institute of Technology, Rochester, New York

Ferhan Esen, Assistant Professor, Department of Biophysics, Medical College, Osmangazi University, Eskisehir, Turkey

Fevzi Daldal, Professor, Department of Biology, University of Pennsylvania, Philadelphia, Pennsylvania

Fuat Ulus, M.D., Former Field Associate Professor, Medical School, Department of Psychiatry (1978-83), University of South Dakota

Gülşen Akdoğan, Ph.D., Department of Instrumentation, Erciyes University, Kayseri, Turkey

Gürbüz Çelebi, Professor, Department of Biophysics, Medical School, Ege University, İzmir, Turkey

Güzin Binatlı Bulak, Dr., Department of Turkish Language, Middle East Technical University, Ankara, Turkey

Halil Akkanat, Dr., College of Law, İstanbul University, İstanbul, Turkey

Hamza Esen, Professor, Department of Biophysics, Medical College, Osmangazi University, Eskisehir, Turkey

Harun Güngör, Professor, College of Theology, Erciyes University, Kayseri, Turkey

Hasan Sevim, Associate Dean and Professor, College of Engineering, Southern Illinois University, Carbondale, Illinois

Hasan Yetim, Associate Professor, Department of Food Sciences and Engineering,
Atatürk University, Erzurum, Turkey

Hayrani Öz, Professor, Department of Aerospace Engineering and Aviation, The Ohio
State University, Columbus, Ohio

Hikmet Basmak, Associate Professor, Medical College, Osmangazi University, Eskişehir,
Turkey

Hilal Altinöz, M.D., Physician of Pulmonary Medicine and Critical Care, SSK

Hitay Özbay, Associate Professor, Department of Electrical Engineering, The Ohio State
University, Columbus, Ohio

Hüseyin Vural, Professor, Department of Mechanical Engineering, Middle East
Technical University, Ankara, Turkey

I. Resat Özkan, Professor Emeritus, Department of Naval and Ocean Engineering,
İstanbul Technical University, İstanbul, Turkey

İbrahim H. Güzelbey, Associate Professor and Head of Mechanics Division, Department
of Mechanical Engineering, University of Gaziantep; also Director of Gaziantep
Vocational School of Higher Education, Gaziantep, Turkey

İhsan İnan, M.D., Surgeon, Department of Digestive Surgery, Geneva University
Hospital, Geneva, Switzerland

İlhan Helvacı, Assistant Professor, College of Law, İstanbul University, İstanbul, Turkey

İsmail İlkin Esen, Professor of Civil Engineering, College of Engineering and Petroleum,
Kuwait University, Kuwait

Kadir Murat Altıntaş, Ph.D., Vocational School, Çankaya University, Ankara, Turkey

Kaya Büyükataman, Dr., Adjunct Lecturer; President, Turkish Forum, East Hartford,
Connecticut

Kemal Aydın, Assistant Professor of Mathematics, Selçuk University at Alaaddin
Keykubad, Konya, Turkey

M. Kerem Doksat, Professor of Psychiatry, Cerrahpasa Medical School, İstanbul University, İstanbul, Turkey

Manaf Sababi, Ph.D. , Research Scientist, Discovery DMPK , Astrazeneca AB, Lund, Sweden

Mehmet Aça, Dr., College of Sciences and Literature, Balıkesir University, Balıkesir, Turkey

Mehmet Atlar, Dr., Senior Lecturer and Director of Cavitation Tunnel, Department of Marine Technology, University of Newcastle Upon Tyne, United Kingdom

Mehmet Aziz Tayfun, Professor of Coastal and Ocean Engineering, College of Engineering and Petroleum, Kuwait University, Kuwait

Mehmet Çamurdan, Professor, Department of Chemical Engineering, Bogaziçi University, Turkey

Mehmet Tomanbay, Professor, Department of Economics, Gazi University, Ankara, Turkey

Melek Demirhan, Associate Professor, Department of Systems Engineering, Yeditepe University, İstanbul, Turkey

Melih Karakuzu, Assistant Professor, College of Education, Atatürk University, Erzurum, Turkey

Melike Baykal Gürsoy, Associate Professor, Industrial Engineering, Rutgers-The State University of New Jersey, Piscataway, New Jersey

Metin Yersel, Professor of Physics, Department of Natural Sciences, Lyndon State College, Lyndonville, Vermont

Murat Tunç, Assistant Professor, Düzce Medical School, Abant İzzet Baysal University, Bolu, Turkey

Musa H. Asyalı, Associate Professor, Department of Electrical and Electronics Engineering, Ege University, İzmir, Turkey

Mushfiq Aleskerli, Researcher, Literature, Baku State University, Baku, Azerbaijan

Mustafa Keskin, Professor, Department of Physics, Erciyes University, Kayseri, Turkey

Mübeccel Akdiş, M.D., Ph.D., Swiss Institute of Allergy and Asthma Research, Davos, Switzerland

Müfit Cemal Yenen, Assistant Professor of Gynecology and Obstetrics, GATA School of Medicine, Ankara, Turkey; Visiting Professor, Hopital Edouard Herriot, Departement de Gynecologie, Lyon, France

Nihat Bülent Gültekin, Associate Professor of Finance, Finance Department, The Wharton School, University of Pennsylvania, Philadelphia, Pennsylvania

Novruz Allahverdi, Professor and Head, Department of Electronics and Computer Education, Selçuk University, Konya, Turkey

Nurettin Şimşek, Assistant Professor, Department of Computer Education and Instructional Technologies, Ankara University, Ankara, Turkey

Nuri Başoğlu, Assistant Professor, Department of Management and Information Systems, Bogaziçi University, İstanbul, Turkey

O. Nalcıoğlu, Director, Health Sciences Research Imaging Center; Vice Chairman of Research, Department of Radiological Sciences; Professor of Medicine, Departments of Electrical and Computer Engineering, and Physics, University of California, Irvine, California

O. Yavuz Ataman, Professor, Department of Chemistry, Middle East Technical University, Ankara, Turkey

Okan Yılankaya, Assistant Professor, Department of Economics, The University of British Columbia, Canada

Olgun Güven, Professor, Department of Chemistry, Hacettepe University, Ankara, Turkey

Osman Balcı, Professor, Department of Computer Science, Virginia Tech, Blacksburg, Virginia

Oya Levendoğlu-Tugal, Associate Professor of Clinical Pediatrics, New York Medical College, Valhalla, New York

Ömer Faruk Noyan, Assistant Professor of Geology, College of Engineering, Celal Bayar University, Manisa, Turkey

Ömer Tarım, Professor and Director of Pediatric Endocrinology, College of Medicine, Uludag University, Bursa, Turkey

Ömer Usta, Professor, Department of Electrical Engineering, İstanbul Technical University, İstanbul, Turkey

Recai Peçen, Assistant Professor and Program Coordinator, Electro-Mechanical Systems, College of Natural Sciences, The University of Northern Iowa, Cedar Falls, Iowa

Salih Cengiz, Professor of Biochemical Toxicology, Institute of Forensic Sciences, İstanbul University, İstanbul, Turkey

Selçuk Somer, Professor, Department of Mechanical Engineering, Yıldız Technical University, İstanbul, Turkey

Sema Bayraktar, Ph.D., Research Scientist, College of Business, Karaelmas University, Zonguldak, Turkey

Serpil Kışlalıoğlu, Professor, College of Pharmacy, The University of Rhode Island, Kingston, Rhode Island

Sevda Bekman, Professor, College of Education, Bogaziçi University, İstanbul, Turkey

Sibel Tanberk, Associate Professor, College of Business, Bogaziçi University, İstanbul, Turkey

Süleyman Gökoğlu, Ph.D., Senior Research Scientist, NASA Glenn Research Center, Cleveland, Ohio

Süreyyapaşa Pulmonary and Cardiovascular Diseases Center, İstanbul, Turkey

Şahin A. Sırmalı, Professor of Embryology, Medical College, Uludag University, Bursa, Turkey

Şefik Sanal Alkan, Adjunct Professor, Department of Molecular Genetics and Microbiology, UMDNJ, Robert Wood Johnson Medical School, Piscataway, New Jersey

Şener Akyol, Professor, College of Law, İstanbul University, İstanbul, Turkey

Talat Özpozan, Associate Professor, Department of Chemistry, Erciyes University, Kayseri, Turkey

Tarık Tihan, Assistant Professor, Johns Hopkins School of Medicine, The Johns Hopkins University, Baltimore, Maryland

Tuba Turan Ertaş, Adjunct Professor, Civil and Environmental Engineering, San Diego State University, San Diego, California

Tuncel M. Yegülalp, Professor of Mining, Henry Krumb School of Mines, Columbia University, New York

Tunç Aldemir, Professor, Nuclear Engineering, The Ohio State University, Columbus, Ohio

Tunç Koray Palazoglu, Ph.D. , Department of Food Science, North Carolina State University, Raleigh, North Carolina

Turgut M. Gür, Ph.D., Technical Director, Geballe Laboratory for Advanced Materials , Stanford University, Palo Alto, California

Tülin Mangır, Professor, Computer and Network Engineering and Technology, California State University, Long Beach, California

Uğur Baysal, Assistant Professor, Department of Electrical and Electronics Engineering, Hacettepe University, Ankara, Turkey

Uğur Yücelt, Associate Professor, Department of Marketing, School of Business Administration, Penn State-Harrisburg, Middletown, Pennsylvania

Ümit Özkan, Professor and Associate Dean, College of Engineering, The Ohio State University, Columbus, Ohio

Ümran S. İnan, Professor of Electrical Engineering; Director, Space, Telecommunications and Radioscience (STAR) Laboratory, Stanford University, Stanford, Palo Alto, California

Yaşar Demirel, Associate Professor of Chemical Engineering, King Fahd University of Petroleum and Minerals, Dhahran, Saudi Arabia

Yavuz Akpınar, Assistant Professor, Department of Computer Education and Educational Technologies, Bogaziçi University, İstanbul, Turkey

Yavuz Yaman, Professor, Department of Aeronautical Engineering, Middle East Technical University, Ankara

Yener S. Erozan, Professor, Department of Pathology, School of Medicine, Johns Hopkins University, Baltimore, Maryland

Yıldırım Omurtağ, Founding Dean, School of Engineering, Mathematics and Science, Robert Morris College, Moon Township, Pennsylvania

Zekiye Doğan, Instructor, Department of Computer and Instructional Technologies, Anadolu University, Eskisehir, Turkey

Ziya B. Güvenç, Associate Professor, Associate Dean, Department of Computer Engineering, Çankaya University, Ankara, Turkey

Kaynak: www.turkishforum.com, 26 Nisan 2001.

Ek-8: ABD Parlamentosu'nda "Türk Tezi"ni Destekleyen 17

Parlamenterin İsimleri ve Eyaletleri

KY	Whitfield,	Edward	(R)	KY
TX	Granger,	Kay	(R)	TX
MO	Skelton,	Ike	(D)	MO
ND	Pomeroy,	Earl	(D)	ND
PA	Murtha,	Jhon P.	(D)	PA
NM	Skeen,	Joseph	(R)	NM
FL	Hastings,	Alcee L.	(D)	FL
TN	Clement,	Robert	(D)	TN
AS	Faleomavaega,	Eni F.H.	(D)	AS
CA	Lantos,	Thomas	(D)	FL
FL	Wexler,	Robert	(D)	FL
IN	Burton,	Daniel	(R)	IN
LA	Vitter,	David	(R)	LA
TX	Ortiz,	Solomon P.	(D)	TX
NY	Houghton,	Amory	(R)	NY
WA	Dicks,	Norman D.	(D)	WA
TX	Bonilla,	Henry	(R)	TX

Kaynak: www.turkishforum.com, 26 Nisan 2001.

Ek-9: Türk-Ermeni Sorunu Türk Akademisyenler Bildirisi

TÜRK ERMENİ SORUNU TÜRK AKADEMİSYENLER BİLDİRİSİ

(23 NİSAN 2001)

DECLARATION BY THE TURKISH ACADEMICIANS

ON THE TURKISH ARMENIAN PROBLEM

(23 APRIL 2001)

WE, THE TURKISH ACADEMICIANS,

...before the entire humanity, protest in the strongest possible language, the actions of the Armenian Diaspora* that involve waging endless, hostile campaigns against Turkey and Turks at every opportunity, in a manner detrimental to world peace and harmony, contrary to scholarly and historical facts, principles, and human judicial criteria.

We do condemn also those persons and organizations who have been acting relentlessly since early 1800s, in violation of established legal norms, relatively peaceful circumstances and prosperity; displaying a prejudicial posture against the Turkish nation and Turkish history, and all other historical truths and scholarly principles in general; conducting and abetting insidious campaigns; ignoring the validity of decent comportment; violating all forms of human rights in obliterating the indigenous Turkish and Muslim population in an act of genocide; dismissing and denying, despite historical evidence to the contrary, any and all torture, atrocities, and massacres victimizing millions of Turks and other Ottoman Muslims since the 1800s, but especially during the Balkan Wars of 1911-1914, and the First World War of 1914-1918, in the areas of the Balkans, Anatolia, and the Caucasus primarily by Armenians in the latter two regions. We are, hereby, inviting all academicians and specialists; who have become knowledgeable on the issues of how Turks, Armenians, and other Muslim and Christian peoples of the area experienced similar horrors of a civil war within a world war, mainly resulting from the planting of seeds of hatred by the imperialist powers of the day as part

of their grand designs for Ottoman lands based on "divide and rule" principle; to collaborate in scientific clarity, objectivity, and integrity and expose the truth for the sake of humanity.

Our heartfelt desire is to establish equitable and lasting peace in this part of the planet and beyond, to help all parties involved launch sincere efforts to create, once again, an atmosphere of peaceful cohabitation, cooperation, and prosperity for the people of the Republic of Turkey, Azerbaijan, and the Armenian Republic to enjoy, to help cease and desist all anti-Turkish political campaigns so that we can leave our youth and children a peaceful world.

Towards this end, We, the Turkish Academicians, wish to remind the world once again, the Statement made to the House of Representatives of the United States of America, by sixty-nine (69) U.S. Academicians on May 19, 1985 and published in the U.S. media; and in the light of this communiqué, again express, on behalf of the Turkish nation, our gratitude towards our colleagues.

* a term which excludes citizens of Turkey and Armenia proper, but includes most Armenian descendents and citizens of countries other than Turkey and Armenia.

Kaynak: Robert McKay <<http://pv1fd.pav1.hotmail.msn.com/cgi-bin/compose?curmbox=F000000001&a=6347fbc63dff313809b38ae39c19b0ce&mailto=1&to=lorraineckay@msn.com&msg=MSG988078218.25&start=0&len=15963&src=&type=x>>

To: <http://pv1fd.pav1.hotmail.msn.com/cgi-bin/compose?curmbox=F000000001&a=6347fbc63dff313809b38ae39c19b0ce&mailto=1&to=President@whitehouse.gov&msg=MSG988078218.25&start=0&len=15963&src=&type=x>

Ek-10: Başkan Bush'a Yazılan Mektup

Subject: False claims of Genocide by Armenians Against Ottoman Turks

To: President Bush

From: Dr. Robert McKay, Missionary to Turkey 1959-1964 Representing the Congregational Church/United Church Board of World Missions

Re: False Claims of Genocide by Armenians against Ottoman Turks during and prior to World War I

As a congregational Christian missionary to Turkey from Hartford, Connecticut I learned first hand about the vast and rich history of the Near East.

Upon returning to the United States I realized that a broad-based propropaganda campaign was being implemented by Armenian terrorists and nationalists to persuade the world, and particularly the United States, that the Ottoman turks had committed genocide against the Armenians.

I do not believe there is any credible proof to substantiate a genocide of the Armenians while they were subjects of the Ottoman Empire! As a matter of fact, if any claims of Genocide are to be made one might allege the Christian west of genocide against the Turks, as the policies of the United States and Europe can directly be traced through the end of World War I up through 1923 as resulting, even during peacetime, in the death of 25% of the muslim population.

Thus, prior to any in depth discussion of history let's put the Armenian claims in perspective: That is, for every Armenian who died 4 Ottoman Turks died!!!

What the West participated in, either through direct military action after the peace accords had been signed, and prior to World War I by non intervention is beyond criminal action.

The Western powers were willing to let their allies annihilate the peoples of the old Ottoman Empire solely for national expansions of England, France, Greece, Russia and Armenia.

My father-in-law was there with the U.S. 6th Fleet under Admiral Bristol and I can state unequivocally that our lack of moral leadership under Woodrow Wilson is a national disgrace classifiable as a "Crime against Humanity". We are as guilty of the tragic events as the participants.

There is a history of hate, terrorism and massacres, which Armenians committed against the Turks. During a period of confusion and conflicting national interests Turks killed in retaliation.

One question never raised by politicians is "Why did such large scale massacres occur? And, who was getting killed?"

A simple version is that Russia's expansionist goals made it easy to give guns and military support to Armenia with the promise that Russia would insure a mother land for the Armenians.

Thus inspired, the Armenians felt they had a mandate to terrorize and kill anybody that disagreed with them. They terrorized Ottoman Turks, massacred whole villages of women and children, they massacred whole Kurdish villages, and most interestingly the terrorist Armenian groups functioned and were organized with the churches.

The theme of Armenians terrorizing and killing began in the 1800's and continues through to today, both here in the USA and abroad.

During the 1980's by FBI figures, Armenian terrorists accounted for about 25% of all international terrorism.

Today Armenians, again with Russian assistance, have raided Azerbaijan and annexed 20% of the oil rich country.

The embargo by Georgia, Azerbaijan and Turkey (unfortunately without U.S. aid) has resulted in Armenians fleeing their own country! Strangely they return to Russia and Turkey.

A Congregational church missionary Helen Davenport Gibbons was in Tarsus, Turkey in 1908--living in the very same house that my wife and I lived in between 1959-1964. While her book "Red Rugs of Tarsus" reports primarily the massacres of Armenians in her area she concludes with a global observation...In the Mersin harbor are

the U.S. battleship Montana and the North Carolina. Alongside them are battleships from France, Germany, Great Britain, Austria and Italy...yet U.S. policy as developed by Roosevelt is to “refuse anything for Americans and American interests in this part of the world”.

She concludes as I do that the horrible massacres of Ottoman Turks and Armenians prior to WW I is a disgrace to U.S. Foreign Policy. Her exact words were “We see too--oh, so clearly--how heartless and cynical the diplomats of Europe are.” They are equally guilty of the massacre. “As far as the Near East goes the great powers are equally guilty...In England, Germany and France, people do not care--because these horrible things are done so far away.” The U.S. was there! The U.S. was silent.

We chose not to see the fact that 4 Muslim--Ottoman Turks died for every Armenian that died. We chose not to see the policies of the past that rejoiced in the annihilation and death of the Ottoman Empire.

The problem is that Armenians are attempting to rewrite history...a history that never happened. There never was a Genocide. Three elements, triggered by Armenians themselves did exist.

1. Armenian Terrorism and mass killings of Ottoman Turks, Kurds and anyone standing in the path of Armenian nationalism
2. Ottoman reprisals and Kurdish reprisals, and
3. An indifferent world, then and now, who would like to cleanse their souls by some political proclamation of Genocide against the Armenians of the Ottoman Turks.

Political actions by the U.S. aimed solely at embarrassing the new and modern Republic of Turkey (1923) will ultimately fail and expose our corrupt and misguided foreign policy of the early 1900's.

Remembering who stood with the forces of democracy in Korea, the Cold War, member Israel-Turkish military coalition, U.S. Nato containment of Iraq and support of NATO is to remember our friends the Turks of Kemal Ataturk. (Turkey suffered a 35 billion dollar loss of trade by backing the U.S. against Iraq and even today their economic recession is traceable to their support of U.S. policies.)

Remembering who was not there fighting the forces of evil is to remember the Armenians--people even today who dwell in inhumanity and death to all who oppose them.

While Armenians would like to create history through political means it is only a coverup to the theft of Azerbejain oil fields and other deceptive national schemes to annex other countries' lands. U. S. foreign policy should be to help our friends the Turks and call into account the enemies of Near East peace.

Please do not aid the false Armenian claims.

Copy: Foreign Relations Committee

Tom Daschle, Minority Leader

Colin Powell

Senator Dodd

Senator Lieberman

Rep. Nancy Johnson

Rep. Chris Shays

Yale History Department Ben Kiernan

Central CT State Univ. Pres. Richard Judd

Turkish Ambassador to USA

Turkish Republic of Cyprus Representative to the UN Aytug Plumer

Kaya Buyukataman, President, Turkish Forum

Kaynak: www.turkishforum.com, 26 Nisan 2001.

Ek-11: Temsilciler Meclisi Üyelerine Yazılan Mektup

(To The Members of The U.S. House Of Representatives)

The undersigned American academicians who specialize in Turkish, Ottoman and Middle Eastern Studies are concerned that the current language embodied in House Joint Resolution 192 is misleading and/or inaccurate in several respects. Specifically, while fully supporting the concept of a "National Day of Remembrance of Man's Inhumanity to Man," we respectfully take exception to that portion of the text which singles out for special recognition: ". . . the one and one half million people of Armenian ancestry who were victims of genocide perpetrated in Turkey between 1915 and 1923..." Our reservations focus on the use of the words "Turkey" and "genocide" and may be summarized as follows:

From the fourteenth century until 1922, the area currently known as Turkey, or more correctly, the Republic of Turkey, was part of the territory encompassing the multinational, multi-religious state known as the Ottoman Empire. It is wrong to equate the Ottoman Empire with the Republic of Turkey in the same way that it is wrong to equate the Hapsburg Empire with the Republic of Austria. The Ottoman Empire, which was brought to an end in 1922, by the successful conclusion of the Turkish Revolution which established the present day Republic of Turkey in 1923, incorporated lands and people which today account for more than twenty-five distinct countries in Southeastern Europe, North Africa, and the Middle East, only one of which is the Republic of Turkey.

The Republic of Turkey bears no responsibility for any events which occurred in Ottoman times, yet by naming 'Turkey' in the Resolution, its authors have implicitly labeled it as guilty of "genocide" it charges transpired between 1915 and 1923; As for the charge of "genocide," no signatory of this statement wishes to minimize the scope of Armenian suffering. We are likewise cognizant that it cannot be viewed as separate from the suffering experienced by the Muslim inhabitants of the region. The weight of evidence so far uncovered points in the direct of serious inter communal warfare (perpetrated by Muslim and Christian irregular forces), complicated by disease, famine, suffering and massacres in Anatolia and adjoining areas during the First World War.

Indeed, throughout the years in question, the region was the scene of more or less continuous warfare, not unlike the tragedy which has gone on in Lebanon for the past decade. The resulting death toll among both Muslim and Christian communities of the region was immense. But much more remains to be discovered before historians will be able to sort out precisely responsibility between warring and innocent, and to identify the causes for the events which resulted in the death or removal of large numbers of the eastern Anatolian population, Christian and Muslim alike. Statesmen and politicians make history, and scholars write it. For this process to work scholars must be given access to the written records of the statesmen and politicians of the past. To date, the relevant archives in the Soviet Union, Syria, Bulgaria and Turkey all remain, for the most part, closed to dispassionate historians. Until they become available, the history of the Ottoman Empire in the period encompassed by H.J. Res. 192 (1915-1923) cannot be adequately known.

We believe that the proper position for the United States Congress to take on this and related issues is to encourage full and open access to all historical archives and not to make charges on historical events before they are fully understood. Such charges as those contained H.J. Res. 192 would inevitably reflect unjustly upon the people of Turkey and perhaps set back irreparably progress historians are just now beginning to achieve in understanding these tragic events. As the above comments illustrate, the history of the Ottoman-Armenians is much debated among scholars, many of whom do not agree with the historical assumptions embodied in the wording of H.J. Res. 192. By passing the resolution Congress will be attempting to determine by legislation which side of the historical question is correct. Such a resolution, based on historically questionable assumptions, can only damage the cause of honest historical inquiry, and damage the credibility of the American legislative process.

Kaynak: www.turkishforum.com, 26 Nisan 2001.

Ek-12:George Bush'a Gönderilen Mektup

President George W. Bush: <http://pv1fd.pav1.hotmail.msn.com/cgi-bin/compose?curmbox=F000000001&a=ca5be6b1eab337ea03b0574cc68cbbb5&mailto=1&to=president@whitehouse.gov&msg=MSG987858279.10&start=7271&len=6978&src=&type=x>

The White House

1600 Pennsylvania Avenue NW

Washington, DC 20500

Dear Mr. President,

I feel regret for the efforts of the Armenian lobby in the United States about memorializing the 24 APRIL as holocaust day for Armenians which aim to manipulate the public opinion. While Armenians demand their grief and sorrow during World War I to be memorialized they unfortunately ignore the sorrow of 2.5 million Turks at the hands of armed Armenian groups and their Russian belligerents. I am annoyed this kind of discriminative commemoration that presents one side as exclusive victim and the other side as exclusive cruel. Actually many Armenians showed no mercy towards Turkish brethren in Eastern Turkey and Caucasus during and after World War I. Furthermore as these unreal and unproven accusations continue, Turkish people, each and every day are reminded their lost diplomats killed by the Armenian terrorist group ASALA and also reminded the Russian supported Armenian groups caused great suffering to Turks during World War I. Giving credit to these unproven claims like the so-called Armenian genocide can never be helpful for constitution of peace in the future, but will only serve the ones who will be contented to see ongoing problems between Armenia and Turkey and also will serve the ones looking forward to see Turkish-American friendship being damaged. Armenian lobby is also aware of the historical realities which show not all Armenians were victims but some gave great harm. I believe that you will be

fair and rational in considering these kinds of demands. I ask you to remember that despite Armenian claims there are two sides of the history and the other side is related to my ancestors.

Ek-13: (Sözde) Soykırım Tezini Savunan ABD'deki Kuruluşlar

Albanian American Civic League Ossining, NY
American Association for People with Disabilities Washington, DC
American Federation of Jews in Central Europe New York, NY
American Friends of the Alliance Israelite Universal New York, NY
American Hellenic Media Project New York, NY
American Jewish League for Israel New York, NY
American Jewish World Service New York, NY
American Society of the University of Haifa New York, NY
American Values Arlington, VA
American-Arab Anti-Discrimination Committee Washington, DC
Apostolic Exarchate for Armenian Catholics New York, NY
Arab-American Institute Washington, DC
Armenia Fund USA New York, NY
Armenian American Democratic Leadership Council Falls Church, VA
Armenian Assembly Washington, DC
Armenian Bars Association Los Angeles, CA
Armenian Council of America Paramus, NJ and Los Angeles, CA
Armenian Engineers and Scientists Association Los Angeles, CA
Armenian Evangelical Union of North America Paramus, NJ
Armenian General Benevolent Union New York, NY
Armenian Missionary Association of America Paramus, NJ
Armenian Relief Society Watertown, MA and Glendale, CA
Armenian Youth Federation of America Watertown, MA and Glendale, CA
Boston Mobilization Boston, MA

Brookdale College Center of Holocaust Studies Lincroft, NJ
Bulgarian Institute for Research and Analysis Bethesda, MD
Cambodian Association of America Los Angeles, CA
Campaign to End Genocide-World Federalist Association Washington, DC
Center for Christian-Jewish Understanding Fairfield, CT
Center for Prevention of Genocide Arlington, VA
Center for Russian Jewry with Student Struggle for Soviet Jewry New York, NY
Center for the Study of Human Rights at Worcester State College Worcester, MA
Center for World Indigenous Studies Olympia, WA
Christian Solidarity International Westlake Village, CA
Church Women United New York, NY
Conflict Resolution, Resource, and Research Institute Tacoma, WA
Congress of Russian Americans San Francisco, CA
Consultative Council of Jewish Organizations New York, NY
Corpus Justice Houston, TX
Council for Jewish Education Monsey, NY
Council for the Development of French in Louisiana Lafayette, LA
Council on American-Islamic Relations Washington, DC
Deconstructionist Rabbinical College New York, NY
Diocese of the Armenian Apostolic Church New York, NY and Los Angeles, CA
Disability Rights Education and Defense Fund Berkley, CA
Federally Employed Women Washington, DC
Federation of Jewish Men Clubs New York, NY
Friends Committee on National Legislation (Quakers) Washington, DC
Friends of the New England Holocaust Memorial Boston, MA
Government Accountability Project Washington, DC

Hamazkayn Armenian Cultural and Educational Association Watertown, MA and
Glendale, CA

Hellenic American Council Los Angeles, CA

Hellenic News of America Havertown, PA

Hispanic Committee of Virginia Falls Church, VA

Holocaust Memorial Resource and Education Center of Central Florida Maitland, FL

Homenetmen Armenian General Athletic Union Watertown, MA and Glendale, CA

Hungarian American Coalition Washington, DC

Institute for Cultural Partnerships Harrisburg, PA

International Campaign for Tibet Washington, DC

Jewish Community Relations Council of Greater Boston, MA

Jewish Community Relations Council of the Jewish Federation of Palm Beach County

Jewish War Veterans of the USA Washington, DC

Knights of Vartan New York, NY

Land and Culture Organization New York, NY

Lao Human Rights Council Eau Clair, WI

Living Voices Seattle, WA

Mexican American Legal Defense and Educational Fund Los Angeles, CA

Muslim Public Affairs Council Los Angeles, CA

National Albanian American Council Washington, DC

National Association for Armenian Studies and Research Belmont, MA

National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) Baltimore, MD

National Committee for Labor Israel New York, NY

National Congress of American Indians Washington, DC

National Council of Churches Washington, DC

National Council of La Raza Washington, DC

National Federation of Filipino American Associations Washington, DC

National Hispanic Council on Aging Washington, DC
National Lawyers Guild New York, NY
National Organization of Republican Armenians Washington, DC
National Organization of Women (NOW) Washington, DC
National United Black Fund Newark, NJ
Near East Foundation New York, NY
Order, Sons of Italy in America New York, NY
Palm Beach, FL
Prelacy of the Armenian Apostolic Church New York, NY and Los Angeles, CA
Rabbinical Assembly New York, NY
Serbian Unity Congress Washington, DC
Slovenian Research Center of America Willoughby Hills, OH
Southern Regional Council Atlanta, GA
Stewardship Project Indianapolis, IN
Tekeyan Cultural Association Watertown, MA
Union of Orthodox Rabbis New York, NY
Unitarian Universalistic Association of Congregations Washington, DC Unite, New York
United Hellenic American Council Chicago, IL
Women American Ort New York, NY
Women International League for Peace and Freedom Pennsylvania, PA
Workmen Circle/Arbeter Ring New York, NY

Kaynak. ASAM-EREN (Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi-Ermeni Araştırmaları Ensti.)

Ek-14: Ermeni Diasporası Destekli Ermeni Müzik Topluluklarından

“System of Down” un Bazı Şarkıları

PLUCK

Elimination Why,

Die Walk Down

A whole race Genocide,

Taken away all of our pride,

A whole race Genocide,

Taken away,

Watch them all fall down.

Revolution, the only solution,

The armed response of an entire nation,

Revolution, the only solution,

We've taken all your shit, now it's time for restitution.

Recognition, Restoration, Reparation,

Recognition, Restoration, Reparation,

Watch them all fall down.

Revolution, the only solution,

The armed response of an entire nation,

Revolution, the only solution,

We've taken all your shit, now it's time for restitution.

The plan was mastered and called Genocide (Never want to see you around)

Took all the children and then we died, (Never want to see you around)

The few that remained were never found, (Never want to see you around)

All in a system of down...Down...

Down...Down...Walk Down...

Watch them all fall down,

Revolution, the only solution,

The armed response of an entire nation,

Revolution, the only solution,

We've taken all your shit, now it's time for restitution.

The plan was mastered and called Genocide (Never want to see you around)

Took all the children and then we died, (Never want to see you around)

The few that remained were never found, (Never want to see you around)

All in a system, down

WAR

Dark is the light,

The man you fight,

With all your prayers, incantations,

Running away, a trivial day,

Of judgement and deliverance,

To whom was sold, this bounty soul,

A gentile or a priest?

Who victored over the Seljuks.

When the Holy Land was taken,

We will fight the heathens,

We will fight the heathens

We will fight the heathens,

We will fight the heathens

Was it the riches, of the land?

*Powers of bright darkness,
That led the noble, to the East,
To fight the heathens.*

*We will fight the heathens,
We will fight the heathens,
We will fight the heathens,
We will fight the heathens
We will fight the heathens,
We will fight the heathens
We will fight the heathens,
We will fight the heathens.
We must call upon our bright darkness,
Beliefs, they're the bullets of the wicked,
One was written on the sword,
For you must enter a room to destroy it,
International security.*

*Call of the righteous man,
Needs a reason to kill man,
History teaches us so,
The reason he must attain,
Must be approved by his God,
His child, partisan brother of war.*

*Of war, we don't speak anymore,
Of war, we don't speak anymore,
Of war, we don't speak anymore,
Of war, we don't speak anymore.*

*We will fight the heathens,
We will fight the heathens,
We will fight the heathens,
We will fight the heathens,*

We will fight the heathens,

We will fight the heathens,

We will fight the heathens,

We will fight the heathens.

Kaynak: www.systemofdown.com

Ek-15: Amerika Uzun Vadeli Planlar Peşinde

1999 7 KASIM 1989

DİZİ YAZILAR

KURTULUŞ SAVAŞI'NIN SÜRDÜĞÜ YILLARDA AMERİKAN KOMİSERLERİ DE ANADOLU'DA FELLİK FELLİK, YERİNE GÖRE DE SİNSİ SİNSİ DOLAŞARAK BİR ŞEYLER ARIYORLARDI

Amerika uzun vadeli planlar peşinde

ATATÜRK BELGELEERİ ERMENİLER

VAZAN: Seyfettin TURHAN



AMERİKA Ermenilerle bugünkü gözle bakarsanız ve Anadolu'yu ılgal edenler arasında bulunsaydı herhalde simdi gibi soykırım yasalarını yasa tasarılarına uğramaz diye Türkiye'den Ermenileri vatanlarından kovup Ermenileri vatanlarından kovmuşlardı. Geçmiş Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Yunanistan ile birlikte İtilaf Devletleri satına geçmişti, ama bugün de Ermenileri vatanlarından kovmuşlardı. Ermenileri vatanlarından kovmuşlardı. Ermenileri vatanlarından kovmuşlardı.

Sivas'a kadar gelen Amerikalı General James Guthrie Harbord ile yaptığı gizli konuşmayı Atatürk şöyle özetliyordu: "Ermenilere karşı hiçbir kötü niyetimiz yoktur. Aksine onların doğal hukukuna her yönüyle ve tamamen saygı gösteriyoruz"

Amerikalı generalin Erzurum'da 40 bin kişilik bir kuvvetin Ermenilere saldıracağı, böylece Turancılık amacının gerçekleştirileceği yolundaki söylentilerden söz etmesi üzerine Atatürk, bunların görüşlerimiz ters düşen uydurmalardır ve İngilizlerin atıkları yalnız olduğunu belirtiyordu



Maraş'ta bulunan Amerikalılar tarafından Amiral Bristol'e çekilen telgrafa Ermenilerin Türkiye karşı girişimleri katılan deşerl verici ifadelerle anlatılıyor.

Daha Erzurum Kongresi'nin bile toplanmadığı günlerde 3. Ordu Müfettişi, 13. Korudun aldığı bir bilgiyi Erzurum'a gönderiyordu:

"13. Korudun'dan bildirildiğine göre, Amerikalı Miss (...) adında bir kadın Diyarbakır'dan Silvan'a giderek Bekir Sami Kızılcı ile görüşmektedir."

Adı geçen kişi dolaylı Ermeni köylerinde Ermeni nüfusu hakkında araştırma yapmaktadır."

AMERİKALI GENERAL

Sivas Kongresi'nin hemen ardından, daha sonra Amerikan Genelkurmay Başkanlığı'na (1921 - 1922) kadar yükselen oğlu olan bir Amerikalı General, Sivas'a giderek Atatürk ile uzun bir görüşme yaptı. At-

türk, General James Guthrie Harbord ile yaptığı bu görüşmeyi 21 Eylül 1919 tarihli mektubunda, 15. Korudun Komutanı Kazım Karabekir'e şöyle özetleyecekti:

"General Harbord dün beraberindekileri birlikte buraya geldi. Kendi isteği üzerine çok gizli olarak 3-4 saat görüştük. Yeminde iki general ile Robert Kolej öğretmenlerinden, çavdarmanlık görevi yapan Hüseyin Bey vardı. Biz de Rauf (Orbay), Bekir Sami ve Rüstem (Ahmet Rüstem) beylerle beraberdik. Harbord'un sorulduğu soruların başlıcaları şunlardır:

- 1) Kuva-yı Milliye'nin kuruluş başlangıcı ve bugünkü kuvveti, yaygınlığı,
- 2) Gayri müslimler ve özellikle Ermeniler hakkındaki görüşlerimiz,
- 3) Yardım ve destek konusundaki düşüncelerimiz."

Atatürk mektubunda Kuva-yı Milliye hakkında General'e söylediklerini yineledikten sonra öbür konularla ilgili olarak şunları ekler:

"Ülkemizde yaşayan tüm gayri müslimlere karşı olduğu gibi Ermenilere karşı da hiçbir kötü niyetimiz yoktur. Aksine onların doğal hukukuna her yönüyle ve tamamen saygı gösteriyoruz. Bu tutumumuza ters düşen şeyler, sayılan uydurmalardan ve İngilizlerin ortaya attıklarından bavelettir.

General tüm hareketimizi ve ulusal girişimlerimizi takdir etmiş ve 'Bir Türk olsaydım ben de ancak böyle hareket ederdim' demiş ve çok içtenlikle lehimize umut verici fikirler ve görüşler belirtmiştir. Görüşmemizin tamamen gizli tutulmasını özellikle rica etti. Bugün Erzurum üzerinden Erzurum'a hareket etti. Sizinle görüşme kendisine salık verildi. General ayrıca Erzurum'da kırık bin kişilik bir kuvvet toplanarak Ermenilere saldıracağı, böylelikle Turancılık amacının gerçekleştirilmesine çalışıldığı yolunda söylentilerin olduğunu da belirtmiştir. Yanıt olarak bunun asla salık asılmadığı, tüm Doğu illerindeki kuvvetin on bin kadar olduğu ifade edilmiştir. Beraberindeki Hüseyin Bey, Erzurum Merkez Heyeti ile görüşülerek Ermenilerin orada yaratılan faciaların kalıntılarının hâli ortada olduğunu gösterilmesi yerinde olur. Hüseyin Bey'e gereken şeyler söylenmiştir efendim."

General tüm hareketimizi ve ulusal girişimlerimizi takdir etmiş ve 'Bir Türk olsaydım ben de ancak böyle hareket ederdim' demiş ve çok içtenlikle lehimize umut verici fikirler ve görüşler belirtmiştir. Görüşmemizin tamamen gizli tutulmasını özellikle rica etti. Bugün Erzurum üzerinden Erzurum'a hareket etti. Sizinle görüşme kendisine salık verildi. General ayrıca Erzurum'da kırık bin kişilik bir kuvvet toplanarak Ermenilere saldıracağı, böylelikle Turancılık amacının gerçekleştirilmesine çalışıldığı yolunda söylentilerin olduğunu da belirtmiştir. Yanıt olarak bunun asla salık asılmadığı, tüm Doğu illerindeki kuvvetin on bin kadar olduğu ifade edilmiştir. Beraberindeki Hüseyin Bey, Erzurum Merkez Heyeti ile görüşülerek Ermenilerin orada yaratılan faciaların kalıntılarının hâli ortada olduğunu gösterilmesi yerinde olur. Hüseyin Bey'e gereken şeyler söylenmiştir efendim."

BRISTOL'E ÇEKİLEN TELGRAF

General Harbord görüşmenin kasınlıkla gizli kalmasını iki kez yinelediğine göre Amerikalıların bugünkü tutumlarına bakıldığında bizzat Amerikalıların bu tutumunu desteklediği anlaşılıyor. Bu tutumun Ermenilerin yararına olduğunu söylemek doğru değildir. Hatta Harbord'un raporunu yeterli görmezden gelmişler için gene aynı tarihte Maraş'ta bulunan Amerikalılar tarafından istenildiği gibi Amiral Mark Lambert Bristol'e çekilen



Amerikalı General Harbord ile yapılan gizli görüşmede Atatürk ile birlikte Rauf Orbay, Bekir Sami ve Ahmet Rüstem beyler de bulunuyordu.

telgrafın bir kopyası da bulunabilir. Telgrafta, Ermenilerin Maraş'ta Türklerle karşı yaptıkları, Atatürk'ün insanlık tarihinde benzeri görülmemiş olarak nitelendirildiği soykırım deşerl verici ifadeleri anlatılıyor. Üstelik Amiral Bristol o sıralarda Amerika'nın Baball nezdindeki yüksek komiseriydi. Daha sonra Paris'teki Yüksek Barış

"RAPORLARI OKUYUN"

Bunlarla yetinmek istemeyecek Amerikalı senatörlerle bir de United Telegraph gazetesinin 17 Temmuz 1921 tarihli sayısına bir göz atarsanız salık verilebilir. Gazetenin muhabiri Ankara'da Atatürk'e Türklerin Ermenilere soykırım yaptıklarına ilişkin sorusunu sorduğunda şu yanıtı alır: "Son zamanlarda Türklerin Ermenilere karşı soykırım girişimleri öylesince birtakım yalan ve hakız suçlamalardan ibarettir. Bunların kasınlıkla doğru olmadığına inanabiliriz. Bu gerçekleri karıtlanması için tarafız heyetlerin ülkemizde tam bir serbestlik içinde soruşturma yapmalarını memnunkula kabul ederiz. Bununla ilgili olarak Ermenistan'daki Yakındoğu Amerikan yardım heyetleri tarafından verilen en son raporların okunmasını salık veririz."

Amerikalı gazetecinin bir başka sorusu da Ermenilerin Türklerle karşı soykırım yaptıkları savıydı ve yanıt da şu olmuştuk: "Ermenilerin, Türk halkına yaptıkları zulüm ve ölüme olayları ordularımızın Ermenistan üzerine hareketi geçmesini zorunlu hale getirmiştir. Soykırım geniş şekilde olmaktadır. Bu konuda kesin belgelerle sahibiz. Bu belgelerin kopyalarını size ayrıca verdiğimizim."

YARIN: DÖZNECE RAPORLAR VE AMAÇ

Ek-16: Düzmece Raporlar

28 KASIM 1989

DİZİ YAZILAR

Ermeniler tarafından hazırlanan kitlelerde hayali Ermenistan'ı temsil eden resimler yer almaktadır.

İTİLF DEVLETLERİ ANADOLU'YU İŞGAL ETMEK İÇİN KULLANDIKLARI ERMENİ SOYKIRIMI YALANINI DAYANAKSIZ BİR MİSİLLEME GEREKÇESİNE ÇEVİREBİLMEK İÇİN AKLA GELMEYECEK YOLLARA BAŞVURUYORLARDI

Düzmece raporlar ve güdülen amaç

BİR ülkede bir toplum soykırımı uğramışsa o ülkede soykırımdan arta kalanlar ne derece azınlık yapabilir. Daha doğrusu böyle bir şeye çürel edebilirler mi? Edebilirlerse her şeye rağmen buna misillemeyi göze alabilirler mi?

Ermenilerin kültürün geçirdiği savları yeterince savunmayan İtilaf Devletleri Anadolu'yu işgal etmek için kullandıkları bu yalanı dayanaklı bir misilleme gerekçesine çevirebilmek için akla gelmeyecek yollara başvuruyorlardı. İşte bunlardan biri hakkında Atatürk'ün 15 Mayıs 1920'de Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir'e yazdığı mektup:

"Atatürkten sonra 260 bin Rum ve Ermeni Amerika ve Yunanistan'dan gelecek İstanbul'a yerleşmiştir. Bunlar İstanbul'da ایyasi temsilcilikler yanında bir asker alması muhtemeldir. Bir de mahkemeler kurulmuştur. Son hafta içinde İstanbul'da Yunan subay ve askerleri toplanmıştır. Atina parlamentosu İstanbul'da bir üniforma, bir eski eserler okulu açmasına karar vermiştir."

öz edilerek II metropollerinden İstanbul Patrikhanesi'ne sürekli olarak rapor yapıldığı ve bu düzmece raporların yabancı basında yer bulubildiği anlaşılmaktadır. Böylelikle aleyhimize propaganda yapılmaktadır. Bununla güdülen amaç da hem Avrupa'ya Türk vahşetini ve Türklerin yeneksalıtlığını kanıtlamaya çalışmak, hem de şu nazik zamanda başka ulusların gözünde Türk ulusunu küçültmek, kötülemektir. Bu yanlışların etkisini silibilmek karşısına mümkün olabilecek için her türlü suçun belgeli olarak listelenmesi, düzenlenecek istisnaların gönderilmesi, Harbiye Nezaretleri'nin 18.5.1919 tarih ve 163 ve 2355 sayılı girifesiyle buyurulmuştur. Günlük olarak verilen raporlarda verilecek bilgilerin belirlendiği biçimde listelenmesini, tartışma, dövüşme gibi kışkırtıcı olayların raporlara alınmaması, bunların sadece sayısal olarak kaydedilmesiyle yetinilmesini, ayrıca Hıristiyanların Müslümanlara sıvazı eden reva gördükleri her türlü zulüm ve yolsuzluğun etrafıcısı bildirilmesini arz ve rica ederim."

Atatürk Sivas Kongresi'nden kısa bir süre sonra yaptığı açıklamada Ermeni Patriği Zaven Efendi'nin Türk ulusunu ikelemek istediğini belirtiyordu.

Atatürk başka bir belgede de: "Amerikan ve Fransız heyetlerinin raporlarıyla kantlandırıldığına göre Patrik Zaven Efendi'nin yazdiklarına fazla önem verilmelini gerektir görürüz" diyordu

Patrik Zaven Efendi, birçok Ermeni alisinin göç etmekte olduğunu ileri sürüyor.

YALANLARI ÇÜRÜTME ÇABASI

Atatürk bir yandan Ermeni zulmünü komutanlara ve dünyaya haber vermeye çalışırken öbür yandan da ekli yöndeki yalanları çürütmek için çaba harcarken zorundaydı. Bunların ne tür yalanlar olduğunu anlayabilmek için 21 Ekim 1919 günü, yani Sivas Kongresi'nden kısa bir süre sonra başına yazdığı bir açıklamaya göz atalım.

"Atatürkten sonra 260 bin Rum ve Ermeni Amerika ve Yunanistan'dan gelecek İstanbul'a yerleşmiştir. Bunlar İstanbul'da ایyasi temsilcilikler yanında bir asker alması muhtemeldir. Bir de mahkemeler kurulmuştur. Son hafta içinde İstanbul'da Yunan subay ve askerleri toplanmıştır. Atina parlamentosu İstanbul'da bir üniforma, bir eski eserler okulu açmasına karar vermiştir."

Önce Erzurum ve Erzurum çevrelerinde göz eden hiçbir Ermeni alisi yoktur. İkinci olarak İsmet, Adapaşan, Samsun çevrelerinde olduğu gibi İsim Anadolu'da güvenlik ve değişik toplumlar arasında iyi geçim her zamanından daha belirgin bir düzeyde ve taşaklıdır değer durumdadır. Hatta Haymana ve benzeri yerler ruhsatlı hareketleri ile Amaşya, Tokat ve başka illerin Hıristiyan halkı içtisileri Bakanlığında ve yabancı temsilciliklere telgraflar çıkarak ulusal hareketi onayladıklarını bildirmektedirler."

MANİĞİN YERİNE KÖTÜ NİYET

Türk ulusunun kendî dardına döştüğü, bağimsizliği ve özgürlüğü için dünya çözümleri karşısına almak zorunda kaldığı o günlerde yüzyıllardır birlikte ve hiçbir ayırım gözetmeden yan yana yaşadığı komşularına saldıkları hangi mantıkla bağdaşır? Ne var ki mantığın yerini kötü niyetli meşumlaştırmanın gerçekce haline gelen tezvir edilebilirdiğine yazılmaktadır. Bunlardan rakıtan Atatürk 25 Haziran 1919'da Kâzım Karabekir'e şu telgrafı gönderir:

PARTİĞİN AMACI BELLİ

"Kollar ve becağın kesilen erkeklerin, namuslarına saldıran kadınlardan

Ölup bitileri her şey sonrasında bakıldığına amaçları Atatürk'ün belirlenenden daha geniş çaplı oldu düşünebilir. Varınmak istenen nokta sadece Türk'ü küçük düşürmek, onu vahşi göstermek değildir herhalde. O konuda olan olmuştur zaten. Oyle yapılmakla elde edilecek bir şey de yoktur. İnsancıllı duygularla, Türklerin öl-

dürdüğü Ermenilerin öcünü almak da gerçek niyet değildir. Eğer amaç Ermenilere ellerinden alınmış bir takım haklarını geri vermekse Anadolu zaten işgalileri attıracıdır. Bunun için yeniliği çoktan kabul edilmiş Osmanlıdan izin almaya gerek yoktur.

Dillere pelesenk edilen bu Hıristiyanların, özellikle Ermenilerin zulüm gördüğü, soykırma uğradığı iddialarının neden doğru olamayacağına Atatürk bir başka belgede şöyle ortaya koyar:

"Anadolu'da genel güvenliğinin ve değişik toplumlar arasında dostluk ve uyumun nasıl tam ve memnuluk verici olduğunu son zamanlarda Anadolu'yu baştan başa dölgün Amerikan General Harbord başkanı'daki Amerikan Heyeti'nin, Fransız temsilcisi Binbaşy Labonne ile Amerikalı Mr. Brown, Harbiye Nezaretinde Fransız İrtibat subayı Yüzbaşy Lantz ve Fransız Olağanüstü Komisyonerliğinde görevli Meur... Sivas Jendarma Bölge Bağımsızlığı Binbaşy Bruno'ün raporlarıyla kantlandırıldığına göre Patrik Zaven Efendi'nin Neologos gazetesinde hangi amaçla yayınlandığını bildiğiniz mektubun içeriğine fazla önem verilmelini gerektir görürüz."

YARIN: ERMENİLERE KARŞI TUTUMUMUZ

Sevr Antlaşması'na göre, Ermenilerin Türkiye'den istedikleri topraklar

Kaynak: Milliyet, 28 Kasım 1989.

Ek-17:Ermeni İddiasını Çürüten Mektup

Ermeni iddiasını çürüten mektup

WASHİNGTON, 8 KASIM

A 30 Ekim'de İstanbul'da Ermeni aydınlarına hitap eden konuşmasında, 'Süryanîler Süryanî' diye yazılan bir raporda Ermeni iddiasını çürüten belgeyi yayınladı.

Türkçe 'Süryanî' kelimesi aynı yazılışta ve Doğul Karanlıkların İddiası üzerine yazıldı. Ermenilerle Doğul Anadolu, Kuzey İran ve Kafkasya'daki faaliyetleri anlatıyor. Raporda 1907'de yazılan mektuplarda Ermeniler'de geçen yazan Çarlık Rusya Komutanı General Mayevski'nin Mektubu'nun gönderildiği bir tarihçe yer alıyor.

Raporun yazarı General Mayevski, mektubunda, Ermenilerin o dönemde Türkiye'de hangi alanda tarafsız faaliyetler yaptıklarını belirtiyor. Aynı zamanda Ermenilerin ticaret alanlarında faaliyetleri ve ticarette buldukları maddi avantajları da belirtiyor. Ermeni din adamlarının faaliyetleri ve eğitim alanındaki faaliyetleri de belirtiyor. Aynı zamanda, aynı zamanda Ermeni halkının Ermeni aydınlarına hitap ettiği mektupları da belirtiyor.

Mektubunda Anadolu'nun büyük bölümünde Ermenilerin varlığını fütan Mayevski, Ermeni aydınlarının liderlerinin İngiltere'den talimat aldıklarını kaydetti.

Ermenilerin Anadolu'da faaliyetleri hakkında yazılan mektuplarda, "Bu mektuplar ya da Anadolu'nun hangi birisi tarafından yazılmıştır, kesinlikle belli değildir" diye yazıyor.

General Mayevski, mektubunda, İngiltere'nin o dönemde Rusya ile Anadolu'da faaliyetleri hakkında yazdığı mektupları da belirtiyor. Ermeni aydınlarına hitap eden mektupların planlarını Anadolu'da faaliyetleri hakkında yazıyor. Ermeni aydınlarının Anadolu'da faaliyetleri hakkında yazıyor. Ermeni aydınlarının Anadolu'da faaliyetleri hakkında yazıyor.

İstanbul'da New York'taki mektuplarında Ermenilerin faaliyetleri hakkında "The New York Times" tarafından yazılan mektuplarında Ermenilerin faaliyetleri hakkında yazılıyor. Aynı zamanda, aynı zamanda Ermeni halkının Ermeni aydınlarına hitap ettiği mektupları da belirtiyor.

Kaynak: Milliyet, 8 Kasım 1989.

Ek-18: Amiral Bristol'un Mektubu

TERCÜMAN POLITİKA

Amiral Bristol'un mektubu ABD Kongresi'ni telaşlandırdı

“Ermeniler’in yaptığı katliâm ‘İğdirici’

YILMAZ POLAT

WASHINGTON, (Tercüman)-1920’lerde Osmanlı İmparatorluğu nezdinde ABD’yi temsil eden Amiral Bristol’un, Washington’a yolladığı bir mektupta Ermeni zulmünü bütün açıklığı ile ortaya koyduğu tesbit edildi.

Ash Amerikan Kongre Kütüphanesi’nde bulunan ve çok fazla bilinmeyen 28 Mart 1921 tarihli mektubunda Bristol “Ermeniler tarafından uydurulan haberleri tekzip etmezsek ya”

Prof. Yüksel İnan

Robert Dole’e

seslendireceği

“Bristol ve Harbord raporlarını okuyun”

ÖMER KEBABÇIOĞLU

ANKARA, (Tercüman)-Prof. Yüksel İnan, Robert Dole’e ve sözde Ermeni soykırım karar tasarrusuna ancak bakan ABD’li senatörlere senelerce “Elliz altıda duran ve kendi vatanlarımızın Genel Harbord ile Amiral Bristol tarafından hazırlanan raporları okuyun” dedi.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ öğretim üyesi ve dış politikta uzman Prof. Yüksel İnan, Tercüman’ın başlattığı Kızıldere soykırım karar tasarrusu kampanyasını desteklediğini belirtti. “Bu sayede belki geçmişimizle aramızda, bu sırada da kütüphanelerinde duran ve Türkiye’de hiç bir zaman soykırım yapılmadıkları gibi kendi vatandaşları tarafından hazırlanan raporları da hiç duymadıklarının” dedi.

Sev’ Anlaşması’nın yapıldığı tarihte bir Ermenistan devletinin kurulmasını Amerika’daki Ermeniler’in baskınlarını bir sonucu olduğunu belirten Prof. İnan şunları söyledi:

“Bakın Wilson, Sevr Antlaşması’nın umutlarını beklemedi konsolide etmiş kimliği kendisine bakılmaması üzerine General James Harbord’u Türkiye’ye yolladı. 1919 sonbaharında beraberinde iki heyet ile Türkiye’deki inceleme raporlarını Harbord, hazırladığı rapora Amerikan Kongresi’ne sunmuştu. Devrin gerçeklerini gizlemesi bu raporda, tehcir istemi sırasında Ermeniler kadar Türkiye’de de az çektiler. Türkler tarafından yapılan işlemler bir soykırım olmadıkça, Ermeniler’in geri döndüğünde Doğru Anadolu’da çoğunluk oluşturamayacakları belirtildi. Söz konusu rapor üzerine Amerikan Kongresi 1920 Nisan’ında Ermenistan’a mandatar olma reddetti.”

Prof. İnan, yine Başkan Wilson tarafından Türkiye’ye gönderilen Amiral Mark Lamberti Bristol’un da ülkemizde kaldığı 1919-1927 yılları arasındaki görüşlerini ABD Senatosu’na, dışişleri ve deniz kuvvetlerine yolladığını hatırlattı.

da Ermeni meselesi ile ilgili gerekleri ortaya koymasak günün birinde bu sahtekârlıklara katıldığımız suçlaması ile yüz yüze kalabiliriz” diye yazdı.

Amerikan Yüksek Komiseri (Büyükelçi) olarak görev yapan Amiral Mark L. Bristol, Washington’da ABD büyükelçiliği ile ilgili komisyon başkanı James L. Burton’a bazı çevrelerin tutumlarını eleştirerek şöyle yazdı: “Ben bir kampanya başlatarak Ermeni ve Rum meselelerini Amerikalılar’ın gözleri önüne sermenin, hikâyenin her iki yüzünü de anlatsamın gerektiğini düşünüyorum. Amerika’daki Rum propagandası, halkımıza bu konuda tamamen yanlış fikirler vermektir.”

Bakan Dole’ye bir ligün çukurdur ve yarım yamalak tedbirler temizlemesi mümkün değildir. Başmusa ve Ermenistan kurarak toplakları bir bölünümüne de Rumlar’a yerleştirmek, bölgede bir yerine üç çukur oluşturmaktan başka sonuç vermez.”

Amiral Bristol, Suriye’de Kont de Cah ile yapıldığı görüşmede Fransız temsilcinin Kılış yalıtık (Adana, Mersin bölgesi) Ermeniler’i, Suriye’ye göçmen olarak istemediğini belirtiyor. Bristol, Fransız temsilcinin hak verdiğini, ancak Fransız için çarpışan olan Ermeniler’in hayatlarını garanti edemediğini yazıyor.

Amiral Bristol, Suriye’de Kont de Cah ile yapıldığı görüşmede Fransız temsilcinin Kılış yalıtık (Adana, Mersin bölgesi) Ermeniler’i, Suriye’ye göçmen olarak istemediğini belirtiyor. Bristol, Fransız temsilcinin hak verdiğini, ancak Fransız için çarpışan olan Ermeniler’in hayatlarını garanti edemediğini yazıyor.

ABD Kongresi’ne sunulan sözde Ermeni soykırımına ilgili karar tasarrusuna katılıp, Tercüman’ın başlattığı Kızıldere soykırım karar tasarrusuna katılmadığını ifade eden Amiral Bristol, mektubunda, “Bu mektubun amacı, Amerikan milletine doğru bilgi verip onlara hatırlatmaktır. Amiral Bristol, Suriye’de Kont de Cah ile yapıldığı görüşmede Fransız temsilcinin Kılış yalıtık (Adana, Mersin bölgesi) Ermeniler’i, Suriye’ye göçmen olarak istemediğini belirtiyor. Bristol, Fransız temsilcinin hak verdiğini, ancak Fransız için çarpışan olan Ermeniler’in hayatlarını garanti edemediğini yazıyor.”

24 Nisan 1919’da başlatılan (soykırım) hareketi olmasında bir kez daha vurgulayan Turgut Sunalp, “Dünyada birçok Jenosit hareketi vardır, ama İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Türkiye’de bu hareketin gerçekleşmesi, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından olduğu kadar, 1919-1920 yıllarında Ermeniler’in karşılaştığı zulme benzerdir. Bu nedenle, Türkiye’de de bu hareketin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.”

S.Arabistanlı diplomatları bacakları koptu Ankara’da bombalı suikast

ANKARA, (Tercüman)-Saudi Arabistan’ın Cankaya’da büyükelçiliğinde görevli mali ата Abdurrahman-Şilevi’nin dün bombalı bir suikastla öldürüldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

man-Şilevi, çalıştığı Askeri Ataşelikin binasına gelen bir bomba saldırısında bacakları kırılarak öldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

man-Şilevi, çalıştığı Askeri Ataşelikin binasına gelen bir bomba saldırısında bacakları kırılarak öldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

man-Şilevi, çalıştığı Askeri Ataşelikin binasına gelen bir bomba saldırısında bacakları kırılarak öldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

Emekli orgeneral Turgut Sunalp, “Bütün basın TERCÜMAN’ın kampanyasına katılmalı” dedi

Sunalp: “Türkiye her konuda tavırını almalı”

HASAN KOŞEOĞLU

ABD Kongresi’ne sunulan sözde Ermeni soykırımına ilgili karar tasarrusuna katılıp, Tercüman’ın başlattığı Kızıldere soykırım karar tasarrusuna katılmadığını ifade eden Amiral Bristol, mektubunda, “Bu mektubun amacı, Amerikan milletine doğru bilgi verip onlara hatırlatmaktır. Amiral Bristol, Suriye’de Kont de Cah ile yapıldığı görüşmede Fransız temsilcinin Kılış yalıtık (Adana, Mersin bölgesi) Ermeniler’i, Suriye’ye göçmen olarak istemediğini belirtiyor. Bristol, Fransız temsilcinin hak verdiğini, ancak Fransız için çarpışan olan Ermeniler’in hayatlarını garanti edemediğini yazıyor.”

S.Arabistanlı diplomatları bacakları koptu Ankara’da bombalı suikast

ANKARA, (Tercüman)-Saudi Arabistan’ın Cankaya’da büyükelçiliğinde görevli mali ата Abdurrahman-Şilevi’nin dün bombalı bir suikastla öldürüldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

man-Şilevi, çalıştığı Askeri Ataşelikin binasına gelen bir bomba saldırısında bacakları kırılarak öldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

man-Şilevi, çalıştığı Askeri Ataşelikin binasına gelen bir bomba saldırısında bacakları kırılarak öldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

man-Şilevi, çalıştığı Askeri Ataşelikin binasına gelen bir bomba saldırısında bacakları kırılarak öldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

S.Arabistanlı diplomatları bacakları koptu Ankara’da bombalı suikast

ANKARA, (Tercüman)-Saudi Arabistan’ın Cankaya’da büyükelçiliğinde görevli mali ата Abdurrahman-Şilevi’nin dün bombalı bir suikastla öldürüldü. Suikastta mallı aşatının bacakları koparkan, olay istisnen çıkmadı. Dün sabah saat 09.45 sıralarında Sedat Simavi Sokak’ta meydana gelen olayda, mali ата Abdurrah-

Manisa’da düzenlenen “Kızıldere Soykırım Günü ve Soykırım Enstitüsü teklifine büyük destek var”

GAZETEMİZİN “Kızıldere soykırım günü” tesbit edilmesini için bir karar tasarrusunu hazırlanması ve benzerim bir soykırım enstitüsü kurulmasını teklifine, büyük destek var. Konuyla ilgili görüşlerini Tercüman’a açıklayan politikacılar şu görüşlere yer verdiler:

HİKMET ÇETİN (SHP Grup Başkanvekili): “Kızıldere soykırımını tanıyarak bu işin çözülmesi için somut bir karar tasarrusunu hazırlanmasını talep ediyoruz. Tercüman’ın teklifini ilke olarak olumlu buluyoruz.”

ESKİ KIRATLIOĞLU (DYP Genel Başkan Yardımcısı): “Bir Kızıldere soykırım karar tasarrusunu hazırlanmasını teklif etmekteyiz. Bu karar tasarrusunun alınması bizim için önemlidir. Bu karar tasarrusunun alınmasıyla birlikte Türkiye’nin bu konudaki tavırını almasını bekliyoruz.”

SABİT OSMAN AVCI (TBMM eski başkan yardımcısı): “Kızıldere soykırımının tanınması, Türkiye’nin bu konudaki tavırını alması için önemli bir adımdır. Tercüman’ın teklifine büyük destek var.”

BURHAN ÖZFAZURA (Başbakanlık Müşaviri): “Dünyanın dört bir tarafında da Kızıldere soykırımının tanınması için çalışmalar devam ediyor. Türkiye’nin bu konudaki tavırını almasını bekliyoruz.”

ŞEREF BAŞKİ (Münfesh CHP eski genel sekreteri): “Ermeni soykırımının tanınması için somut adımların atılması gerekmektedir. Tercüman’ın teklifine büyük destek var.”

YAHYA USLU (DYP Manisa İl Başkanı): “Kızıldere soykırımının tanınması, Türkiye’nin bu konudaki tavırını alması için önemli bir adımdır. Tercüman’ın teklifine büyük destek var.”

OSMAN ÇELİK (Orman Genel Müdürü Muavin): “Kızıldere soykırımının tanınması, Türkiye’nin bu konudaki tavırını alması için önemli bir adımdır. Tercüman’ın teklifine büyük destek var.”

Ek-19: Senatör Dole'un Türkiye Tarafı Musevi Lobisine Çağrısı

8 Milliyet

ABD'den Ankara ve Sofya'ya suçlama

ANKARA, ANKA
 ABD yönetimi, Türkiye'deki insan hakları ile Kürdî sorunlarına ilişkin yaklaşıma acıklı girdi. İnsan hakları raporunda ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Ve-kil Joshua Gilder, Türkiye'deki işkence uygulamaları Bush yönetiminin kaygılandığı "oldukları bir sorun" olarak nitelendirdi. İşkencenin kaldırılması konusundaki çabaların kısa bir süre içinde sonuç vereceğini umduklarını belirten Gilder, Türkiye'deki Kürdîlere biraz daha serbestlik tanımasını istedi. Gilder, "Ayrı bir dil konuşuyorlar. Kendi dillerini konuşmalarına izin verilmelidir" dedi.
 ABD Büyükelçiliği'nde dün yapılan basın toplantısında düzenlenen basın toplantısında Türk gazetecilerin sorularını yanıtlayan Joshua Gilder, Türkiye'de işkence konusunda ilerleme için sağlanabileceğini inandıklarını söyledi. Cezayir'deki koşulları iyileştirilmesinin zaman alacağını belirten Gilder, şöyle konuştu:
 "Ancak işkence konusunda sonuçların daha çabuk alınabileceğini umuyoruz. Çünkü Türk yöneticileri bu konuda kayıtsız değil. En önemli konu, tutukluların avukatları ile derhal görüşülmesidir ve aynı bu konuda bir yasa tasarısı var. Aynı Sayın Özal, tasarı yasalandıktan önce bile tutukluların avukatlarıyla görüşülmesi için talimat vermiş buluyoruz. Bu da bir ilerlemedir."
 "PKK TERÖRİST ÖRGÜTÜR"

Sofya'da AĞIK çevresinde düzenlenen çevre konferansında ABD heyetinde yer alan Joshua Gilder, Bush yönetiminin Kürdî sorununa ilişkin tutumunu konusundaki bir soruyu yanıtlarken de "PKK militanların özgürlük savunucuları olarak görülmüyor" dedi ve PKK örgütünü "terörist" bir örgüt olarak nitelendirdi. PKK militanlarını kadın ve çocukları öldürdükleri bir grup olarak değerlendiren Gilder, Bulgaristan'daki Türk azınlığın başkalarına karşı gösterdiği tepki ile PKK'nın emelleri arasında bir paralellik kurulumaya çalıştı. Gilder, "Türk hükümeti, bir terörist grup ile karşı karşıya. Bulgaristan'daki protesto gösterileri ise, barışçı" diye konuştu.
 Bulgaristan'daki Türk azınlığı karşı büyük bir baskı olduğunu, Türklerin yoğun olduğu bölgelerde yapılmış cinayetler arasında kesin bir biçimde ortaya çıktığını kaydeden Gilder, Bulgar yetkililerinin problemi varlığını kabul etmemelerini eleştirdi. Gilder, bir soru üzerine de ABD'nin Bulgaristan'a karşı ekonomik yaptırımların uygulanmasını istemediğini söyledi. Gilder, ABD ile Bulgaristan arasındaki ticari ilişkilerin çok güçlü olduğunu ve seyyahatini bu nedenle ekonomik yaptırımların etkili olmayacağını savundu. ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Vekili Gilder, Kuvvey'te yapılan Türk-Bulgar görüşmelerinin umut uyandıran "ufuk bir ışık" olarak nitelendirdi.
 "KÜLTÜRE BİRAZ DA GÖZÜLÜK"

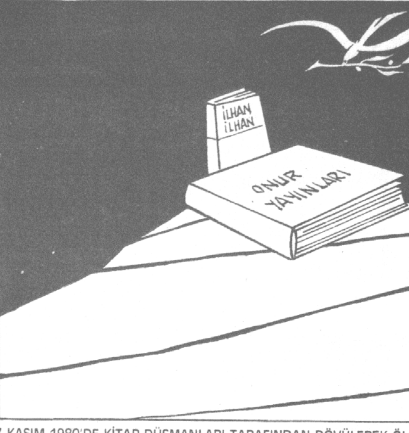
ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Vekili Gilder, bir soru üzerine de Bush yönetiminin 1989 İnsan Hakları Raporunu'nun Türkiye'deki Kürdîlere çok düşük düzeyde seyrettiğini, bu nedenle ekonomik yaptırımların etkili olmayacağını savundu. ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Vekili Gilder, Kuvvey'te yapılan Türk-Bulgar görüşmelerinin umut uyandıran "ufuk bir ışık" olarak nitelendirdi.
 "KÜLTÜRE BİRAZ DA GÖZÜLÜK"

AT, Rumlara kapalı

KIBRIS Rum yönetimi lideri Yorgo Vasilu aralarında Kıbrıs ve Türkiye'nin de bulunduğu bazı ülkelerin AT'ye üyelik başvuru kararının 1993'ten sonra topluca inceleneceğini açıkladı.
 Vasilu, "Kıbrıs'ın AT'ye girip ekonomik olarak sorununu çözümlenebileceğini düşünmüyorum. Dikkatli olarak doğru kararları birleştirebiliriz ancak bu birleşim için doğru kararları birleştirebiliriz ancak bu birleşim için doğru kararları birleştirebiliriz ancak bu birleşim için doğru kararları birleştirebiliriz"

AT'ye üyelik Kıbrıs'ın yararına olacaktır dedi. Vasilu, ancak Avrupa Toplaşması'nın, Kıbrıs sorunu çözülmeden önce olmayacağını açıkça ortaya koyduğunu kaydetti.

Söz çizginin



7 KASIM 1989'DE KİTAP DÜŞMANLARI TARAFINDAN DÖVÜLEREK ÖLDÜRÜLEN İLHAN ERDOST ANILDI (BASINDAN)

Turhan Selçuk

Dole, gözünü İsrail'e dikti

• Turan YAVUZ

ABD Senatosu'nda bekleme alanı Ermeni tasarı Senatör Dole, mektubunda "Bu büyükteklifi araçlığı ile aleyhine faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor."

• Dole, Senato Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada da, yasaları aykırıyor" dedi

ABD Senatosu'nda bekleme alanı Ermeni tasarı Senatör Dole, mektubunda "Bu büyükteklifi araçlığı ile aleyhine faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor."

• Dole, Senato Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada da, yasaları aykırıyor" dedi

ABD Senatosu'nda bekleme alanı Ermeni tasarı Senatör Dole, mektubunda "Bu büyükteklifi araçlığı ile aleyhine faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor."

Ermeni iddiasını çürüten mektup

ABD Kongresi'nde Ermeni iddiasını çürüten mektup Senatör Dole, mektubunda "Bu büyükteklifi araçlığı ile aleyhine faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor."

Mektubunda Anadolu'nun bütün büyük kentlerinde çarşılar, Ermeni iddiasını çürüten mektup Senatör Dole, mektubunda "Bu büyükteklifi araçlığı ile aleyhine faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor."

İsrail Büyükelçisi Meshe Arad'ın Senatör Dole'e cevabı

İsrail Büyükelçisi Meshe Arad'ın Senatör Dole'e cevabı Senatör Dole, mektubunda "Bu büyükteklifi araçlığı ile aleyhine faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor." Olay, 24 Nisan 1989 tarihli "Ermeni soykırımının 75. yıldönümü" ile eden Ermeni tasarı sahibi Senatör anıtı İleri Cumhuriyetçi Senatör Robert Dole'in, "Tasarı aleyhinde faaliyetler göstermediği bir diplomatik skandala dönüşüyor."

Ek-20: Bush'un 'Türkiye Hassasiyeti' Uyarısı Üzerine Dole'dan Tornistan



Claude Cheysson

Ermeni sorunu şimdi de Avrupa Parlamentosu'nda

ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi. ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi. ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi.

STRAZBURG, AA
ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi. ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi.

Siyasi krize geçici çözüm

TAKİ BERBERAKIS • ATINA
YUNANISTAN'da büyük partinin liderleri bir "millî birlik" hükümeti kurma konusunda anlaşarak, ülkede 5 Kasım seçimlerinden sonra meydana gelen siyasi krize geçici bir çözüm getirdiler.
Cumhurbaşkanı Hrisos Sfetsos'un önderliğinde oluşan koalisyon hükümeti, seçimlerden önceki hükümetin görevlerini devraldı. Hrisos Sfetsos'un önderliğinde oluşan koalisyon hükümeti, seçimlerden önceki hükümetin görevlerini devraldı.

HABERLER

Dole'den tornistan

• Turan YAVUZ
4 Nisan 1990 tarihinde "sözde Ermeni soykırımı"na ilişkin "Yolcu Gama" tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi. ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi.

"Kısıtlama sürecektir"

• NİHÜR YALÇIN • ANKARA
ÖZDE Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi. ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi.

Ankara, Dole'ün Ermeni tasarısını iki yıl sonra bırakma şartına bağladı

• KARARLI TUTUM
Dole'ün Ermeni tasarısını iki yıl sonra bırakma şartına bağladı. ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi. ABD Senatosu'nda, sözde Ermeni soykırımı ile ilgili karar tasarımlarının, "Yolcu Gama" tasarımlarından arındırılarak kabul edilmiş olduğu bildirildi.

EMLAK BANKASI'NIN YAPTIĞI ATAKÖY/ATRİM

• ZOLETAS KİMDİR?
Yunanistan'ın yeni başbakanı Kerestofos Zoletas, 1904 yılında Atina'da doğdu. Atina'da doğdu. Atina'da doğdu. Atina'da doğdu.



Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Dole, tasarıya 'Okla' hiti gündece gidecek.

Ek-21: "Ermeni Sorunu" Türk Dostu Musevi Lobisini İkiye Böldü

Ermeni tasarısı, herkesin huzurunu kaçırdı

Musevi lobisi-İsrail çatışıyor

İsrail'in Washington'daki Musevi liderlerine Ermeni tasarısına karşı çıkılması talimatı gönderilince kıyamet koptu. Jerusalem Post gazetesi İsrail hükümetini kinayarak Türkiye'ye saldırdı

İsrail'den, Washington'da büyükelçiliğe, Türkiye'ye yardımcı olunması yolunda uyarıda bulunulduğu diplomatların lobi yaptıkları öne sürülüyor.

WASHINGTON, (AA)- ABD Kongresi'ne sunulan Ermeni tasarısına karşı Türkiye'nin sürdürdüğü kampanyaya İsrail'in etkin biçimde destek olduğu, ancak desteğin boyutu konusunda, hem İsrail Dışişleri Bakanlığı, hem de ABD'deki Musevi lobisi içinde görüş ayrılıklarının doğduğu bildiriliyor. İsrail kaynaklarına göre, İsrail Dışişleri Bakanlığı'ndan gelen direktif uyarınca, Washington'daki İsrail Büyükelçiliği

Ermeni tasarısına karşı kampanyaya önceki hafta etkin destek vermeye başladı. Ancak İsrail'in önde gelen gazetelerinden Jerusalem Post ve Washington'daki Musevi yayın organı "Washington Jewish Weekly" dergisinde perşembe günü çıkan yazılar, bu konuda hem İsrail Dışişleri kadroları hem de ABD'deki Musevi lobisi içinde anlaşmazlıklar olduğunu belirtiyor.

Jerusalem Post'un perşembe günü sa-

yasında, "Türkiye'nin Ermeni soykırımı üzerinde patlayı ablıkuz müzige ayak uyduran İsrail'in ayıbı" başlıklı bir yorum yereldi.

Joseph Geell imzalı yazıda, Washington'daki İsrail Büyükelçiliği'nin Ermeni tasarısına karşı kampanyaya destek vermesi sert biçimde eleştirildi.

Yazıda, şimdi ise İsrail Dışişleri Bakanlığı'nun, "Etkiliğe verilen konuyu araştırma direktifinin, yine eliçlik taraflıdan büyük ölçüde aşıldığı" görüşünde olduğu öne sürülüyor.

İsrail Dışişleri'ne atfedilen bu yorum, yazıda "bahane" olarak nitelenirken, Dışişleri'nin son tutumu ile "İsrail'in konuya utanç verici biçimde karışmaktan vazgeçme işaretleri" gösterdiği kaydedildi.

Jerusalem Post yazısında, İsrail devletinin kökeninde Musevi soykırımının olduğu hatırlatılırken, Museviler'in soykırım konusunda Ermeniler'i desteklemesi gerektiğini öne sürdü.

Yazıda, Mısır'dan sonra düşük seviyede bile olsa, İsrail ile diplomatik ilişki sürdüren Türkiye'nin dostluğunun kazanılması için "anlaşılır" sayılırken, yine de Ermeni tasarısının desteklenmesi isteniyor.

Jerusalem Post'un Washington'daki etkili muhabiri Wolf Blitzer, hafta içinde yazdığı bir haberde, Amerika'daki Museviler'in tasarının yana olduklarını bildirmişti.

Musevi toplumu çelişkide

Post'daki bu yazının paralelinde, Washington'da yayınlanan ve ABD başkentindeki Musevi toplumuna seslenen

"Washington Jewish Weekly" dergisinde de Ermeni tasarısının Amerika'daki Musevi toplumunda "çelişkili yaratıldığı" bildirildi.

Haberde, önde gelen Musevi lobilerinin geçen hafta, tasarıya karşı çaba harcandıkları vurgulanırken, bir yandan da Ermeni soykırımının Musevi toplumuna soru işaretleri yarattığı kaydedildi.

Washington'daki Yahudi lobisinin önemli isimlerinin tasarıya karşı kampanyaya katıldıklarını vurgulayan dergi, tasarıdan 15 senatörün imza çekmesini de bu cabalara bağladı.

Bu haberde de, tasarım konusunda Türkiye'ye yardım direktifinin İsrail hükümetinden geldiği vurgulandı ve İsrail'in "Müslüman Türkiye ile ilişkileri dikka- te aldığı" kaydedildi.

Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerin düzenini yükselteceği yolunda spekülasyonlardan da söz eden dergi, İsrail'deki Yahudiler için Türkiye'nin kaçış noktası olmasını da İsrail'in değerlendirdiğini, ayrıca çoğu Müslüman ülkenin aksine Türkiye'deki Yahudi toplumunun huzur içinde olduğunu hatırlattı.

Ancak haberde, İsrail Dışişleri Bakanlığı sözcü yardımcısı Mettamichal tarafından Washington Büyükelçiliği'ne yollanan bir mesajda, tasarıya karşı kampanyanın durdurulmasının istendiği ileri sürüldü.

Öte yandan, BM Genel Kurul çalışmaları sebebiyle Eylül ayı sonunda New York'a gelen Dışişleri Bakanı Mesut Yılmaz, Musevi lobisinin önde gelen liderleri ile görüşmüş ve o zaman Kongre gündemine getirilmesi beklenen tasarıya karşı destek istemişti.



MUMALEPETİN LOBİLERİ- Doğu Almanya'da muhalefet, Yeni Forum adı bir kuruluş altında birleşirken, grubun liderleri Basirbet Bahley ile Jens Reich, yeni Devlet Başkanı Krenz'in başını çok ağrıtaçağa benzeyiyorlar.

Krenz'den ilk jest
Batı'ya kaçanlarla

Ek-22:Ermenistan İle İlgili Olarak İngiliz Avam Kamarasında Yapılan

Müzakere



Kaynak: İkdam, 8 Nisan 1920.

هنگام میلادش در هر روز... من فارسی را استیلا و با زبان ساده... هر روز فارسی را استیلا و با زبان ساده...

اقلام مرآتیه

فصلنامه - يك ماهه ايران جديد... ۱۹۰ شماره... ۲۴۰ آبان ۱۳۰۰... ۲۴۰ آبان ۱۳۰۰... ۲۴۰ آبان ۱۳۰۰...

ایک شمشیر من



من شمشیر من... من شمشیر من... من شمشیر من... من شمشیر من...

مآله مشاوت بر توجه



مآله مشاوت بر توجه... مآله مشاوت بر توجه... مآله مشاوت بر توجه... مآله مشاوت بر توجه...

استاد لنگی بموت ترک دعوتی

استاد لنگی بموت ترک دعوتی... استاد لنگی بموت ترک دعوتی... استاد لنگی بموت ترک دعوتی... استاد لنگی بموت ترک دعوتی...

مورثه تودن واسوه

سابق آمریکا سفیر نیک بر مختار روسی

تورکا مشایخی ناهل حل المانی - آناطولی وای مانتاشان - ارمستان گندی... اداره به مقتدر دکل - شرق وکاتی و آمریکا

آمریکای سان ورجانت سفیر ورتاش... مورثه تودن واسوه... مورثه تودن واسوه... مورثه تودن واسوه...

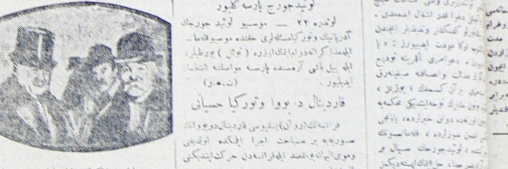


مورثه تودن واسوه... مورثه تودن واسوه... مورثه تودن واسوه... مورثه تودن واسوه...

تورکا صالحی حقیقه

یقیننده عقد ایدیله جکی بیان ایدیلور

لوندرو مذا کرانی نایبی - لوندی جورج قریباً صلحک عقد اوله جنی... سولور - قردبال دوروانک تکرری



لوندی جورج ایزه کبود... یقیننده عقد ایدیله جکی بیان ایدیلور... یقیننده عقد ایدیله جکی بیان ایدیلور... یقیننده عقد ایدیله جکی بیان ایدیلور...

تورکا صالحی حقیقه... تورکا صالحی حقیقه... تورکا صالحی حقیقه... تورکا صالحی حقیقه...

زیر مسئله سی

زیر مسئله سی... زیر مسئله سی... زیر مسئله سی... زیر مسئله سی...

Ek-23-2: Amerikan Büyükelçisi Morgenthau'nun Muhtırası

اقلام

تاسلاميه - ملك صلايه ايون ميد آثاره صبيد لرس آچيدور . درج اورتيان اورداق اعاده اولتاق
آونه مراطلي : ولايات ايون سنه لى ٦٨٠ ، آلى آلبى ٣٦٠ ، اوج آلبى ١٩٠ غروشور
ملك اجنيه ايون سنه لى ٨٤٠ ، آلى آلبى ٤٤٠ ، اوج آلبى ٢٤٠
نسخه سى ٢ غروشور .

٢٧ جى سنه ٢٤ كانون اول ١٩١٩

ايكى مشيرض




مشير شاهان پاشا مشير عمر رشدي پاشا

اعيان مشير عثمان ، عمر رشدي پاشا لى اجرى
تاندلى اراده سنيه حضرت پاشاييه افتران
اچيدور . مشير عثمان پاشا حضرتى ، عالى اعانده
ظلم و تحكيم قارى عيالاتيه تار ايلمشور .
عمر رشدي پاشا حضرتى ايله نكته پك خورلى
خدمات سيق ايلش اسكى بر فوندا نادر .

مورغنتاودون واسونه

سابق امريكا سفيرينك بر مخاطره سى

توركا مسئله سى ناصل حل ايدلمى ؟ - آناطولولى وارمنستان - ارمنستان كندى اداره يه مقتدر دكل - شرق وكاتى و امريكا

آمرىكاك سابق درسمات سفيرى ورثين
جهور موسيو ويسونك صميم دوستى اولان
موسيو مورغنتاوك شريفه امريكا و كاتلى
فايت شيدتلى طرفدارلر دن بولدىنى مابومدر .
شده يه ندر موسيو مورغنتاوك امريكاك شريفه
بر وكات قبول ايتى فكرى التام ايدىور .
ويو وكاتك طرفدارلر حفته هيج برصورت
تسويه تكلف ايتيوردى . آخيرا موسيو مورغنتاوك
افكارى مادي برشكه افراق ايلش و موسيو
(بائى) ديموسه (بروون) ايله برلكده ورثين

حل ايدمه جكدر . توركا آناطولولى دن عن
اداره ائنه قوبق لازمدر .
چونكه مشاكم روسى وزده تيش اسلام
اهلى ايتى ايتى ايدن اناطولوده در .
بواساسه . تندا موسيو مورغنتاوك ايتيدهك
قواعدى وضع ايدىور :
- اولان توركاك ولايات مركزيه سى تقسيم
و توكيم ايتيلمدر .
- تانيا ذات شاهانه موافق بر مراقبه آقنده
آناطولودهك توركا مالى اوزونده حاكميت ديه
ويساسيه سى ملاحظه ايدجكدر .
- تانيا آناطولولىك هيج بر طرفى حتى وكات
شكنده بيله يونان اداره سى آتبه وضع ايدنه .
- مليدر . باشايجه توركار طرفدن اقامت ايدىلن
اراضى اوزونده يونانستانه بروكات توديع ايتك
هيج برصورتله موافق حكادر .
موسيو مورغنتاوك بو طرف تسويه نك لوندره
معاهده سى و (سيمس - پيتو) ائتلاق كى باجمله
ايتلافات خيفه لك تصدىقى فطما رد ايتكى استلزام
ايتدىكى سويليور . بو دن بيقه موسيو مورغنتاوك
آناطاله اطرافنده واسم بر هيتلايد داخنده بر
طام مده نك تصدىقى ارد ايله ك ايتجا ايتد
برخام دولترك آناطولوده قيات ايتلرجه معاضو
ايشاه سى و قاتلر و ايتريشه نر ايله صلحك . تادا
اخلال ايديله جكنى ديمسان ايدىور . توركاك
مضطرب الدن قساقلى ازاله ايتك و تحصيل
كورده مش توركا كولونى توير ايتك ايجون
توركا اداره سى ايله وساسى تيشق ايتك لازمدر .
توركا آنا-وايسنده خصص بر بارلانو و بر
قوة اجرائيه بولنه حتى بو قوة اجرائيه بر ايدن
عبارت اولورق بو اولده استابول والى عموميه
تابع بولنه جلد .
كندى كندى اداره و معاهده يه تانما غير مقتدر
اولان ارمنستانه كاتيه بولك بر جوق زما لى
حتى بر وسايته اجرائى بولنه جلد . اوج
مظله اوج حكومتك هين مسكوكان ، هين
كرك اولان بولنه جلد . ايتلافا و ايتلافا

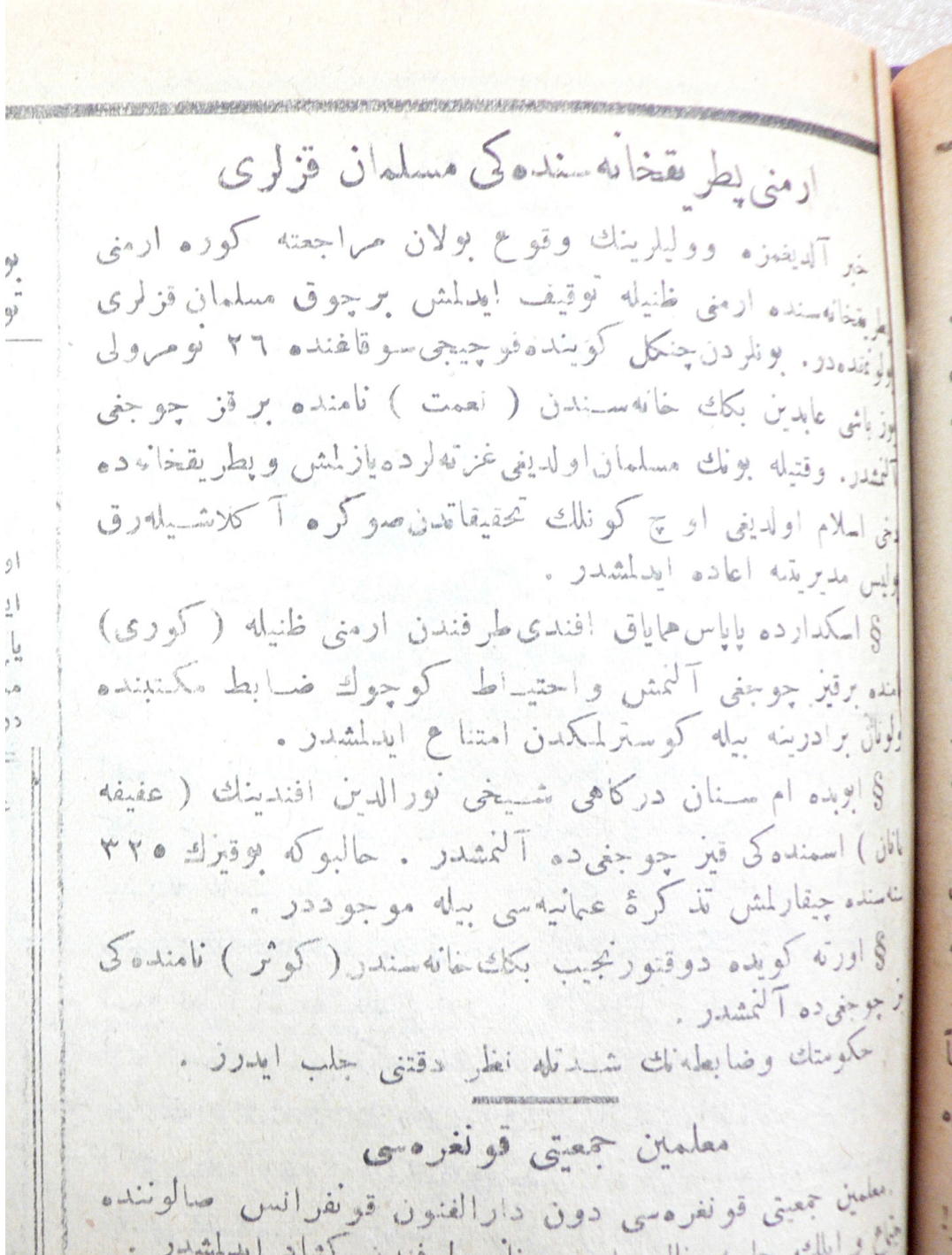
ماليه مستشارينه بر توجه

ماليه مستشار ايله عباسيه
عموميه مديريت عموميه
سنه تيق ايدىلن بر تيش
صنف ماليه مقتدرلر دن
فائق ترهت و ابراهم
بكر ك عهده لوشنه
قضى ماليه مقتشاك
عراق توجهى خصوصى
اراده سنيه افتران
ايلمشور .

فائق ترهت بك

ازهر حفته يكي بر قوميسيون
پارسدن وارد اولان معازمانه كوره و مبره لوس
ازهر وقاي حفته يكي بر قوميسيون تشكيل
ايدىلى صلح قونفرانسى تيش فوق العاده سنهن
طلب ايتش و لسكى قوميسيونده يونان مرخصلى
بولنه سى طلب و اعاده اساس اولورق درم ايتكدر .

Kaynak: İkdām, 24 Kânunuevvel 1919.



Kaynak: İleri, 3 Mayıs 1919.

Ek-25: Ermeni Hükümetinin Reddettiği bir Muahede

ارمنی حکومتک ردایتدیکی بر معاهده

تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتک بر تکلیفه ارمنلرک

۲۰ تشرین ثانی تاریخی جواب موافقی

(سور) معاهدت صلحیه سی عقده تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتک حثیت مرخصیه سی طرفدن ارمنی مرخصلریه واقع اولان تحریری تکلیفه ازمینلر صورتی آتیله مندرج جوی ویرمشلرد:

تورکیا بویوک ملت مجلسی حکومتک، ارمنستان حکومتک حثیت و استقلال طایق و اوکا حرمت ایتکله برابر ارمنستانک انکشاف و تعالیی ایچون تأمینات حقیقیه ویرمکه و ایکی دولت آره سفده ایکی روره مناسبت کتاش و دوامی بر صلح ایله مناسبت دوستانه تأسیسی ایچون ۲۰ تشرین ثانی ۱۳۳۶ تاریخنده بدئلزوال ساعت درنده عقد ایدیلن برنجی اجتماعه طرفکردن وقوع بولان تحریری تکلیفه جویاً ارمنی حکومتک تورکیا حکومتک منافع حیاتی سفده منافی اولان معاهده ی رد ایتدیکی بیان ایلر:

پایا و بوغوصی نوبار

پایانی مفای کاهی قارذیال (عاسیاری) سابق ارمنی مرخصی بوغوص نوباره زرده کی مکتوفی کوندمشدر:

« مکتوبکر هنوز پایا حضرتلریک بدینه واصل اولاندن مشارالیمک سوکیلی مملکتلری تهدید ایدن ایکی تهلکلی دریش ایله لازم کلن تشیی اجرا اقلطنده بولوندیجی جواباً سزه بیانه مسارعت ایلهرم .

پایا حضرتلری شانلی ارمنی ملتک: تکرار تجاوزه معروض قالدینته دائر سوک کونلرده ارمنستانک اوغرادینی فلاکتک اوکی آلتی ایدیشه سیله بو باده کی صاحبزایی تکرار ایتشدر . مشارالیه مملکتک حقدکی شفقت بدزانه سنک برصورتلرکی بردلیلی ابراز ایلهرک عین زمانده ارمنستان وارمی فوی ایچون جناب سزه دعا و نیازلرده بولوندیجی ذات امیلا لرینه نیلیه نی مأمور ایتشدر . بنانه علیه شخصی حیات توجه کارانه مه تردیفا سزه تبلیغ کیفیت ایلر بو وسیله ایله ذات امیلا لرینه احترامات مخصوصه ی تأیید ایلرم .

باکو — باطرم پترول بوردوسی

تالیسندن ما کوبه پترول نقلای ایچون پوز کبری پترول واغوق کوندلشدر . پترول نقله مخصوص اولوق باکودن طابومه مند تحت الارض پترول بوردوسی تمسیر ایدلکده اولدیپندن قریباً بو واسطه ایله پترول نقلیانه بکدن باشلانجقدر .

مظفر پاشا

طب فاکولتسی تامة طلبدن بر غروب موی الیک اسکدارده کی اقامتگاهنه کیده رک بوغیر استادنلریک خاطر ی استعفا ایله مشدر . دوقنور مظفر پاشامک اجرا ایدلکده اولان مداوات طیبه ایله پایین زمانده اعاده عایت ایلده چی امید اولونقمده در . سی الیوم سککاتی متجاوز اولان پاشاد علم طیکده ما اوزون مدت معمر اولاسنی نی ایلهرز .

دفعه آتلمسی و آناتولیده کی قوای ملیه باسلحه نقلی و استانبولده بیض اشخاصه طب قاسی و ساثره اعطای سی جرمنک ۱۱ نیسان ۱۳۳۶ تاریخنده نشر و اعلان اولان عقومومیدن مقدم بولومسی و محکومیندن رضاعلی بنده شهادت ایلدن شیووک بلا خلیف استماع اولومسی و وجاهاً محکوم اولانلارک هیچ برینه سوک سوز ویرلدیکی کی کسکده شهیم اولونماسی و مضطله حکیمه تک حک و علاوات حسیه اصلنده عدم انتظام بولومسی دیوان تمیز قانونک ۴ نیجی ماده سی موجبجه موجب نقض احوال دن کورلش اولمله قانون مذکورک ۴، ۵، ۶، ۷ نیجی ماده لرینه توفیقاً ضبطه مذکورک مک فضیله ۴۷ نیجی ماده سی موجبجه بر نومرولی دیوان حرب عرفیه معاهده سفده متفقاً و محکومین مومی الیمس دن عادل بکدن معادلسنک بلا کفالته ربطاً تخلیه سنه ۲۹ تشرین ثانی ۱۳۳۶ تاریخه مصادف ایلارو ابرتنی کونی امر تخلیه ده افاق و کشفالنده اکثرینه فرار ویریدی .



ناظم پاشا

عسکری فابریکه لرک توحیدی اوزرینه مدیریت محومه یه حریه نظراسنی نظریه پاشامک تشیی نقر ایله دیکی یازشدر . بوی بی غزله کذب ایچمده . دون بو باده کی اراده سفده نومور واقع ده انتشار ایتشدر .



مظفر پاشا

بیوه اهلل سوسالیسیندر ایل ارمنستانه (برکیر) غزانه سفده اولوندیته کوره بروکل ایکنیش انترناسیونال هریتی ارمنستانک دوچار اولدیجی فلاکته دائر نقلیسن، معروف سوسالیست رؤساستندن دورورکر ایله کاتوئیکی طرفدن محفی برتلفرافنامه آهوق تورکیا سوسالیست فرقه سفده بر مکتوب کوندمش و ارمنستان تهدید ایلن بو وضعیتنه نهایت درسی ایچون تدابیر مقتضیه تک ایفاسی توشه ایله مشدر .

رومانیا مجلس اعیانشده بومبا

بحر و حار و دروستلر

آته ، ۱۱ (بر) — بکرشدن اشعار ایلدیکنه کوره رومانیای مجلس اعیانشده برومبا باطلابوق مجلس رئیس جنرال (فاناندا) ، عدلیه نظری (غره سیانو) ، اوچ پهلوس اوچ اعیان اعضای مجروح اولمشدر . بر جوق آثار شیتار درست ایلنلردر .

عسکری فابریکه لرک مدیریت محومه سی

سی . رومی آیترا: اما اعداه محکوم سکوق ، عمد نیکانی احسان ایستیان احمد باعلیک اعداه لات غریه تعالی لال توتیه سنک ات ایلمه سنن اجم ، رمزی ، اسناد ایلدیوب بولان حراشه به غیر مستند بلر ایله عادل بکه ماده قانونیک م مستندیک بد برویا دعوا و سوا ساره کی کاسب اطلاع تک سوه ییتدن تنک موجودی فاکت قضائی بیت اوله میوب احبار مجرمنده لوقری حالده عذر صحیح سان اقدیاره دامی مجبور له عتولانک کل توتیه تک سباب موجب به بیخانه و اصلنه کتاداراملی ایتدیبردیکی نه نظریه بولمه دراملی رضا من اخبار تک نی بولونماسی نندن دولای غیر مستعد نه مطوف تشرین نظر

Kaynak: İleri, 13 Kânunuevvel 1919.

Ek-26-2: Ermenistan'ın 1500 Kişilik Kuvveti Olacak

ارمنستانك ۱۵۰۰ كشيلىك قوتى اولاجق / خ

توركييا - ارمنستان حدودى نه صورتله تعين اولندى ؟ ارمنستانك ۱۵۰۰ كشيلىك قوتى و ۱۲ ميتراليوز ايله ۸ طوبى اولاجقدر

ارمنستان مىرخصى خادىميان تورك مىرخصار ايله بروجىز مىسائله نامىنى انصا ايتشدر : توركييا ايله ارمنستان آرمىنىده حدود شو سورنده تعين قىلىشدر: آشاغىكى فرمى سونمىسى، آراس نبرى، آره چايى، قىزىل طاش، بويوك قىبايا طاشى، كوك طاشى، آرازاد استاسيونوف (بوراه برفاج سطر اوفوناشدر) ارمنستان داخل انضباطك عاقلمى ايجون خقيقه مسلح كافي مقدارده، ژاندارمه به حدودنىك مداخله مى ايجون ۱۵۰۰ كشيلىك برفوت، ۱۲۰ ميتراليوز ايله ۸ طوبى مالك اوله مقرر بويند انضالعسكرى بولونمايچقدر .

بولشويك مىرخصىنىك اشتراكى رو

(بورچين لو) غزىتمىنده اوفونديغه كوره آلكساندروبولده جريان ايند مذاكرات صلحه به اشتراك ايتك ايجون سوويت روسيه طرفندن بودو مابىسى نام ذابشهر مذ كوره كوراش اينده تورك هيت مىرخصىسى، موى ايله بولشويك مىرخصىنىك مذاكراته اشتراكى قطعياً قبول ايتمىشدر .

ارمنستانده صوبك كونلرك وقايعى

ارمنستانده اجبراً جريان ايند وقايع حقدقه نقلسىده چغان (آتخاداوور) غزىتمىنىك ۷ كاون اول تاريخل نىسخه سىنده زردىكى شايان دقت معلومات نشر اولومشدركه بويند اول بوسه بايزلان خبرلى توضيح نمكدهدر . قارس ايله كوك و لك توركاز طرفندن اسقاطندن سوكره دهليجان طرفندن تقريباً ۱۰,۰۰۰ بولشويك روس عسكرى تىرضه كيريشمىشلردر . بوسه لك قوماندانلى اولر اسده جنرال (سه بوخ) هم توديع ايدلش لى . فقط كاليست عسكرك ايلرى حركتى و وريان بر امى اوزرىنه (سه بوخ) چكاش و كاليستزه قارشى حركت ايتشدر . ارمنى اولان جنرال (آرمشوف) بر مقدار عسكر ايله دهليجانده قالشدر . بوعسكر بولشويك قارشى خبل مدت مقاومتندن سوكره (سيبىتووا) به رجعت ايتشدر . بلك اوزرىنه بولشويك عسكرى دهليجانى اشغال ايله شدر .

(دون) و (فوبان) دن پيدىرى عسكردىده واصل اولشدر . ديكر طرفندن با كوده تشكيل ايند اختلال قوميتىنى اعضاسندن برفاج كشى دهليجان به راسل اوله لوق اوراده بر بولشويك اداره مى تاسيس ايدلشدر .

ارمنستان حكومتى ينى وراچيان قاپنىسى ايك قنچ آراسده قالدى ايكى كوره كورق ائاده بر مجلس

نظاره عدايتش بونده اوج ماده، موضوع مذاكره ايدلشدر : اولاً كاليسترا ايله بالاشلاف اولر ايله بركلشوك بولشويك لره قارشى طوبى قى تانبا هم كاليستره و همده بولشويك قارشى حرب ايتك ؛ ثانياً هم بولشويك و همده كاليسترا لره اوزلاشق ...

بوسوك نقطه نظر جنرال (ترو) طرفندن مدافعه ايتباش بونده قرار قىلىشدر . بلك نتيجه سنده وراچيان قاپنىسى استغفا ايتش و جنرال (ترو) ديكتاتور اعلان ايدلشدر . (ترو) در حال دهليجانده قى بولشويك و بولشويك ايله مناسبانه كيريشوب داليجان كيشى و اوراده يكي برفاينه تشكيل حقدقه ائتلاف ايدلشدر . بوقاينيه دوت بولشويك ، جنرال (ترو) و سرل جناح طاشاقىستردن در درون داخل اولمشدر . عقد اولان ائتلافه توفيقاً ارمنستان مستقل قلوب مستقل سوويت جمهورى اعلان ايدلشدر .

ارمنستانده ايلار اين روس پيشدارلى روس بولشويك صاكرىك پيشدار قىمارى ۴ كاون اولده فرقه كلنسا به اصل اولمشدر . تاريخ مذ كورده اربانده رسماً بولشويك اداره مى اعلان ايدلشدر . جنرال ترو باش قوماندانلىده قالشدر .

كوسمورده اوج ارمنيذ اعدامى

(آراوود) غزىتمىنده اوفونديغه كوره كوسو تورك قوماندانى عارف بلك امى ايله اوج ارمنى اعدامه محكوم اولمشدر . بوزار جىغايه جوازنده طولاشق قله و اوزرلنده بوسا طاشبق قله اتهام ايدلشدر .

ارمنستانده بولشويكلك تاسيسى اوزرىنه زانكوزور ، قره باغ و نخجوان موسوفومدن ۴ كاون اول تاريخله اشعار اولونديغه كوره روسيه حكومتى ارمنستانده براحتلال نتيجه سنده بولشويك اداره مى تاسيس اولونديكى خيرا ليرالاز، زانكوزور ، طاشلق در باغ و نخجوانك نازع قيه اراضىنىك بولشويك ارمنستانه تركه قرار بيرمشدر .

روسلره كوره ارمنستان حدودى ؟

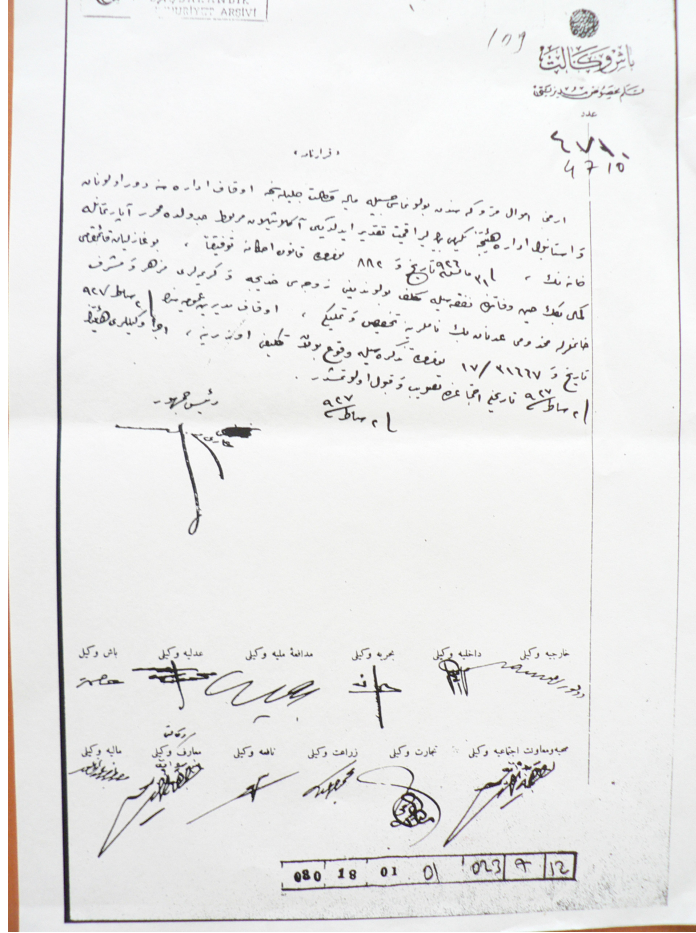
(آراوود) غزىتمىنىك وردىكى خبرله كوره يكي ارمنستان حدودى ۱۹۱۴ سنه مى روس ارمنستانى ايله آتوخراپاينى ، اقتصاد و عسكرى نقاط نظردن سوويت ارمنستانك موجودى ايجون ازم اولان توركييا ارمنستانك اتامى محتمل بولمىشدر . فقط بوشريك شيدى يفا دار ارمنى غزىتمىنىك كندى حسابارىنه وردكارى خبرلك عاقبنه مروض قلوب قانله جنى قينده كوروز .

Kaynak: İleri, 13 Kânunuevvel 1920.



CUMHURİYET ARŞİVİ BELGELERİ

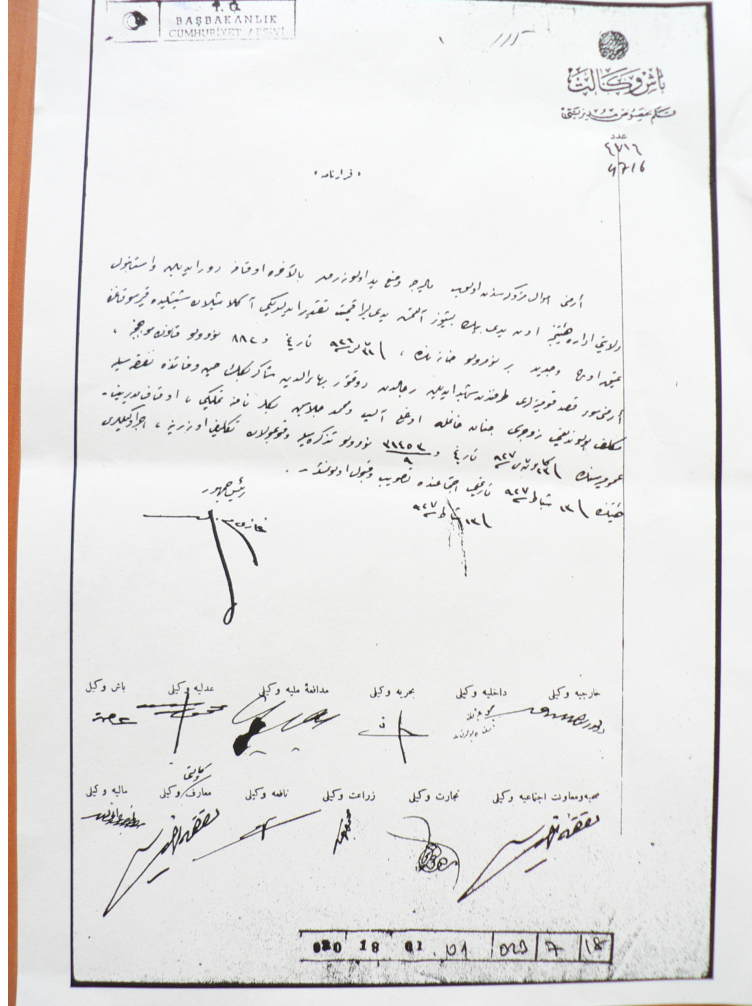
Ek-28: Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey



Kararname:

Ermeni emval-i metrukesinden bulunması sebebiyle mali vekâlet celilesince evkaf dairesine devir olunan ve İstanbul idare-i hakimiyesince yetmiş bin lira kıymet takdir edildiği anlaşıldığından merbut belde mahir apartmanla hanenin, 21 Mayıs 926 tarihli ve 882 tarihli kanunname tevfikân, Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in his ve noktası noktasıyla mükellef bulunduğunu zevcesi Hatice ve kerimleri Müşerref hanımlarla Mehmet ve Adnan Bey namlarına tahsis ve temlik, Evkaf-ı Müdürüeyi Umumiyyede 2 Şubat 927 tarihli ve 17\21667 numaralı tezkiresiyle vukuu bulan temliği üzerine icra vekilleri heyetlerine, 2 Şubat 927 tarihli imza aynen tasvip ve kabul olunmuştur.

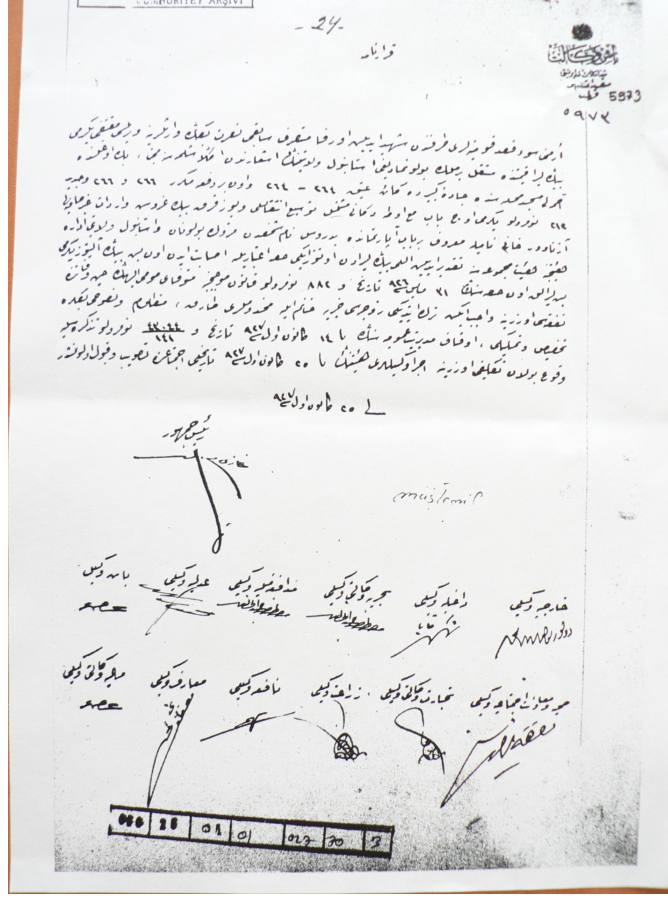
Ek-29: Doktor Bahattin Şakir Bey



Kararname:

Ermeni emval-i metrukesinden olan maliyece vazi bir ulustan bilahare evkafı red edip İstanbul vilayeti idare-i heyetine eden yedi bin beş yüz altmış bir lira kemiyet-i takrir edildiği anlaşıldığından bir numaralı hanenin 21\932 Mayıs tarihli ve 882 kanun mucibince Ermeni suikast komisyonları tarafından şehid edilen ricalden Doktor Bahattin Şakir Bey'in his ve kanaatı noktasıyla mükellef bulunduğunu zevcesi Benan hanımla oğlu İlyas ve Mehmet Beyler namına temliği, o vakfı müdüriyeyi umumiyesinin 932\26 Kânunuevvel tarihli ve 21452\9 numaralı tezkiresiyle vukuubulan teklif üzerine icra vekilleri heyeti 21\937 Şubat tarihli içtimanda tasvip ve kabul olunmuştur.

Ek-30: Urfa Mutasarrıfı Subiti Nurettin Bey

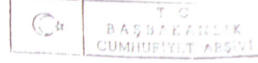


Kararname:

Ermeni Suikast Komiteleri tarafından şehit edilen Urfa Mutasarrıfı Subiti Nurettin Bey'in varislerine verilmesi mütekefi yirmi bin lira fiyatında müstakil bir mülk bulunmadığını İstanbul belediyesinin İstanbul'dan anlaşılması, Beyoğlu'nda Ahmet Mescid Mahallesinde cadde gerisinde kalan aynı 264\264 ve on bir defa mükerrer 266 ve 266 ve mevcut 212 yirmi üç babı mabadi dükkânı müşteri tevzii intikali ve yüz kırk bin kuruş varidat girmesi inmiştir. Gaip namıyla maruf bir babı apartmanda metruk bulunan ve İstanbul vilayeti idare-i hükümetince heyeti mebusana takdir edilen altı bin liradan otuz iki hisse itibariyle isbat eden on beş bin altı yüz yirmi bin liralık hisselerin 21 Mayıs 1926 tarihli ve 772 numaralı kanun mucibince müteveffa-ı mumaileyhin his ve kanaatı noktası üzerine icab eden terk ettiği zevcesi huriye hanım ile mehdumeleri Tarık, Mazlum ve Naci Beylere tahsis ve temliği, evkaf-ı müdüriyet-i umumiyesinin 14 Kânunuevvel 927 tarihli ve 42.44\141 numaralı tezkiresiyle vukuu bulan teklifi üzerine icra ettikleri heyetin 25 Kanunuevvel 927 tarihli içtimai tasvip ve kabul olunmuştur.

Ek-31: Doktor Reşit Bey

Türkiye Cumhuriyeti
BAŞVEKÂLET
Muamelât Müdürlüğü
Şube
Sayı 855



Kararname

3 - Temmuz - 927 tarih ve 5894 numaralı Kararnameye zeyildir :
Ermeni komitaları tarafından gehit edilen ricalden Doktor Reşit beyin ailesine evvelce verilen On beş bin lira kıymetindeki emvale ilâveten == İstanbulda Feri Köyünde kır sokağında Tahtaburunyandan metruk atik I2 cedit I43 numaralı hane ile birinci kısım atik Kurtuluş caddesinde Hok ağyan Viçenden metruk Fransız mezarlığında II5 numaralı orta yerinden tahta perde ile tefrik edilen dükkânın da İstanbul İdare heyetince ev için 3500 ve dükkân için 1600 lira olmak üzere ceman takdir edilen beş bin lira üzerinden temliki; Evkaf Umum müdürlüğünün I2/I2/929 tarih ve 71877/I22 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin I2/2/930 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur .

I2/2/930

REİSİCUMHUR

Yazı M. Kemal

Bş. V.

Yazı

Ad. V.

M. Kemal

M. M. V.

M. Kemal

Da. V.

S. Kemal

Ha. V.

S. Kemal

Ma. V.

S. Kemal

M. V.

M. Kemal

Na. V.

M. Kemal

İk. V.

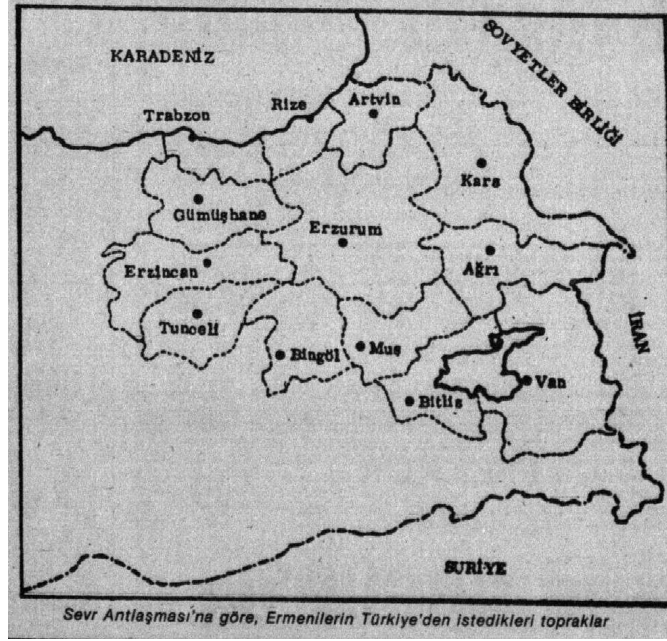
M. Kemal

S. İ. M. V.

S. Kemal

030 18 01 02 8 7 7

Ek-32: Ermenilerin Sevr'den Dayattıkları (Sözde) Batı Ermenistan Sınırları Dahilinde Kalan İllerimiz



Kaynak: **Milliyet**, 28 Kasım 1989.